

ಮುಂಕಣ್

ಪರಿವಿಡಿ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

೧.	ಸಂಭೂತಿನಾದ	೧
೨.	ಮೂರರ ಮುಪ್ಪರಿ	೧೯
೩.	ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಗಮ	೩೭
೪.	ಅ. ಮರ	೫೧
೫.	ಈಶ್ರಮ	೬೬
೬.	ಕದಳಿ	೮೩
೭.	ಎಲ್ಲಿಂದ ಅದೆಲ್ಲಿಗೆ ?	೯೩
೮.	ಶಾಂತಿಯಾಚನೆ	೧೦೭
೯.	ಶಿವಯೋಗ ರಹಸ್ಯ	೧೧೭
೧೦.	ಮುಂಕಣ್	೧೮೭

ಮುಂಕಣ್

ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು ನವಕಲ್ಯಾಣಮಠ,
ಧಾರವಾಡ

ಬೆಲೆ: ೨ ರೂ. ೫೦ ನಯೆ ಪೈಸೆ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಶ್ರೀ ವೀ. ರು. ಕೊಪ್ಪಳ, ಎಂ.ಎ., ಬಿ. ಓ.

ನವಕಲ್ಯಾಣ ಮಠ,
ಧಾರವಾಡ

ಮುದ್ರಕರು:

ಶ್ರೀ ಎಂ. ಜಿ. ಪಾಲೇಕರ

ನಸಂತ ಮುದ್ರಣಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು ನವಕಲ್ಯಾಣಮಠ,
ಧಾ ರ ವಾ ಡೆ

ಜನನ
೧೯೦೯

ಪದವಿಧರ
೧೯೩೨

ಅಶ್ರಮಸ್ವೀಕಾರ
೧೯೩೩

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಧಾರವಾಡ ನವಕಲ್ಯಾಣಮಠದ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಸುವಿಚಾರದ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳೂ ನುರಿತ ಲೇಖಕರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ತರಗತಿಯ ವಾಗ್ಮಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ಉನ್ನತ ನಿಲವಿನ ಯೋಗಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಲೇಖನ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ, ಅವರ ದಿನದಿನದ ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನದ ಪ್ರವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆ ಮಾನವಕುಲದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಬಾಂಧವ್ಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪಕರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನವು ಅಖಂಡವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬಗೆಗಿನ ಅವರ ದೃಢವಾದ ವಿಶ್ವಾಸ, ಅವರಿಗಿದ್ದ ಅದರ ಪ್ರತಿಸಾದನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅವರ ವರಿಶುದ್ಧವಾದ ಮನವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಸುಲಲಿತವಾದ ಶೈಲಿ, ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಅವರ ಪ್ರಭುತ್ವ— ಇವು ಜನತೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಸೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಗಳವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಗಹನವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿರುತ್ತದೆ. ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಮಾಧುರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕ ಸೈತಿಕ ಬಲ ಇವೆರಡು ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಮಹೋನ್ನತವಾದ ಮಾಧುರ್ಯವು ಅವರ ಮಾತು ಕೃತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಿ ಭವ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಅವರ ಸೈತಿಕ ಬಲವು ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಶಾಂತವಾದ ಸವಿಯಾದ ಸರಲವಾದ ಸಚ್ಚೀಲದ ಸದ್ಭಾವನೆ ಯನ್ನೇ ತೆರೆದಿಡುತ್ತಿರುವುದು; ಅದು ವಿನಮ್ರವೂ ವಿನೇಕಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ತುಂಬಾ ಗೌರವ ಆದರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವುದು.

ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಒಂದು ಪ್ರಶಾಂತವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಆದ ವಾತಾವರಣವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಸದೃಢವಾದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಂತೆಯೇ ಸವಿಯಾದ ಅವರ ಕಂಠವು ವಾಯು ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಏರುತ್ತಿರುವುದು. ಪ್ರಭಾವಿಯೂ ಪ್ರಸನ್ನವೂ ಆದ ಅವರ ಹಾವಭಾವಗಳು ಅವರ ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ತೇಜಃಪುಂಜವಾದ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಕಿಡಿದೆದರಿ, ಒಮ್ಮೆ ಕರುಣೆಯನ್ನು ಬೀರಿ ಶೋತೃಗಳ ಕಣ್ಣುಮನಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರಗೈಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕೃತಿಯ ಪರಮೋತ್ಸಾಹದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ

ಸೂಚನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ನಂಬುಗೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಹೆಚ್ಚಿ ಹರಿವ ಹಂಬಲ-
ದಲ್ಲಾಗಲಿ ಅವರ ಆತ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯವೇ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾದ್ದು. ಇದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ
ಉಗ್ರಯಂತ್ರದೊಳಗಣ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಉಗ್ರಯಂತೆ, ಉತ್ಸಾಹರಹಿತವಾದ
ಉದಾಸೀನಭರಿತವಾದ ಮನಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ನಿಲುಕಿಸುವ ನಿಬಿಡವಾದ
ನಿಷ್ಠಾಬಲವೂ ಅವರಿಗುಂಟು. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರವಚನಗಳು
ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ೧೯೫೩ ರಲ್ಲಿ ಮುಷಿಕೇಶದಲ್ಲಿ
'ಅನಂದಕುಟೀರ'ದ ಸ್ವಾಮಿ ಶಿವಾನಂದ ಸರಸ್ವತೀ ಮಹಾರಾಜರ ಸಂಚಾಲಕತ್ವ
ದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ್ದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಎರಡನೆಯ ದಿನದ
ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ ಅಂದು ಶಿವಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ
ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ಮಾತುಗಳು ಯೋಗದ
ಮತ್ತು ಅವರ ಗೊತ್ತುಗುರಿಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವೀನ
ವಾದ ವಿಚಾರವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹರಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ
ಅವುಗಳ ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳವರು.
ಸಹಜವಾದ ಮಾತುಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಗಳವರು ಯೋಗದ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನೇ
ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಅವರ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅಳವಡವಿದ್ದ ಯೋಗದ ನಿಲವನ್ನು
ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾದ ಅವರ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ
ಯೋಗ-ಶಿವಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ.
ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನಿಲುಕಲಾರದ ಜಟಿಲವಾದ ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಬಹು
ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದನ್ನು
ಅಭ್ಯಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಬಗೆಗಿದ್ದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ರೂಪುಗೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವಾಗ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದ ಕೃತಿಗಳ ಕರ್ತೃ
ಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕರಿಗೆ ಉಪಕೃತರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ನವಕಲ್ಯಾಣಮಠ, ಧಾರವಾಡ }
೮-೩-೧೯೫೯

—ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಸಂಭೂತಿವಾದ

ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಾದಗಳು ಇೀಡು ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ವಭಾವವಾದ, ಆರಂಭವಾದ, ಪರಿಣಾಮವಾದ, ವಿವರ್ತವಾದ, ಅಜಾತವಾದ— ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಾದಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಾವು ಕೇಳುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಭಾರತೀಯ ಷಡ್ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಹೈರೇಷಿಕ ಈ ಎರಡು ವರ್ತನಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ ದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರಂಭ- ವಾದವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ವಾತಂಜಲ ಯೋಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ ಅವೆರಡೂ ಪರಿಣಾಮ ವಾದವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂರ್ಖ ಮೀಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸ ಅಥವಾ ವೇದಾಂತವು ವಿವರ್ತ ವಾದವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಅಜಾತವಾದವನ್ನು ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಷಡ್ವರ್ಣಗಳೆಂದೊಗೆನ ಈ ವಾದಗಳಿಂದ ನಾಕಷ್ಟು ತತ್ವಮಧನವುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಸಂಭೂತಿವಾದ' ಎಂಬ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಾದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ತತ್ವವಿವರು ಈ ವಾದವತ್ತ ಅಷ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಷಡ್ವರ್ಣಗಳ ಪಂಕ್ತಿಗೆ, ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಭಾರತೀಯ ವಾದಗಳ ನಾಲಿಗೆ, ನೇರಲು ಈ ವಾದವು ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆ ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಆ ವಾದಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ್ನೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟಂತೆ ಈ ಸಂಭೂತಿವಾದದ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಗ್ರೀಕ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಸಂಭೂತಿವಾದದ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನಿತ್ತಿ ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟವನು ಪ್ಲೋಟೀನಸನು. ತತ್ವಗಳು ಲೋಕಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ನೈಜ ವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವವಲ್ಲದೆ ಆತನ ಚೇಷ್ಟೆ ಅಥವಾ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಕಲ್ಪಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲ— ಎಂಬುವದನ್ನು ಸಾರುವದೇ ಈ ವಾದದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಾದದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದು ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದುವು. ಈಚೆಗೆ

ಧಿಯೋಸೋಫಿಸ್ಟ ಎನ್ನುವವರು ಈ ಸಂಭೂತಿನಾದವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಹತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಧಿಯೋಸೋಫಿಸ್ಟ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಧಿಯೋ' ವದಕ್ಕೆ ದೇವರೆಂದೂ 'ಸೋಫಿಯಾ' ಪದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧಿಯೋಸೋಫಿಸ್ಟ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ. ಧಿಯೋಸೋಫಿಸ್ಟರು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳು. ಉಪನಿಷತ್ತು ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾವಿದ್ಯೆ ಅವರಾವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧ್ಯೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವರಾವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಸಂಭೂತಿನಾದವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಈ ವರಾವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಧಿಯೋಸೋಫಿಸ್ಟರು ವುನರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಡೆದಿರುವ ಮ್ಯಾಡಮ್ ಬ್ಲಾವಟ್ ಅವಳು ತನ್ನ 'ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಬೀಗದ ಕೈ' (Key to Theosophy) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವಾದ (Theory of Evolution) ಹಾಗೂ ಸಂಭೂತಿನಾದ (Theory of Emanation) ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೇದವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಭೂತಿನಾದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುವದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಈ ಸಂಭೂತಿನಾದವು ಭಾರತೀಯರಿಗೇನೂ ಹೊಸದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ ಅವೈ! ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತ "ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ, ಆಕಾಶಾತ್ ವಾಯುಃ, ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ, ಅಗ್ನೀರಾವಃ, ಅದ್ಭ್ಯಃ ಸೃಧ್ವೀ" ಅಂದರೆ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಜಲ, ಜಲದಿಂದ ಸೃಧ್ವಿ ಸಂಭವಿಸಿತು— ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ, ಆಕಾಶದಿಂದ....ಸೃಧ್ವಿಯ ವರೆಗೆ ಒಂದರಿಂದ ಒಂದು ಸಂಭವಿಸುವವಾದುದರಿಂದ ಈ ಸಂಭವಕ್ರಮ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಸಂಭೂತಿನಾದವು. 'ಸಂಭವ ಸಂಭೂತಿ' ವದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಹುಟ್ಟು' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ, ಆಕಾಶದಿಂದ....ಸೃಧ್ವಿಯ ವರೆಗಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ಒಂದರಿಂದ ಒಂದು ಹುಟ್ಟಿದವು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಬಯಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಹುಟ್ಟುವವೆಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ಒಂದರಿಂದ ಒಂದು ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು,

ನಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಜಲವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು, ಜಲದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. 'ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು' ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟುವದು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು ಎಂಬೀ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅಭ್ಯಂತರವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. 'ಹುಟ್ಟುವದು' ಹೊರಗಿನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಕೈವಾಡವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. (Force working at a distance); ಆದರೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು ಎಂಬುದರಿಂದ ಆತ್ಮನ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಲೆಯು ಕುಸುರುವ ಮಾತು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು ಇಂದಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಈ ಮಾತನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವದು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನ್ಯೂಟನ್ನಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನುಲಂಘಿಸಿ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದೂ ಆ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳು ತಿರುಗುವವೆಂದೂ ನಾವು ನಂಬಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ ಇನ್‌ಸ್ಟನ್ನಿನ ಸಂಬಂಧ ಸಿದ್ಧಾಂತ (Theory of Relativity) ದಿಂದ ಈ ಮಾತು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯು ಹೊರಗಿಲ್ಲ. ಆ ಶಕ್ತಿಯು ವಸ್ತುಗತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ತಿರುಗುವವು ಎಂದರೆ ತಿರುಗುವ ಗತಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣ ಅಥವಾ ಉತ್ಪರ್ಷಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ತಿರುಗುವವು ಎಂದಲ್ಲ. ಹೊರಗಿನ ಶಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ಕೈವಾಡವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ತಿರುಗುವ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ಅವಕ್ಕೆ ನೈಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (There is no such a thing as force working at a distance.) ತಿರುಗುವದು ವಸ್ತುಗಳ ನೈಜ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಇನ್‌ಸ್ಟನ್ನಿನ ಅಭಿಮತದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಗತಿಯು ಆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆತನು ಚತುರ್ಥಮಿತಿ (Fourth Dimension) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಿರುವ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಸಂಕರ್ಪದಿಂದ ಜನಿಸುವ ಭಾವನೆ 'ಹುಟ್ಟು' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, 'ಹೊರಹೊಮ್ಮು' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ವರಬ್ರಹ್ಮನ ನೈಜವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ 'ಚಿಮ್ಮು' ಎಂಬ ಅರ್ಥಸಂಪತ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಹುಟ್ಟುವುದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಕೈವಾಡವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು ಆತ್ಮನ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸಹಜವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು

ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಕೈವಾಡವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಭೂತವಾದವು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ವವಾಡವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವಚನ ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಹಲಕೆಲವು ವಚನಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ವಚನಭಾಂಡಾರಿ ಶಾಂತರಸ ಎಂಬಾತನ ಒಂದು ವಚನವು ಹೊರಹೊಮ್ಮು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅರ್ಥಗೌರವವನ್ನು ಬಹು ಸರಸವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ :

ಸ್ಥಳಕುಳವನರಿಯಬೇಕೆಂಬರು

ಭಕ್ತನಾಗಿ ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಬೇಕೆಂಬರು

ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಿ ಪ್ರಸಾದಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬರು,

ಪ್ರಸಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬರು

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಾಗಿ ಶರಣನಾಗಬೇಕೆಂಬರು

ಶರಣನಾಗಿ ಐಕ್ಯನಾಗಬೇಕೆಂಬರು;

ಏತರಿಂದ ಕೂಟವ ನಾನರಿಯೆ !

ಒಳಗಣ ಮಾತು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಯಲ್ಲದೆ ಎನಗರಿಯಬಾರದು.

ಎನಗೈಕ್ಯನಾಗಿ ಶರಣನಾಗಬೇಕು ;

ಶರಣನಾಗಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಾಗಬೇಕು ;

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಾದಿಯಾಗಬೇಕು ;

ಪ್ರಸಾದಿಯಾಗಿ ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಬೇಕು ;

ಮಹೇಶ್ವರನಾಗಿ ಭಕ್ತನಾಗಬೇಕು ;

ಭಕ್ತನಾಗಿ ಸಕಲ ಯುಕ್ತನಾಗಬೇಕು.

ಯುಕ್ತಿ ನಿಶ್ಚಯವಾದಲ್ಲಿಯೆ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ !

ಒಳಹೊರಗಾಯಿತ್ತು ; ಅಲೇಖವಾಯಿತ್ತು ; ಎನಗೆ ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು.

ಅಲೇಖನಾದ ಶೂನ್ಯಶಿಲೆಯ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಕಂಡೆ ನಿನ್ನನು.

ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ 'ಹೊರಹೊಮ್ಮು' ಒಂದೇ ಪದದಲ್ಲಿ ಸಂಭೂತವಾದದ ರಹಸ್ಯವೇ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಒಳಹೊರಗಾಯಿತ್ತು....(ಅದ್ದರಿಂದ) ಎನಗೆ ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು. ಅಲೇಖನಾದ ಶೂನ್ಯಶಿಲೆಯ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ (ಬರಲು) ಕಂಡೆ ನಿನ್ನನು.' ಈ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭೂತವಾದವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು.

ಆತ್ಮನು ಅಥವಾ ವರಬ್ರಹ್ಮನು ಪರಿಪೂರ್ಣನಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವ ಅಗತ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ವ್ರವಂಚವು ವರಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಥವಾ ಆತ್ಮನಿಂದ ನೈಜವಾಗಿ ಹೊರಹೊರಟ ಒಂದು ಕಳಾವಿಕೆಯೇ. ಅಸಾರವಾದ ಆತ್ಮತೇಜದಿಂದ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಹೊರಸೂಸಿದ ಕಾಂತಿ ವಿಶೇಷವದು. ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದಾದರೆ ಆತ್ಮನು ಅನಂತವಾದ ಅಗಾಧವಾದ ಒಂದು ಬುಗ್ಗೆ ಇದ್ದಂತೆ. ವ್ರವಂಚವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಆ ಬುಗ್ಗೆಯಿಂದ ಸದಾ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ, ಆದರೂ ಆ ಬುಗ್ಗೆಯನ್ನು ಎಂದೂ ಶೋಷಿಸದ ಒಂದು ಪ್ರವಾಹವಿದ್ದಂತೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಂದು ಅಖಂಡವಾದ ತೇಜೋರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂರ್ಯನಿದ್ದಂತೆ. (ಪರಮಾತ್ಮನು ಶತಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ವರ್ಣನೆ ಬರುವದುಂಟು.) ವ್ರವಂಚವು ಶತಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯ ತೇಜೋರಾಶಿಯಿಂದ ಹೊರಸೂಸುವ, ಆದರೂ ಆ ಜ್ಯೋತಿಷಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಎಂದೆಂದೂ ಕಡೆಮೆ ಮಾಡದ ಒಂದು ಕಿರಣವಿದ್ದಂತೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಈ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಅಥವಾ ಹೊರಸೂಸುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಳೆ ಅಥವಾ ಕಾಂತಿ ಇದೆಯೋ ಅದು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಅಥವಾ ಹೊರಸೂಸಿದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆಮೆಯಾಗುತ್ತ ಕಡೆಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವೇನೋ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು; ಆದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಕಳಾವಿಕೆಯೇ, ಆ ಚಿತ್ಕಳೆಯು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡೆಮೆಯಾಯಿತು. ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು; ಆದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಚಿತ್ ಕಳೆಯು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡೆಮೆಯಾಯಿತು. ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು; ಆದರೆ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಶಾಂತಿಕಳೆಯು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡೆಮೆಯಾಯಿತು. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಪ್ಪು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು; ಆದರೆ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿತ್ ಕಳೆಯು, ಶಾಂತಿಕಳೆಯು ಅಪ್ಪುವಿನಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡೆಮೆಯಾಯಿತು. ಅಪ್ಪುವಿನಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು; ಆದರೆ ಅಪ್ಪುವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿತ್ ಕಳೆಯು ಶಾಂತಿಕಳೆಯು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡೆಮೆಯಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ಕಡೆಮೆಯಾಗುತ್ತ ಅಗುತ್ತ ವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಆ ಚಿತ್ ಕಳೆಯು ಆ ಕಾಂತಿವಿಶೇಷವು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿ

ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಆವರಿಸುವದು ಅದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತೇಜದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಬಂದ ಈ ಸಾರ್ಥವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಆ ಚಿತ್ ಕಳೆಯು ಅಗೋಚರವಾಗಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಗೈಯುತ್ತಲಿದೆ. ಅದಕ್ಕೇ ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಅಂಧಕಾರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸಮೀಪಗತವಾಗುವದು. ಅರ್ಥಾತ್ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕೆಳಗೆ ಹೋದಂತೆ ವೈವಿಧ್ಯವೂ ನಾನಾತ್ವವೂ ಅಪೂರ್ಣತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುವವು. ಈ ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ನಾನಾತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವದು. ಈ ಇಳಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಯೂ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯ ಅವಶ್ಯ-ನಾದ ಫಲ; ಆದರೆ ಪ್ರತಿ, ಛಾಯೆ, ಉಪಲಕ್ಷಣ (type). ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಿತಿಯು ಅಥವಾ ತತ್ವವು ಹಿಂದಿರುಗಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ತತ್ವವನ್ನು ವಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವದು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅವು ಅಂದರೆ ವೃದ್ಧಿ ಅಪ್ಪುವಿನ ಪ್ರತಿ, ಛಾಯೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ತವಕಿಸುವದು ಈ ತವಕವೇ ಧರ್ಮ. (The urge to grow into the original form).

ತಾಯಿ ಗರ್ಭದೊಳು ನಾನಿದರ್ ವೇಳೆಯೊಳಲ್ಲಿ
ಹೇಯವತಿ ಬಾಧೆಗೆ ಮನಂ ನೊಂದು ಹೇಸುತಿಹ
ವೇಯವನು ಬಿಟ್ಟೀತಕಿಂತು ಪೊರಮುಟ್ಟಿರುವೆನಾಯುಷ್ಯವಿರುವುದೊಳಗೆ
ಕಾಯಜ ವಿರೋಧಿ ಗುರು ಶಂಭುಲಿಂಗನನೊಲಿಸಿ
ಮಾಯೆಯನು ಮೀರಿ ಭವವನು ಗೆಲುವೆನೆಂಬ ಸಮು-
ದಾಯದಧಿಕಾರವೆನ್ನದು ಮರೆದಿನದಕಿನ್ನುಪಾಯವೇ ಧರ್ಮವೆಂದು ||

ಕೂಸು ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಎಂಟನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಣ ಭವಾಂತರಗಳ ಸ್ಮರಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದಂತೆ. ಇಂದಿನ ಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ (Embriologists) ಈ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭವಾಸದಲ್ಲಿ ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಅರಿವು ಅದಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಾನು ವುನಃ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬ ಅಭೀಷ್ಟೆಯನ್ನು ಅದು ತಾಳುತ್ತದಂತೆ. ಶ್ರೀ ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಮೇಲಿನ ವಚನದ ಮೇರೆಗೆ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಹೇಯವಾದ ಭವದ ಬಾಧೆಗೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಯುಷ್ಯವಿರುವುದ-

ರೊಳಗಾಗಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮರಸವ ವಡೆವುದು ನನ್ನ ಜನ್ಮಸಿದ್ಧವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಎಂದು ಅವನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದೊಂದು ಉಪಾಯವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ನೊರೆಹೊಗಬೇಕು ಎಂದೂ ಅವನು ಆಲೋಚಿಸುವನು. ಈ ಉಪಾಯವೇ ಧರ್ಮ. ಈ ಉಪಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವುಂಟಾಗುವದು. ಈ ಹಂಬಲವೇ ಧರ್ಮ ಜಾಗೃತಿಯ ಮೊದಲ ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಹಂಬಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಆತನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಎಡವಿಡದೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಧರ್ಮದಾಚರಣೆ. ತನಗೆ ಸುಖ ಶಾಂತಿ ಆನಂದಗಳು ಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ತನ್ನನ್ನು ಬಳಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಬಂಧು ಬಾಂಧವರು ಈ ನೊಂದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ವಸ್ತು ಒಡವೆಗಳಲ್ಲಿ ಧನ ಕನಕ ಭೂಮಿ ಸೀಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸುಖ ಶಾಂತಿ ಆನಂದಗಳನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕೊನೆಗೆ ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಕಾಣುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೂ ಬಂದು ನಿಲುಕುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಳಿಕ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಏನಾದರೂ ಅದು ಸಿಗಬಹುದೇ— ಎಂದೂ ಆಲೋಚಿಸಹತ್ತುವನು. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣುವದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಮಾತೂ ಅವನಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವದು. ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅದು ದೊರೆಯುವದು ಅಸಾಧ್ಯ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಅನುಭವಗಂಡಬಳಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವದೇ? ಇಲ್ಲ, ಸರ್ವಧಾ ಇಲ್ಲ. ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಹೊಂದಲೇ ಬೇಕು ಎಂಬ ಜನ್ಮಸಿದ್ಧವಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆಮ್ಮಿ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲನಾಗುತ್ತಾನೆ ಮಾನವ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಅಭೀಷ್ಟೆ, ಆ ತವಕ, ಆ ಹಂಬಲು, ಆ ಉಪಾಯ, ಆ ಪ್ರಯತ್ನ ಇವು ಆ ಧರ್ಮದ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಹೀಗೆ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವದು ಧರ್ಮದ ಲಕ್ಷಣದೊಳಗು. ಸಂಭೂತಿ ವಾದವು ಧರ್ಮದ ಈ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದು.

ಆತ್ಮನಿಂದ ಪೃಥ್ವೀತತ್ವದ ವರೆಗೆ ಇಳಿದು ಬಂದ ಈ ಆವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ವೈವಿಧ್ಯ ನಾನಾತ್ವ ಅಪೂರ್ಣತೆ ಇವು ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಯಸಿ, ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗುವದೂ ಸಹಜ,

ಆ ತವಕದಿಂದಾಗಿ. ದೃಷ್ಟಿ ತತ್ವವು ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಅಪ್ಪು ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಲು ತವಕಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಪ್ಪು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, ಅಗ್ನಿ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ, ವಾಯು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯಲು ಉತ್ಸುಕ-ಗೊಳ್ಳುವದೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಹೀಗೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆರೆಯಲು ತವಕಿಸುವದು ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮ. ಈ ಏರಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ನಾನಾತ್ವವು ಪುನಃ ಏಕತ್ವ ವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸುವದು. ಈ ಅವರೋಹಣ ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಭಾವಾವಸ್ಥಾವಾದ ಕಳೆಯು ಅಲ್ಪವಾಗುತ್ತ, ಅಲ್ಪ ಭಾವಾ-ವಸ್ಥಾವಾದ ಕಳೆಯು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಇದೇ ಪ್ರಗತಿ. ಸಂಭೂತಿ ವಾದವು ಅಧಿಕ ಭಾವಾವಸ್ಥಾವಾದದ್ದು ಅಲ್ಪ, ಅಲ್ಪ ಭಾವಾವಸ್ಥಾವಾದದ್ದು ಅಧಿಕ ಭಾವಾವಸ್ಥಾವಾಗುವ ಪ್ರಗತಿಸರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವ್ರಗತಿಸರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಗೆಗೆ ಏನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ? ಸ್ವಭಾವವಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಒಂದು ಜಡ ಯಂತ್ರವೆಂದು ಸಂಭೂತಿವಾದವು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಆರಂಭವಾದಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಪಂಚವು ಪರಮಾಣುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯ ಫಲವೆಂದೂ ಅದು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ನಿವರ್ತವಾದಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಪಂಚವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಾಸವೆಂದೂ ಅದು ಬಗೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವೆ ಪರಿಣಾಮ ವಾದಿಗಳಂತೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಸಾರವೆಂದೂ ಅದು ಪರಿಗಣಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚವೆಂಬುದು ಕ್ರಮ ಸಮೀಚೀನತೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಒಂದು ಕಲಾಕಾರ ನಿಶೇಷವಾಗಿದೆ; ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಏಕಮಾತ್ರ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಫಲಿತವಾಗುವ ಪೂರ್ಣ ಅವಯವಿಯಾಗಿ ಅದು ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಲೂ ಶೋಭಾಶಯದಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ತೇಜೋರಾಶಿಯಾಗಿದೆ; ಅಣುರೇಣು ತೃಣಕಾಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಭವಿಸಿರುವ ಚಿತ್ ಪ್ರಕಾಶದ ಪ್ರಭಾಪುಂಜದ ಅಪಾರ ವಾರಿಧಿಯಾಗಿದೆ ಅದು— ಎಂದು ಸಾರುವದು ಸಂಭೂತಿವಾದವು. ವಿಶ್ವದ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲ ದೈವಸಂಕಲ್ಪವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವದು. ಮಾನವನೂ ಸಹ ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ಅವಯವ; ಅವನ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಿನುಗಬೇಕು; ಮಾನವನು ಒಂದು ಉಪಕರಣ, ಒಂದು ಅವಯವವಾದ ಮೇಲೆ ಇತರ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವಯವಿಯ ಪೂರ್ಣತೆಗಾಗಿ ತಡೆಯಾಗದಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ

ವ್ರಯೋಜನದೊಂದಿಗೆ ಏಕೀಕರಿಸಿ ಜಗತ್ತಿನ ಫಲಪೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಪರಮ ಶ್ರೇಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವದು ಸಂಭೂತವಾದವು.

ಹೀಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ದೈವಸಂಕಲ್ಪಕೃತಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಮಾನವನು ಸಿದ್ಧನಾಗಬೇಕು. ದೈವಸಂಕಲ್ಪಕೃತಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು ಎಂದರೆ ಏನು? ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನಾಯಕತ್ವ ಇವು ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾದ ನಿರುಪಯೋಗವಾದ ವಸ್ತುವು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಕಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನದ ಬಲದಿಂದಲೇ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವು. ವ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ವ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ದೈವೀ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಉಪಕರಣಗಳು. ಈ ವಿಶ್ವದ ಕಾರ್ಯಕಲಾವಗಳೆಲ್ಲ, ಆಗುಹೋಗು ಗಳೆಲ್ಲ ದೈವೀ ಸಂಕೇತದಲ್ಲಿ, ದೈವೀ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ನಿಯೋಜಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ರಮ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನಾಯಕತ್ವಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದವೆಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬೇಕು? ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನವಾದ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವೆಲ್ಲಿರಬೇಕು? ಆ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಮೂರ್ತೀಕರಿಸುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೈವಸಂಕಲ್ಪಕೃತಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುವದು ಎಂದರೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನಕೃತಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯುವದು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಸತ್ತ್ವಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸುಮಧುರವಾದ ಮಂಗಲಮಯವಾದ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಫಲಿಸಬೇಕು. ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರವೇ ಜ್ಞೇಯ ವದಾರ್ಥ. ಯಾವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಮಿದುಳು ಎನ್ನುವೆವೋ ಅದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಮಾತ್ರ. ಯಾವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಬುದ್ಧಿಬಲವೆನ್ನುವೆವೋ ಅದೂ ಸಹ ಒಂದು ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪವೇ! ಆದ್ದರಿಂದ ಭೌತಿಕವೆನಿಸಿದ ವಿಚಾರ ನಾಮಾರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಂತಃಕರಣ ಇವು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಜ್ಞಾನವು, ನಿರೀಷ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವದು. ಮಾನವನ ಕಾಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಸಿಂಡದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಈ ವಿಜ್ಞಾನವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಸುಜ್ಞಾನಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟವಿಲ್ಲ, ಹೋರಾಟವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ದೈಕಶಕ್ತಿಯೂ ಕ್ರಿಯಾರಕ್ತಿಯೂ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗೈಯುತ್ತಿವೆ. (Power of vision and power of execution are identical.) ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಚೈತನ್ಯವೂ ಕರ್ಮಚೇತನವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ

ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರದೆ, ಸ್ಥೂಲ ದೇಹದ ಮುಖಾಂತರ ಮಾನವನು ಎಸಗುತ್ತಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಚ್ಚೀಲವೆಂಬುದು ಬರಿಯ ಕರ್ಮಣಿ ರೂಪವಾದ ನೈಷ್ಕರ್ಮಸ್ಥಿತಿಯಾದರೆ ಅದರಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸನ್ಮುಗ್ಧಜ್ಞಾನವು ಸತ್ಕರ್ಮದೊಡನೆ ಸಮಾವೇಶವಾಗಬೇಕು. ನಡೆ ನುಡಿ ಒಂದಾದುದೇ ಅನುಭವ. ಜೀವನಕ್ಕೂ ಅನುಭವಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವೇ ಸದ್ಗುಣ; ಇಂತಹ ಸದ್ಗುಣವೇ ನಮಗೆ ಶ್ರೇಯ. ಇಂತಹ ಸದ್ಗುಣವನ್ನು ಇಂತಹ ಧರ್ಮಜೀವನವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೇ ಆತ್ಮಸಂಸಿದ್ಧಿ ಲಭಿಸುವದೆಂದು ಸಂಭೂತವಾದವು ತಿಳಿಸುವದು.

ಸಂಭೂತವಾದದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಯಾವುದೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅವು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಕೊರೆದಿಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ, ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಕೆಲವು ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ತಂದ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಕಂಡ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಉಂಡ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಹೊಳೆದ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಅನಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಎಣಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು— ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಕಲೆಹಾಕಿ, ಹೂಗಳ ರಾಶಿಗಳೊಳಗಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಹಾರವನ್ನು ಹೆಣೆದು ಇಡುವಂತೆ, ಜೋಡಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ದಾರ, ಅದೇ ಸೂಜಿ, ಅನೇ ಹೂಗಳು; ಆದರೂ ನಾವಿನ್ಯತೆಯು ಗ್ರಂಥನಕೌಶಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಭೂತವಾದದ ಬಗೆಗಿನ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕು.

ಈ ಸಂಭೂತವಾದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯು ಕೇವಲ ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯದಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ತರಹದ್ದೆನಿಸಿದರೂ ಹೇಯವಲ್ಲ, ತ್ಯಾಜ್ಯವಲ್ಲ, ಗರ್ಹಣೀಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಜೀವನದ ಭೌತಿಕ ತಳಹದಿಯಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಚಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ತರಗತಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಸತ್ಯಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಅನಂತವಾದ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆ ಪರವಸ್ತುವು ಅಭೇದ್ಯವಾದರೂ ಅವರ ಚಿತ್ತಿನ ಸಹಜ ಶಕ್ತಿಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ವವು ತನ್ನ ತಾರತಮ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೊರಯೊಮ್ಮುವದು. ಹೀಗೆ ಪರವಸ್ತುವಿನ

ಒಡಲೋಳಗಿಂದ ತಾರತಮ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಒಡಮೂಡಿದ ವಿಶ್ವವು ಆಕಸ್ಮಿಕ ತೋರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಸೃಷ್ಟಿ. ಒಂದು ಉದ್ದೇಶದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಸಂಕಲ್ಪಿತವಾದ ಚಲನೆ, ಸಾಂತದ ಅನಂತವು ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಪೂರ್ಣತೆಗಾಗಿ ಸಾಗಿದ ಒಂದು ವಿಧಾನ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ದೇವನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದೂ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಕೆಡುವದೆಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅರ್ಥವಿದೆಯೆಂದೂ, ಮಾನವನು, ತನ್ನ ಶೋರಿಕೆಯ ಮತಿಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಅಲ್ಲ, ಅದು ಇದ್ದಂತೆ ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಅವನ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಅದು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಾಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಯವನ್ನು ಗೆದ್ದೆಯಲ್ಲಾ, ಪ್ರೇಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶ್ರೇಯವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ಹೇಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಪ್ರೇಯವನ್ನು ಭಜಿಸುವ ಮಾರ್ಗ ಒಂದು ಮಾರ್ಗ; ಹೇಯವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಪ್ರೇಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಶ್ರೇಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪಿಸುವದು ಮತ್ತೊಂದು ಮಾರ್ಗ. ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡರ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಭೂತವಾದದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು ಈ ಮೂಲಭೂತ ರಹಸ್ಯವನ್ನು.

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಂಭೂತವಾದವು ಮೂರು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳುವದು :

(೧) ಈ ಪ್ರಪಂಚವು ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯಿದ್ದಂತೆ. ಮೇಲಿನ ವರ್ಗದವರು ಕೆಳಗಿನ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣಲಾಗದು. ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಾಯ, ಸಹಕಾರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಜೀವನ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಈ ಶಾಲೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಗಳುಳ್ಳ ಕೋಣೆಗಳಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲೆಗಾಗಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಶಾಲೆ ಕೆಲವೇ ಜನರಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವಿರದೆ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿ-ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವಿವಿಧ ರುಚಿ ಅಭಿರುಚಿಗಳುಳ್ಳ, ವಿವಿಧ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ, ವಿವಿಧ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಭಾವನಾಬಲ ಸಮೇತವಾದ ಹಿರಿಕಿರಿಯರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಆ ದೇವನಿಂದ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಈ ಶಾಲೆ. ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಆ ದೇವದೇವನ ಸಂಕಲ್ಪಶಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ಆತನ ಲೀಲೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧುವಾಗಿ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ಸಾಗಲು ತಕ್ಕ ಉಪಕರಣಗಳಾಗಿ

ಬೇಕಾಗಿದೆ; ತಕ್ಕ ವಾತ್ರವನ್ನು ನಟಿಸಿ ಈ ನಾಟ್ಯಲೀಲೆಯನ್ನು ಸುಮಧುರ-
ಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ; ಈ ನಾಟ್ಯರಂಗವನ್ನು ಆನಂದದಾಗರವೆನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.
ಚಿತ್ರಭೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆತನಾಡುವ ಲೀಲೆ, ಭಿತ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಶಾಲೆ ||

ಮಾತು ಮೌನದ ಜ್ವಾಲೆ, ಬೆಳಗಿನೋಲೆ.

(೨) ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶೀಲದ ಕೊರತೆಯಾಗಲಿ, ಸದ್ಗುಣದ
ಅಭಾವವಾಗಲಿ, ಅದೊಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ದೋಷವೇನೂ ಅಲ್ಲ.
ದೈಹಿಕ ರೋಗದಂತೆ ಅದೊಂದು ಮಾನಸಿಕ ರೋಗ. ದೈಹಿಕ ರೋಗವನ್ನು
ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಗುಣವಡಿಸುವಂತೆ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ
ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಗುಣವಡಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ರೋಗವಾಗಿದೆ ಎಂದರೇನು?
ಅದಕ್ಕೊಂದು Disease (ರೋಗ) ತಗಲಿರುವದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅದು is not
at ease (ನೆಮ್ಮದಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ) ಅಷ್ಟೇ! ಅದಕ್ಕೆ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಉಂಟು
ಮಾಡಿದರೆ ರೋಗವೆಲ್ಲಿಯದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಮನದ ನೆಮ್ಮದಿಗಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಬೇಕು;
ಅಂದರೆ ಶೀಲದ ಕೊರತೆ ಅಡಗುವದು, ಸದ್ಗುಣರಾಶಿಯು ಒಡಮೂಡುವದು.

(೩) ಪ್ರವಂಚದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ಸಂಭೂತವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಿಲ್ಲ, ಸಮ್ಮತ-
ವಿಲ್ಲ. ಮಾನವನ ಪ್ರಗತಿಯು ಅಸತ್ಯದಿಂದ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುವದಿಲ್ಲ;
ಅಲ್ಲ ಸತ್ಯದಿಂದ ಅಧಿಕ ಸತ್ಯದೆಡೆಗೆ ಅದು ಕುಡಿ ಚಾಚುವದು. ಕೆಲವರಿಗೆ
ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳು ಸತ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ಅವೇ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಸತ್ಯ
ವೆನಿಸುವವು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಇಂದು ಸತ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ
ಮುನ್ನಿನ ಕೆಲವರಿಗೆ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅಸತ್ಯವೆನಿಸುವವು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ
ಇಂದಿನ ಸತ್ಯ ನಾಳೆ ಅಸತ್ಯವಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಸತ್ಯ ಅಸತ್ಯ ಎಂಬ
ಎರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆಂದಲ್ಲ.
ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಸನ್ನಿವೇಶ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಅವು ಸತ್ಯವಾದವುಗಳೇ.
ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ಕಾಲಗಳು ಬದಲಾವಣೆಯಾದಂತೆ ಅವಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ
ಮಾತುಗಳು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ವಿಸಂಗತವೆನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಯಾ
ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವು ಸತ್ಯವಾದವುಗಳೆಂದೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಡುವವು. ಇದರಿಂದ
ಸತ್ಯ ಅಸತ್ಯ ಎಂಬ ದ್ವಂದ್ವವಿಲ್ಲ. ಇರುವುದೊಂದೇ ಅದು ಸತ್ಯ.

ಪ್ರಪಂಚವು ಈ ವಿಚಾರ ವರಿವಿಡಿಗೆ ಹೊರಗಾದುವಲ್ಲ. ಇದು ಅಸತ್ಯ ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಬಗೆದರೆ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಆಸ್ಪದವೆ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ.

ಸಂಭೂತಿನಾದದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾದರೆ ಅನಿಷ್ಟ, ಹೇಯ, ಕೆಡುಕು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು? ಈ 'ಅನಿಷ್ಟ' ಸಮಸ್ಯೆಯು ಮೌರ್ವಾತ್ಯ-ನಾಶ್ವಿಮಾತ್ಯರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಾಡುವದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವರು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರು :

(೧) ಅನಿಷ್ಟವು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕತ್ತಲೆಯ ಅನುಭವವಿದ್ದಂತೆ; ಕತ್ತಲೆಯ ಅನುಭವವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೆಳಕಿನ ಮಹತ್ವವು ತಿಳಿಯದು; ಅನಿಷ್ಟದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟದ ಸಂಗತಿಯು ಗೋಚರಿಸದು— ಹೀಗೆ ಬಗೆಯುವದಾದರೆ ಪಾಪದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ನಾವು ಮಾಡಬೇಕು; ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದ ಹಾಗೆ ಆಗುವದು. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ತೋರುವ ಮಾತು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ.

(೨) ಅನಿಷ್ಟವೆಂಬುದು ಯಥಾರ್ಥವಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೆರಳಿನಂತೆ ಅದು ಭಾಯಾಮಾತ್ರವಾಗಿರುವದು. ಇದನ್ನೇ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು : ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನೋವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥವು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೊಂದಿರುವ ಭಾವನೆಗಳು. ಸಾವೆಂಬುದೇನೋ ಭಯಂಕರವಾದುದು. ಯಾರಿಗೂ ಅದು ಬೇಕಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಬಗೆಗೆ ತಳೆದ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೇ ಅದು ಭೀಕರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲರಂಜಿಪ ಸಾವು ಒಲ್ಲದವರಿಗೆ ಬೇವು |

ಬಲ್ಲವರಿಗೇನುಂಟು ಸಾವು ಹೂವು ||

ಸಾವಿನ ಬಗೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ಸಾವಿನ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲ. 'ನಾಳೆ ಬಪ್ಪುದು ನಮಗಿಂದೇ ಬರಲಿ, ಇಂದು ಬಪ್ಪುದು ನಮಗೀಗಲೆ ಬರಲಿ'— ಎಂದು ನಿಶ್ಚಿಂತಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಅವರು ಶಿರಕೆ ಸಾವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಸಾವು ಅವರಿಗೆ ಹೂವಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. "Cowards

die many times before their death The valiant never taste but once;" ಎಂಬಂತೆ ಅವರ ಜೀವನವ್ವಾರಸ್ಯ. ಅಂಜುಬುರುಕರಿಗೆ ಮರಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮರಣದ ಭೀತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರಂತೆ ಸುಖದುಃಖವಾದರೂ ಮಾನವನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಅದೆಂಥ ಪ್ರಬಲ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡರೂ ನಾವು ತಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ವಿಷ ಕುಡಿಯಬಯಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅದರ ಭೀಕರ ಪರಿಣಾಮವು ಗೊತ್ತು. ಆದರೆ ಅನಿಷ್ಟವೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತೇ ! ಕಾರಣ ಅನಿಷ್ಟವು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿರದೆ ವಸ್ತುಗತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವನೆಗಳು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ರಾವುಗನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವನ್ನು ಅಯಥಾರ್ಥ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ತಾರತಮ್ಯ-ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ? ಆ ಅನಿಷ್ಟವು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಮಾತೇ ಸರಿ.

(೩) ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅವಲಯಧ್ವನಿ ಹೇಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೂ ಅದರ ಮಂಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೂ ಅನಿಷ್ಟವು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಇದು ನಾಸ್ತವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಗೆಗೆ ಸಂಭೂತಿ ವಾದವು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವದು : (ಅ) ಮಾನವನ ಬಾಹ್ಯ ಸ್ವಭಾವದೊಂದಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. (ಆ) ಮಾನವನ ಆಂತರಿಕ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರಾ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಇಂಬಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಹೇಳುವದಾದರೆ ಅಹಂಕಾರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಆತ್ಮಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ. ಅಹಂಕಾರ ಜೀವನದಿಂದ ಆತ್ಮ ಜೀವನದತ್ತ ನಾಗುವಾಗ ಅನಿಷ್ಟವು ಇಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಅನಿಷ್ಟವು ಕೆಲವೊಂದು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಲವೊಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ-ವೆಂದಬಳಿಕ ಅದು ಕಾಲ್ಪನಿಕವೆಂದು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಕೂಡುವದಾಗಲಿ, ಅದು ಭೀಕರವೆಂದು ಬಗೆದು ಓಡಿಹೋಗುವದಾಗಲಿ ಸಲ್ಲದು. ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಅನಿಷ್ಟವು ನಾಸ್ತವಿಕವೆಂದಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಎದುರಿಸಿ ಗೆಲ್ಲಬೇಕು; ಅದನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿನು ಪ್ರಭುದೇವರು ಹೇಳುವಂತೆ—

ಕಳ್ಳಗಂಜಿ ಕಾಡ ಹೊಕ್ಕರೆ ಹುಲಿ ತಿಂಬುದು ಮಾಣ್ಣುದೇ ?
ಹುಲಿಗಂಜಿ ಹುತ್ತ ಹೊಕ್ಕರೆ ಸರ್ಪ ಕಚ್ಚದೆ ಮಾಣ್ಣುದೇ ?
ಕಾಲಗಂಜಿ ಭಕ್ತನಾದರೆ ಕರ್ಮ ತಿಂಬುದು ಮಾಣ್ಣುದೇ ?

ಸಂಸಾರ, ನನ್ಯಾಸ, ಯೋಗ, ಭಕ್ತಿ ಯಾವುದೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ತರಹದ ಹೇಯ, ಭಯ, ಅನಿಷ್ಟ ಇವು ಇದ್ದವುಗಳೇ. ಅವಕ್ಕೆ ಅಂಜದೆ ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು.

ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಬಲವಂತ ಶಕ್ತಿಯು ಬೇಕು. ಇಂತಹ ಶಕ್ತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಜರ್ಮನ್ ತತ್ವವಿದನಾದ ನೀಚೆ ಎಂಬಾತನು ತನ್ನ 'ಅತಿಮಾನವ' (Superman) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

“ಶ್ರೇಯವಾವುದು ? ಮಾನವನೊಳಗೆ ಯಾವುದು ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು, ಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು, ಒಟ್ಟಾರೆ ಶಕ್ತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುವದೋ ಅದುವೇ ಶ್ರೇಯ.

ಹೇಯವಾವುದು ? ದುರ್ಬಲಜನ್ಯವಾದುದು ಏನಿದೆಯೋ, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ಅವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಹದೇನಿದೆಯೋ ಅದು ಹೇಯ.

ಸುಖವೆಂದರೇನು ?' ಶಕ್ತಿಯು ವೃದ್ಧಿಂಗತವಾಗುತ್ತಲಿದೆ, ವಿಘ್ನಗಳು ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ. ನಮಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಸಂತೋಷವಲ್ಲ, ಶಕ್ತಿ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಕ್ತಿ !

ಎಲಾ ಮಾನವಾ, ಪುರಾತನವು ನಿನಗೆ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಯಾಗೆಂದು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಸಮರ್ಥನಾಗೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪುರಾತನವು ನಿನಗೆ ಸತ್ಪುರುಷನಾಗೆಂದು ಹೇಳಿತು; ಆದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಮಹತ್ತರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಪುರಾತನವು ನಿನಗೆ ಮನುಷ್ಯನೇ, ನೀನು ಮಾನವಮಾತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಡೆ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿತು; ಆದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಎಲೋ ಮಾನವಾ, ನೀನು ಮಾನವಮಾತ್ರನಲ್ಲ, ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ; ಸಾಧಾರಣವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಅಸಾಧಾರಣನಾಗು, ಅತಿಮಾನವನಾಗು ಎಂದು ಬೋಧಿಸುತ್ತೇನೆ.”

ನೀಟ್ಟಿನ ಈ ಮಾತುಗಳು ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಡುವಣ ದೇಶಗಳ ಜನರಿಗೊಂದು ಹೊಸ ಅಂಜನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿ ಹೊಸ ನೋಟವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಆದರೆ ತುಸು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಅದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಮಿ ರಾಮತೀರ್ಥರು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಬಗೆಗಿನ ನೂತನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಡುವಣ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಳಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದರು. ಈ ವೇದಾಂತಕೇಸರಿಗಳ ಗರ್ಜನೆ ಹೀಗೆ ಇದೆ: “ಆತ್ಮನು ಸರ್ವ ಸಮರ್ಥನು, ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ, ಸರ್ವವಿಜಯಿಯು. ಆತನನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇನ್ನಾವುದಕ್ಕುಂಟು? ಎಲೊ ಬಂಧುವೆ, ನಿನ್ನ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಅನುಭೂತಿಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಶಕ್ತಿಮಂತ ಪುರುಷನಿದ್ದಾನೆ, ಒಬ್ಬ ಅಜ್ಞಾತ ಜ್ಞಾನಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಹೆಸರು ಆತ್ಮ. ನಿನ್ನ ದೇಹವೇ ಆತನ ದೇವಾಲಯ. ನಾನು ಏನು ಇರುವೆನೋ ಅದೇ ಆಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ನಿನ್ನ ಅರಿತ ಅಂತರಾತ್ಮನು ನಿನಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆನೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯಾ? ಆತನು ಉಸುರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ— ನೀನು ಏನು ಇರುವೆಯೋ ಅದೇ ಆಗಿಂದು. ಹಾಗಾದರೆ ನೀನು ಏನು ಇರುವಿ? ನೀನು ಶುದ್ಧನೂ ಮುಕ್ತನೂ ಅವಾಘಬದ್ಧನೂ ಆಗಿರುವಿ. ನೀನು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪನೂ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಮಯನೂ ಆಗಿರುವಿ.” ಹೀಗೆ ಆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಮಿ ರಾಮತೀರ್ಥರು ನೆಲೆಹಿಡಿದ ನಿಸ್ಕರಿಯೆಯ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದರು.

ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಸಂತೋಷವಲ್ಲ, ಶಕ್ತಿ; ಆದರೆ ನೀಟ್ಟಿನು ಘೋಷಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಮಂತ್ರವಲ್ಲ, ವೇದಾಂತವು ನಮಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಮಂತ್ರ. ನೀಟ್ಟಿನಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಆಸುರೀ ಶಕ್ತಿ; ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ, ದೈವೀಶಕ್ತಿ. ನೀಟ್ಟಿನು ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ. “ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಜಗತ್ತು! ಅದು ಹೇಗಿದೆಯೋ ಕೇವಲ ಹಾಗೆಯೇ ನನಗೆ ಬೇಕು. ಅದು ನನಗೆ ಅಧಿಕಾಧಿಕವಾಗಿ ಬೇಕು, ಅನಂತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೇ ನಾನು ಅತ್ಯಪ್ತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಇನ್ನಿಷ್ಟು, ಇನ್ನಿಷ್ಟು, ಇನ್ನಿಷ್ಟು, ಇನ್ನಿಷ್ಟು—” ಎಂದು ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದರೂ ಅತ್ಯಪ್ತಿಯಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು, ಲಾಭವೇನು? ಆಸುರೀ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಪ್ತಿಯು ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ದೈವೀಶಕ್ತಿಯ ಮಾತು

ಹಾಗಲ್ಲ. ಅದು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಯಸುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಹೇಯವದೆ. ಹೇಯವನ್ನು ಶ್ರೇಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದ ಹೊರತು ಅದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಹುಲ್ಲು ಮಾರ್ಪಾಟವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಳ ಹಾಲು ಆಹಾರವಾಗಿ ಪ್ರೇಯವಾಗಿದೆ. ಕಬ್ಬಿಣವು ಅವಲೋಹ, ಅದಕ್ಕೆ ತುಕ್ಕುಹಿಡಿಯುವದು; ವರುಷ ಮುಟ್ಟಿ ಅದು ಬಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರೆ ಆಗ ಅದು ಉತ್ತಮ ಲೋಹವಾಗುವದು; ತುಕ್ಕಿನ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ತೇಜೋಮಯವಾಗಿ ಬಾಳುವದು. ಹಾಗೆಯೇ ಚಿತ್ ಶಕ್ತಿಯ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಬೇಕು. ಅಪರಾವ್ರಕೃತಿಯು ಪರಾವ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಬೇಕು. ಆಗ ತಾನೆ ಅದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗುವದು. ಈ ಮಾರ್ಪಾಟ, ಈ ಪರಿವರ್ತನೆ ಧರ್ಮಜೀವನದಿಂದ ಸತ್-ಶೀಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಧರ್ಮಜೀವನ ಸುಖಜೀವನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಹಾಯಕಾರಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಧರ್ಮಜೀವನವೇ, ಸಚ್ಚೀಲವೇ ನಮ್ಮ ಪುರುಷಾರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ಒಂದು ಪಕ್ಷ ವಾದಿಸುವದು. ಧರ್ಮಜೀವನವೇ ನಮ್ಮ ಧೈಯ, ಅದುವೆ ನಮ್ಮ ಪುರುಷಾರ್ಥ, ಸುಖವು ಗೌಣವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ವಕ್ಷವು ಸಾಧಿಸುವದು. ಆದರೆ ವರ್ಯಾಲೋಚನೆಯಿಂದ ಧರ್ಮಜೀವನವೇ, ಸದ್ಗುಣಸಂಪತ್ತಿಯೇ ನಮ್ಮ ಪರಮಶ್ರೇಯ. ಸೌಖ್ಯವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಯವಾಗಲಾರದು. ಅದುವೆ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಧೈಯವಾಗಲಾರದು. ಸೌಖ್ಯದ ಸಮಸ್ತ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಚ್ಚೀಲವೇ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಚ್ಚೀಲವೆ ನಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ಸೌಖ್ಯ; ಅದಕ್ಕೆ ಅದುವೆ ತನ್ನ ಫಲ. ಇದೇನೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಠಿಣವಾಗಿಯೂ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿಯೂ ತೋರಿದರೂ ಅಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಮಾನವನು ಸದ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಮಾನವನಾಗಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಾಂಶದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡಕೂಡದೆ? ನಮ್ಮ ಅಪೂರ್ಣತೆಯಲ್ಲಿಯೇ, ನಮ್ಮ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ, ನಮ್ಮ ನಿರ್ಬಲ ನಿಶ್ಚಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೇ, ನಮ್ಮ ಆಶಾವಾಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಲುಕಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತ ಸರಿದು ಹಿಗ್ಗುತ್ತ-ಇದೇ ನಮ್ಮ ಧೈಯ, ಇದೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಯ, ಇದೇ ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಯ, ಇದೇ ನಮ್ಮ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ ಎಂದು ಬಗೆದು ವಿರೋಧ ವಿಪರ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲೂ, ದೋಷ ನ್ಯೂನ್ಯತೆಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವ ಈ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಆನಂದಿಸುವ ಈ ಕಾಲದ ಮಾನವತಾವಾದಕ್ಕೆ ಏನೆಂದು

ಕರೆಯಬೇಕು? ಇಂತಹ ಇರುಕು-ಬಿರುಕುಗಳುಳ್ಳ ಕುಬ್ಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಲಿಲಿಪುಟರ ಮಾನವತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೇಸರ ಹೊಂದುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯನು ಈಶ್ವರ ಸ್ವರೂಪವೆಂದೂ ದೈವ ಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುವದೇ ಸಚ್ಚಿಲದ ಹೆಗ್ಗುರು ತೆಂದು ಸಾರುವದು ಸಂಭೂತಿವಾದವು. ದ್ವಂದ್ವಾತೀತನಾಗಿ, ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳ ನ್ನೇಲ್ಲ ನಿರೋಧ ಮಾಡಿ, ನಿಯತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಕರ್ತವ್ಯ ಪರಾಬ್ಧಿವ ನಾಗದೆ, ಆನಂದಕವೆಂದು ತೋರಿದಾಗ ಭೋಗದಿಂದಲೂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟದೆ, ಸ್ಥಿತ-ವ್ರಜ್ಞನಾಗಿ ಸ್ವದೇಶ-ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹ ವನ್ನು ಜಗದ್ರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಸಾರುವದು ಸಂಭೂತಿವಾದವು. ಶ್ರೇಯ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಈ ಸಂಭೂತಿವಾದವು ನಮ್ಮ ಧೈಯವಾಗಿರಲಿ.

ಮೂರರ ಮುಸ್ಪುರಿ

ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಉನ್ನತವಾದ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯ ದರ್ಶನವು ಒಂದು ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪೂರ್ವ ಪೀಠಿಕೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಅದೇಕೆ ಸಾಂಖ್ಯನೆಂದರೆ ವೇದಾಂತ, ವೇದಾಂತನೆಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯೆ ಮಾಡುವ ಎಂದರೆ ಎಣಿಸಿ ಹೇಳುವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಸಂಖ್ಯಾಂ ಪ್ರಕುರ್ವತೆ ಜೈವ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಚ ಪ್ರಚಕ್ಷತೆ |

ತತ್ತಾನಿ ಚ ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ ತೇನ ಸಂಖ್ಯಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ ||

ಈ ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ; ತತ್ವಗಳು ೨೪; ಇದರಿಂದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 'ಸಂಖ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಜ್ಞಾನ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಎಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತತ್ವಗಳು ಆತ್ಮವಲ್ಲ, ಅವು ನಿಜ ವಸ್ತುವಲ್ಲ ಎಂದು ನೀತಿಗಳೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ, ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ತತ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ—ಎಂದರೆ ಪ್ರಧಾನ, ಮಹತ್ತು, ಅಹಂಕಾರ, ಮನಗಳು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆದು, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೆದು, ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳೆದು ಮತ್ತು ಐದು ಮಹಾಭೂತಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ—ಆಧಾರ ಭೂತವಾದ ಆತ್ಮನು ಸತ್ಯವಸ್ತು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಸಾಂಖ್ಯ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇಲ್ಲವೆ ಪುರುಷ ಇವುಗಳ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನವೇ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮ ವಿವೇಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮ ವಿವೇಕದಿಂದ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಸಾಂಖ್ಯದ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪುರುಷನು ಸತ್ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಎಂದರೆ ಅವನ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳೂ ಸತ್, ಅಂದರೆ ಅವು ಅಸ್ತಿ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗಿ 'ಸತ್ತಾ' ಅಥವಾ ಇರುವಿಕೆಯುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. 'ಸತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಭಾವವು ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳೂ ಉಂಟು. 'ಅಸತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಭಾವವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವು ಯಾವ ಅರ್ಥ

ದಲ್ಲಿಯೂ ಅಯಥಾರ್ಥವಾದುದಲ್ಲ; ಅದು ಯಥಾರ್ಥವಾದುದು ಎಂಬುದು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. 'ನಾ ಸತೋ ವಿದ್ಯತೆ ಭಾವಃ ನಾ ಭಾವೋ ವಿದ್ಯತೆ ಸತಃ' ಭೂತಗಳು ತನ್ಮಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗುವವು ಆದರೆ ಅಡಗಿದ ಅವು ಮತ್ತೆ ಒಡನೂಡುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧರು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸರ್ವವೂ ಅಸತ್ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. 'ಸರ್ವಂ ಶೂನ್ಯಂ ಶೂನ್ಯಂ' 'ಸರ್ವಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ ಕ್ಷಣಿಕಂ' ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳೆನಿಸಿದರು. ಸಾಂಖ್ಯರಾದರೂ ಸತ್ಯವಾದಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವ ಜ್ಞಾನವು ಸತ್ಯ, ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳು ಸತ್ಯ, ಅವು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸತ್ತಾವಾದಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಸರ್ವ ಜ್ಞಾನವೂ ಸರ್ವ ವಸ್ತುಗಳೂ ಸತ್ಯವಾದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿ ಅಥವಾ ಭ್ರಮೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲವೇ?— ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಭ್ರಮೆ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವು ಉಂಟು. ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದೇ ಭ್ರಮೆ-ಹಗ್ಗವೇ ಹಾವು ಎನ್ನುವಂತೆ-ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಆ ಎರಡೂ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ-ಇಲ್ಲಿ ಹಗ್ಗ ಮತ್ತು ಹಾವು ಇವುಗಳಿಗೆ-ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದೇ ಭ್ರಾಂತಿ, ಭ್ರಮೆ. ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ 'ಅಖ್ಯಾತವಾದ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಾವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸುವದು ಅಧ್ಯಾಸ, ಅಥವಾ ಅನ್ಯಥಾಖ್ಯಾತಿ ಎಂದು ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಗ್ಗಕ್ಕೂ ಹಾವಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದೇ ಅಖ್ಯಾತಿ ಎಂದು ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನದ ಮೇರೆಗೆ ಭ್ರಾಂತಿ ಎಂದರೆ ಎದುರಿಗಿರುವ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ; ಎದುರಿಗಿರುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಮರಣೆ, ಬೇರೊಂದು ಭ್ರಾಂತಿ ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರಗೊಳ್ಳುವದು; ಎಂದರೆ ಅದು 'ಅಖ್ಯಾತಿ' ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವದು.

ಅಖ್ಯಾತಿಗೆ ಅವಿನೇಕ ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನ ಎಂದು ಬೇರೆ ಹೆಸರುಂಟು. ಪ್ರಕೃತಿ-ಪುರುಷರ ಬಗೆಗೆ ಅವಿನೇಕವು ಎಂದರೆ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ

ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ವಿವೇಕ, ಖ್ಯಾತಿ ಮಾತ್ರ ನಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ದಿಶೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಮಾಡುವುದು. ಈ ಖ್ಯಾತಿ ಇದ್ದ ಹೊರತು ಮಾನವನಿಗೆ ವಿವೇಕವು ಅಂಕುರಿಸದು, ತ್ಯಾಗವು ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದು, ಜ್ಞಾನವು ಉದಯಿಸದು. ಸತ್ತ್ವ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮಾ, ಅನ್ಯಥಾ ಖ್ಯಾತಿ ಎಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ನಿಶ್ಚಯ; ಇದುವೆ, ಸತ್ತ್ವಪುರುಷಾನ್ಯಥಾಖ್ಯಾತಿಯು. ವಿವೇಕ ಖ್ಯಾತಿಯು ಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ಜ್ಞಾನವು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದು. (Knowledge is self-luminous; and self-conscious) ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕು; ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು, ಹಬ್ಬಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕು. ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಪ್ರಕಾಶವು ಸ್ವ-ಪರ ನಿರ್ವಾಹಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತ ಅನ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದು. ದೀವನು ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ದೀಪ ಪ್ರಕಾಶದ ತಿಳನಳಿಕೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೀವದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಇದುವೆ ಸ್ವ-ಪರ ನಿರ್ವಾಹಕ ಜ್ಞಾನ. ಸರ್ವಜ್ಞನ ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋದರೆ ಅವನು ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವ ಜ್ಞಾನಭರಿತ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಜ್ಞಾಪಕವೂ ಆಹುದು, ಕಾರಕವೂ ಆಹುದು. ಬೆಂಕಿ ಎಂಬ ವಸ್ತುವು ಬೆಂಕಿ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗದಿದ್ದರೂ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಸುಡುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಸುಡುವ ಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಇನ್ನಿತರ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈ ಮಾತು ಸತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಸುಡುವುದು ಎಂಬೀ ಮಾತು ಕಾರಕ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆ ಕಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಇದೆ ಎಂಬ ತಿಳನಳಿಕೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದು ಜ್ಞಾಪಕಹೇತು ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದು. ಕಾರಕ ಹೇತು ಅಂತಃಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕುವುದು, ಕುರುಹಿನ ಸೋಂಕುಯಿಲ್ಲದೆ ಅರುಹು ಆಗುವ ಸ್ಥಿತಿ ಅದು. ಜ್ಞಾಪಕಹೇತು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರಿಯಲ್ಪಕ್ಕದು, ಕುರುಹಿನ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಅರುಹು ಆಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯದು. ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಹಿನ ಜ್ಞಾನದ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರದು ಸ್ಫುರಣ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವನ್ನು (Self knowledge) ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾದ

ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನ (Relative knowledge) ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ, ಗ್ರಂಥದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ, ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ, ವಿಷಯಗಳ ಸನ್ನಿ ಕರ್ಷದಿಂದ ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಆಗುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕುರುಹಿನ ಜ್ಞಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಬಂಧಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಅಣುಗಳ ಸಮಿಶ್ರಣ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿಹಿಯೂ ಆಗುವದು, ಕಹಿಯೂ ಆಗುವದು. ವಿಜ್ಞಾನವು ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಪೂರ್ವಕ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಗತಿಯು ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟು. ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವಂತೆ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬಹಳ; ಒಂದನ್ನೊಳೆದರೆ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಯೇ ಇರುವಂತಿಲ್ಲ, ಮರ್ಯಾದೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ intuitive, ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ inductive ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ನಿಜ ನಾದ ಜ್ಞಾನವು. ದೀಪದ ದೀಪ್ತಿಯಂತೆ ಈ ಜ್ಞಾನವು ತನ್ನನ್ನೂ ಇತರ ವಸ್ತು-ಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವದು.

‘ಪ್ರಕಾಶ’ ಎಂದರೆ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆ. ಇದನ್ನು ತಾರ್ಕಿಕರು ‘ವಿಷಯತೆ’ ಎಂದು ಕರೆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ‘ಪ್ರಾಕಟ್ಯ’ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸುವರು. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಯೂ, ವಿಚಿತ್ರ ವೇಗವೂ ಇರುವವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಭೆ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅನಂತ ಕೋಟಿ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಬಿಡುವದು. ಆದರೆ ವಿಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನಪ್ರಭೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿರತಿಶಯವಾದ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿಯುವದು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವದು. ಅಂತರ್‌ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವದು ಈ ಜ್ಞಾನಪ್ರಭೆಯೇ. ಆದರೆ ಈ ಅಂತರ್‌ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಪ್ರಕಾಶವು. ಸ್ಥೂಲದಲ್ಲಿ ವಸ್ತು-ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನವೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮದಲ್ಲಿ ಘಟನೆ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನವೂ, ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಭಾವ-ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನವೂ,

ಕೊನೆಗೆ ತುರಿಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ-ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಘಟಿಸುವ ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನವೂ ನಮಗೆ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂಬಂಧ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನ ಇವೆರಡೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೀರಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೇ ಜ್ಞಾನಯೋಗಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನೋಪಲಬ್ಧಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಭೇದ, ಅಭೇದ ಮತ್ತು ಭೇದಾಭೇದ—ಎಂಬ ವಕ್ಷಗಳು ಸಮ್ಮತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪುರುಷನು ಸ್ವಭಾವತಃ ಜ್ಞಾನ ಅರಿಯುವವನು ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಜ್ಞಾನವುಭೆಗೆ ಅವರಣಗಳಿರುವವು; ಈ ಅವರಣಗಳ ಕ್ಷಯದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಸುವದು. ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲು ಭೇದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡುವದು; ಆ ಬಳಿಕ ಅದು ಭೇದಾಭೇದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಗತವಾಗುವದು; ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಅಭೇದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗವಿಸುವದು. ಇಂತಹ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿ ಅಥವಾ ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಯೇ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗುವದು.

‘ಪುರುಷಾರ್ಥ’ ಎಂಬ ಪದವು ಮೊದಲು ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನದಿಂದಲೇ ಅದು ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಸಾಗರಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಮೂಲ ತತ್ವವು ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಅದು ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನೆಂಬ ಜೀವಾತ್ಮನೊಬ್ಬ ಇರಬೇಕು, ಸುಖ-ದುಃಖ-ಮೋಹ ಮಯವಾಗಿರುವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ, ರಥಗಳಿಗೆ ಸಾರಧಿಯಾಗಿರುವಂತೆ, ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯ ಒಬ್ಬನು ಇರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು. ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯುವವನು ಒಬ್ಬನಿರಬೇಕು. ಸರ್ವವೂ ದೃಶ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಾ ಬೇಕು. ಇಂತಹ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯ, ದೃಷ್ಟಾ ಪುರುಷನು. ಪುರುಷನು ಜ್ಞಾತಾ, ಭೋಕ್ತಾ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನು ಕರ್ತಾ ಅಲ್ಲ. ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ, ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಚೇತನವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವವನು ಮಾತ್ರ ಪುರುಷ. ಇಂತಹ ಪುರುಷ ಇಲ್ಲವೆ ಜೀವಾತ್ಮನ ಭೋಗಕ್ಕೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೂ ದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಇರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ಪುರುಷನ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ-ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ !

ಈ ಬಗೆಯ ಯಥಾರ್ಥ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಅವಿದ್ಯೆ. ಈ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅವಿದ್ಯೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ಅವಿವೇಕದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷ ಸಂಯೋಗವೆಂಬ ಭೋಗವೇ ಬಂಧನವಾಗಿದೆ. ಭೋಗವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿಣಾಮ. ವಿಕಾರ ಹೇತೂದ್ಭೂತವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಿಕಾರ ಹೇತೂದ್ಭೂತವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದು ಅದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಹಾಲಿಗೆ ಹೆವ್ವು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಮೊಸರಾಗುವದು; ಇಂದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿಣಾಮ, ವಿಕಾರಹೇತು ಭೂತವಾದ ಪರಿಣಾಮವಿದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಂಗಾರದಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಭರಣಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುವವು, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೇ ಕಾಣಬಲ್ಲೆವು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾದಂತೆ ಬಂಗಾರದ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲ; ಅದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪರಿಣಾಮವಿರುತ್ತದೆ; ಇದಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಹೇತೂದ್ಭವವಾದ ಪರಿಣಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ನಿರ್ವಿಕಾರತೆಗೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿರ್ವಿಕಾರನಾಗಿ ಭೋಗವನ್ನು ಹೊಂದುವದು ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ ಭೋಗದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ವಡೆಯುವದೇ ಪುರುಷಾರ್ಥ. ಗತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಯಂತ್ರವತ್ ಜಡವಾಗಿದೆ; ಅದಕ್ಕೆ ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಯಂತ್ರವು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿ ಇರಿವೆಯೂ ಬದಿಗೆ ಸರಿಯುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನು ಈ ಇರಿವೆಯಂತೆ ಚೇತನನು, ನುತಿ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನು. ಹೀಗೆ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಕನಾದ ಪುರುಷನು ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಯಿಂದ ಅಗಲುವುದಕ್ಕೆ, ಅದರ ಕೃತಿ ಪರಿಣಾಮವು ಆಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೋಕ್ಷ. ಇದುವೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿರುವ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಆನಂದ. ಇದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯರು ವೇದಾಂತಗಳಂತೆ ತ್ಯಾಗ ವೈರಾಗ್ಯವಂತರೆಂದೆನಿಸದೆ ಭೋಗ ವೈರಾಗ್ಯವಂತರೆಂದು ಖ್ಯಾತವಾಗುವರು.

ಈ ವರಿಗಿನ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಿಯೋಗವೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷರ ವಿಯೋಗವೆಂದೂ, ಪುರುಷ ಅಥವಾ ಜೀವನು ಜ್ಞಾನ ದರ್ಶನ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಚೈತನ್ಯವಸ್ತುವೆಂದೂ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನು ನಿತ್ಯನು ಸತ್ಯನು. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪರಿವರ್ತನವಾದದ್ದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆ ಅವನು ಜಡನಲ್ಲ; ಅವನು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು. ಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಾಗ್ರತ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪುರುಷನಿಗೆ 'ಅಕ್ಷಿಪುರುಷ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ನೇತ್ರದ್ವಾರಾ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನ ಪ್ರಕಾಶವು ಹೊರಸೂಸುವುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಕರಿಯು ಕನ್ನಡಿಯೊಳಡಗುವಂತೆ ಅವಾರವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬದಲು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಹಾಗೆ ಬದಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದರೆ ಮಾನವನು ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೆಂದು ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ ದೃಷ್ಟಿಯೇ (Right angle of vision) ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ. ಇಂತಹ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರೇ ಯೋಗಿಗಳು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ವರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಯುವದಾದರೆ ಇಡೀ ಭಾವನಾವ್ಯವಂಚವೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೆನ್ನಬೇಕು. ಬಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣು-ಬಿಡುಗಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಕಲೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಹಲವಾರು ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಮೊಹಂಜೊದಾರೊ ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಸ್ಥೂಲ ಕಣ್ಣಿನ ವಿಷಯ.

ಈ ಚರ್ಮ ಚಕ್ಷುವಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪ್ರಾತಿಭಚಕ್ಷುವು ಇರುತ್ತದೆ. ಮಿಲ್ಟನ ಕವಿಯು ತನ್ನವೆರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ತರುವಾಯವೇ ತನ್ನ ಕುರುಡುತನದ ಬಗೆಗೆ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. *Paradise Lost* ಎಂಬ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. *Iliad* ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಗ್ರೀಕ ಹೋಮರ ಕವಿ ಹುಟ್ಟುಗುರುಡ. ಅನುಭಾವಿಯಾದ ಸೂರದಾಸ ಕವಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಕುರುಡನಾಗಿದ್ದನು. ಹುಟ್ಟು ಕುರುಡನಾದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೂ ಭಾರತ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ವ್ರಾತಿಭಚಕ್ಷುವು ಇಲ್ಲವೆ ಜ್ಞಾನ ಚಕ್ಷುವು ಅವಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಕಾಣದ್ದನ್ನು ರವಿ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿ ಕಾಣುವನು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಕಾಶ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದು ವಿವಿಧವಾಗಿ ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಪೃಟವಾಗುತ್ತ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಕಡಲೊಳಗೆ, ಕಲ್ಲೊಳಗೆ, ಮರದೊಳಗೆ, ಮಾನವರ ಒಡಲೊಳಗೆ,

ಕಾಮಿಗಳ ಮನದೊಳಗೆ, ಜ್ಞಾನಿಗಳ ನುಡಿಯೊಳಗೆ, ಯೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ರಾಜಿವು ದು ಜ್ಯೋತಿಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು. ಅಗ್ನಿಯ ಪ್ರಕಟತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಪ್ರಕಾಶದ ಅವಿಷ್ಕಾರದ ಬಗೆಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭಾವನಾ ಪ್ರಪಂಚ, ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ. ಅಕ್ಷಿವುರುಷನನ್ನು ಗೆಲ್ಲ ಬಯಸಿದರೆ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ, ನೇತ್ರ ಪ್ರಕಾಶದ ಸೂತ್ರವಿಡಿದು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನೇತ್ರದ್ವಾರಾ ಪ್ರಕಾಶದ ಅನುಭವವನ್ನು ವಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತಾರಕ ಯೋಗ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ತಾರಕ ಎಂದರೆ ನೇತ್ರ, ತಾರಕ ಎಂದರೆ ದಾಟಿಸುವದು ಎಂತಲೂ ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಆದ್ವಯತಾರಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ "ಗರ್ಭ ಜನ್ಮಜರಾ-ಮರಣ ಸಂಸಾರ ಮಹದ್ಭಯಾತ್ ಸಂತಾರಯತಿ ತಸ್ಮಾತ್ ತಾರಕಂ" ಎಂದು ತಾರಕದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹುಟ್ಟು ಸಾವಿನ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಯಾವುದು ವಾರುಗೊಳಿಸುವುದೋ ಅದು 'ತಾರಕ'. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಡಲು 'ತಾರಕ ಯೋಗ'ವು ಒಂದು ಸಾಧನೆ.

ತಾರಕ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಲಕ್ಷ್ಯಗಳ ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವದು. (ತ್ರಿಷು ಲಕ್ಷ್ಯೇಷು ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ). ಬಹಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ, ಮಧ್ಯಲಕ್ಷ್ಯ, ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ (Outward) ಅಂತರ್ಲಕ್ಷ್ಯ (Inward) ಮತ್ತು ಉರ್ಧ್ವಲಕ್ಷ್ಯ, (Upward) ಎಂಬ ವರ್ಗೀಕರಣವು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರೂ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮೂರು ಮುದ್ರೆಗಳುಂಟು. ಬಹಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಂಭವೀ ಮುದ್ರೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ನವದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ ಷಣ್ಮುಖೀ ಮುದ್ರೆಯು ಅಂತರ್ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಉರ್ಧ್ವಲಕ್ಷ್ಯಾನು ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರೆಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಚಕ್ರದೊಳಗಡೆಗಿದ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗುವದು.

ಸಮದೃಷ್ಟಿರ್ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ ಉದ್ವದೃಷ್ಟಿಃ ಶಿಖಾಮಯಂ |
ಪಶ್ಚಿಮಂ ನೇತ್ರಮೂಲಾಂತಂ ಚಕ್ರತ್ರಯಮಿದಂ ಶ್ರಣು ||

ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುದಾದರೆ ಆ ನೋಟವು ಒಳಗೊಳಗೆ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರವನ್ನು (Anterior or frontal lobe in the brain) ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಬಹಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸ್ಪಟಿಕ ವರ್ಣದ ಜ್ಯೋತಿಯು ಪುಟವಾಗುವದು. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇದು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುದೇವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿವು :

ಶೃತಿಯ ನಂಬದಿರೊ ಶೃತಿಯ ನಂಬದಿರೊ, ಶೃತಿಯ ನಂಬದಿರೊ |
ಶೃತಿಗಳು ಮುನ್ನವೆ ಶಿವನ ಕಾಣದೆ, ಶೃತಿ 'ಚರಿತಮಭಿಧತ್ತಿ' ಎನ್ನುತ್ತ
ಮುನ್ನವೇ ಅರಸಿ ಬಳಲುತ್ತೈದಾವೆ |
ಶೃತಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹರಿಯದಿರು, ಬಳಲದಿರೊ |
ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ತಲೆವಾರ ನಿಕ್ಕದಿರೊ.
ವಸ್ತು ಹೃದಯದಲುಂಟೆಂದು ನೆನೆಯದಿರೊ,
ವಸ್ತು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲುಂಟೆಂದು ಭ್ರಮಿಸದಿರೊ,
ವಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲುಂಟೆಂದು ಹೊಲಬುಗಡದಿರೊ.
ವಸ್ತು ನಿಶ್ಚಯವ ಕಾಂಬಡೆ,
ಎನ್ನ ಸದ್ಗುರು ಅನಿಮಿಷ ದೇವರಂತೆ
ನಿನ್ನ ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕಂಡು
ನಮ್ಮ ಗುಹೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಬ್ಬಿರಗಾಗೊ, ಮರುಳೇ |

ಪರವಸ್ತುವನ್ನರಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರು ಬಹಳ ತೊಳಲುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೆ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಅವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆ? ಎಂದರೆ ಅದುವಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧರಂತೆ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುವೋಗುವದರಿಂದಾಗಲಿ ಅದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಹೃದಯದ ಅನಾಹತಚಕ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ

ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣಬಯಸಿದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಹಂಬಲು-ಹರಿದಾಟ, ಭ್ರಾಂತಿ-ಭ್ರಮೆ, ದುಗುಡ-ದುಮ್ಮಾನಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯಾಗ ಬೇಕಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿತು ಅಂಗವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕರದ ಇಷ್ಟ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೆ ನೆಟ್ಟನೆ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಡೆಯುವದು ಬಹಳ ಸುಲಭ ಹಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನವರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕುರುಹು ಎಂದು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರ ಅನುಭವದ ನಿಲವು.

ನವದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ನೋಟವು ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾದರೆ ಅದು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾಂಭವೀಮುದ್ರೆಯು ಮೆದುಳಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮುದ್ರೆಯು ತಲೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ (Posterior lobe in the brain) ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಹೆಡನದ ಅಪ್ಪಣ್ಣಗಳ ಪುಣ್ಯಾಂಗನೆ ಲಿಂಗಮ್ಮನ ಒಂದು ವಚನವು ಇಂತಿದೆ :

ಒಂದು ಹುತ್ತಕ್ಕೆ ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲ,

ಒಂದು ಸರ್ಪ ಆ ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿವುದು.

ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕದವನಿಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಲು

ತಿರುಗುವದಕ್ಕೆ ತಾವ ಕಾಣದೆ, ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಬುಗಾಣದೆ,

ನಿಲುವುದಕ್ಕೆ ಎಡೆಯ ಕಾಣದೆ, ಉರಿ ಉಧ್ವಕ್ಕೇರಲು ಶರಧಿ ಬತ್ತಿತ್ತು.

ಮುಂದೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುವನ್ನಕ್ಕ ಇಟ್ಟೆಡೆಯ ಬಾಗಿಲು ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು.

ಅದ ಹೊಕ್ಕು ಹೊಡಕರಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಕದವ ತೆಗೆದು

ಬಟ್ಟಬಯಲಲ್ಲಿ ನಿಂದು ತಾನೆತ್ತ ಹೋದೆನೆಂದರಿಯೆ

ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ.

ನವದ್ವಾರ ಯುಕ್ತನಾದ ದೇಹವೆಂಬುದೊಂದು ಹುತ್ತ. ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯು ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ದ್ವಾರ-ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕಿ ನೋಡುತ್ತಿದೆ. ಆ ದ್ವಾರಗಳನ್ನೇ ಮುದ್ರಿಸಿದರೆ ಆ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಲ್ಲಿ ? ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವೇ ಸಿಗದಿದ್ದ ದರಿಂದ ಮಾರ್ವಾಟವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜ್ಞಾನಮಯ ವೆನಿಸಿ ಅದು ಶಿರೋಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸೇರುವದು. ಇಂತಾಗಲು ವಿಷಯ ರಸ ತುಂಬಿದ ಸಂಸಾರಸಾಗರ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುವದು.

ಎಂದರೆ ವಿಷಯ ವಾಸನೆಯೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗುವದು. ಆ ವಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ದ್ವಾರವು ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಡಿಯ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲು ನಿರ್ವಯಲ ಸಮಾಧಿಯು ನಿಲುಕುವದು ಎಂಬುದು ಲಿಂಗವೃತ್ತನ ಅನುಭಾವ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಲಕುಂಡಲಿನಿಯ ಯೋಗವು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಗದಿಂದ ನಿಲುಕುವ ದ್ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳೇ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯ ಎರಡು ಮುಖಗಳು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಎರಡೂ ನೇತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿ ಇಟ್ಟುದಾದರೆ ಎಂದರೆ ಉಧ್ವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಡಿದುದಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಖಾ ಚಕ್ರವು ಜಾಗ್ರತವಾಗುವದು. ಅರ್ಥಾತ್ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು (Penial gland) ಅದು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸುವದು. ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲು ಮುಖವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರಾ ಸಾಧನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. 'ಖ' ಎಂದರೆ ಆಕಾಶ; ಆದ್ದರಿಂದ 'ಖೇಚರ' ಎಂದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಜೀವ ಹಂಸ, ಅಥವಾ ಮನವೆಂಬ ಗಿಳಿ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಂಸವೆಂದೂ, ಗಿಳಿಯೆಂದೂ ಮನವನ್ನು ಕರೆಯುವರು. ಶ್ರೀ ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಮನವನ್ನು ಒಂದು ಗಿಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಬಹಳ ಅನುಭವವನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ ತಮ್ಮ ಒಂದು ವದದಲ್ಲಿ :

ಮನವೆಂಬ ಗಿಳಿಯನೊಯ್ಯಾರದೊಳೋವಿ ಮೆ |

ಲ್ಲನೆ ಮುದ್ದು ನುಡಿಗಲಿಸೆಲೆ ಮಾನಿನೀ

|| ಪ ||

ಆರು ಜಾಳಂದರವೆಸೆವಾಜ್ಞೆಯ ಮಿಂ |

ಚೇರಿದ ರನ್ನ ವಂಜರದೊಳಗೆ ||

ಮೂರು ವರ್ಣದ ಕೋಲಿನ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಕಾಲ್ಗೆ |

ವಾರದಂತಸು ಸರಪಣಿಯ ಹೂಡಿ

|| ೧ ||

ನಯನವಟ್ಟಲೊಳು ಚಿನ್ಮಯದಿನಿಗಿನೆಯೂಡಿ |

ಸ್ವಯ ಸುನಾದದ ತಣಿವಣ್ಣನಿತ್ತು ||

ಭಯವೀವ ರಿವುವೆಂಬ ಚೇಲಿಯನೆಬ್ಬಟ್ಟೆ |

ಪ್ರಿಯದಿ ಮೈದಡವಿ ಭಾವದ ಕೈಯೊಳು

|| ೨ ||

ನಾಮವಿದೂರ ನಿಸ್ಸೀಮ ನಿತ್ಯಾನಂದ |
 ಧಾಮ ಬೋಧಾದ್ವಯಾನಂತರೂಪ ||
 ನೇಮರಹಿತ ಶಂಭುಲಿಂಗವೆನಿಸುವಾತ್ಮಾ |
 ರಾಮನೆ ಶಿವ ಶಿವ ಎಂದೋದಿಸಿ

|| ೩ ||

ಗಿಳಿಯ ಮಾತು ಉಣಿಸು ಪಂಜರ ಮುದ್ದು ಮಾತು ಕಲಿಸುವ ರೀತಿ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ
 ನೆನಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮನವೆಂಬ ಗಿಳಿಯ ವರ್ತನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಜ್ಞಾಪಕವಾಗುವದು.
 ಅಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದ ಮನೆಯೇ, ಭೃಕುಟೆ ಮಧ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೊಂದು ರತ್ನಪಂಜರ,
 ಮನೋಹರವಾದ ಪಂಜರ. ಅದು ಕೂಡುವದು ಬಿಳಿ ಕೆಂಪು ಕರಿ ಬಣ್ಣದಿಂದ
 ಕೂಡಿದ ಸತ್ತ್ವ-ರಜ-ತಮವೆಂಬ ತ್ರಿಗುಣ ಕುಂಬಿಯ ಮೇಲೆ. ಅದು ಹಾರಿ
 ಹೋಗಿ ಕೂಡದೆಂದು ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಸರವಣಿಯನ್ನದಕ್ಕೆ ತೊಡಕಿಸಿದೆ. ದೃಷ್ಟಿ
 ಯೆಂಬ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮಧುರ ರಸವನೆ ನೀಡಿ, ಚಿನ್ನಾದವೆಂಬ ಸಿಹಿ
 ಹಣ್ಣಿನಿತ್ತು, ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನೊಡುವ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಬೆಕ್ಕುಗಳ ಧ್ವನಿಯನ್ನು
 ಓಡಿಸಿ ಭಾವವೆಂಬ ಹಸ್ತದಿಂದ ಅದನ್ನು ಮುಂಡಾಡಬೇಕು. ನಾಮರೂಪ
 ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಮೀರಿದ ನಿಸ್ಸೀಮ ನಿತ್ಯ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದ 'ಪರಮಾತ್ಮನೇ
 ಶಿವನೇ ಶಿವನೇ' ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತ ಕಲಿಸಬೇಕು. ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಈ
 ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾರ್ವಾಟಾಗುವ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.
 ಶಂಕರಾನಂದರೆಂಬ ಈಚೆಗಿನ ಅನುಭಾವಿಗಳೊಬ್ಬರು ಜೀವಹಂಸನ ಬಗೆಗೆ ಬಹಳ
 ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು :

ಸ್ಥಿರಮುಕ್ತಿ ಸಂಪದಕೆ | ಶ್ರೀ ಗುರು ಕೊಟ್ಟ
 ಎರಡಕ್ಷರಗಳೆ ಸಾಕು ||
 ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿ ಕುಳಿತು | ಕಂಗಳು ಅರೆ
 ಮುಚ್ಚಿದುನ್ನತ ಪೇಚರಿ ||
 ಮಿಂಚಿನೊಳ್ ಮನಸಿನ | ಚಂಚಲವಡಗಿಸಿ |
 ಸಂಚಿತ ಕಳೆದು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿರುವಂಥ

|| ೧ ||

ಅಕ್ಷರವೆರಡರಿತು | ಆಡುವ ಹಂಸ
 ಪಕ್ಷಿಯ ಕಾಲ್ಮುರಿದು |

ಲಕ್ಷವು ಚದರದೆ | ಈಕ್ಷಿಸಲಾಕ್ಷಣ |

ನಕ್ಷತ್ರ ಮಳೆ ತನ್ನ ಕುಕ್ಷಿಯೊಳ್ ಸುರಿವಂಧ

|| ೨ ||

ಮಂತ್ರಯೋಗದ ಅನುಸಂಧಾನದ ರಹಸ್ಯವೀ ವದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರೆ ಸಾಧಿಸುವದರಿಂದ ಒದಗುವ ಅನುಭವವೂ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ' ಹಂಸಂ ' ಮಂತ್ರ, ಅದರ ಅವಯವಗಳ ಸ್ಥಾನ ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸಿ ಕೊನೆಯ ಅವಯವ (ಕಾಲು) ಗಳೆರಡನ್ನು ತೆಗೆದೊಗೆಯುವದರಿಂದ ರೂಪಿಸುವ ' ಓಂ ' ಕಾರ ಮಂತ್ರದ ಅನುಸಂಧಾನವು ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಇದರ ಅನುಸಂಧಾ ನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುವ ಆತ್ಮನು ವರಮು ಪ್ರಕಾಶರೂಪನು ಎಂಬ ಅನುಭವ ಪ್ರತೀತಿಯು ನಾದದಿಂದ ಬಿಂದು ಕಳೆಗಳೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಮಾತನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಮನವನ್ನು ಉನ್ನತಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ಹದವೂ ಇಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ಸಾರೆ ಈ ಮನವನ್ನು ಮರ್ಕಟನಿಗೂ ಹೋಲಿಸುವದುಂಟು. ಈ ಮರ್ಕಟದ, ಮಂಗದ ಹರಿದಾಟವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಅದನ್ನು ಶಾಂತ ಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರ ಹಾಡಿದ ವಚನವಿದು :

ಅಂಗದ ಕೊನೆಯ ಮೇಲಣ ಕೋಡಗ ಕೊಂಬಿಗೆ ಹಾರಿತ್ತು.

ಅಯ್ಯಾ ಒಂದು ಸೋಜಿಗ !

ಕೈಯ್ಯ ನೀಡಲು ಮೈಯೆಲ್ಲವ ನುಂಗಿತ್ತು.

ಒಯ್ಯನೆ ಕರೆದಡೆ ಮುಂದೆ ನಿಂದಿತ್ತು.

ಮೈಯಾಂತಡೆ ಬಯಲಾಯಿತ್ತು, ಗುಹೇಶ್ವರಾ.

ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿರುವರು.

ದೇಹವೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಮೇಲಿರುವ ಮನವೆಂಬ ಮರ್ಕಟವು ರೆಂಬೆಯಿಂದ ರೆಂಬೆಗೆ, ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಕೊಂಬೆಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾರುತ್ತ ಜಿಗಿಯುತ್ತ ಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಹಾರಾಟ ಜಿಗಿದಾಟವನ್ನು ಈ ಮಂಗಚೇಷ್ಟೆ ಯನ್ನು ತಡೆಯುವದೆಂತು ? ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಸ್ತುವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅದೊಂದು ಮಿಶ್ರಣ. ಈ ಮನವೆಂಬ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣಗೈದರೆ, ಅದು ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ವಾಯು

ಇವೆರಡರಿಂದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮವು ನಿಜವಾಗಿ ಅಚಲವಾಗಿದೆ. ತಾನು ಎಂಬ ಅರಿವೇ ಆತ್ಮ. 'ತನ್ನ' ಅರಿವು ಆಗದೆ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅರಿವು ಆಗದು. ಆ ಅರಿವು ತ್ರಿಕಾಲಾಬಾಧಿತವಾಗಿರುವದು. ಆದರೆ ವಾಯುವಿನ ಗುಣ ಸಂಚಲನ, ಚಂಚಲವೃತ್ತಿ. ಈ ಚಂಚಲವೃತ್ತಿಯು ವಾಯುವಿನ ಗುಣವೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮನ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಂಚಲವಾದ ವಾಯುವು ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಆತ್ಮನೂ ಅಥವಾ ಅರಿವೂ ಬೆರೆತು ಕೊಂಡಿವೆ. ಇವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದೇ ಸಾಧನ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಂಚಲತ್ವವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವದು ಸಾಧಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಜನ ತನ ಧ್ಯಾನ ಪೂಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೊಡನೆಯೇ ಆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರತರದ ತರಂಗಗಳು ಏಳುವವು. ಆ ತರಂಗಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವನ್ನು ಸ್ಥಿಮಿತಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಾಧಕನು ತೊಳಲುವನು, ಬಳಲುವನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರೆ ಮಂಗನಿಗೆ ಕೈನೀಡಿದಂತೆಯೇ ! ಕೈನೀಡಿದರೆ ಅದು ಮೈಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೆಳೆದು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ವಿಕಾರಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವನ್ನು ಜಯಿಸುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಬುದಾಕಾರವಾಗಿ ಏಳುವ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಉದಾಸೀನ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಧ್ಯಾನ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಇರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದೆಂದರೆ ಆ ಮಂಗವನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕರೆಯುವ ವಿಧಾನವು. ಆ ಬಳಿಕ ಅದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೆಂದರೆ, ಅದರ ಹಸುಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಅದು ಬಯಲಾಗುವದು. ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಚಾಂಚಲ್ಯ ವೃತ್ತಿಯು ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಜಾಗರದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಇದರ ಗೂಢವೇನು ? ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿಗಳು ಲಯವಾಗುವವು. ಅದೇ ಜಾಗರದಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಚೇಷ್ಟೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಯು ತತ್ವವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದೇ ಈ ಚೇಷ್ಟೆಗೆ ಕಾರಣ. ವಿಶ್ಲೇಷಣದಲ್ಲಿ ವಾಯುತತ್ವವು ಅಳಿಯುವದು, ಅರಿವು ಉಳಿಯುವದು. ಇದುವೇ ಶೇಷ. ವಾಯುತತ್ವದ ಅಳಿವೇ ಶೂನ್ಯಸಂಸಾದನೆ. ಮನವು ಶೂನ್ಯವಾದ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನೋದಯವಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಮನೋರ್ಮಯಯೋಗ, ಅಮನಸ್ಕಯೋಗ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಶಾಂಭವೀ ಮುದ್ರೆ ಷಣ್ಮುಖೀ ಮುದ್ರೆ ಮತ್ತು ಪೇಚರೀ ಮುದ್ರೆ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ವರಿಣಾಮದ ಹೆಸನಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಒಂದು ವಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ :

ತಾರಕತ್ರಯದ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲರನು ಸಂ |
ಸಾರ ನಾಗರವನ್ನು ತ್ತರಿಸದಿಹುದೆ || ೧ ||

ಭೂತವಂಚಕದ ಪಂಚೀಕರಣದಿಂದ ಪುಟ್ಟಿ |
ದಾ ತತ್ತ್ವ ವಂಚವಿಂಶತಿಯವನರಿದು ||
ನೇತಿಗಳೆದು ನಿಜಪದವೆ ತಾನೆಂಬ ಪು |
ನೀತ ಭಾವನೆಯ ಸಾಂಖ್ಯವಿದು ಪೂರ್ವತಾರೆ || ೧ ||

ಧರಣಿಯ ತಾಣವೆರಡರೊಳು ಶಿಖಿಯ ಮಂ |
ದಿರಯುಗದೊಳು ನಭದೆಡೆಯುಗಳೊಳು ||
ಕರ ಶಾಖೆ ಋತುಗೂಡಿ ಬಲಿದು ನೋಡುತ ಕೇಳು |
ತಿರೆ ಮಧ್ಯತಾರೆ ತಾನಿದು ಬಾಹ್ಯಮುದ್ರೆ || ೨ ||

ವೊರಗಣ ವಿಷಯ ವಿಭ್ರಮತಿಗಾಣಿಸದೆವೆ |
ದೆರೆದಕ್ಷಿ ತುಂಬಿ ಸೂಸದೆ ನಿಂದ ವಾಯು ||
ಕರಿಗೊಂಡು ಶಂಭುಲಿಂಗದೊಳಿಹ ಮನವಿದ |
ನರಿಯಲಂತರ ಮುದ್ರೆಯದಮನಸ್ಸು ತಾರೆ || ೩ ||

ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ತಾರಕತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದು ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪಂಚೀಕರಣದಿಂದ ಆತ್ಮಾನಾತ್ಮ ವಿವೇಕದಿಂದ ನಾನು ನಿಜವಸ್ತು ವೆಂಬ ಪವಿತ್ರ ಭಾವನೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದೇ ಸಾಂಖ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗ. ಇದು ಜ್ಞಾನಪರವಾದ ಬಹಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಕಣ್ಣು (ಶಿಖಿಯ ಮಂದಿರಯುಗ), ಕಿವಿ (ನಭದೆಡೆಯುಗಳ), ಮೂಗು (ಧರಣಿಯ ತಾಣವೆರಡು) ಇವುಗಳನ್ನು ಬಲಿದು, ರೇಚಕ ಪೂರಕದಿಂದ (ಕರ ಶಾಖೆ) ಆರು ಚಕ್ರ (ಋತು)ಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಪ್ರಾಣಪ್ರಸನ್ನವಾಗೆ ಷಣ್ಮುಖೀ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ

ಪ್ರಕಾಶವು ಕಾಣತೊಡಗುವದು; ಇದು ಮಧ್ಯಲಕ್ಷ್ಯವು. ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಗಳತ್ತ ಹರಿಯುವ ಮನನನ್ನು ನೆಳೆದು ಚಲಿಸುವ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನಿಲಿಸಿ ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯಲು ಅದು ಅಂತರ್ಮುದ್ರೆ ಎನಿಸುವದು; ಮನವು ಉನ್ಮನವಾಗಲು ಅಮನಸ್ಕತಾರೆ ಎಂದು ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವೀರಶೈವದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂಭವೀ ಮುದ್ರೆಯ ಸಾಧನೆಯು ಇಷ್ಟ-ಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನವಾಗಿಯೂ, ಷಣ್ಮುಖೀ ಮುದ್ರೆಯ ಸಾಧನೆಯು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರೆಯ ಸಾಧನೆಯು ಭಾವಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವರ್ತಿಸುವದು. ಷಣ್ಮುಖೀ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಕಳೆಯನ್ನು ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ತಮ್ಮ ದೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ :

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಕಳೆಯೆಂದರೆ—

ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಣಮೆಯ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಮಣಿಪೂರಕದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಲತೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಅನಾಹತದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕದ ಸಲಾಕೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ವಿಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೌಕ್ತಿಕದ ಗೊಂಚಲಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದ ದೀಪ್ತಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಶಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ತಾರೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು;
ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಳಕ ನಕ್ಷತ್ರದಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿಷ್ಟುದು
ನೋಡಾ, ಅಖಂಡೇಶ್ವರಾ.

ಇಲ್ಲಿ ಆಧಾರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ವರೆಗಿನ ನನ ಚಕ್ರಗಳ ವಿವರವನ್ನು ತಿಳುಹಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಕಳೆಯು ಹೇಗೆ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಪಡೆದು ಸರ್ವಾಂಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವುದೆಂಬುದರ ವರ್ಣನೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ನನಚಕ್ರಗತ ತೇಜೋಮಯ'ವಾದ ಪರವಸ್ತುವೇ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲರುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು ಖೇಚರೀಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಭಾವಲಿಂಗಾನುಸಂಧಾನದ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದರು :

ಖೇಚರತ್ವದ ನೆಲೆಯ ಭೂಚರರು ಬಲ್ಲರೆ ?

ವಾಚಾಳಕರ ಮಾತಿಗಿದು ಸಲ್ಲದು |

ಆಚಾರದನುಭಾವ ಭಕ್ತಿನೆಲೆಗೊಂಡಂಗೆ

ಸೂಚಿಸುವುದಾ ಮಹಾ ಪರಮಪದವು ||

ಜಡ ಪ್ರಪಂಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳಲುವವರಿಗೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಉರುಳಿನಲ್ಲಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿರುವ ಜಡವಾದ ಆತ್ಮರುಗಳಿಗೆ ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರೆ ಸಾಧಿಸುವದೆಂತು? ಮಾತಿನ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದವರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಅದು ನಿಲುಕಲರಿಯದು. ಆಚಾರದ ಆಧಾರದಿಂದ ಮಹತ್ತಿನ ಮಹಾನುಭಾವದ ವರೆಗಿನ ವ್ರಗತಿಪರವಾದ ಅನುಭವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಆ ಪರಮಪದಪ್ರದವಾದ ಮಹಾ ವಸ್ತುವು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುವುದೆಂಬ ಈ ಸೂಚನೆ ಮೇಲಿನ ಮಂತ್ರಗೌನ್ಯದ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದೆ.

ಅಂತರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಧ್ಯಲಕ್ಷ್ಯ ಉರ್ಧ್ವಲಕ್ಷ್ಯಗಳಿಂದ ಶಾಂಭವೀ ಷಣ್ಮುಖೀ ಖೇಚರೀ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಹೊಂದಲು ಶಕ್ಯವಿರುವ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಕಳೆ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯ ವರ್ಣನೆಯು ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ವಿವಿಧ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಯೋಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ಒಂದೊಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳುವರು. ಎಂದರೆ ಯೋಗಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ತಮಗೆ ಉಚಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದು ಉಳಿದ ಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಮೂದಲಿಡುವರು. ಆದರೆ ಈ ಮೂರು ಲಕ್ಷ್ಯಗಳ, ಈ ಮೂರೂ ಮುದ್ರೆಗಳ ಸುಂದರವಾದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಮೂರರ ಮುಮ್ಮರಿ.

ಸಾಂಖ್ಯ ತಾರಕ ಯೋಗದ ವಿನರಣೆಯ ತರುವಾಯ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಮನಸ್ಕಯೋಗದ ನಿಲವಿನ ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದುಂಟು. ಅಮನಸ್ಕಯೋಗದ ಅನುಭವದಿಂದ ಯೋಗದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಅನುಭವವು ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವದು. ಯೋಗಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಅನುಭವದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಅಮನಸ್ಕಯೋಗದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯ ಭ್ರಮೆ

ತೋರದೆ ದೃಷ್ಟಿನಿಂತು ಕರಿಗೊಂಡು ಮನವು ಅಡಗುವದು, ಮನೋರ್ಲಯವು ಸಾಧಿಸುವದು. ನಿವಾತ ದೀನದಂತೆ, ನಿಸ್ತರಂಗಾಂಬುನಿಧಿಯಂತೆ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಚಲನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಚಿತ್ರವಟದಂತೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಅವಸ್ಥೆಯದು. ಚಿತ್ರ ದೀಪದಂತೆ ತೋರುತ್ತ, ಕಂಬನ ಮುರಿದು ಈಡಾಗಿ ಮದಗಜವು ಹೋದ ತೆರನಂತೆ, ಮಾಯಾಸಾಶನ ಹರಿದು ದೇಹಭಾವನ ಮರೆದು ನಿಲ್ಲುವ ಅವಸ್ಥೆಯದು. ಮಕುಟ ಕಟಕಾದಿಯೊಳಿದ್ದ ಸುವರ್ಣದಂತೆ, ಘಟದುಪಾಧಿಗಳಳಿದ ವೃತ್ತಿಕೆಯಂತೆ, ಕಾಣಿಸುವ ತರಂಗಾದಿಗಳಳಿದ ಉದಕದಂತೆ, ದೇಶಕಾಲನ ಮೀರಿ ತೋರುವ ಗಗನದಂತೆ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಿಲ್ಲದ ನಿರ್ಮಲವಾದ ರವಿ ಶತಿಯಂತೆ, ಅಚ್ಚ ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಪ್ರಭೆಯೊಳು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಸ್ಪಟಿಕದ ಮಣಿಯಂತೆ, ಬಯಲೊಳಿತ್ತಿದ ಬಿಂಬದಂತೆ, ಘಟ ಮರಾದಿಗಳಳಿದ ಆಕಾಶದಂತೆ ಒಂದೇಯಾಗಿ ಸರ್ವತ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೋರುವುದು ಆ ಅವಸ್ಥೆಯು. ವಿಕಾರಕರ್ಮ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ರಮಕರ್ಮ, ಉತ್ಪತ್ತಿಕರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕಾರಕರ್ಮ ಎಂಬ ಕರ್ಮ ಚತುಷ್ಟಯದ ಸಂಗವಿಲ್ಲದೆ, ಸ್ವಾನುಭೂತಿಯೆಂಬ ಅಖಂಡೈಕೈ ರಸವೇ ಆವೇಶವಾಗಿ, ವೈಖರೀ ಮಧ್ಯಮಾ ವಶ್ಯಂತಿ ಪರಾ— ಎಂಬ ಚತುರ್ವಿಧವಾಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮನೋನ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗಿ, ಅಭಿಮಾನರೂಪವಾದ ಪ್ರಪಂಚ ವಾಗ್ಜಾಲವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಜಗದಾಕಾರ ಬೋಧರೂಪವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು ಆ ಅವಸ್ಥೆಯು. ಕಾಣಬರುವ ಬಹು ದೃಶ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೃಶ್ಯರೂಪವಾದ ಜಗತ್ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಮಹಾಪ್ರಕಾಶವಾದ ಚಿದ್ರೂಪವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವ ಮಾಡಿ, ಬಾಹ್ಯಂತರ ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣ ಸವಿಕಲ್ಪ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಎಂಬುದೇನೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಪರಮಪ್ರಕಾಶವು ತುಂಬಿ ಚಿಡ್ವೈಶ್ವರೀತಿ ಮಾತ್ರವೇ ತಾನಾಗಿ ತೋರುವದು ಆ ಅವಸ್ಥೆ. ಮಣಿಗಣದ ಸೂತ್ರದಂತೆ, ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಸಮನಾಗಿದ್ದು ಗಗನ ವಾಣಿಯಂತೆ, ನಿರಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ನೀರು ತೆರೆಯಾದಂತೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೇ ವ್ಯವಹರಿಸುವದೇ ಆ ಅಮನಸ್ಕಯೋಗದ ಅವಸ್ಥೆಯು. ಇಂತು ಸಾಂಖ್ಯ ತಾರಕ ಅಮನಸ್ಕವೆಂಬ ಯೋಗತ್ರಯವ ಎಂದರೆ ಈ ಮೂರರ ಮುಪ್ಪುರಿಯನ್ನು ಅರಿತ ಮಹಾಂತನೇ ಆರೂಢನು, ಅವಧೂತನು, ಪರಮಹಂಸನು. ಇದನ್ನು ಬಲ್ಲ ಪುರುಷನು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನು, ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನು, ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ಎನಿಸುವನು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅನುಭವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಗಮ

ಜನನಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬಹು ವಿಶೇಷವಾದ ತಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಂಜನು ಸುಳ್ಳು. ಸಂಸಾರ ಕೇವಲ ಮೂರು ದಿನದ ಸಂತೆ ಮಾತ್ರ. ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಹೊಂದದು. ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೇ ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು— ಎಂಬುದು ಅವರ ವಾದ. ಆದರೆ ಆತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಹಾಗು ವರಮಾತ್ರ ನಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಎಲ್ಲರ ಜೀವನದ ಗುರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ಗೂಢವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಜೀವನದ ಧೇಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ತತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆಯೋ ಮತ್ತು ಯಾವುದು ಸಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆಯೋ ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸುವದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಹ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಶಾಖಾಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಶಾಂತಿ ಮಂತ್ರವು, 'ಅದು ಪೂರ್ಣವಿದೆ; ಇದು ಪೂರ್ಣವಿದೆ. ಪೂರ್ಣದಿಂದ ಪೂರ್ಣವು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದೆ; ಪೂರ್ಣದಿಂದ ಪೂರ್ಣವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದರೂ ಪೂರ್ಣವು ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಪೂರ್ಣವಾದುದಾದರೆ ಅಪೂರ್ಣವು ಎಲ್ಲಿಂದ ತೋರಿತು? ಅದು ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ, ನಮ್ಮ ತಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮಾನವನು ಹೊಸದಾದುದಾದುದನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಲಾರನು. ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನವು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಳುವದೂ ಅಷ್ಟು ಸರಿಯಾದುದಲ್ಲ. ಅವನು ಹೊಸದು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಅಷ್ಟೆ! ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನವು ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಣುಗಳ ರೂಪಾಂತರ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಸಾರೆ ಸಕ್ಕರೆಯೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರೆ ವಿಷವೆಂದು ಮನಗಾಣುವ ಬುದ್ಧಿಯು ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯದು. ಅಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ವರ್ಗದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಾನ ವನು ಈ ಅಣುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಪೂರ್ಣತ್ವವಿದ್ದರೂ ಅಪೂರ್ಣ ಬಂದುದು ನಾನು ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಮಾನವನ ಅಹಂಕಾರಯುಕ್ತ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ. ಮಾನ

ವನ ಅಜ್ಞಾನ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಹಜ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಋಷಿ ವಾಣಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ (ಅದೇ) ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಸೃಷ್ಟಿಯು (ಇದಂ) ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಅದರೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣುವ ನಮ್ಮ ನೋಟದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಗಮನವಿರುತ್ತದೆ.

‘ಕುರುಹು’ (Symbol) ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ವಿಶಾಲವಾದ ಈ ವಿಶ್ವವು ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೂ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಅಣು. ಇಡಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗುವ ಈ ವಿಶ್ವವು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುರುಹು ಮಾತ್ರ. ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ವೃತ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಕುರುಹನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕುರುಹಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇರುವ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ‘ಇರುಹು’ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಕುರುಹು ಆ ಇರುಹಿನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಸಂಕಲ್ಪಶಕ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ತೋರುವದು, ತೋರಿ ಅಡಗುವದು. ಆಗಮವು ಹೇಳುವಂತೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ‘ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ ಜ್ಞಾನ ಬಲ-ಕ್ರಿಯಾ ಚ’. ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ, ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವ ಇವು ಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ‘ಇರುಹು’ ಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ನೈಜವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಈ ಅಲುಪ್ತಶಕ್ತಿಗೆ ‘ಅರುಹು’ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುಹಿನ ಅರುಹಿನ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಈ ಕುರುಹು, ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಕ್ಷಣಿಕವಲ್ಲ. ಪರವಸ್ತುವಿನಂತೆ ಇದೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ಮಣಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಲು, ಕೂಡಿಸಿ ಇಡಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ತೋರಿಸಲು ಸೂತ್ರವು ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗಳಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಸಂಬಂಧತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಸೂತ್ರವೊಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವೇ ಈ ಸೂತ್ರವು. ‘ಮಣಿಗಳ ಸೂತ್ರದಂತೆ ನೀನಿಪ್ಪೆಯಯ್ಯಾ’. ವಿಶ್ವ ನಾಟ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾದ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ತಾಳ ಲಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನಾಡಿ ಹೋಗುವದು ನಮ್ಮ ಕೆಲಸ. ಮೇಲು-ಕೀಳು ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ

ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಚಿತ್ರಭಾ ನಾಮಧ್ಯೇಯ ಹುದುಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಒಮ್ಮೆ ತಿಳಿದರೆ ನಮ್ಮ ಮಾತ್ರವನ್ನಾಡಲು ಸುಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ “Feel the presence of God in the arms that embrace and in the sword that strikes” ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ನಡೆಯಾಗಬೇಕು.

ಇಂಥ ಒಬ್ಬ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಸದ್ರೂಪವನ್ನು ಚಿದ್ರೂಪವನ್ನು ಅನಂದರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಶಕ್ಯವೂ ಇದೆ. Is the final Reality knowable or unknowable ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ Yes! ಎಂಬುದೇ ನಿರ್ಧಾರದ ಉತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಆ ಪರವಸ್ತುವು ತರ್ಕಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಜ್ಞೇಯವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ಮಲಮತಿಗೆ ಅದು ಜ್ಞೇಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಂಟನೇಬ ಜರ್ಮನ್ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೂ ಸಹ ತರ್ಕಾತ್ಮಕವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಬುದ್ಧಿಗೆ (Practical Reason) ಅದನ್ನರಿಯುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ, ನಿರ್ಮಲ ಮತಿಗೆ (Pure Reason) ಮಾತ್ರ ಅದು ಶಕ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿರ್ಮಲ ಮತಿಯಿಂದ ಕಾಣುವ ಅದರ ಹಂಬಲದಲ್ಲಿ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ನಿರ್ಮಲಮತಿಗಳು ಪಡೆದ ದರ್ಶನವೇ ಧರ್ಮ. ಈ ಭುವನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಧರ್ಮಗಳುಂಟು. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಧರ್ಮಗಳು ಒಂದೊಂದು ಮಗ್ಗುಲಿನಿಂದ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಒಂದೊಂದು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಲು ಯತ್ನಿಸಿದವು. ಸಾಧು ಸಜ್ಜನರು, ಸಂತ ಸತ್ಪುರುಷರು, ದಾಸ ಶರಣರು, ಜ್ಞಾನಿ ಮೌನಿಗಳು ಆಯಾ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವಿಧವಾಗಿ ಕಂಡರು. ಇದರಿಂದ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನರಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅವರು ಕಂಡ ಪರವಸ್ತು ಮೇಲು ಇವರು ಕಂಡ ಪರವಸ್ತು ಮೇಲು ಎಂಬ ವಿತರ್ಕ ಸಲ್ಲದು. ಪರವಸ್ತುವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಒಬ್ಬರು ಕಂಡುದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರದು ಹಾಗಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವದು ಅಜ್ಞಾನದ ಲಕ್ಷಣ.

ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯ ಬಗೆಬಗೆಯ ದರ್ಶನಗಳ ಬಗೆಬಗೆಯ ಧರ್ಮಗಳ ಗೊತ್ತು ಗುರಿಗಳನ್ನು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮನದಂದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಪೂರ್ಣತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನೇ ಪಡೆದಿವೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಅನೇಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯೂ

ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವ ಅವಕಾಶವೂ, ಬೌದ್ಧ ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯ 'ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋ ಧರ್ಮಃ' ಪರವಸ್ತುವಿನ ಸತ್ತಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಹಿಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ದೃಷ್ಟಿಯೂ, ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ವರಮಾತ್ರವನ್ನು ವಿಶ್ವದ ತಂದೆ ಅವನು ಕರುಣಾಮಯನು ಎಂಬ ತತ್ವವೂ, ಇಸ್ಲಾಮಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯ ಭ್ರಾತೃಭಾವ ಪ್ರೇಮಗಳೂ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ ಮನದ ಮುಂದಣ ಆಸೆಯೇ ಮಾಯೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೂ ನಮ್ಮ ಜೀವಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕಾಣಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಧರ್ಮಗಳ ಜನಕರು ಬಿತ್ತಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು, ಅವರು ಆ ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡಿದ ದೃಷ್ಟಿ ಕಂಡ ದರ್ಶನ, ಅವರು ವುನ್ನಾಪಿಸಿ ರೂಢಗೊಳಿಸಿದ ಸುಸ್ವರೂಪ, ಇವು ಅವರು ಗತಿಸಿದ ಕೆಲ ಶತಮಾನಗಳ ತರುವಾಯ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾವರ್ತಕ ದೃಷ್ಟಿ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ, ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡು ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಕುರುಹುಗಳಿಗಾಗಿ ಬಡಿದಾಟ ಹೋರಾಟಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದವು. ಈ ಹೋರಾಟ ಹೊಡೆದಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಹೋಗುವಂತೆ ವರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೊದಗಿದರೂ ಭಾವ ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕಾನೇಕ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಂದು ನಮಗೆ ಬಡಿದು ಬುದ್ಧಿಯ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜೀವ ಶುದ್ಧ ಬೋಧನಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಇಂದಿನ ಧರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿ ಕೇವಲ ಬಡಿದಾಟದಲ್ಲಿ, ಹೊರಗಿನ ನಿಯಮ ಪರಿವಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಬಾಹ್ಯ ಆಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೇವಲ ಕುರುಹಿಗಾಗಿ ಇಂದಿನ ದರ್ಶನಗಳ ಹಂಬಲ ಹರಿದಾಟವಿದೆ. " ಅರುಹುವಿಡಿದು ಕುರುಹ ಪೂಜಿಸಲೆಂದು ಕುರುಹ ಕೊಟ್ಟಡೆ ಅರುಹ ಬಿಟ್ಟು ಕುರುಹ ಪೂಜಿಸುವ ಈ ಹೆಡ್ಡರ ನೋಡಾ " ಎಂಬ ಶರಣ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನಿಜವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಅರಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾವರ್ತಕದೃಷ್ಟಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಸುನ್ಯವಸ್ಥಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದೆ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಹಂಬಲವಾಗಬೇಕು. ಜ್ಞಾನಾಭಾವ ಸ್ಥಿತಿಯು ಇಲ್ಲವೆ ಅನಧ್ಯವಸಾಯವು ಲೋಪವಾಗಿ ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲವೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ತರ್ಕ ವಿತರ್ಕ ದೃಷ್ಟಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಿತಜ್ಞಾನವು ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ; ಸಂಶಯ ಸಾಶಂಕ ಬುದ್ಧಿಯು ಅಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳ

ಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ಭಯವೃತ್ತಿಯು ಜಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸಂಗತಿಗಳಿಗಾಸ್ಪದವಿದ್ದರೆ ಹೆದರಿ ಹೋಡಿಯಾಗಿ ಓಡಿ ಹೋಗಬೇಕಾದುದೇಕೆ ? ಇಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಅವನ್ನೆದುರಿಸುವದು ಮೇಲಲ್ಲವೆ ? ಮರಣಕ್ಕಿಂತ ಮರಣದ ಭೀತಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಭೀತಿಯಿಂದ ನಾಯುವ ಜನಗಳೇ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾವನ್ನು ಹೊವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋರಾಡಬೇಕು. ಯಾರಿಗೂ ಬೆದರ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮವು ಅಮರವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಬಲಿಯಬೇಕು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಅಹಂಕಾರವಳಿದು ನಿರಹಂಕಾರಿಗಳಾಗಬೇಕು. ಅಹಂಕಾರವೇ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. 'ಚಿದಾನಂದಃ ಶಿವೋಹಂ ಶಿವೋಹಂ ಶಿವೋಹಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಜ್ಞಾನಿಯೂ, 'ನಾನು ನನ್ನದು' ಎಂದು ಅಹಂಕರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಒಂದೇ ಆಲ್ಲ. ದೇಹ ಬುದ್ಧಿ ಮನ ಆತ್ಮ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಜ್ಞಾನಿ, ಮತ್ತು ದೇಹವೇ ನಾನೆಂದು ಭ್ರಮೆಗೊಳಗಾಗಿ ಕಷ್ಟ ಕೆಡೆಯಾಗಿರುವ ಅಜ್ಞಾನಿಜೀವಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಆಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಎಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಆತ್ಮ (ಅತ್ ಧಾತು ವ್ಯಾಪನೆ). ಈ ಆತ್ಮವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ವೀಣೆಯೊಂದು ತಂತಿ ಬಹಳ, ತಂತಿಯೊಳಗೆ ಮನೆಯು ಬಹಳ, ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ತಂತಿಯನ್ನು ಮೀರಿತಲು ಒಂದು ವಾಣಿ ಬರುವದು. ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ತಂತಿ, ಅವುಗಳ ಸ್ವರ ಅನೈಕ್ಯತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವರ ಸಮ್ಮೇಳವಿದೆ. ಅನೈಕ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯತೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ತಂತಿ ನುಡಿಯಲಿಲ್ಲ, ವೀಣೆ ನುಡಿಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವೆವು. ಇಲ್ಲಿದೆ ನಿರಹಂಕಾರಿಗಳಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಮಾತಿನ ರಹಸ್ಯ. ಹೀಗೆ ನಿರಹಂಕಾರ ನಿರ್ಭಯವೃತ್ತಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನಿಜವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಹೇಳುವದು. ಈ ಮೂರರ ಸಂಪಾದನೆಯೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಇಂದಿನ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಅನುಭಾವ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಭ್ಯಂತರವುಂಟು. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಬಲ ಹಾಗೂ ಭಾವನಾಬಲ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದು ಆತನ ಬುದ್ಧಿ ಬಲ ದಿಂದಲೇ. ಗಿಡದಿಂದ ಬಿದ್ದ ಹಣ್ಣಿನ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ಶಕ್ತಿಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ಕಾಣುವದು ಆ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ

ಭಾವದಿಂದ ಕಂಡು ಅವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತೇನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಿಡಕ್ಕೆ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿತು, ಕಾಯಿಯಾಯಿತು, ಹಣ್ಣಾಯಿತು; ಹಣ್ಣು ನಾಗಿ ತೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಿತು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಅದು ಕಳಚಿ ಕೆಳಗೇ ಏಕೆ ಬಿದ್ದಿತು, ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಜಿಗಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬೀಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಅಂತರವುಂಟು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವು ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲದಿಂದಲೇ ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಅಂತಃಸ್ಫುರಣೆಯಿಂದಲೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ವ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ ಅಷ್ಟೆ ! ಈ ತರ್ಕಾತ್ಮಕ ಬುದ್ಧಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾವನಾಬಲವು ಮಾತ್ರ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಸೂರ್ಯೋದಯವನ್ನು ನಾವು ಎಲ್ಲರೂ ನಿತ್ಯ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಅವನು ನಿತ್ಯ ಮೂಡುವದಕ್ಕೂ ನಾವು ನಿತ್ಯ ನೋಡುವದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ; ನಿನ್ನಿ ಮೂಡಿ, ಇಂದು ಮೂಡಿದ ಅವನು ನಾಳೆಯೂ ಮೂಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಅವನ ಮೂಡುವಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವದುಂಟು. ಈ ವಿವರಣೆಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶ್ರದ್ಧಾ ಬಲವಿದೆ; ನಂಬಿಗೆ, ನಿಸ್ತೆ, ಭಕ್ತಿ ಇವು ಶ್ರದ್ಧೆಯ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳು !

ಭಾವನಾಬಲದ ದ್ಯೋತಕವಾದ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯಾದ ಪ್ರಭೇದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಣೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಕೊನೆಯದಾಗಿದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ತಿಳಿಸುವ ಭಕ್ತಿಯ ಒಲವು ಒಂದಿಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಸರವಾಗಿದೆ. 'ಭಕ್ತಿ' ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಂಗಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಭಜನೆ ಎಂದು ಇತ್ತೀರನಾದ ಅರ್ಥವುಂಟು. ಭಜ್, ಧಾತುವಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸು, ಬೇರ್ಪಡಿಸು, ಮತ್ತು ಆಶ್ರಯಿಸು, ಭಜಿಸು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಏನನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕು ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಮಾನವನ ಚಿತ್ತ ಮನ ಬುದ್ಧಿ ಅಹಂಕಾರಗಳು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಕು ತೊಡಕಾಗಿ ಸೇರಿ

ಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾನು ನನ್ನದನ್ನುವ ಅಂತಃ ಕರಣದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಹೊರತು, ಹಲವು ರೀತಿಯಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಶಕ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ, ಚಿತ್ ಪ್ರಭಾಚೈತನ್ಯ-ಯುತ ದೇವಾಧಿದೇವನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕು; ಅವನನ್ನು ಸೇರಬೇಕು. ಒಂದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸೇರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅನಿತ್ಯವಾದವುಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿತ್ಯವಾದ ವರವಸ್ತುವನ್ನು ಬೆರೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದು 'ಭಕ್ತಿ' ಪದದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥಗಾಂಭೀರ್ಯವು.

ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸುವುದಾದರೆ ಮಾನವನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಚಕ್ರಗಳುಂಟು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರವು ಹೃದಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಳಗೆ ಆಧಾರ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಣಿಪೂರಕ ಎಂಬ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳೂ ಇದರ ಮೇಲೆ ವಿಶುದ್ಧಿ, ಆಜ್ಞಾ, ಸಹಸ್ರಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯು ಆಧಾರದಿಂದ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಏರಿದಂತೆ ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಯು ಸಹಸ್ರಾರದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅನಾಹತದಲ್ಲಿ ಅವೆರಡೂ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವು ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಯು ಮೇಲಿನಿಂದ ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಭಕ್ತಿ-ಶಕ್ತಿಗಳು ಒಂದಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಿಯೆಂದೂ, ಅದೇ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮನೆಂದೂ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಮಾನವನು ತಿಳಿದಾಗಲಿ ತಿಳಿಯದಾಗಲಿ ನಿತ್ಯ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭಕ್ತಿ ಅದಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏರುವದು? ಈ ಶಕ್ತಿ ಅದಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವದು? ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಡವು ಡಬ್ಬುಬಿದ್ದಿದೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಆಗ ಅದು ತುಸು ಓರೆಯಾಗಿ ಒಳಗಿನ ಹವೆ ತೆರವಾದ ಹೊರತು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿಯ ನೀರು ತುಂಬದು. ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹವು ಒಂದು ಕೊಡ, ಘಟ; ಸಂಸಾರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಈ ಘಟದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಾಸನಾರೂಪವಾದ ಹವೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಸನೆಗಳು ಅಳಿದ ಹೊರತು ಅಂದರೆ ಹೃದಯವು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಹೊರತು ಪ್ರಭು ಶಕ್ತಿಯು ಇಳಿದು ಬಂದು ತೆರವಾದುದನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.

ತೆರೆದಿಡುವ ಹಾಗು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವ ದೇವರಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯವಾದ ಭಾವದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. (In essence the lives of God and man are one. They are different in appearance but identical in reality). ದೇವ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಜೀವನ ಇವು ಮೂಲತಃ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಅಂಗವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಬಹು ಮಹತ್ತರವಾದ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ, ಇದುವೇ ಅನುಭಾವ. ದಿವ್ಯ ಜೀವನದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಅನುಭಾವವಿಂದ ದೇವಜೀವನ-ಮಾನವ ಜೀವನ ಎಂಬ ವಿಂಗಡಿಕೆಯೇ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ದೀವ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರಿಂದ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಅನುಭಾವಿಗಳಿಗೆ ಯೋಗಿಗಳು, ಸಿದ್ಧರು. ಸಾಧುವುರುಷರು, ಸಂತರು, ಶರಣರು, ಜಂಗಮರು, ಶಿವಯೋಗಿಗಳು, ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು, Adepts, Supermen ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಲಿಸುವದು ಈ ಮಹಾಂತರು ಪಡೆದ ಅನುಭವವನ್ನು, ತೆರೆದಿಡುವ ಕಾರ್ಯ ನಮ್ಮದು, ತುಂಬುವ ಕಾರ್ಯ ಅವನದು ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನು!

ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯೆಂಬುದಿದೆಯೆ? ಈ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯೆಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪ್ರಭು ಮೊಬ್ಬನು ಇದ್ದಾನೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಉತ್ತರಗಳೇ ಇಲ್ಲ; ಇದೆ, ಇದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವೇ ಆ ಅನುಭಾವಿಗಳ ಉಸಿರು. ಅವನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಮಾನವನಿಗೆ ನಿರ್ಮಲ ಮತಿಯು ಮಾತ್ರ ಬೇಕು. ದೇವನಿಗೆ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸುವರು ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣ ಎಂದು. ನಿರ್ಗುಣ ಎಂದರೇನು? ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹೇಯಗುಣಗಳು ದೇವನಲ್ಲಿಲ್ಲ. 'ನಿರ್' ಎಂದರೆ ಅಭಾವ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವನು ನಿರ್ಗುಣನು. ಸಗುಣ ಎಂದರೆ ಫಲತ್ರಯಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಕಣಿಯಾಗಿರುವುದು. ಸತ್ಯ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಕ್ಷಮೆ, ದಯೆ, ಶಾಂತಿ, ಜ್ಞಾನ ಈ ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆ ಗುಣಗಳು ದೇವನಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಆಕಲನ ಮಾಡುವದು ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿ ಭಾವನೆ ಅನುಭಾವಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರೆ ಸಾಧನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದೇ ಗುಣವನ್ನು ಆರಿತುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ

ದೇವನ ಅವಾರವಾದ ನಿಲವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ-
ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ, ಕವಿ
ಕಲಾವಿದ ಸಾಹಿತಿ ಇವರು ಸೌಂದರ್ಯೋವಾಸನೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ, ತಾಂತ್ರಿಕರು
ಶಕ್ತಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಆಯಾ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆವಲ್ಲಿ ಆ ದಿವ್ಯಗುಣ
ಸಂವಾದನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವರು ಅವನನ್ನು ಜ್ಞಾನ
ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ; ಇವರೇ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗಗಳು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು
ಪ್ರೇಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ, ಇವರು ಭಕ್ತಿವಂಧದವರು.

ಪ್ರೇಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಣುವ ಮಾರ್ಗವೇ ಅನುಭವ ಮಾರ್ಗ,
ಅದು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ; ಅಂಥ ಅವರು ಅನುಭಾವಿಗಳು. ಅವರು ಯಾವುದೇ
ದೇಶದಲ್ಲಿರಲಿ ಅವರ ಗುರಿ ದೇವನನ್ನು ಪ್ರೇಮ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು.
He who knoweth God they are begotten of God
ಎಂದು ಬಾಯಬಿಡು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೇಮವೆಂಬುದೇ ಸ್ವರ್ಗ, ಅದರ ಅಭಾವವೇ
ನರಕ. ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳೆಂಬುವು ಇನ್ನು ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ
ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಉಕ್ಕಿಉಕ್ಕಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದುದು, ಅವನಿಂದ ಒಕ್ಕುಮಿಕ್ಕುದು;
ಅವನು ಉಂಡು ಉಗುಳಿದ ಇದು ಮಾನವನಿಗೆ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ ದೊರೆತಿದೆ
ಅವನಿಂದ. ಇದು ಅನುಪಮಯವಾಗಿದೆ. ಸ್ವರ್ಗನೆಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ
ನಾವು ಕೈಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಗತಿ ಉನ್ನತವಾದರೆ,
ಉರ್ಧ್ವಗತಿಯು ನಮ್ಮದಾದರೆ ಅದುವೆ ಸ್ವರ್ಗ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೀಳು
ಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಅದುವೆ ನರಕ. ಉರ್ಧ್ವಮುಖವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಸ್ವರ್ಗ.
ಅಧೋಮುಖವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ನರಕ. ದೇವನಿಂದ ಪ್ರಸಾದರೂಪವಾಗಿ
ದೊರೆತ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆತನ ಪ್ರೇಮದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಎಳೆತ
ಸೆಳೆತದಿಂದ ಆಕರ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಭೂಗೋಲದಿಂದ
ಖಗೋಲದ ವರೆಗೆ ನೋಡಿದರೂ ಪ್ರೇಮ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ.

ಬಾಯ್‌ಬಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಂತೆ ನಿನ್ನ ನೆರೆಹೊರೆಯವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸು; (Love
thy neighbours as thyself) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು
ಏಕೆ ಪ್ರೀತಿಸಬೇಕು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಬಾಯಬಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ
ಜರ್ಮನ್ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪಾಲ ಡಾಯಸನ್ನನು ಇದಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ

ತತ್ವ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಉತ್ತರಗುಡುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಗತಿಯು (Motion) ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಗತಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಪುನಃ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವದು. ಒಮ್ಮೆ ನಾನು ಪ್ರೀತಿಸಿದೆನಾದರೆ ಚಾಲನೆಹೊಂದಿದ ಆ ಪ್ರೀತಿಯು ತಿರುಗಿ ನನ್ನೆಡೆಗೆ ಬರುವದು. ಎರಡನೆಯವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ದ್ವೇಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆ ಇಲ್ಲವೆ ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತೇನೆ, Heart is common to all and God seated in the heart is one; ಎಂದರೆ ಪ್ರೇಮ ಹೃದಯವು ಪ್ರಾಣಮಾತ್ರರಿಗೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇವನು ಆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮರೂಪವಿಂದ ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ? ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಕಾಣುವದು, ಸಚರಾಚರ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದರೆ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದಂತೆಯೇ! ಅದರಂತೆ ಅನ್ಯರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದರೆ ತನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದಂತೆಯೇ! ಭಾರತೀಯ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಡಾಯಸ್ಸನು ಮುಕ್ತಕಂಠವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಹು ಮನೋಹರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರಬಹುದಾದ ನಾರದ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರವು ೮೦ ಸೂತ್ರ ಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥ. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು 'ಸಾ ತು ಅಸ್ಮಿನ್ ಸರಮ ಪ್ರೇಮರೂಪಾ. ಸಾ ಅಮೃತರೂಪಾ ಚ,' ಎಂದರೆ ಭಕ್ತಿಯು ನಿರ್ಮಲ ವಾದ ಪ್ರೇಮವೇ ಆಗಿದೆ; ಅದು ಅಮೃತ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ— ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತ ಮಂಧನದ ಕಥೆಯು ಬರುತ್ತದಷ್ಟೆ! ಇದೇ ಸಹ ಪ್ರೇಮ ದ್ವೇಷಗಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೇ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಅಪಾರವಾದ ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರವಿದ್ದ ಹಾಗೆ; ನೀರಿನಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೆಳಗೆ ಹರಿಯುವದು ಮನಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮನಸ್ಸು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ ಆ ವಿಷಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಅದು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕೆಲವು ದುಷ್ಟವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು. ಪ್ರೇಮವು ಸತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆಯೇ ದ್ವೇಷವು ದುಷ್ಟಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು

ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸದ್ಭಾವಗಳಿದ್ದ ಪ್ರೇಮಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ದ್ವೇಷವು ಏನನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರದು. ದ್ವೇಷ ಅಸೂಯೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಮಾನವನ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕೆಡಕು ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಣಗಳು ಮಾನವನ ಮನದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವನಾಡುವಾಗ ರಕ್ತ ವಿಷಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕೋಪ-ತಾಪಗಳಿಂದ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನ ನಾಶ'ವೆಂದು ಅನುಭಾವಿಗಳ ಅಮೃತವಾಣಿ. 'ತನುವಿನ ಕೋಪ ತನ್ನ ಹಿರಿಯತನದ ಕೇಡು, ಮನದ ಕೋಪ ತನ್ನ ಅರಿವಿನ ಕೇಡು' ಎಂದು ಅಣ್ಣ ಬಸವಣ್ಣನ ಅನುಭವದ ವಾಣಿ. ತಾಳ್ಮೆಯಿರದಿದ್ದರೆ ಹಿರಿಯತನಕ್ಕೆ ಕೊರತೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡರೆ ಅದು ಸೆ ತಾಪವೆನಿಸಿಕೊಂಡು (ಯಾಕೆಂದರೆ ಅದು ಅಂತಃಕರಣವನ್ನೇ ಸುಡುತ್ತಿದೆ.) ಅಂತರಂಗದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಂತಿ-ತಾಳ್ಮೆಗಳು ಪ್ರೇಮದ ತಳಹದಿಯಾಗಬೇಕು. ಆನಂದ ಅಮೃತಗಳ ಹೊಸಲು ಉಕ್ಕಬೇಕು, ಹೊರಸೂಸಬೇಕು. ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಮವೇ ಪ್ರತಿಫಲ. ಆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಭಯವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಪ್ರೇಮವೇ ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹುಡುಕುವದೆಲ್ಲಿ ? Be good and do good ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿರುವುದು, ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ನಿಜವಾದ ಅನುಭಾವಿಗಳ ಜೀವನದ ಗುಟ್ಟು.

ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳು ಬಹು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಪ್ರೇಮದ ವಿನೇಚನೆಯಿಂದ ಭಕ್ತಿಯ ಈ ದ್ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗುಡಿ-ಗುಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ರತೀಕಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವುದು ಸ್ಥಾವರ ಪೂಜೆ. 'ಪ್ರತಿ + ಇಕ' ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಅಚೀತನ ಪದಾರ್ಥದ ಪೂಜೆಯಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವರ ಜಂಗಮ ಭಕ್ತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದು. ಇದು ಸಚೀತನ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪೂಜೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವವಂಚಾಯತನದ ಪೂಜೆಯು ಮೌರಾಣಿಕ ಕಾಲದಿಂದ ರೂಢವಾಗಿದೆ. ಈ ಪೂಜಾಕ್ರಮವು ಕೇವಲ ಮೌರಾಣಿಕ ಕಲ್ಪನೆ. ವೀರಶೈವರ ಜಂಗಮ ಪೂಜೆಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ. ಜಂಗಮ ಪದವು 'ಗಮ್-ಜ್ಞಾನೆ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಜಂಗಮ ಪದಕ್ಕೆ ತ್ವರಿತಜ್ಞಾನ ಸ್ಫುರಣಾತ್ಮಕಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಅರ್ಥಸಂಪತ್ತಿ ಯಿದೆ. ಅಂಶತಃ ಆದರೂ ಸರಿಯೇ ಇಂಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದ, ಪರವಸ್ತುವಿನ

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಜಂಗಮ ಎಂದು ಹೆಸರು ರೂಢವಾಗಿದೆ. (He has a dynamic knowledge) ಜಂಗಮನು ಶರಣ, ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿ, ಅತಿಮಾನವ. ಲಾಂಛನಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮಾನವನು ಜಂಗಮನಾಗಲಾರ. ಜೈನರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರೂ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳೇ ! ಅವರು ದೇವನ ನಿಲವನ್ನು ಕಂಡವರು, ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡವರು.

ಜಂಗಮದ ಈ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಋಷಿಯು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ, ಪಿತೃದೇವೋ ಭವ, ಅತಿಥಿದೇವೋ ಭವ, ಆಚಾರ್ಯದೇವೋ ಭವ, ಗುರುದೇವೋ ಭವ, ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ತಾಯಿ ತಂದೆ ಅತಿಥಿ ಆಚಾರ್ಯ ಗುರು ಈ ಐದೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವೇದಕಾಲದ ಜನರಿಗೆ ಅಭಿವಂದ್ಯರು. ಜಂಗಮ ಪೂಜೆಯ ಮಹತ್ವವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವದು ವೇದಕಾಲದ ಈ ಪೂಜ್ಯಭಾವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ. ಕ್ರಮೇಣ ಏರ ವಾವಟೆಗಳುಳ್ಳ ಜಂಗಮ ಭಕ್ತಿಯು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ತಾಯಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವದು— Charity begins ta home—ಎಂಬ ಅಂಗ್ಲ ಉಕ್ತಿಯ ಸತ್ಯದಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ— ಯಾವನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಹಸಿವೆಯುಂಟಾದಾಗ, ಆ ಹಸಿವೆಯ ಪೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ಹರಿದಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದೇ ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳು ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುವದುಂಟು. ಆಗ ಧರ್ಮ ಸಂಕಟವೇ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಇಂಥ ವ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಪಥವಾವುದು ? ಏನನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ? ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಮೊಳೆಯಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಧರ್ಮವೂ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವೂ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧೇಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಧೇಯವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕ ಜಪಾನು ೧೯೦೫ ರಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ರಶಿಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿತಷ್ಟೇ ! ಆಗ ನಡೆದ ಘಟನೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸೈನ್ಯಭರತಿ ನಡೆದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಸಹಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮುದುಕಿಯಾಗಿದ್ದ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಇದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು

ದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸರಕಾರ ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದ ತಾಯಿ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಆ ಮಗನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ-ಳಂತೆ! ವ್ಯಕ್ತಿ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧರ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಉದಾಹರಣೆಯೇ ನಾಕು! ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಗೊಂಡು ೧೯೦೬ ರಲ್ಲಿ ದಾದಾಭಾಯಿ ನವರೋಜಿ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ಗುರಿ 'Nothing short of Independence can satisfy the Indian people' ಎಂಬ ಸಿಂಹಗರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಧಿಕ ಧೇಯಸಾಧನೆಗೋನುಗ ಅಲ್ಪ ಧೇಯವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಬೇಕು ಎಂಬ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಆತ್ಮಧನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ಆತ್ಮಾರ್ಥಂ ವೃದ್ಧಿವೀಂ ತ್ಯಜೇತ್'. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಕನಿಷ್ಠವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕು; ಇದುವೇ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮ ಎಂದೆನಿಸುವದು. ಇದುವೇ ಯಜ್ಞ! ಇದುವೇ ನಿಜವಾದ ಸನ್ಯಾಸ! ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂಥದೊಂದು ಉನ್ನತವಾದ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಾವರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಜಂಗಮ ಭಕ್ತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಸಾರಿ, ಅದನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಮುಖಾಂತರ ರೂಢಗೊಳಿಸಿದವನು ಬಸವಣ್ಣನು. ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರೇಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುವದೇ ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೂತ್ರವು; ಇದನ್ನು ತನ್ನ ನಡೆಯಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾವಕಗೊಳಿಸಿದವನು ಜಗದಣ್ಣ ಬಸವಣ್ಣನು!

೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನ ಪ್ರಾಣಕಳೆ ಆತನ ದೇಹದಿಂದ ಅಗಲಿ ಆತನ ಕರದಿಷ್ಟದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತೆಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಶುದ್ಧ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನು ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ತ್ವರಿತಜ್ಞಾನ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನು ಜಂಗಮ ಪದದಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಏನೂ ಓದಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸುಳಿವು ಇರ

ದಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಸ್ಫುರಣಜ್ವಾನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಜಂಗಮ ಪದವು ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ-ಮತ ಕುಲ-ಗೋತ್ರ ಇವುಗಳ ಮೇಲು-ಕೀಳುಗಳಾಗಲಿ, ಲಾಂಛನ-ಲಕ್ಷಣಗಳ ತಾರತಮ್ಯವಾಗಲಿ ಜಂಗಮತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನರಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಜನರೆಲ್ಲ ಜಂಗಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಸವಣ್ಣನ ವಿಶಾಲ ಹೃದಯವಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ದ್ವಾರವಾಲಕರು ಅಚಾ-ತುರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿರಾಶೆಗೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಾಣವೂ ಹೋಯಿತೆಂಬ ವೃತ್ತಾಂತವು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಬಸವಣ್ಣನು ಜಂಗಮವೇ ತನ್ನ ವ್ರಾಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದರಂತೆ ಆಚರಣೆಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅನುಭಾವಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಅತಿ ವಿರಳ.

ಕಲ್ಪಿತ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಜನಗಳಿ-ಗೇನು ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೈತನ್ಯ ವಸ್ತುವೊಂದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಪ್ರಾಣವೇ ಅಡಗಿದೆಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ವ್ರಾಣಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಯೋಗ್ಯ-ತೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಘನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನುಭವಶಾಸ್ತ್ರವು ಜೀವ ಕಳೆಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಅರಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಬಸವಾದಿ ಶಿವ-ಶರಣರು ಅನುಭವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿದರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಿಂದ. ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿ-ಪರಿಪಾಕ, ಧೀರೋದಾತ್ತ ಭಾವನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಧನೆಯ ಕ್ರಮದ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು ಎಂಬ ಮಾತು ಅನುಭವಶಾಸ್ತ್ರವು ಬರಿಯ ವಿಚಾರಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ, ಆಚಾರಪ್ರಧಾನ ವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ವಾದ ಸಾಧನೆಯು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅನುಕೂಲಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅನವಶ್ಯಕ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಿಸಿ ಅವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತಾಗಲಿ.

ಅ.ಮರ

ನಿಸರ್ಗದ ವರ್ಣನೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ-ಚಂದ್ರಮರನ್ನು, ಬೆಟ್ಟ-ಹೊಳೆಗಳನ್ನು, ಗಿಡ-ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಹೂ-ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು, ಬಿಸಿಲು-ಬೆಳುದಿಂಗಳುಗಳನ್ನು, ನಿಸರ್ಗದ ವಿವಿಧ ಋತುಗಳನ್ನು, ವಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸರ್ಜನ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತು-ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಕವಿಯಾಗಲಿ ಸಾಹಿತಿಯಾಗಲಿ ತನ್ನ ಕವನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣನೆಗೆ ಇಂಬಾದ ನಿಸರ್ಗದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮನರಂಜನೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿಷ್ಟೇ ಇರದೆ ಮಾನವನ ನಡೆ-ನುಡಿಗಳು ನೀತಿ ಬದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹೇತುನಿಂದ ನೀತಿಯ ವಾತವನ್ನು ಸೃಷ್ಟವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಗೌಣವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಕವಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವನು. ನಿಸರ್ಗದ ಹಲವಾರು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷವು ಬಹಳ ಪರೋಪಕಾರಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಗಲು ಬಯಲೊಳಗೆ ಹರ್ಷದಿಂದ ಹಾರಾಡಿ ಇರುಳು ಬಂದು ತಾವು ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವವು; ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿಯ ಹಣ್ಣು-ಹಂಪಲಗಳನ್ನು ತಿಂದು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವವು. ದಾರಿ ನಡೆದು ದಣಿದ ದಾರಿ ಕಾರರಿಗೆ ನೆರಳನ್ನು ನೀಡಿ, ಹಸಿದವರಿಗೆ ತನಿವಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆ ಗಿಡಗಳು ಮುದಗೊಳಿಸುವವು. ಮಾನವರು ತಮ್ಮ ಉರುವಲಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮನೆ ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆ ಮನೆಗಳನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ—ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೋಸುಗ ಅವನ್ನು ಕಡಿದರೂ ಕೊರೆದರೂ ಕತ್ತಿದರೂ ಕತ್ತರಿಸಿದರೂ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡದೆ ವ್ರತಿಯಾಗಿ ತಮಗೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ನೀಡಿದವರಿಗೆ ಅವು ಇಷ್ಟವನ್ನೇ ಕೊಡುವವು; ತಮಗೆ ಅಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ತಿರುಗಿ ಉಪಕಾರವನ್ನೇ ಮಾಡುವವು. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಧು-ಸತ್ಪುರುಷರ, ಸಜ್ಜನ ಶರಣರ ಜೀವನವನ್ನು ವೃಕ್ಷಗಳ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವದುಂಟು. ಲೋಕದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಪಕಾರವನ್ನು ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಕೀಟಲೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಯೂ ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವು ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನೇ ಬಯಸುವವು,

ಉಪಕಾರವನ್ನೇ ಮಾಡುವವು. ಗಿಡಗಳ ಈ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಹಾಭಾರತವು ವರೋಪಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲ, ವರ ಪೀಡೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಾಸವಿಲ್ಲೆಂದು ಬೋಧಿಸಿತು. 'ಪರೋಪಕಾರಃ ಪುಣ್ಯಾಯ ವಾನಾಯ ಪರಪೀಡನಂ'. ವಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳ ತಾತ್ವಿಕ ವಿನಿಮಯವಾಗಲಿ, ನೈತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಷಯವಾದರೂ ವರೋಪಕಾರವೇ ಪುಣ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಸುಕೃತವೆಂದೂ, ಪರ ಪೀಡೆಯೇ ವಾಸ ಅಥವಾ ದುಷ್ಕೃತವೆಂದೂ ಬಗೆದುದು ಅನುಭವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವಾದ ಸಂಗತಿ. ಸುಕೃತದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗಿ, ದುಷ್ಕೃತದಿಂದ ದುಷ್ಟನಾಗಿ ಜನಿಸುವನೆಂಬುದೇ ಈ ಭಾವನೆಗೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮಹಾತ್ಮರು ವರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಪರರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನೇ ಸವೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅನ್ಯರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ವರೋಪಕಾರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ, ಅವರು ಅಪಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನೇ ಮಾಡುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಣವಾದ ಔದಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಸದ್ಗುಣಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪರೋಪಕಾರದ ಪ್ರತೀಕಗಳು ತರುಮರಾದಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನು ಯಾವವು ?

ಭಾರತೀಯರು ಗಿಡಗಳ ಈ ಮಹತಿಯನ್ನು ಬಹುದಿನಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಮೂರು ಗಿಡಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೇಲ್ವೈಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವುರಾತನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ ಆಲದ ಮರ, ಅರಳಿ ಮರ, ಅತ್ತಿ ಮರ ಇವೇ ಆ ಮೂರು ಗಿಡಗಳು. ಇವುಗಳ ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾದ ತತ್ವಪೂರಿತವಾದ ವರ್ಣನೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬರುವದುಂಟು. ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೧೨ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಟಿ ಬೀಜದ ರೂಪಕ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ದಾಗಿರುವ ಆಲದ ಬೀಜದಲ್ಲಿ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರೊಳಗಿಂದಲೇ ಆಲದ ಹೆಮ್ಮರವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವಂತೆ, ಅದೃಶ್ಯವಾದ ಸತ್ವದ ಬಸಿರಿನಿಂದ ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ವಿಶ್ವವು ಒಡಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಇಡು ಎಂದು ಅರುಣಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತ-ಕೇತುವಿಗೆ ಹೇಳುವನು.

ಏಷಃ ಅಣಿವ್ನ ಏವಂ ಮಹಾನ್ ನೈಗ್ರೋದಸ್ತಿಸ್ಯತಿ, ತ್ರದ್ಧಸ್ವ |
ಏಷ ಅಣಿವೈತವಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ | ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ |

ಮಿಲ್ಟನ್ ಮಹಾಕವಿಯೂ ತನ್ನ Paradise Lost ಎಂಬ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲದ ಮರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಲದ ತಾತ್ವಿಕ ವಿವೇಚನೆ ಇರದೆ ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯವರ್ಣನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಿವಶರಣರೂ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಟುವುಕ್ತವ ಬಗೆಗೆ ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರು ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ ತಮ್ಮ 'ಮಂತ್ರಗೌಪ್ಯ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯ ಸಸ್ಯವಿಮಃ :

ನಿಟಿಲ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಸ್ಥಟಿಕವರ್ಣದ ಜ್ಯೋತಿ
ಘಟದೊಳಗೆ ತಾನಾಗಿ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗಿ
ವಟವುಕ್ತದಾ ಕೆಳಗೆ ಲೋಕಾದಿ ಲೋಕಗಳು
ಘುಟಿಕೆಯಂತಡಗಿದ ಪರಾತ್ಪರವಿದು

ಇಲ್ಲಿ ವಟುವುಕ್ತವನ್ನು ಮಾನವ ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅನಂತಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವಂತೆ ಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವೂ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದೆ; ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ಸ್ಥಾನದ ಯೋಗದ ನಿರ್ಮಿಷದೃಷ್ಟಿಯ ಅನುಸಂಧಾನವಿಂವ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುವರು. ಉರಿಲಿಂಗವೆದ್ದಿ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿವಶರಣನು. ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ

ವಟ ಬೀಜ ವಟವುಕ್ತಕೋಟಿಯ ನುಂಗಿಪ್ಪಂತೆ
ಸಟಿಯಿಂದಾದ ಅಜಾಂಡ ಕೋಟಿಗಳ ನುಂಗಿಪ್ಪ ಲಿಂಗವೆ,
ದಿಟ ಪುಟ ಕಣ್ಣು ಮನ ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ವ್ರಕಟವಾದೆ.
ಮರು ಭಾವು, ಮರು ಭಾವು ಲಿಂಗವೆ,
'ನ ಚ ರೇಣು ನ ಚಕ್ಷುಃ' ಎನಿಸುವ ಲಿಂಗವೆ,
ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದೆನಯ್ಯಾ, ನಿನ್ನ ಮುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ,
ಉರಿಲಿಂಗವೆದ್ದಿ ಸ್ಥಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಾ.

ಎಂದು ವಟಬೀಜ ವಟವೃಕ್ಷದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಬಗೆಗೆ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾದೆ— ವಟವೃಕ್ಷದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬೀಜದ ಒಡಲಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಸಂಖ್ಯ ವಟವೃಕ್ಷಗಳು ಆಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿ (ಸಟ) ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅನಂತಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು ಆವೃಕ್ಷ ವರಾಪ್ತರ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ (ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ) ಆಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ವಸ್ತುವು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ (ದಿಟ-ವುಟ) ಕಾಣಲೋಸುಗ ಕರ ಮನ ನೇತ್ರ ಎಂಬ ಮೂರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಮೂರ್ತಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ— ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಆತನು ಬೀಜವೃಕ್ಷ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬಹಳ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಗನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧೪ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರಣಿವೃಕ್ಷದ ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ 'ಣ' ಕಾರವು 'ಳ' ಕಾರವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೆನಿಸಿದರೆ (ರಾವಣ→ ರಾವಳ - ಅರಸು, ಗಿಣಿ→ ಗಿಳಿ, ಕುಣಿ→ ಕುಳಿ) ಈ ಅರಣಿವೃಕ್ಷವೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರಳಿ ಮರ ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನು ವಡೆಯಿತು. ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರ ಮರ ಮಥನಿಸಿ ಅಗ್ನಿ ಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಎರಡು ಅರಣಿ (ಳಿ) ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ತುಂಡಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕುವದರಿಂದ ಬೆಂಕಿ ಪುಟವಾಗುವದನ್ನು ನೆನಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಬರುವದು. ಅರಳಿಮರದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ತತ್ವವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪುಟಗೊಳಿಸಲು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಡಲೊಳಗೆ ಕಲ್ಲೊಳಗೆ ಮರದೊಳಗೆ ಮಾನವರ ಒಡಲೊಳಗೆ
ಕಾಮಿಗಳ ಮನದೊಳಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ನುಡಿಯೊಳಗೆ ಯೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ
ರಾಜಿಪ ಅಮಲತರ 'ಜ್ಯೋತಿಲಿಂಗ'—

ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಅಗ್ನಿ ತತ್ವವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಸ್ಪುಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶನದಿಂದಿಹ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಜಾಗ್ರತವಿರುವ ಅರಳಿಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹುದುಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅರಣಿ ಉಲ್ಲೇಖವು ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತದೆ :

ಸ್ವದೇಹಮರಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಪುಣವಂ ಚೋತ್ತರಾರಣಂ |

ಧ್ಯಾನನಿರ್ಮಥನಾಭ್ಯಾಸಾತ್ ದೇವಂ ವಶ್ಯೇನ್ನಿಗೂಢವತ್ ||

ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಕೈವಲ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. 'ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನಾಗಿಯೂ, ಓಂಕಾರವನ್ನೇ ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿ, ಧ್ಯಾನದ ಬಲದಿಂದ ಅವೆರಡನ್ನು ಉಜ್ಜಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದ ದೇವನನ್ನು ಒಡಮೂಡಿಸಬೇಕು'. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ದೇವನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನ ಒಂದರಿಂದಲೂ ನಾಗದು ಅದರಂತೆ ಕೇವಲ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೂ ನಡೆಯದು; ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದಿಂದ, ಅವುಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ದೇವನ ನಿಲವನ್ನು ಅರಿತು ಅಂಗವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಸದೇಶದ ಸ್ತೋಯಿಕರೆಂಬ (Stoics) ಅನುಭಾವಿಗಳ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಂಟಿ ಎಂಬ ವಾಶ್ವಿನಾತ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಮಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನ ಸಾಮರಸ್ಯದ ನಿಲವು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕರೋಪನಿಷತ್ತಿನ ೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ೬ನೆಯ ವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷದ ಸೊಗಸಾದ ವರ್ಣನೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವೆಂದರೆ ಅತ್ತೀಮರ. ಕರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ತೀಗಿಡದ ಬಗೆಗಿನ ಮಾತುಗಳಿವು :

ಉಧ್ವಮೂಲೋಽ ವಾಕ್ ಶಾಖ ಏಷೋಽಶ್ವತ್ಥಃ ಸನಾತನಃ |

ತದೇವ ಶುಕ್ರಂ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದೇವಾಮೃತಮುಚ್ಯತೇ |

ತಸ್ಮಿಂಲ್ಲೋಕಾಶ್ರಿತಾ ಸರ್ವೇ ತದು ನಾತ್ಯೇತಿ ಕಷ್ಟನ ||

'ಈ ಸನಾತನ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷದ ಬೇರು ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಕವಲುಗಳು ಕೆಳಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಅದುವೆ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ, ಅದೇ ಅಮೃತವು. ಆದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ'. ಅತ್ತೀಮರಕ್ಕೆ ನಾಲು ಸಾಲಾಗಿ ಹಣ್ಣುಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ರೂಪಕದಿಂದ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಅಧಿನಾಯಕನೆಂಬ ಹೆಸರು

ಲತ್ತೀಗಿಡವು ನೀಡಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವು ಬೌದ್ಧರಿಗೆ ಪವಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಇದಕ್ಕೆ ಬೋಧಿವೃಕ್ಷವೆಂದು ಕರೆಯುವರು; ಯಾಕೆಂದರೆ ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನು ಬೋಧಿಗುನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಅತ್ತೀ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ. ಅತ್ತೀಮರಕ್ಕೆ ಓದುಂಬರ ವೃಕ್ಷವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ; ದತ್ತಾತ್ರೇಯನಿಗೆ ಈ ವೃಕ್ಷವು ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕರೋಪನಿಸತ್ತಿನ ಮಿಹಾರ ಸರಣಿಯನ್ನೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯು ಮುಂದು ವರಿಸಿವೆ. ಸತ್‌ದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅದೂ ಸಹ ವೃಕ್ಷವ ರೂಪಕವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಗೀತೆಯ ೧೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತವೆ :

ಉರ್ಧ್ವಮೂಲಮಧಃಶಾಖಮಶ್ವತ್ಥಂ ಪ್ರಾಮರವ್ಯಯಮ್ |
ಛಂದಾಂಸಿ ಯಸ್ಯ ವರ್ಣಾನಿ ಯಸ್ತಂ ವೇದ ಸ ವೇದವಿತ್ ||

ಅಧಶ್ಚೋರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರಸೃತಾಸ್ತಸ್ಯ ಶಾಖಾ
ಗುಣಪ್ರವೃತ್ತಾ ವಿಷಯಪ್ರವಾಲಾಃ ||
ಅಧಶ್ಚ ಮೂಲಾನ್ಯನುಸಂತತಾನಿ
ಕರ್ಮಾನುಬಂಧಿನಿ ಮನುಷ್ಯಲೋಕೇ ||

ನ ರೂಪಮಸ್ಯೇಹ ತಥೋಪಲಭ್ಯತೆ
ನಾಂತೋ ನ ಚಾದಿರ್ನ ಚ ಸಂಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ||
ಅಶ್ವತ್ಥಮೇನಂ ಸುವಿರೂಢಮೂಲಂ
ಅಸಂಗಶಸ್ತ್ರೇಣ ದೃಢೇನ ಛಿತ್ತಾ ||

ತತಃ ಪದಂ ತತ್ಪರಿಮಾರ್ಗತವ್ಯಂ
ಯಸ್ಮಿನ್ ಗತಾ ನ ನಿವರ್ತಂತಿ ಭೂಯಃ ||
ತಮೇವ ಚಾದ್ಯಂ ಪುರುಷಂ ಪ್ರಪದ್ಯೆ
ಯತಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಪ್ರಸೃತಾ ಪುರಾಣೀ ||

ಯಾವುದರ ಬೇರು ಮೇಲಿದೆಯೋ, ಯಾವುದರ ಕವಲು ಕೆಳಗಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ಅವ್ಯಯವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಶ್ವತ್ಥ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ವೇದಗಳೇ ಎಲೆಗಳು,

ಇದನ್ನು ಬಲ್ಲವನೇ ವೇದವಿತ್ತನು. ಗುಣಗಣದಿಂದ ಬೆರೆಯುವ ಅದರ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳು ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೆಯೂ ಹಬ್ಬಿರುವವು. ವಿಷಯಗಳೇ ಅದರ ಜಿಗುರು. ಕರ್ಮಾನುಬಂಧಿಯಾದ ಅದರ ಬೇರುಗಳು ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಹಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿಲ್ಲ, ತುದಿಯಿಲ್ಲ, ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ಹೀಗೆ ತೋರದು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇರು ನಾಟಿದ ಈ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವನ್ನು ದೃಢವಾದ ಅಸಂಗತಸ್ತದಿಂದ ಸವರಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಆ ಬಳಿಕ ಯಾವನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೋ ಆ ಪುರುಷನನ್ನು, ಯಾವುದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ತರುವಾಯ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲವೋ ಆ ಪದವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು'— ಎಂದು ಗೀತೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಕರವು ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಗೀತೆಯು ಅದನ್ನು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇರು ಮೇಲೆ ಕವಲು ಕೆಳಗೆ ಎಂಬ ಆ ವೃಕ್ಷದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ವೇದ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಜ್ಞಾನ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಪುಸ್ತಕ ಜ್ಞಾನವೂ ಅಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಅಲ್ಲ; ಇದು ಸ್ಫುರಣಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನವು. ಅನುಭಾವಿಗಳ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಿನುಗಿದ ಸ್ಫುರಣ ಜ್ಞಾನವು. ಈ ಸ್ಫುರಣಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಅದುವೇ ವೇದವೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವೇದಗಳೇ ಆ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷದ ಎಲೆಗಳು; ಎಂದರೆ ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಸೃಷ್ಟಿಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅದು ಒಂದು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ, ಸಿಕ್ಕಾಬಟ್ಟೆಯಾಗಿ ನಡೆದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಶ್ವತ್ಥದ ಎಂದರೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸತ್ಯದ ಆಧಾರ ತಪ್ಪಿದರೆ ಅದು ಅಶ್ವತ್ಥವೇ, ಅಶಾಶ್ವತವೇ ಸರಿ. ಅದು ಇಂದು ತೋರಿ ನಾಳೆ ಅಡಗುವಂತಹದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿದ್ದರೂ ಅದು ಒಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಉದ್ದೇಶರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಅಶಾಶ್ವತವಾಗಿಯೂ ತೋರುತ್ತವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಆತ್ಮನಿಂದ ಅನ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅನ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದರೆ, ಆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೋಹಮೂಲವು. ಪ್ರಕೃತಿಯ

ಬಾಹ್ಯಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಮೋಹಗೊಂಡು ನಾವು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ ಅಷ್ಟೇ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಮೋಹವನ್ನು, ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಸಂಗಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಖಡ್ಗದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಮೂಲ ಪುರುಷನನ್ನು ಎಂದರೆ ಸತ್ವಸ್ತುವನ್ನು ನೇರಬೇಕು ಎಂದು ಗೀತೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಶ್ವತ್ಥವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಅನ್ಯತವೆಂದೂ, ಆದರೆ ಈ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಡಿಯಲು ಅನಾಧ್ಯವೆಂದೂ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದರೆ ಗೀತೆಯು ಈ ಅಶ್ವತ್ಥವನ್ನು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅಸಂಗ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಇದನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಬೇಕೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸುವದು. ಸಂಸಾರದ ದುಷ್ಟ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಳಿದಾಡುವದರಿಂದ ಪ್ರಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಆದಿ ಅಂತ್ಯ ಆಧಾರ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಅನಾದಿ ವ್ರವಾಹರೂಪವಾಗಿರುವದು. ಅದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಮುರ್ಮುರ ಧ್ವನಿಯು ಹುಟ್ಟುವದೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವು. ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಮಾನವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಹಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಇಂತಹ, ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಅನಾಸಕ್ತಿ ಯೋಗವು ಒಂದೇ ಒಂದು ಉಪಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಪುರುಷನನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಣ್ಯೈನಾಧಿಕಾರಸ್ತೆ ಮಾನಸೇಷು ಕಮಾಚನ |' ಎಂದು ಗೀತೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಶ್ವತ್ಥದೊಡನೆ ಈ ಸಂಸಾರದೊಡನೆ ಸ್ಪ್ಯಾಂಡನೇವ್ವಿಯಾದ ಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಇಗ್‌ಡ್ರಾಸಿಲ್ ಎಂಬ ವೃಕ್ಷದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಬೇಕು. ಕಾರ್ಲಾಯಿಲನು ಈ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ: "ಅಖಂಡ ಜೀವನವು ಒಂದು ಮರವೆಂದು ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇಗ್‌ಡ್ರಾಸಿಲ್ ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಚಂಡ ವೃಕ್ಷದ ಬೇರುಗಳು ರಸಾತಳದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಬೊಡ್ಡೆಯು ಸ್ವರ್ಗದೆತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಸಂಸಾರದ ಗದ್ದಲದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದರ ಟೊಂಗೆಗಳೇ ಟೊಂಗೆಗಳು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ ಈ ವಿಶ್ವವೃಕ್ಷವು. ರಸಾತಳದಲ್ಲಿರುವ ಅದರ ಅಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು ದೇವಕನ್ನಿಕೆಯರು— ಭೂತ, ನರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಎಂಬವರು. ಅದರ ಟೊಂಗೆಗಳ ಮುಗುಳು-ಚಿಗುರುಗಳು ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು; ಅನುವು-ಆಪತ್ತುಗಳು ಅಖಂಡ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವು. ಅದರ ಒಂದೊಂದು ಎಲೆಯು ನುಡಿಯಾಗಿಯೂ, ಒಂದೊಂದು ನೀರಳಿಯು ನಡೆ-

ಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಟೊಂಗೆಗಳು ಜಾತಿ ಜನಾಂಗಗಳ ಇತಿಹಾಸಗಳಾಗಿ ಇರುವವು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಮಾನವ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರೋಷಣೆಯೇ ಆ ಮರದ ಮರ್ಮರ ಧ್ವನಿಯು. ಮಾನವನ ಭಾವಸಂವೇಗದಿಂದಂಟಾದ ಈ ಮರ್ಮರ ಧ್ವನಿಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವೆದ್ದು ದೇವತೆಗಳ ಬಳಗವೆಲ್ಲ ಕೂಗಿಡುವಂತೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯೂ ಬೀಸುವದು. ಇದು ಇಗ್‌ಡ್ರಾಸಿಲ್ ಪ್ರಪಂಚವೃಕ್ಷ. ಭೂತ ವರ್ತಮಾನ್ ಭವಿಷ್ಯತ್; ಮಾಡಿದುದು, ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು, ಮಾಡುವದು ಇದು ಮಾಡು ಧಾತುವಿನ ಅನಂತ ಕ್ರಿಯಾಮಾಲೆ” ಇದೊಂದು ಮಾಟ, ಇದೊಂದು ಕೈಚಳಕ ಈ ಸಂಸಾರವೃಕ್ಷದ ಬೇರುಗಳು ರಸಾತಲದಲ್ಲಿವೆ, ಬೊಡ್ಡೆಯ ತುದಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ.

ಸಂಸಾರವೆಂದರೇನು? (The world process is the sleight of the mighty World-Spirit) ಕಾಲವುರುಷನೊಡ್ಡಿದ ಜಾಲವಿದು. ಜೀವನವು ಅಖಂಡ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದ ತೊಡಕು. ಈ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣನು ದಂದುಗವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದಂದುಗವು ನಮ್ಮನ್ನು ದಂಗುಬಡಿಸುತ್ತಿರುವುದೇಕೆ? ಹಿಂದು-ಇಂದು-ಮುಂದುಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂದು ಬಿಡಲೊಲ್ಲದಾದುದರಿಂದ! ಈ ಸಂಸಾರ ದಂದುಗ ಈ ಅಶ್ವತ್ಥವು, ಕಾಲರಾಯನ ಕೈಚಳಕ. ಕಾಲಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಾಣಿ. ಇಂದು ತುಸು ಸ್ಥಾಯೀಯಾಗಿ ಇದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಬಗೆದು ಹಿಂದು ಇಂದು ಮುಂದುಗಳ ನಡುವಣ ಸಂದು ಬಿಡದುದರಿಂದ ದಂದುಗ ಹಿಂಗಲೊಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ವರ್ಣನೆ ಹೀಗಿದೆ :

‘ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದೆನಯ್ಯ’

ಎನ್ನವನು ಕಾಯಯ್ಯಾ, ಕಾಯಯ್ಯಾ !

ಹುರುಳಿಲ್ಲ ! ಹುರುಳಿಲ್ಲ !!

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ, ಶಿವಧೋ ! ಶಿವಧೋ !!

ಅಖಂಡವಾದ ಈ ಕಾಲವನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಕಲನ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದು-ಇಂದು-ಮುಂದುಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಕಲನ ಮಾಡುವಂತಹ ಮತಿ ಬೆಳೆದರೆ ಸಂಸಾರವೇನು ಮಾಡುವದು ? ದಂದುಗವೇಕೆ ದಂಗುಗೊಳಿಸುವದು ?

ಮೌರಾಣಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸಾರವು ಒಂದು ವೃಕ್ಷದಂತಿದೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಔಪನಿಷದಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಗೀತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪುರಾಣದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಬರುವ ಸಂಸಾರ ವೃಕ್ಷದ ವರ್ಣನೆ ಬಾಹ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ನಮ್ಮ ಹೊರಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಪ್ರಪಂಚ ವಿಸ್ತಾರವು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಒಂದು ಮರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವಾದರೂ ಈ ಜೀವನವು ಒಂದು ಮರದೋವಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮರವು ಹೊರಗಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಂಡು ಈ ವೃಕ್ಷವು ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಂತರಂಗ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವೃಕ್ಷ ವರ್ಣನೆಯು ಪಿಂಡದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಯಾಕಾಶ ಒಂದು ಜೀವನದರ.

ಅಲ್ಲಿ ಘನವನು ಘನವೆನ್ನದೆ ಕಿರಿದನು ಕಿರಿದೆನ್ನದೆ.

ಆ ಘನವು ಮನಕ್ಕೆ ಸಮನಿಸಿದರೆ

ಇನ್ನು ಸರಿಯುಂಟೆ, ಗುಹೇಶ್ವರಾ ?

ಎಂಬ ಪ್ರಭುದೇವರ ಬೆಡಗಿನ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಂಡ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಐಕ್ಯದ ರಹಸ್ಯವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿಂಡಾಂಡದ ಕಿರಿತನ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹಿರಿತನ ಇವೆರಡೂ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿ ಅರಿತುಹೋಗುವವು. ತನ್ನಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕಾದ ಯೋಗನಾಥನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ದೇಹವೃಕ್ಷವು ಅಂತರ್ಬಾಹ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಈ ಜೀವನವು ಒಂದು ವೃಕ್ಷದೋವಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಮರತ್ವವು ಅಡಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವೃಕ್ಷದ ಹುಟ್ಟು ಬೆಳೆನಣಿಗೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಕಾಲದ ಇತಿ-ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೀವಾಣುವು ಭೌತಿಕ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ವಿಚಾರದ ಒಂದು ಮಗ್ಗಲು ಮಾತ್ರ. ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವರೂಪವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವದು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯ Soul, Nons, Psyche, Entelechy, Anima, Munde, The Logos ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳು ಈ ಆತ್ಮದ

ನಿವಿಧ ರೂಪಗಳು. ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಜೀವಾಣುವೇ ಅಮರವಾಗಿರುವುದಾದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಆದು ಅಷ್ಟೇ ಅಮರವಾಗಿರಬೇಕು. ಅದೇಕೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಮರವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವು ಈ ಎರಡೂ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಾಣುವಿನ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರವನ್ನು ಎಡವಿಡದೆ ನಡೆಸಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವನ ವೃಕ್ಷವು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಮಾನವ ಜನಾಂಗವವರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಿರುವದು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದು ಋಷಿಗಳು, ಶರಣರು, ಸತ್ಪುರುಷರು, ಅನುಭಾವಿಗಳು ಎಂಬ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವದು.

‘ಶರೀರಮಾಧ್ಯಂ ಖಲು ಧರ್ಮ ಸಾಧನಂ’ ಎಂಬ ಮಾತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದರೆ ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಆ ಶರೀರವು ಇನ್ನೂ ಆರೋಗ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಮಾನವ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರನರಮಂಡಲವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಮತ್ತು ಗೂಢವಾದ ವಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಅದರ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದಿರುವದು ಈ ನರಮಂಡಲದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ! ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ದೈಹಿಕವಿರಲಿ, ಮಾನಸಿಕವಿರಲಿ ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲವೇ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಈ ನರಮಂಡಲವೇ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವು, ವೃಕ್ಷವು ಬೊಡ್ಡೆ-ಬೇರುಗಳಿಂದ ಟೊಂಗ್-ಟೆಸಿಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ದೇಹದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಈ ನರಮಂಡಲದ ಶಾಖೆ ಉಪಶಾಖೆಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯು ಮಿದುಳಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಗುದ್ದಾರದ ವರೆಗೆ ಇಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ನರಮಂಡಲದ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳು ದೇಹದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದು ಈ ಹುರಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ. ಬೆನ್ನುಹುರಿಗೆ ಮೇರುಹುರಿ ಮೇರುದಂಡ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಿಂದ ಆಧಾರಚಕ್ರದ ವರೆಗೆ ಮೇರುದಂಡವು ಇಳಿದಿರುವದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಭಾಗದ ಸಹಸ್ರಾರಕ್ಕೆ ಉರ್ಧ್ವಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೂ ಕೆಳಭಾಗದ ಆಧಾರಕ್ಕೆ ಅಧಃಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೂ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವಾರಾಣಸಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಸ್ವರ್ಗ (Heaven) ಪಾತಾಳ, ರಸಾತಳ (Hedes, Hela,) ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಭೂತ ಪ್ರಾಣಿ ಯೆನಿಸುವ ಮಾನವನು ಕೆಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಗುಣಮಂಡಿತ ಮಾನವನು ಮೇಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾನವ ದೇಹ ರಚನೆಯು ವ್ಯಕ್ತ ದಂತೆ ಕಾಣುವದು. ಗಿಡದ ಬೊಡ್ಡೆ ಬೇರುಗಳಿಗೆ ನೀರು ಬೇಕಷ್ಟೆ! ಅದ ಕ್ಯಾಗಿಯೇ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೀರ್ಷಾಸನವನ್ನು ಹಾಕಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹೃದಯದಿಂದ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತ ಸಂಚಲನೆ ಮಿದುಳಿನ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆಗಿ ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಭದ್ರಗೊಳಿಸುವದು. ದೇಹದ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಆರೋಗ್ಯವುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ರಕ್ತಸಂಚಲನೆಯು ಅವಶ್ಯಕ ! ಯಾವ ಅವಯವಕ್ಕೆ ರಕ್ತವು ಸರಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಅವಯವದ ಕಾರ್ಯವು ಸ್ವಗತವಾಗಿ ದೇಹವು ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವದು. ದೇಹವು ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗದೆ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಅದು ಅನುಕೂಲವನ್ನೊದಗಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿದುಳನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಇನ್ನಳಿದ ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ರಕ್ತವು ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮಿದುಳಿಗೆ ರಕ್ತವು ಸಾಕಷ್ಟು ಒದಗದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ತಡೆಯುಂಟು. ಆಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಳಗಿನ ಅವಯವಗಳಾದ ಹೊಟ್ಟೆ ಕೈ-ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ರಕ್ತವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಿದುಳಿಗೆ ರಕ್ತವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಹೃದಯವು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶೀರ್ಷಾಸನದಿಂದ ಈ ತಡೆಯು ದೂರಾಗಿ ಮಿದುಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ರಕ್ತವು ಹರಿದುಬರುತ್ತದೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಆಸನದಲ್ಲಿ ಮಿದುಳು ಹೃದಯದ ಕೆಳಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಿದುಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿದ್ದ ಆಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯು ಈಗ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವ್ಲ ಜನಕ ದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ರಕ್ತವು ಪೋಷಕವ್ರವ್ಯಗಳೊಡನೆ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಹೊರಟು ಮಿದುಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ರಕ್ತದ ಬಲದಿಂದ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ನಾಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳಾದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ (Pineal Gland) ಮತ್ತು ಪಿಚುಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ (Pituitary Gland) ಗಳಿಗೆ ನಾನುರ್ಧ್ಯವೊದಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ರಸವಿಶೇಷವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವದು. ಅದರಿಂದ ಒಂದರ (ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ) ರಸವಿಶೇಷದಿಂದ ಜನನೇಂದ್ರಿಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೂ ದೇಹದ ಇತರ ಭಾಗದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಸರಿಯಾದ ಅವಕಾಶವೊದಗುವದು. ಇನ್ನೊಂದರ (ಪಿಚುಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ) ರಸವಿಶೇಷದಿಂದ ಎಲುವುಗಳಿಗೂ ನರಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಶಕ್ತಿಯು ದೊರೆತು ಇಡೀ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನವ ಚೈತನ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗಿಗಳು ಪಾಲಿಸುವ ಶೀರ್ಷಾಸನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ

ಮಹತ್ವವುಂಟು. ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಹೂ-ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ದೇಹವೆಂಬ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಸಹ ಈ ಹೂ-ಹಣ್ಣುಗಳು ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಯೋಗಿಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿರುವ ಸವ್ಯಚಕ್ರಗಳೇ ಹೂಗಳು. ಇವನ್ನು ಸವ್ಯಕಮಲಗಳೆಂದೂ ಕರೆದಿರುವರು. ಶರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನಿರ್ನಾಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳು (Ductless Glands) ಈ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು (Plexes) ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಗಿಡದ ಹಣ್ಣು ಅವರ ತುಟ್ಟತುದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುವದು. ಅದುವೆ ಅಮೃತಫಲ (Fruit of Immortality) ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅಮೃತಫಲ ಮಿದುಳಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಗೆ (Pineal Gland) ಸಮವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಸಹಸ್ರಾರವು (ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು) ಅಮೃತಸೃಂದಿಯಾದ ಪುಷ್ಪವೂ ಅಹುದು, ಫಲವೂ ಅಹುದು; ಅದು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಷ್ಟವದ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನು ಬೀರುವ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಅಮರ ಝರಿಯು.

ಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಥಮ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬಹಳ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೇಳುವದು :

ಲಘುತ್ವಮಾರೋಗ್ಯಮಲೋಲುವತ್ವಂ
ವರ್ಣಪ್ರಸಾದಂ ಸ್ವರಸೌಷ್ಟವಂ ಚ |
ಗಂಧಃ ಶುಭೋ ಮೂತ್ರಪುರೀಷಮಲ್ಪಂ
ಯೋಗಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಪ್ರಥಮಾಂ ವದಂತಿ ||

ದೇಹವು ಹಗುರಾಗುವದು, ನಿರೋಗಿಯಾಗುವದು. ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ದೂರಾಗುವದು. ಶರೀರವು ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತಳೆಯುವದು. ಸ್ವರವು ಮಧುರವಾಗುವದು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧವು ಹುಟ್ಟುವದು. (ಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಬೆವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿಡುವದರಿಂದ) ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಅಲ್ಪವಾಗುವದು. ಸಹಸ್ರಾರಚಕ್ರದ ಅಮೃತಕುಂಭದಿಂದ ಅವಿರತವಾದ ಸೊದೆಯು ಸುರಿಯುವದು.

ಇಂಬಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಜಗನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಭ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ.
ಕುಂಭದೊಳಗಣ ಸುಧೆಯನುಂಬ ಭೇದವನರಿಯದೆ
ಸುಂಬಳವನುಂಡಂತಾದುದು ಜಗನ್ನೆಲ್ಲವು.

ಒಂಬತ್ತು ನಾಳೆಗಳೊಳಗಣ ಮಧ್ಯನಾಳದ ಬೆಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ

ಎಯ್ದಿದಾತಗೆ ಸುಧೆ ನಾಡ್ಯವು.

ತೊಂಬತ್ತಾರು ಅಂಗುಲ ದೇಹವನು ತುಂಬುವದು ಆ ಸುಧೆಯು;

ಮತ್ತೊಂದು ಸುಧೆಯನು ಹಂಬಲಿಸಲೇಕೆ

ನಿಜಗುರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ ?

ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಯೋಗಿಗಳು ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವ ಮಧ್ಯನಾಳವು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವದು. ಜನನಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಉಸಿರಿನ ಎಡೆಯಾಟವು ಇಡಾ ಪಿಂಗಲ ಎಂಬೆರಡು ನಾಡಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನಡೆಯುವದು. ಅದೂ ಸಹ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಯೋಗದ ಅನುಸಂಧಾನದ ವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇಡಾ ಪಿಂಗಲ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಾಣವ್ಯಾವಾರವು ನಿಂತು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಅಮೃತಕುಂಭದ ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ಚಿದ್ರಸವು, ಆನಂದಸುಧೆಯು ಓತವ್ರೇತವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತ ಮೈ ಮನಗಳನ್ನು ತಣಿಸುವದು; ಆತ್ಮವನ್ನು ಆನಂದನಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಸುವದು, ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವದು. ಈ ಅಮೃತಸುಧೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆಗೂ ಅಜ್ಞಜೀವಿಗಳು ಸುಂಬಳವನ್ನು ನುಂಗುವ ಅವಸ್ಥೆಗೂ ಇರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಕಾಣುವದು ತೊಡಕಿನದಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಈ ಉಚ್ಚ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲರು. ನವನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಗತಿಯಿರುವ ಜೀವನ ವ್ಯಾವಾರವೆಲ್ಲ ತಡೆದು ಮಧ್ಯನಾಳದ ಮುಖಾಂತರ ಅದು ನಡೆಯುವುದಾದರೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಶಕ್ಯವೆನಿಸುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟುತರವಾದ ವ್ರಯತ್ನ ಬೇಕಾದೀತು ಅಷ್ಟೆ ! ಅಂತಾದಾಗ ಆ ಅಮೃತಸುಧೆಯು ಇಡಿಯ ದೇಹದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಸರಿಸುವದು. ದೇಹದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೋಶವೂ ಆ ದಿವ್ಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ಮಿನುಗುವದು. (Every cell of the body must be saturated by this divine fluid) ಅಗ ದೇಹವು ಅಮರವಾಗುವದು. ಎಲ್ಲರ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹಸ್ರಾರದಿಂದ ಆ ಸೊನೆಯು ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲಾದರೂ ಸುರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ದೇಹವು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಮನುಷ್ಯನು ಅದನ್ನು ಸವಿದು ಅಮರನಾಗದಿರಲು ಕಾರಣವಾವುದು ? ದೇಹದಲ್ಲಿಯೆ ಇನ್ನಿತರ ರಸಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ

ದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬೇಕು ? ಸಹಸ್ರಾರದಿಂದ ಇಳಿದು ನಾಭಿ ಚಕ್ರದ ವರೆಗೆ ಬಂದ ಈ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ಚಿತ್ರಸವು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಗ್ನಿತತ್ವದಲ್ಲಿ ಸುರಿದು ಕಾದ ಹಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೀರ ಹನಿಯಂತೆ ಗುರುತು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಅರತು ಹೋಗುವದು. ನಾಭಿಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯರು ಉಂಡ ಅನ್ನವು ಅರಗುವದು. ಅವ್ಯತಸುಧೆಯು ಈ ನಾಭಿಯ ವರೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆ ಕಮರಿ ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಅದರ ಕೋಮಲತೆಯನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಹಸ್ರಾರದಿಂದ ಹರಿದು ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಕಮರಿಹೋಗದಂತೆ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಸುರಿವ ಆ ಅವ್ಯತರಸವು ಆಧಾರದ ವರೆಗೆ ಇಳಿದರೆ ಅದು ಸರ್ವಾಂಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ಕಾಂತಿಯೊಗೆದು ಕಳೆಯೇರುವದು. ಆಗ ದೇಹವು ಅಮರನಾಗುವದು. ಅಯ್ಯಾ ಮಾನವ, ನಿನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವಿದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಅವ್ಯತಕುಂಭವಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಅವ್ಯತವು ಸಂತತ ಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿದೆ, ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ನೀನು ಅಮರನಾಗು— ಎಂದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಬೋಧಿಸುವದು, ಈ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ ವಿದ್ಯೆಯು ಉಪದೇಶಿಸುವದು. ಇದೇ ಅಮರದ ಅಂದರೆ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷದ ನೆಲೆ-ಕಲೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವದರಿಂದ, ಅರಿತು ಆಚರಿಸುವದರಿಂದ ಆಗುವ ಲಾಭವು.

ಈಶ್ರಮ

ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗೃಹಸ್ಥ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ 'ಆಶ್ರಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವುಂಟು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಶ್ರಮವಾದ ಸನ್ಯಾಸ ಪರವಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ 'ಆಶ್ರಮ' ಎಂಬ ಪದವು ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 'ಆಶ್ರಮ' ಪದದಲ್ಲಿಯ 'ಆ' ಶಬ್ದವು ದೂರದರ್ಶಕ ವಾಗಿದ್ದು 'ಆಶ್ರಮ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆ ಚತುರ್ಥ 'ಆಶ್ರಮ' ಎಂಬ ರೂಢವಾದ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ 'ಶ್ರಮ' ಪದಕ್ಕೆ 'ಸಾಧನೆ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಾಧನದಿಂದ ಆ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಿಕೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಆಶ್ರಮ' ಪದದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕಾಗುವದು. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ 'ಆಶ್ರಮ' ಪದಕ್ಕೆ ವಾಸಪ್ರಸ್ಥ ಹಾಗೂ ಸನ್ಯಾಸ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಏಕಾಂತವಾಸ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಪ್ರತೀತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆಶ್ರಮ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ 'ಈಶ್ರಮ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇರಿಸಿ ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ ಅಚ್ಚರಿಯೆನಿಸಬಹುದು. 'ಆಶ್ರಮ'ದಲ್ಲಿಯ ದೂರದರ್ಶಕವಾದ 'ಆ' ದಂತೆ ಈಶ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಈ' ಶಬ್ದವು ಸಮೀಪ ದರ್ಶಕ ವಾಗಿದೆ, ಆಶ್ರಮ ಈಶ್ರಮಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ 'ಶ್ರಮ' ಶಬ್ದವು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಲೋಕಾಂತ, ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಶ್ರಮ ಪದದಿಂದ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಭಾವನೆಯಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸವು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇಹದ ಬಾಳುವೆಯ ಬಗೆಗೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಜಗುನ್ನೆ ಬೆಳೆದುಬರುತ್ತದೆ. ವಾಸಪ್ರಸ್ಥ ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಸನ್ಯಾಸ ಆಶ್ರಮ ವಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನವು ಅಸ್ಥಿರ ಅನಿಶ್ಚಿತ. ಅದು ಸುಳ್ಳು ಟೊಳ್ಳು ಪೊಳ್ಳಾಗಿದೆ ಎಂಬ ತಿರಸ್ಕಾರ ಭಾವನೆ ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ; ಲೋಕಾಂತ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮ ಎಂಬ ಮಾತು ಗಳಲ್ಲಿ ಇಹದಲ್ಲಿಯ ಜೀವನವು ತ್ಯಾಜ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸಲೇ ಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಒಡಮೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಆಶ್ರಮ ಈಶ್ರಮಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಕಾಸ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ಉದ್ಧಾರ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ ಮತ್ತು ಸಬ್‌ಜಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಸಬ್‌ಜಾ' ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿರಿ ಎಂಬ ಭಾವವೂ, ಈಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ ರಕ್ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿರಿ ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಅಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ತ್ರಿಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸವಡೆಯಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ; ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಮಾಜಗಳೆರಡರ ವಿಕಾಸವೂ ಹಿತವೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ಅದ್ದರಿಂದ 'ಆಶ್ರಮ' ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ 'ಈಶ್ರಮ' ಸಾಧನೆಯೇ ಮಿಗಿಲಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾವು ಗಳಿಸಬೇಕಾದುದು ಪರಿವರ್ತನೆ, ವರಾಭ್ಯುಚ್ಛಯ. ಸಾಧನೆಗೆ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸ್ಥಾನ ಇನ್ನೊಂದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಸೃಷ್ಟಾರನಷ್ಟೇ ಸತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದಂಶವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಬಗೆಗೆ ಅಸಾಧುವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಲ್ಲ. ತಿಳಿದವರು ಸ್ವಹಿತಕ್ಕೆಂದು ಇದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರೆ ಉಳಿದವರು ಏನನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು? ತಮಗೆ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮುಂಬರುವವರಿಗೆ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಲೀಲಾಭೂಮಿಯಾಗಬೇಕು. ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸ್ವ-ಪರಹಿತವನ್ನು ಕಾಣಬಯಸುವ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಹಾಯ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವು ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದ ತಮಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ತನೋಗುಣವು ಬೆಳೆದುಬರುವುದು. ತಿರಸ್ಕಾರವೂ ಉಂಟಾಗಬಾರದು, ತನೋಗುಣವು ಬೆಳೆದು ಬರಕೂಡದು. ಇವೆರಡು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಾಡ್ಯಗಳೇ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಾಧನವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಯಾವ ಲಾಭವೂ ಇಲ್ಲ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಸಾಧನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸಂಪಾದನೆ ಬೇಡವೆಂದಲ್ಲ. ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಆದರೆ ಇದುವೆ ಕೊನೆಯದಲ್ಲ. ಸಂಪಾದಿಸಿದುದನ್ನು ಸಸವೆಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಯಿಸ

ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಇನ್ನುಳಿದವರ ಹಿತ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮವಡಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಯು ದೃಶ್ಯ ಮತ್ತು ಅದೃಶ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಮನವು ಅದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ದೇಹವು ದೃಶ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ದೃಶ್ಯ ಅದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಮಿತಿ ತಪ್ಪುಕೂಡದು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಮತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹ ಮನಗಳು ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸುಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮ ಮನದ ಮೇಲೆ, ಮನದ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವದು ಅನುಭವ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಸಮತ್ವ ತಪ್ಪಿದರೆ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಅಸಮತ್ವವುಂಟಾಗುವದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ ದೃಶ್ಯ ಅದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ತಪ್ಪಿಹೋಗುವದೂ ಸಹಜವಾಗುವದು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ದೇಹದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಿಂತ ಮನದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವೇ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಅಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಗೊಂಡ ದೇಹಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ದೇಹ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮನದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವುಂಟಾಗುವದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಅದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸುಗ ವಿಶಾಲ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಮತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಮತ್ವವು ನಿಂತಿದೆಯೆಂದೂ ಅದು ಬೇಗನೆ ಆಳವಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ-ಸಮತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುವಾಗ ಅದರ ಎರಡು ಬಗೆಯಾದ ಚಿತ್ರಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅದು ಜಾಗರಿತ (Conscious) ಮತ್ತು ಅಜಾಗರಿತ (Unconscious) ಎಂದು ದ್ವಿವಿಧವಾಗಿದೆ. ಜಾಗರಿತ ಮನಸ್ಕಿಂತ ಅಜಾಗರಿತ ಮನವು ಎಷ್ಟೋ ಮಡಿ ಮಿಗಿಲಾಗಿದೆ. ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಬರ್ಫದ ಬಂಡೆ ನೀರ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಆ ಬಂಡೆಗಿಂತ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಜಾಗರಿತ ಮನ ಮತ್ತು ಜಾಗರಿತ ಮನಗಳು. ಗಜ್ಜರಿಯ ಮೊನೆಯ ಹಿಂದೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಗಡ್ಡೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹ್ಲಾಡ್ಲೆಯೇ ಜಾಗರಿತ ಮನದ ಹಿಂದೆ ಅಜಾಗರಿತ ಮನದ ವಿಶಾಲವಾದ ಒಂದು

ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಡಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾಗರಿತ ಮತ್ತು ಸುವ್ರ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಡೆವಿಡದೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಹೋರಾಟವು ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮನ-ಗಾಣಲು ಜಾಗರದ ಸ್ಥಿತಿಯ ಮನದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮನದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಇರುವ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನದಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಭಾವದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜಾಗರದಲ್ಲಿ ಬಯಕೆ ಈಡೇರದೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತಳಮಳ ವೆದ್ದು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಲ್ಲವೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾರದೆಯಿದ್ದ ಒಂದು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಬೆರೆತು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಶಾಂತಿಯು ಜೀವನದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನೇ ಕಡಡುತ್ತ ಸಂಯಮವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಸ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದುದೂ ಮತ್ತು ಅಶಾಂತಿಯು ತಳಮಳವು ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವುದೂ ಒಂದು ರೋಗಲಕ್ಷಣವೇ ಸರಿ. ಜಾಗರಿತ ಅಜಾಗರಿತ ಮನಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿದ ವಿರೋಧವನ್ನು (Conflict) ವರಿಹರಿಸಿ, ವಿಶ್ರಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಿರೋಗ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಡೆಯಬೇಕು. ಈ ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕಲ್ಯಾಣ ಬಸವಣ್ಣನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ನಿರೋಗಿಗಳೇ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲರು.

ವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಗುಣಧರ್ಮವಿರುತ್ತದೆ, ಒಂದೊಂದು ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವಧರ್ಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಆ ವಸ್ತುವಿಗೆ ನೈಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪದಾರ್ಥದ ನೈಜವಾದ ಸ್ವಭಾವವೇ ಸ್ವಧರ್ಮ. ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಣಶಕ್ತಿಯೂ ಅಪ್ಪುವಿನಲ್ಲಿ ಆಪ್ಯಾಯನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಾಹಕ ಶಕ್ತಿಯೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಲನ ಶಕ್ತಿಯೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪನ ಶಕ್ತಿಯೂ ನೈಜವಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮನನಶಕ್ತಿಯೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯೂ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದುವೆ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಧರ್ಮ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮ-ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಯಮಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಸಗುವದರಿಂದ ಕರ್ಮಲೇಪವು ಉಂಟಾ ಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೀತೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಖಗೋಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅನೇಕ ನಕ್ಷತ್ರ

ಮಂಡಲಗಳ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಸ್ವಧರ್ಮ ಸಂಯಮ ಧರ್ಮಗಳು ಪಾಲಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಯಂತ್ರಣ- ಕ್ರೋಳಪಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸಂಯಮದಿಂದ ಗ್ರಹ ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳು ಸ್ವಗತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ತಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಅಣುಗಳಲ್ಲಿಯ ವೈಟ್ರೋನ್ ನ್ಯೂಟ್ರೋನ್ ವೈಟ್ರೋನ್ ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕತ್ವ ಗುಣಮಂಡಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ತನ್ನ ಚಿಚ್ಚಕ್ರಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ದಿವ್ಯಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವನು, ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿ- ರುವನು, ಸ್ವಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ, ಸಂಯಮನಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಾನವನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ನಡೆದು ಸಂಯಮಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುತ್ತ ಏಕೆ ಹೋಗಬೇಕು? ಅದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜ ಜೀವನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಭಂಗವುಂಟಾ- ಗುವದು, ಹಾನಿಯೊದಗುವದು. ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನುಗಳಿಸುವುದು ಧರ್ಮದ ಸ್ವಧರ್ಮದ ಆಧಾರವ ಮೇಲೆಯೇ. ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಹಿರಂಗ ವ್ಯವ- ಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳಾದರೆ ಧರ್ಮವು ಆವನ ಅಂತರಂಗ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಯಮದಿಂದ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದರೆ ಆತ್ಮಸಂಗವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಪಂಚವು ಒಂದು ದ್ವಂದ್ವದ ವ್ಯೂಹವಾಗಿದೆ; ದ್ವಂದ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಹೋರಾಟವಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವವೈರವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅವು ಸಂಯಮಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತವೆ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜೀವನವು ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ತನ್ನತನ್ನ ಸೀಮಾ ರೇಖಾವಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತದೆ, ಹಾಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕು. ಸೀಮೆಯ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಸೀಮಾರೇಖೆಯನ್ನು ಮೀರಿದರೆ ಸಂಯಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯೊದಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ದೇಹ ಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಮಿತವಾದ ಸಂಯಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸ- ಬೇಕು. ಆಯುರ್ವೇದದ ಮೇರೆಗೆ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳೆಂಬ ತ್ರಿದೋಷಗಳು

ಸಮತ್ವದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ನಿರೋಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಉಂಟಾದರೆ, ಇವುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ನಡೆದರೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮತ್ವವು ತಪ್ಪಿದರೆ ಅವನು ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮನದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ ಬಗೆಗೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಸತ್ವ ರಜ ತಮ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರಿದರೆ ಆಯಿತು, ಬಡಿದಾಟಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಗುವದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೆ ದ್ವಂದ್ವಗಳ ಮೂಲವು ತ್ರಿಗುಣಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಸುಖದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿ ರಾಗವೂ ದುಃಖದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ದ್ವೇಷವೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. 'ಸುಖಾನುಶಯೀ ರಾಗಃ, ದುಃಖಾನುಶಯೀ ದ್ವೇಷಃ'. ನಿಜವಾಗಿ ಸುಖವು ಸುಖವೂ ಅಲ್ಲ, ದುಃಖವು ದುಃಖವೂ ಅಲ್ಲ, ಸುಖವಾಗಲಿ ದುಃಖವಾಗಲಿ ಮೋಹಬೀಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೋಹವು ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ನಿರೋಗ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಸಮತ್ವದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರೆ ತಮೋಗುಣವೂ ಇಲ್ಲ, ಮೋಹವೂ ಇಲ್ಲ, ರಾಗದ್ವೇಷವೂ ಇಲ್ಲ, ದ್ವಂದ್ವವೂ ಇಲ್ಲ. ಸಂಯಮಧರ್ಮವು ಆಗ ಸಹಜವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜೀವನದ ಪಡಿನೆಳಲು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಹರ್ಷ-ಹೋರಾಟ, ರಾಗ-ದ್ವೇಷ, ಸುಖ-ದುಃಖ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಓದಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಲ್ಪಾದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಕುಮಾರ (Comedy) ಮತ್ತು ಆವಿಧ್ವ (Tragedy) ಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹಾಗೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಿದ್ದಾಗ ಸುಕುಮಾರ ನಾಟಕಗಳೂ, ಜೀವನದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸಾವುನೋವುಗಳೊಡಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿರಸವುಂಟಾದಾಗ ಆವಿಧ್ವ ನಾಟಕಗಳೂ ಅದರ ಯಥಾವತ್ತಾದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸುಕುಮಾರ ಮತ್ತು ಆವಿಧ್ವ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಶೆಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನೂ ಯಾವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸುಕುಮಾರ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ, ವಿರಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಆವಿಧ್ವ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಸರಸವಾದ 'ಸುರತನಗರದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿ' (Merchant of Venice) ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಜೀವನವು

ಸಂಯಮ ಧರ್ಮದ ತಿರಸ್ಕಾರ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅನೇಕ ನಾರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತಲೆದೋರುವವು. ಭೂಕಂಪವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು, ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಗಳು ಜಾಗ್ರತನಾಗುವವು. ಮಹಾವೇಗದ ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಬೀಸುವದು, ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳಾಗುವವು, ಮಹಾವೂರ-ಜಲಪ್ರಳಯಗಳು ಉಂಟಾಗುವವು, ಅತಿ ಶೀತ ಅತಿ ಉಷ್ಣ ಹವೆಯು ಸಂಭವಿಸುವದು— ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಪ್ರಕೃತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಏನನ್ನು ತೋರಿಸುವದು? ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮತ್ವ ಸಮತೂಕ ಸಂಯಮ ತಪ್ಪಿರುವದೆಂಬುದನ್ನಲ್ಲವೆ? ಮಹಾಭಾರತದ ಯುದ್ಧದ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದ ಸಮತೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಲು, ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತರಲು ವ್ರತವು ನಡೆಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಪರ್ವದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಂಯಮ ಧರ್ಮವು ಮೂಲೆಗೆ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಭವಿಸಿ ಹೋದ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳಿಗೆ ಸಂಯಮ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗಿನ ಅನಾಸಕ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾಲನ ಓಟದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ತಪ್ಪಿದರೆ ಇಂತಹದೇ ಒಂದು ದುರವಸ್ಥೆಯೊದಗುವದು. ಹೀಗೆ ಜೀವನದ ಯಾವ ರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ, ಸಮತ್ವ ಸಂಯಮಗಳು ತಪ್ಪಿದುದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಬೇಕು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದುದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಸರಳತೆಯೂ ಒಂದು ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. Harmony leads to simplicity. Where there is simplicity there is beauty. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮೊದಲಾಯಿತಷ್ಟೆ! ಅಂದಿನಿಂದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಜೀವನವು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಸಂಕೀರ್ಣವಾದಷ್ಟು ಜೀವನ ಪ್ರಾಸವಾಗುತ್ತ ನಾಗುವದು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಚಯವೂ ದೀರ್ಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮೂಹ-

ದಲ್ಲೇನೋ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ-
ವ್ಯವಸ್ಥೆವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಇಡಿಯಾದ ಜೀವನದ ಬಗೆಗಿನ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ
ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೊರತೆಯೊದಗಕೂಡದು. ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿರುವ ಕೂಸಿನ ಜೋಪಾನ
ಮಾಡಲು ಅಸೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರು ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಡೆಗಾಣಿಸಲಾಗದು; ತಾಯಿಯ
ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಸಿನ ರಕ್ಷಣೆಯು ತಾನೇ ಉಂಟಾಗುವದು. ಕೂಸು ಮತ್ತು
ತಾಯಿ ಇವರು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಭಾವನೆಯು ಮೂಡಿ-
ಕೊಳ್ಳದ ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಅರಳಬೇಕು. ಕೂಸು ತಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ
ಅಂಶ-ಅಂಶೀ ಭಾವನನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು
ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು.

ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉತ್ಕರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮೂಹದ ಕಲ್ಯಾಣವೂ, ಸಮೂಹದ ಕ್ಷೇಮ-
ಲಾಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಿತವೂ ಉಂಟಾಗುವದೇನೋ ನಿಜ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು
ಸಮೂಹದ ನಡುವಿರುವ ಸಂಬಂಧವೇ ಅಂತಹದು. ಅಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹಿತ
ಸಾಧನೆಯು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ
ಸಮೂಹದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಕಡೆಸಲಾಗದು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಸಮೂಹದ ಕಲ್ಯಾಣ
ವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಹಾನಿಗಳು ಘಟಿಸುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜ
ಪರಮಾತ್ಮ ಈ ಮೂರು ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವು ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರವಸ್ತುಗಳಿಗೆ
ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಣುವ ಮೊದಲು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಮಾಜವೇ
ದೇವರು, ದೈವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ದೈವ ದೇವತ್ವವುಂಟೆಂಬ ಲೋಕಾ-
ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಮನ್ನಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಅರ್ಥವಿಷ್ಟೆ, ಸಮಾಜವನ್ನು
ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗದು ! ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒಂದು ಯುಗಧರ್ಮವುಂಟು. ವ್ಯಕ್ತಿ-
ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಧರ್ಮವಿರುತ್ತದೆ, ಒಂದು ಆಶ್ರಮಧರ್ಮವಿರುತ್ತದೆ.
ಆದರೆ ಶಾಶ್ವತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯುಗಧರ್ಮವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಯುಗ-
ಧರ್ಮ ವಾಲನೆಯೇ ಈಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸುಗ
ಈಶ್ರಮಕ್ಕಿರುವ ಮಹತಿಯನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು.

ಈಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸರಿಯಾದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ-
ಯನ್ನು ನೀಡಿದವರಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧದೇವನು ಮೊದಲಿನವನು. ರಾಜ-
ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯ ಭೋಗದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ತರುಣ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ

ನಿಗೆ ಐಹಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಮಡದಿ-ಮಗುವನ್ನು ರಾಜಭೋಗವನ್ನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಕಾಡಿಗೆ ಸೇರಿದನು. ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಉಗ್ರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದನು. ಆದರೇನು? ಅವನಿಗೆ ಸುಖವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸುಖದ ದಾರಿಯು ಯಾವುದೆಂಬ ಬಗೆಗೆ ಹಂಬಲಿಸಿದನು, ಚಿಂತಿಸಿದನು. ಕೊನೆಗೊಂದು ದಿವಸ ತಾನು ಕಂಡ ಸ್ವಪ್ನದಿಂದ ಸುಖದ ಸುಳಿವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅವನು ಕಂಡ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಂತಿಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ವೀಣೆ; ಒಂದು ತಂತಿಯಿಂದ ಜೊಂಯಿಗುಡುವ ನಾದ, ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಮಧುರ ನಾದ, ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಕರ್ಕಶ ನಾದ ಕೇಳಿಬರುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಆತನು ಸ್ವಪ್ನದಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕುರಿತು ನೀಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದನು. ಎರಡು ಹಾದಿಯ ಬಿಟ್ಟು ನಡುವೆ ಹೋಗುವತನಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದನು. ಸುಖದ ಮಾರ್ಗವು ಕರೋರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಶಿಥಿಲವಾದ ಸಂಸಾರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವೆರಡರ ಸಮನ್ವಯವಾದ ಸಂಯಮನ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಸುಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡನು.

ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಮಾನವನ ಜೀವನದ ಧೇಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ದುಃಖ ನಿವಾರಣೆಯ ಉಪಾಯವೇ ಅವನು ಬೋಧಿಸಿದ ಉಪದೇಶವಾಗಿದೆ. ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ದುಃಖನಿವಾರಣೆ ಇವು ಸಕ್ಕದ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಎಂದು ಕಂಡರೂ ಅವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಬೇರೆ, ದುಃಖವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಬೇರೆ. ಸುಖವು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ದುಃಖವು ಹಾಗಲ್ಲ. ಸುಖದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವುದು ಹಿಡಿಸುವದೋ ಯಾವುದರಿಂದ ಹಿತವು ಸಾಧಿಸಿತೆಂಬ ಅನಿಸಿಕೆಯಿದೆಯೋ ಅದು ಭ್ರಾಮಕವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ದುಃಖದಿಂದ ತೊಳಲುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಮೈಮನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಾವು-ನೋವು ಒದಗಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ಭ್ರಾಂತಿಯ ಆರೋಪವನ್ನು ಅಂಟಿಸುವದು ಸಹಜಕ್ಕೆ ದೂರವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಬೆಳಕೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಆತ್ಮನಂಚನೆ ಇನ್ನಾವುದಿದೆ? ಅದಕ್ಕಕ್ಕಾಗಿ ಬುದ್ಧದೇವನು ದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕತ್ತಲೆ

ಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಲೇಸು, ಅದರೆ ಬೆಳಕಿನ ಅಭಾಸದ ಜಿನ್ನಹತ್ತುವದು ನೆಟ್ಟಗಲ್ಲ
ವೆಂಬುದು ಆತನ ಉಪದೇಶ.

ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಆಸಕ್ತಿಯೇ (Attachment) ರಾಗವೆಂದು
ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ದುಃಖದ ಮೂಲವು
ರಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖದ ಅಭಾವವು ವಿರಾಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು
ನೀಡುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧನ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್‌ದರ್ಶನ-ಜ್ಞಾನ-ಚಾರಿತ್ರ
ಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವುಂಟು. ಸತ್ವಿಯೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಇವೇ ಮುಂದಿನ
ಅನುಭಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸದ್ಭಾವ ಸುಜ್ಞಾನ ಸ್ವಾನುಭಾವಗಳಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.
ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿಯ ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮ ತತ್ವಗಳೂ ಬುದ್ಧನ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಗಳಿಂದಲೇ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಬುದ್ಧನು ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಗಳಿಂದ ದುಃಖನಿವಾರಣೋಪಾಯವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದನು; ಇಹದ ಬಾಳುವೆಯ
ಮಹತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದನು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನು ತತ್ವೋಪದೇಶಗೆಯ್ದು ದುಃಖನಿವಾರಣೋಪಾಯ-
ವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದ ಸುಮಾರಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಶಿಯಸನು
ಶುದ್ಧವಾದ ನೀತಿಬದ್ಧವಾದ ಸಮಾಜರಚನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಚೀನೀ
ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಂಗ್ ಎಂದರೆ ನಿರ್ವಂಚನೆ. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಶಿಯಸನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದೂ
ಈ ನಿರ್ವಂಚನೆಯನ್ನು. ನಿರ್ವಂಚನೆ ಬೆಳೆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಕಾಸವೂ, ಅದರಿಂದಾಗಿ
ಸಮಾಜಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವೂ ಬೆಳೆದು ಬರುವದೆಂದು ಆತನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.
ಬಸವಣ್ಣನೂ 'ಎರದೆಲೆಯಂತೆ ಒಳಗೊಂದು ಹೊರಗೊಂದು ಆಗಬಾರದೆ'ಂದು
ಹೇಳಿ ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೇ ಬೋಧಿಸಿದನು. ಜ್ಞಾನ
ಧೈರ್ಯ ಉದಾರತೆ ಉತ್ಸಾಹ ಮುಂತಾದ ಮಂಗಲಗುಣಗಳು ಮೊಳೆಯಲು
ನಿರ್ವಂಚನೆಯ ನಡತೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಶಿಯಸನು ಹೇಳುವನು.
ಇಂತಹ ನಿರ್ವಂಚನೆ ಅಳವಡದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮಾನವನು
ಸಂಘಜೀವಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಋಣತೀರಿಸುವ ಭಾವನೆ ಒಂದು ಕರ್ತವ್ಯ-
ವಾಗಿ ಅಂಗವಿಸುತ್ತದೆ. Duty is that which is due to others.
ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು
ಮಾನವರು ಮರೆಯಕೂಡದು. ಕುಟುಂಬದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಜೀವನವು ರಾಷ್ಟ್ರದ
ಭದ್ರವಾದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಡಿಗಲ್ಲನೆಂತಿಹುದು. Family is the founda-

tion of the State. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅನುಭಾವಿಗಳು ಆಳರಸ-
ರಾಗಿರಬೇಕು. Philosophers should be kings— ಎಂದು
ಮೊದಲು ಸಾರಿದವನು ಕನ್‌ಫ್ಯೂಶಿಯಸನು. ಅಲ್ಲಿ ಮತದ ಹೆಚ್ಚಳ ಇಲ್ಲವೆ
ವಾರಲೌಕಿಕದ ಮೇಲ್ಮೈಯಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದ ಘನತೆಯೇ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಶಿಯಸನ
ಉಪದೇಶದ ಸಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಅದು ಜಾಗರಾವಸ್ಥೆ !
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಅನಿಮಿಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಶು-ವಕ್ಷ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ
ಜಾಗ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನ ಎರಡೂ ಅವಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ
ಜಾಗ್ರ ಸ್ವಪ್ನ ಹಾಗೂ ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳುಂಟು. ಸುಷುಪ್ತಿ
ಅವಸ್ಥೆಯ ಅನುಭವದಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಆನಂದದ ಕಲ್ಪನೆ ನಿಲುಕಿತು.
ಮಾನವ ಜನ್ಮದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಇದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಅವಶ್ಯಕ
ವಾದ ಕರ್ಮಭೂಮಿಯ ಘನತೆಯಾಗಲಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದುದು ಈ
ಆನಂದದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಲೇ. ಮನುಷ್ಯೇತರವಾದ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯು
ಸುಷುಪ್ತಿ ಅವಸ್ಥೆಯ ಕೊರೆತೆಯಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣದಿಂದ
ಆನಂದಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆನಂದಾನುಭೂತಿಗೆ
ಸುಷುಪ್ತಿಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆದ ಮಾನವನು
ಅದಕ್ಕೆ ಎರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ; ಇದಕ್ಕಿಂತ ಕರಕಷ್ಟವಾದುದು ಇನ್ನಾವುದಿದೆ ?

ವಾಯುಗುಣವನು ಸರ್ಪಬಲ್ಲದು;

ಮಧುರ ಗುಣವನಿರುಹೆ ಬಲ್ಲದು;

ಗೋತ್ರದ ಗುಣವನು ಕಾಗೆ ಬಲ್ಲದು;

ವೇಳೆಯ ಗುಣವನು ಕೋಳಿ ಬಲ್ಲದು.

ಇದು ಕಾರಣ,

ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮದಲಿ ಬಂದು ಶಿವಜ್ಞಾನವನರಿಯದಿದ್ದರೆ,

ಆ ಕಾಗೆ ಕೋಳಿಗಳಿಂದ ಕರಕಷ್ಟ ಕಾಣಾ,

ಕಲಿದೇವರ ದೇವಾ !

ಶಿವಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅನ್ಯವಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತಿ
ಆನಂದಗಳ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದಿಂದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು

ಮಾನವನು ತೆರೆಕೊರೆಯಿಲ್ಲದ ಆನಂದವನ್ನು, ತೆರೆಕೊರೆಯಿಲ್ಲದ ವರಮಾನಂದದ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಬಾಳುವೆ ಹೀನ, ಅವನು ಹೀನ ಮಾನವನು. ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನ-ಸಮನ್ವಯ ಜ್ಞಾನದ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಪಶು-ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಅವನ ಜೀವನ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಮೇಲಾಗಲಾರದು. ಇಹಲೋಕದ ಜೀವನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣುವದು ಮಾನವನ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಿಂದಲೇ. ಇದನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟವರು ಬುದ್ಧ ಕನ್‌ಫುಷಿಯಸ ಅವರು.

ಬುದ್ಧನ ತರುವಾಯ ಈಶ್ವರನ ಮಹತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದವನು ಬಸವಣ್ಣನು. ಬಡತನ-ಬಳಲಿಕೆಗಳು ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಕರ್ಮದ ಪಾಪದ ಫಲವೆಂದೂ, ಅವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವದು ಅಶಕ್ಯ ಅವನ್ನು ಭೋಗಿಸಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನದ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮಾಜವು ಕಡಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನು ಕಂಡು— ಇದರ ಕೊನೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಹವಣಿಸಿದನು. ಆತನು ದೃಢವಾಗಿ ಸಾರಿದ್ದಾನೆ— ಬಡತನವು ಸಾಮಾಜಿಕ ದೋಷವೆಂಬುದನ್ನು. ಅದೇನೂ ನಿವಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಪಾಪವಲ್ಲ. ಸಿರಿತನ ಬಡತನಗಳು ಕೃತಕವಾಗಿವೆ. ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳ ಫಲ, ಸಿರಿತನ ಬಡತನವೆಂಬವು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಸಂಗತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಸ್ವಾರ್ಥ ಮೂಲವಾದ ಈ ವಿಂಗಡಿಕೆಯು ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲ.

ಸುಖ ಬಂದರೆ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವೆನ್ನೆನು,
ದುಃಖ ಬಂದರೆ ಪಾಪದ ಫಲವೆನ್ನೆನು;
ನೀ ಮಾಡಿದೊಡಾಯಿತ್ತೆಂದೆನ್ನೆನು,
ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃನೆ ಕಡೆಯೆಂದೆನ್ನೆನು;
ಉದಾಸೀನವಿಡಿದು ಶರಣೆನ್ನೆನು.

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ,
ನೀ ಮಾಡಿದುಪದೇಶವು ಎನಗೀ ಪರಿಯಲಿ !
ಸಂಸಾರವ ಸವೆಯೆ ಬಳಸುವೆನು.

ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಸಮಾಜ ರಚನೆಯ ದೋಷಗಳಿಂದ ಬಂದವುಗಳು ಮಾತ್ರ.

ಸುಖ-ದುಃಖ ಸಿರಿತನ ಬಡತನಗಳು ಬಗೆಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವರ್ಗ ನರಕಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಮಾನವನ ಸ್ವಾರ್ಥಮೂಲವಾಗಿಯೇ ಉಗಮ ಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ತಮೇಲೆ ಸುಖ ಸಿಗುವದು, ಸ್ವರ್ಗ ದೊರೆಯುವದು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತು ನೊಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಷ್ಟೆ! ಇದರಿಂದ ಸಮಾಧಾನವುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ, ಶಾಂತಿ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳು ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. 'ಸ್ವರ್ಗ ನರಕ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಕಂಡಯ್ಯಾ; ಅಯ್ಯಾ, ಎಂದಡೆ ಸ್ವರ್ಗ; ಎಲವೋ, ಎಂದಡೆ ನರಕ' ಎಂಬ ಅಣ್ಣ ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಸವಿ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನ ವಡಗಿದೆ; ಇಹವನ್ನೇ ಸ್ವರ್ಗವಾಗಿ ವರಿವರ್ತಿಸುವ ರಹಸ್ಯವೂ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆತನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದು ಸುಖದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚಿತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವಾನಂದ. ತನಗಿಲ್ಲದ ಬಯಕೆ ಭೋಗಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅದೃಷ್ಟ ದೈವವನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಜೀವನವನ್ನು ಬರಡು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟ, ದೈವ ಎನ್ನುವುದು ಕೈಲಾಗದ ಹೇಡಿಗಳ ಸಾಹಸಹೀನರ ವೃತ್ತಿ. 'ದುಡಿಯ್ವ ಸುಖನುಂ ಪಡೆಯ್ವ, ದುಡಿಯದ ಮನುಜಂಗೆ ದುಃಖವು ಬಿಡದೈ' ಎಂಬುದು ಆತನು ಕಲಿಸಿದ ಕಾಯಕ ರಹಸ್ಯ. ಕ್ರಿಯಾಹೀನವಾದ ಸತ್ವಶೂನ್ಯವಾದ ಅದೃಷ್ಟವಾದಕ್ಕಿಂತ ನಿಷ್ಕರವಾದ ಕಾಯಕಯೋಗಕ್ಕೆ ಆತನು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸವೆಂಬುದನ್ನು, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕೈಲಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ, ಕರ್ಮ, ಅದೃಷ್ಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಎಷ್ಟು ದೂರವುಳಿದವು ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗ ದಿರದು. ಈಶ್ರಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ತರವಾದ ಗೌರವ-ವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂಬುದೂ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯದಿರದು.

ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ದುಃಖನುಯವಾದುದೇ ಸಂಸಾರ ವೆಂದು ಹೇಳುವವರು ಅನೇಕರು. ಸಂಸಾರವು ಒಂದು ರಾಹು ಸರ್ಪ ಶ್ವಾನ ಇಲಿ ಬಲೆ ಬಂಧನ ನರವಿಂಧ್ಯ ಗಾಳಿಯ ಸೊಡರು ಎಂದು ಅದನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವದುಂಟು. ಬಸವಣ್ಣನು ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ :

ಸಂಸಾರ ಸಾಗರದ ತೆರೆ ಕೊಬ್ಬಿ
 ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಆಲೆಯುತ್ತಿದ್ದುದೇ ನೋಡಾ !
 ಸಂಸಾರಸಾಗರ ಉರದುದ್ದವೆ ? ಹೇಳಾ !
 ಸಂಸಾರಸಾಗರ ಕೊರಲುದ್ದವೆ ? ಹೇಳಾ !
 ಸಂಸಾರಸಾಗರ ಸಿರದುದ್ದವಾದ ಬಳಿಕ ಏನ ಹೇಳುವೆನಯ್ಯಾ !
 ಅಯ್ಯಾ, ಅಯ್ಯಾ, ಎನ್ನ ಹೆಯ್ಯಲ ಕೇಳಯ್ಯಾ,
 . ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ, ನಾನೇವೆನಯ್ಯಾ ?

ಈ ಅಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಈಸಿ ಪಾರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅಸದಳವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನು ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ, ಬಳಲುತ್ತಾನೆ; ಕೈ ನೋತು ನಿರಾಶೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತುಂಬಿದ ತೊರೆಯನ್ನು ದಾಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಬಿಗನಿರುವಂತೆ ಭವಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಗುರುವುಂಟೆಂದು ಆತನು ನಂಬುಗೆಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದವರು ಡೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳರೆಂದು ನಿಜವಾದ ಗುರುವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಾವು (ಡೋಣಿ) ನೀರೊಳಗೆ ನಿಂತರೆ ನೋವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾವಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಂತರೆ ಆ ನೋವಿನ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವದೆಂತು ? ಗುರುವಿನ ಸಹಾಯಹಸ್ತದ ಮಹಿಮೆಯೇ ಅಂತಹದು : ನಾವು ನೀರೊಳು ನಿಂತರೂ ನಾವಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಅವನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ! ಸಾಗರದ ಆಚೆ ದಂಡೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಅವನಿಗೆ ಪಾರಾಗುವ ರೀತಿ ಗೊತ್ತಿದೆ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈಚೆ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಶತ್ತರಾದವರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಪಾರುಗೊಳಿಸುವ ಕಲೆಯನ್ನೂ ಅವನು ಬಲ್ಲನು. ಈಚೆ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ಆಚೆ ದಂಡೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನು ಮರೆಯುವದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಇದು ಸಲ್ಲದು. ಭವನ ದಾಟುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ, ಅದನ್ನು ದಾಟಲು ಕಲಿಸುವದೂ ಅಷ್ಟೇ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ಮಾನವ ವ್ರಾಣಿಗಳು ದುಃಖ-ದುಮ್ಮಾನಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವ ವರೆಗೆ ನನಗೆ ನಿರ್ವಾಣ, ಮುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ', ಎಂದು ಬುದ್ಧನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಬರಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಭೌತಿಕವಿರಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಿರಲಿ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಕೊನೆಯೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪಡೆದಷ್ಟು ಅದು ಇನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾಗುವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರಬೇಕು. ಬಂದ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅರಿವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ವಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವ ಕೋಟಿಯ ಉದ್ಧಾರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಆಶ್ರಮದ ಮಾರ್ಗವು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈಶ್ರಮದ ಕ್ರಮವು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಈಶ್ರಮದ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ವ್ರಯತ್ನದ ಪುರಸ್ಕಾರವಿದೆ, ಪೌರುಷವಾದದ ಘನತೆಯಿದೆ.

ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯು ತನ್ನ ಭರತೇಶ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಯೋಗಭೋಗಗಳ ತಾಳವರಿತು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು ಭೋಗ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳ ಸೊಬಗನ್ನು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಶೃಂಗಾರವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವೇನಲ್ಲ, ಅದು ಸಹಾಯಕಾರಿಯೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ದೇಹದ ಕಾಂತಿ ಆತ್ಮದ ಶಾಂತಿ ಎರಡನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯೋಗವಾಗಲಿ ಭೋಗವಾಗಲಿ ಪ್ರಭುವಿನ ಇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿದ್ದು, ಎಲೋ ಪ್ರಭುವೆ ನನ್ನದೊಳಿರುತಿದುರ್ ಅವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು ಎಂದು ಸಾಧನೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಂಸ ತತ್ವವು ನಿಗೂಢವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಾಗಲೆ ಅವನಿಗೆ ಸಾಧನೆಯ ರೀತಿಯು ಸ್ಫುಟವಾಗುವದು.

ಉಸಿರೆಂಬ ಕರಗಸದಿಂದ ದೇಹಾತ್ಮರ
ಬೆಸುಗೆಯ ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ
ಮಸುಳದೆ ತೋರ್ಪ ಮಹಾತ್ಮನೆ ಎನಗೊಳ್ಳ
ನೆಸಗು ನಿರಂಜನ ಸಿದ್ಧ

ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯು ಆ ಸಾಧನೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮನವು ಆತ್ಮವಾಯುಗಳ ಸಮಿಶ್ರಣವಷ್ಟೆ ! ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಇವು ಬಿಡಿಸಬಾರದಷ್ಟು ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮನದೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ದೇಹದೊಡನೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ವಾಯುತತ್ವವೇ ಒಂದು

ಉಪಕರಣ. ಉಸಿರು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಒಂದು ಕರಗಸನ್ನಿಧಂತೆ. ಕರಗಸವು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಹೋಗುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಬರುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಕೊರೆಯುವುದಷ್ಟೆ! ಹೀಗೆಯೇ ತಾಳವರಿತು ಎಡೆಯಾಡುತ್ತಿರುವ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅರ್ಥಾತ್ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾದಿ ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ದೇಹ ಮತ್ತು ಆತ್ಮದ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು, ಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುವದು. ಆಗ ಮಾಸ್ತಿ-ಕಾಂತಿ ವಿಹೀನವಾಗಿದ್ದ ಆತ್ಮತೇಜವು ತಳತಳಸಿ ಬೆಳಗಹತ್ತುವದು.

ಜೀವವೆಂಬ ಹಂಸವಕ್ಷಿಯು ಅಂತಃಕರಣವೆಂಬ ತತ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಕಾವು ಕೊಟ್ಟರೆ ತತ್ತಿಯೊಡೆದು ಮರಿಗಳು ಹೊರಬರುವಂತೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮನಾಥನೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರೆ ಅಂತಃಕರಣದ ವದರು ಪದರುಗಳೆಲ್ಲ ಬಿಚ್ಚಿ ಆತ್ಮವ್ರಕಾಶವು ತುಂಬಾ ಪಸರಿಸುವದು. ಮಾನವನ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಕತ್ತಲೆಯೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ಕತ್ತಲೆಯಳಿದು ಬೆಳಕು ತುಂಬಬೇಕು. ಚಿತ್‌ಸೂರ್ಯನು ಜ್ಞಾನ-ಸೂರ್ಯನು ಅಜ್ಞಾನ ಮುಸುಕಿದ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಬಂದವನು. ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಈ ಮನೆ ತುಂಬ ತುಂಬುವಷ್ಟು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತರಲು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಕೆಲವರು ಭತ್ತದ ಗೊಳಲಿ ಕೆಲವರು ಹಿಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಕಸ ಗೊಬ್ಬರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಇಟ್ಟರೂ ಮನೆಯ ಯಾವ ಒಂದು ಮೂಲೆಯೂ ತುಂಬಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಸೂಜ್ಞನಾದ ಶಿಷ್ಯನು ನಾತ್ರ ಒಂದು ಮೇಣಬತ್ತಿಯನ್ನು ತಂದು ಅದನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಇಟ್ಟನಂತೆ. ಅದರಿಂದ ಮನೆಯೆಲ್ಲ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವಾನುಭಾವ ಗಳೆರಡೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡೇ ಇರುವವು. ಮಾನವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ದಿವ್ಯ ಕಲೆಯಿಂದ ಸೂಜ್ಞ ಶಿಷ್ಯನಂತೆ ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ಕತ್ತಲೆ, ಅಜ್ಞಾನ, ತಾಮಸ, ಮಾಯೆಯು ಅಂತರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಣಬತ್ತಿಯ ಬೆಳಕು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗುವಂತೆ ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯು ಹೊತ್ತಬೇಕು, ಕತ್ತಲೆ ಅಡಗಬೇಕು. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ ಕವಿ 'ಕರುಣಾಳು ಬಾ ಬೆಳಕೆ ಮುಸುಗಿದೀ ಮುಬ್ಬಿನಲಿ ಕೈ ಹಿಡಿದು ನಡೆಸೆನ್ನನು' ಎಂದು. ಬುದ್ಧನಿಂದ ರತ್ನಾಕರ ವರ್ಣಿಯ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಪಸರಿಸಿರುವ ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಈಶ್ರಮದ ಮಹತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ನಡೆದಿರುತ್ತವೆ.

ಇಹಲೋಕ ಜೀವನವು ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟಪಡುವದು ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕ; ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉನ್ನತಿಯೊಂದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾರ್ಥಕ್ಯದ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಿದಂತಲ್ಲ; ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಮೂಹ ಜೀವನವು ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬದೂ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜಗಳ ನಡುವಿನ ಸುಮಧುರವಾದ ಬಾಂಧವ್ಯ, ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ, ಪ್ರಗತಿಪರ ನಿಲವು, ಇಡಿಬಿಡಿಗಳ ಸಾಧುವಾದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ— ಇದುವೆ ಈಶ್ರಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಡೆವ ಸೌಖ್ಯವು !

ಕದಳಿ

ನಿಜವಾದ ಉತ್ತಮಿಕೆಯ ಒಂದು ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಬಾಳಬಟ್ಟೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕು, ಧೈರ್ಯವು ಎಂತಹದಿರಬೇಕು, ಅದರ ಸಾಫಲ್ಯ ಯಾವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯ ಈ ಮುಂತಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿವೇಚನೆಯು ಬಾಳಬಟ್ಟೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಳಬಟ್ಟೆಯ ಪರಮಾಗಮವೆಂಬ ಪದವು ಜೀವನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಜೀವನವ ಆವರ್ತವು ವೃತ್ತಿ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತುಲನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುವುದಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತರಗತಿಯುಂಟೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಜೀವನವು ಪರಮಾದರ್ಶದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಜೀವನಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಗುರಿಯಾವುದಿವೆಯೋ ಅದೇಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಅಂತಹ ಪರಮಾದರ್ಶವಾವುದು? ಪರಮಾದರ್ಶವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವಾನುಭವಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರಬೇಕು. ಶಿವಶರಣರು ಜೀವನವ ಪರಮಾದರ್ಶವನ್ನು, ಆ ಬಾಳಬಟ್ಟೆಯ ಪರಮಾಗಮವನ್ನು 'ಕದಳಿ' ಎಂಬ ಒಂದು ಪದದಿಂದ ಸೂಚಿಸುವರು. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ 'ಕದಳಿ' ಎಂಬ ಪದವು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಲ್ಲದೆ ವಚನಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಮಹನೀಯರೂ ಈ ಪದವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಕದಳಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅರ್ಥಸಂಪತ್ತಿಯೊದಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅರ್ಥ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ :

ಕದಳಿಯೆಂಬುದು ತನು, ಕದಳಿಯೆಂಬುದು ಮನ,

ಕದಳಿಯೆಂಬುದು ವಿಷಯಂಗಳು;

ಕದಳಿಯೆಂಬುದು ಭವ ಘೋರಾರಣ್ಣ !

ಕದಳಿಯೆಂಬುದ ಗೆದ್ದು ಬದುಕಿ ಬಂದು

ಕದಳಿಯ ಬನದಲ್ಲಿ ಭನಹರನ ಕಂಡೆನು.

‘ಭನಗೆಟ್ಟು ಬಂದೆಯಾ ಮಗಳೆ’— ಎಂದು

ಕರುಣದಿಂದ ತೆಗೆದು ಬಿಗಿದಪ್ಪಿದಡೆ

ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆನು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ‘ಕದಲೀ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಬಾಳೆಯ ಗಿಡ’ ‘ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಚಿಗರೆ’ ‘ಧ್ವಜ’ ‘ಆನೆಯು ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಧ್ವಜ’ ಎಂಬ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕಿಟೆಲ್ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ-ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಿಘಂಟುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಭೂಜವೃಕ್ಷ’, ಶಿವ, ಆಕಾಶ, ಆನೆ, ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾರುವ, ತಮ, ಕತ್ತಲೆ, ಅರಣ್ಯಮಧ್ಯ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ‘ಕದಳಿ’ ಶಬ್ದವು ‘ಕದಲೀ’ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದದ ತದ್ಭವ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದು ಇದಕ್ಕೆ ‘ಬಾಳೆ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ವಚನಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದವರು ‘ಕದಳಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ‘ಬಾಳೆ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಒಂದು, ‘ಬಾಳೆ’ ಎಂಬ ಈ ಪದವು ‘ಬಾಳು’ ಕ್ರಿಯಾಪದದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವ ‘ಬಾಳುವೆ— ಪ್ರಪಂಚ, ಜೀವನ’ ‘ಬಾಳಲಾರೆನು ಬದುಕಲಾರೆನು’ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಬೆಡಗಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೋಲ ಶಾಂತಯ್ಯ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಶರಣನು ‘ಬಾಳೆ ಬಲಿದು ಈಳೆಯ ಮರನಾಯಿತು’ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಚನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ‘ಬಾಳೆ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಿಂಗಳದ ಸಿದ್ಧಬಸವರಾಜನು ‘ಸಂಸಾರ ವಿಷಯ ರಸವನೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ತನುವೆಂಬುದೀಗ ಬಾಳೆ’ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಧುವಯ್ಯನೆಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶರಣನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ‘ವನದ ಬಾಳೆಯ ಗೊನೆಯ ಕೊಯ್ದು, ಕಳ್ಳನ ಅಡವಿಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಹೆಡಗುಡಿಯ ಕಟ್ಟಿ ಬಾಧಿಸಿ ಗೊನೆಯ ತೋರಿದಂ.....’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ಬಾಳೆ’ ಪದಕ್ಕೆ ಅದೇ ಸಿಂಗಳದ ಸಿದ್ಧಬಸವರಾಜದೇವನು, ಷಡಾಧಾರ ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥನಾದ

ಹೃದಯಕಮಲವೆಂಬುದೀಗ ಬಾಳೆ' ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವರು 'ಕವಳಿ'ಗೆ 'ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಕಲಾವೃಕ್ಷ' ಎಂದೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪೀಠಾಕಾರನು 'ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ನಿಷ್ಕಲ ಲಿಂಗ' ಎಂದೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪೀಠಾಕಾರನು 'ಭವಾರಣ್ಯ'ವೆಂದೂ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಕದಳಿ-ಬಾಳೆ' ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ ಶಿವಶರಣರು ತೋರಿಕೆಯ ಅರ್ಥ ರ್ಥಂತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಅನುಭವಾತ್ಮಕ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕೃತಮಹಾದೇವಿಯು ಕದಳಿ ಬನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಚಿನ್ನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೊಡನೆ ಸಮರಸವ ಪಡೆದಳೆಂದೂ ಈ ಕದಳಿ ಬನವು ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರೂ ಆ ಕದಳಿ ಬನದಲ್ಲಿಯೇ ಬಯಲಾದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಗುರು ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿಗಳು ಕದಳಿ ಬನದಲ್ಲಿಯೇ ಐಕ್ಯರಾದರೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಕೃತಕೋಟಿಯ ಮಹಾರಾಜರು ಮೊದಲು ಕದಳಿ ಬನದಿಂದ ಹೊರಟರೆಂದು ವವಂತಿಯಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರಾಮಾಯಣ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಹನುಮಂತನು ಕದಳಿ ಬನದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಯೋಗತಾರಾವಲಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದರೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಬಹು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಶ್ರೀಶೈಲವ ಕದಳಿ ಬನವು ಒಂದು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಾನವೆಂದೂ, ಅದೊಂದು ಬಾಳೆಯ ನನವೆಂದೂ, ಅದು ಅನೇಕ ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳ, ಸಿದ್ಧ-ಸತ್ಪುರುಷರ ತಪೋಭೂಮಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ, ಐಕ್ಯವಾಗಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಯೋಗಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥೂಲ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಂಧಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಕದಳಿ ಬನವು ಶ್ರೀಶೈಲದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕದಳಿ ಬನದ ದಾರಿಯು ಸಿಗುವದು ದುರ್ಲಭ. ಅದೊಂದು "ದುವಾರಕಾಂತಾರ ಘನ ಬಿಲಾಂತ ಮಹಾಗಹ್ವರಗಳಿರುವ ಒಂದಾನೊಂದು 'ಎಕಾಂತವಾಷ' ಪ್ರಾಂತವು". ಪುರಾಣ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕದಳಿಯ ಬನವು ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಶೈಲ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಾಸ್ಥಾನದಷ್ಟೇ ಈ ಸ್ಥಾನವು ಪುರಾತನವಾದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ದಾರಿಯು ಸಿಕ್ಕರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ

ಆ ಬನವಿರುವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಾಣುವದು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಇನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕದಳೀ ಬನದ ಅನುಭವವನ್ನು ಶಿವಶರಣರು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಚನವಾಚ್ಛಯದಲ್ಲಿ 'ಕದಳಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಗೂಢವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. 'ಕದಳಿಯೆಂಬುದು ವಿಷಯಗಳು, ಕದಳಿಯೆಂಬುದು ಮನ' ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದು ಮನ. ಮಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಮಂಚ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದು ಮನವಾದರೆ ಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವದು ದೇಹ. ಅದ್ದರಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಭೋಗಭೂಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಈ ಭೋಗವು ಹಿತವಾಗಿ ಮಿತವಾಗಿ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಕದಳಿ. ಸುಲಿದ ಬಾಳೆಯಂತೆ ಅದು ಸುಖಕರ. ಅದು ಅತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದರೆ ಭೋಗವು ರಾಗವಾಗುವದು. ರಾಗದಿಂದಲೇ ಭವಬೀಜ. ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಅತಿಯಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಭವರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಬೇಕಾಗುವದು; ಭವವೆಂಬ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದಂತೆ ತೊಳಲಿ ಬಳಲಬೇಕಾಗುವದು. ಕದಳೀ ಬನವೆಂದರೆ ಭವಾರಣ್ಯವೆಂದು ಅಕ್ಕನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕದಳಿ ಎಂದರೆ ತಮಸ್ಸು, ಮಾಯೆ. 'ಕದಳಿ ಎಂಬುದ ಗೆದ್ದು' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಮತವಿದೆ.

ಮಾಯೆಯು ಕಾಯಕ್ಕೆ ನೆಳಲಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಮನವಾಗಿ, ಮನಕ್ಕೆ ನೆನಹಾಗಿ, ನೆನಹಿಗೆ ಅರಿವಾಗಿ, ಜಗದ ಜಂಗುಳಿಗೆ ಬೆಂಗೋಲನೆತ್ತಿ ಕಾಡುವದು. 'ಮಾಯೆ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ನಿಜವಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮನದಂದರೆ ತಾಯಿ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮಾ' ಎಂಬುದು ಮೂಲ ಶಬ್ದ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದರೂ ತಾಯಿಯೆಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾ—ಮಾತಾ, ಮಾಯಾ, ಉಮಾ, ಅಮ್ಮಾ. ಮಾಯೆ ಎಂದರೆ ಮರಹು, ಸ್ವರೂಪ ವಿಸ್ಮೃತಿ; ಅರುಹು ಚಿತ್ತ ಪ್ರಕಾಶ, ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿ. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತು ವ್ಯವಹರಿಸಿದರೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ತನಗೆ 'ತಾರಕ'ವಾಗುವದು. ತನ್ನ ಮರೆತು ಎಂದರೆ ಸ್ವರೂಪ ವಿಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಒಡನಾಡಿದರೆ ಅದೇ ಶಕ್ತಿಯು ಬಂಧಕವಾಗುವದು. 'ಶಕ್ತಿದರಿದ್ರ್ಯ ಸಂಸಾರೀ ಉಚ್ಯತೇ' ಎಂದು ಕ್ಷೇಮರಾಜನು

ತನ್ನ 'ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನ ಹೃದಯ'ದಲ್ಲಿ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇವನಲ್ಲಿವ್ವ ಪಂಚಶಕ್ತಿಗಳೇ ಜೀವನ ಮಲಾವರಣವಿಂಗೆ ಪಂಚ ಕಂಚುಕ-ಗಳಾಗಿರುವವು. ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ನಿತ್ಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಳು ಮಲಾವೃತವಾದುದರಿಂದ ಆ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ವಿಕಾಸವಾಗುವ ಇಂಬು ದೊರೆಯಲೊಲ್ಲದು. ಹೀಗೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಕಸನಗೊಳಿಸಿ ಮರವೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರೆ ಕದಳೀ ಬನದಲ್ಲಿಯ ಭವಹರನನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ಇಲ್ಲಿ 'ಕದಳೀ ಬನ' ಎಂಬೆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದ ಸಂಸಾರಚಕ್ರ.

ಸರ್ವಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ 'ಶ್ರೀಗಿರಿಯ ಸುಕ್ಷೇತ್ರ'ವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಅದನ್ನುಯೋಗಪರವಾಗಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವೀರಶೈವ ಅನುಭಾವಿಗಳು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಸ್ತು-ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಕಲನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿದ್ದು ಪಿಂಡಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ತಮ್ಮ ಶಿವಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಭೂಷಣರು ಶ್ರೀಶೈಲವನ್ನು ಕುರಿತು :

ಶ್ರೀಗಿರಿಯ ಸುಕ್ಷೇತ್ರಕಿಂದು

ಹೋಗಿ ಯಾತ್ರೆಯ ಮಾಡಿ ಬಂದೆ !

ಶ್ರೀಗಿರಿಯು ಶರೀರದೊಳಗುಂಟು ! ಓಂ ಶ್ರೀಗುರುಸಿದ್ಧ

ಯೋಗೀ ಜನರಿಗೆ ಮರ್ಮವು ಬೇರುಂಟು ||

ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಮ್ಮಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪಿಂಡದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಯೋಗದ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕದಳಿಯ ಬನವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು,

ಸಪ್ತನದಿಯ ಸಂಗಮವ ದಾಂಟಿ

ಗುಪ್ತ ಕದಳಿಯ ಬನದೊಳಗೆ ಸುಳಿದ |

ಲಿಪ್ತ ಗುಹೆಯೊಳಗೊಬ್ಬನೆ ಹೊಕ್ಕನೊ | ಓಂ ಶ್ರೀಗುರುಸಿದ್ಧ

ಸನ್ನವರ್ಣದ ಲಿಂಗವ ಕಂಡನೊ ||

ಎಂದು ಹಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕದಳಿಯ ಬನವು ಹೊರಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅದರ ಮಹತಿಯನ್ನು ಯೋಗಿಗಳಾದವರು ಮಾತ್ರ ಅರಿತು ಆನಂದ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಪ್ತ ನದಿಗಳು ಆಧಾರದಿಂದ ಆಜ್ಞೆಯದ ಮೇಲಿನ ಸಹಸ್ರಾರದ ವರಿಗಿನ ಏಳು ಚಕ್ರಗಳು. ಗೌಢ್ಯವಾದ ಕದಳಿಯ ಬನವು ಇರುವುದು ಈ ಏಳನೆಯ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ. ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಹಾಕಾಶ, ಚಿದಾಕಾಶ, ಜ್ಞಾನಾಕಾಶ ಎಂದು ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಕದಳಿ ಬನದಲ್ಲಿಯ ಗುಹೆ, ಅಲ್ಲಿ ಪರವಸ್ತುವು ನಾಸಿರದಳ ಪದ್ಮಾಸನನಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏಳು ಬಣ್ಣಗಳಡಗಿವೆಯಷ್ಟೆ! ಚಿತ್ರಾರ್ಯನಿನಿಸಿದ ಪರವಸ್ತುವು ಈ ಸಪ್ತವರ್ಣದ ಲಿಂಗವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಿನ್ನೇನು?

ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಪುಣ್ಯಾಂಗನೆ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಶಿವಶರಣೆಯರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಖರವಾದ ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಾ ತಾಯಿ. ಆಕೆಯ ೧೦೧ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಒಂದೊಂದು ಮಗ್ಗಲು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಠಯೋಗವನ್ನು ಪುರುಷರು ಮಾತ್ರ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲರು ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ನಿರಾಧಾರವಾದುದೆಂಬುದು ಇವುಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಂಡಲಿನೀ ಜಾಗೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಇದ್ದ ಸಹಜ ನಿಲವು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗಸಾಧನೆಗಾಗಲಿ, ಅನುಭವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಲಿ ದೇಹವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕು. ಶರೀರಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ಸಾಧಿಸುವದಿಲ್ಲ. 'ಆದುದರಿಂದ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ ದೇವರನೊಲಿಸ ಬಂದ ಪ್ರಸಾದ ಕಾರ್ಯವೆ ಕೆಡಿಸಲಾಗದು' ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣನು ಹೇಳುವ ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅರ್ಥಸಂಪತ್ತಿಯಡಗಿದೆ. ಕಾಯದ ಮಹತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕದಳಿ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶರೀರವೇನೋ ಮಲಾವೃತವಾಗಿದೆ, ಮಲಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಅದು ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆ. ಆದರೆ ಇದ್ದ ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬೆಂಕಿಗಳು ಅಡಗಿರುವಂತೆ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಒಡಮೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಸಾಧನೆಯ ಕಾರ್ಯ. ಈ ದೇಹವು ಅಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಹೇಯ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಇದರ ಬಗೆಗೆ ಹ್ವದ್ರ ಭಾವನೆ ತಾಳುವವರಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಬ್ಯಾಟರಿಯಂತಿದ್ದ ಈ ದೇಹದ ಮಹತ್ವವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗದು.

ಲಿಂಗಮ್ಮನು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ ತನ್ನದೊಂದು ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ವಚನದಲ್ಲಿ :

ಕಾಯವೆಂಬ ಕದಳಿಯನೆ ಹೊಕ್ಕು
ನೂನ ಕದಳಿಯ ದಾಂಟಿ, ಜೀವ ಪರಮರ ನೆಲೆಯನರಿದು
ಜನನ ಮರಣವ ಗೆದ್ದು ಭವನ ದಾಂಟಿದಲ್ಲದೆ
ಘನನ ಕಾಣಬಾರದೆಂಬರು
ನಮ್ಮ ಅವ್ಯಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ.

ಇಲ್ಲಿ ನೂನ ಕದಳಿ ಎಂದರೇನು? ಸಾಧಕರು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕತ್ತಲೆಯೇ ತೋರುವದು. ಬಹಳ ದಿನಗಳ ಅವಿರತವಾದ ಸಾಧನೆಯ ತರುವಾಯ ಅವರಿಗೊಂದು ಬೆಳಕು, ಒಂದು ಪ್ರಭೆ ಕಾಣತೊಡಗುವದು. ಈ ಕತ್ತಲೆಯು ಲಿಂಗ ಶರೀರದ ಅಥವಾ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದ ಬಾಹ್ಯ ಅವರಣ. ಸಾಧನೆಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದು ಗಾಢವಾಗಿ ಆವರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವರಣಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಎಕ್ವೇಷಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಪಂಚ ತನ್ಮಾತ್ರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮನ ಅಹಂಕಾರ ಮಹತ್ತುಗಳು ಕೂಡಿ ಲಿಂಗಶರೀರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅಷ್ಟಧಾಪ್ರಕೃತಿ'ಯಾದ ಈ ಅಂಧಕಾರವೇ ಆ ಕತ್ತಲೆಯ ಅವರಣ. ಇದನ್ನು ಲಿಂಗಮ್ಮ 'ನೂನ ಕದಳಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಇದನ್ನು ಛೇದಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೋದ ಹೊರತು ಪ್ರಕಾಶವು ಗೋಚರವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಕುಂಡಲಿನಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಕುಂಡಲಿನಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾದ ಹೊರತು ಕತ್ತಲೆ ಹರಿದು ಬೆಳಕು ಬೀರದು. ಅಷ್ಟಧಾಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಶರಣನು 'ಬಚ್ಚಬರಿಯ ಬೆಳಗಿನೊಳಗೆ ಓಲಾಡುವನು'. ಷಣ್ಮುಖೀಮುದ್ರೆಯು ಅಷ್ಟಧಾಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಬಚ್ಚಬರಿಯ ಬೆಳಗನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಕುಂಡಲಿನಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಬೇಗನೆ ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸುವದು. ಲಿಂಗಮ್ಮನು ಸಾಧಿಸಿದ ಈ ಷಣ್ಮುಖೀಮುದ್ರೆಯ ನಿಲವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಚನವು ಕೊರದಿಟ್ಟಂತೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವುದು :

ತನುವೆಂಬ ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಮನವೆಂಬ ಸರ್ಪ

ಹೆಡೆಯನುಡುಗಿಕೊಂಡಿರಲು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯು ಬಂದು ಎಬ್ಬಿಸಲು

ಉರಿ ಭುಗಿಲೆನುತ್ತ ಹೆಡೆಯನೆತ್ತಿ ಊರ್ವ್ವಕ್ಕೇರಲು
 ಅಷ್ಟಮದವೆಲ್ಲ ಹಿಟ್ಟುಗುಟ್ಟಿದುವು; ಕರಣಂಗಳೆಲ್ಲ ಉರಿದುಹೋದವು.
 ಇದ್ದ ಶಕ್ತಿಯನೆ ಕಂಡು ಮನ ನಿಶ್ಚಯವಾದುದನೆ ಕಂಡು
 ಪಶ್ಚಿಮ ಕದವ ತೆಗೆದು ಬಚ್ಚಬರಿಯ ಬೆಳಗಿನೊಳಗೋಲಾಡಿ
 ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯ ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ.

ಮಾನವ ದೇಹದಲ್ಲಿ, ಈ ಸಿಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಿತುಕೊಂಡಿ
 ದ್ದಾನೆ. ಸತತವಾದ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ಒಡಮೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
 ಅಡಗಿದ ವಸ್ತುವು ಒಡಮೂಡಿದೊಡನೆಯೇ ಅಪಾರವಾದ ಆನಂದವು ಅಕಲ್ಪಿತ
 ವಾಗುವದೆಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗುವದು. ಲಿಂಗವ್ಯನು ಬೆಡಗಿನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ
 ಹಾಡಿದ ಕೆಳಗಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಈ ರಹಸ್ಯವು ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ :

ಕಾಣಬಾರದ ಕದಳಿಯಲೊಂದು ಮಾಣಿಕ ಹುಟ್ಟಿತು.

ಇದಾರಿಗೂ ಕಾಣಬಾರದು !

ಮಾರಿನೆಂದರೆ ಮಾನವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು; ಸಾವಿರಕೆ ಬೆಲೆಯಾಯಿತು.

ಆ ಬೆಲೆಯಾದ ಮಾಣಿಕ ನಮ್ಮ ಶರಣರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು !

ಆ ಮಾಣಿಕವ ಹೇಗೆ ಬೆಲೆ ಮಾಡಿ ಮಾರಿದರೆಂದರೆ—

ಕಾಣಬಾರದ ಕದಳಿಯ ಹೊಕ್ಕು, ನೂನ ಕದಳಿಯ ದಾಂಟಿ,

ಜಲವ ಶೋಧಿಸಿ, ವ.ನಂ ನಿಲಿಸಿ,

ತನುವಿನೊಳಗಣ ಅನುವ ನೋಡುವನ್ನಕ್ಕ ಮಾಣಿಕ ಸಿಕ್ಕದು !

ಆ ಮಾಣಿಕದ ಬೆಳಗ ನೋಡಿಹೆನೆಂದು ಮನುಜರನೆ ಮರೆದು,

ತಾನು ತಾನಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗಿನೊಳಗೋಲಾಡಿ

ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯ, ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ.

ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನು ಒಂದು ಮಾಣಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.
 ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸಮರಸವ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ
 ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಮನವನ್ನು ಉನ್ನತಗೊಳಿಸಿ ಶತಕೋಟಿ ಸೂರ್ಯರ
 ತೇಜದಂದದಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಆ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಂಡು
 ಪರಮಾನಂದ ಪಯೋಧಿಯೊಳಗೋಲಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಸ್ವಾನುಭಾವ ನಿರೂಪಣೆ
 ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವೈದ್ಯಮಕಾಯಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಪ್ರಭುದೇವರು ಸಹ ಯೋಗಪರ-
ವಾಗಿಯೇ 'ಕದಳಿ' ಪದವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ:

ಕದಳಿಯ ಬನವ ಹೊಕ್ಕು ಹೊಲಬು ತಿಳಿಯದನ್ನಕ್ಕ
ಬಯಲ ಗಾಳಿಯ ಹಿಡಿದು ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡದನ್ನಕ್ಕ
ಬರಿದೆ ಬಹುದೇ ಶಿವಜ್ಞಾನ?
ಷಡುವರ್ಣವಳಿಯದನ್ನಕ್ಕ ಬರಿದೆ ಬಹುದೇ?
ಅಷ್ಟಮದವಳಿಯನ್ನಕ್ಕ ಮದ ಮತ್ಸರವ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ,
ಹೊದಕುಳಿಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ;
ಗುಹೇಶ್ವರ ಲಿಂಗವು ಕಲ್ಪಿತದೊಳಗಲ್ಲ !

ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಪಿಂಡವನ್ನು ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಿ, ಬಯಲ ಗಾಳಿಯ ಗಟ್ಟಿ
ಮಾಡುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ವಾಯು ನಿರೋಧಗೊಳಿಸುವ ಸಕೀಲವನ್ನು ಕಂಡು
ಸಾಧಿಸಿದ ಹೊರತು ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಲಿರಿಯದು. ವಾಯು ನಿರೋ-
ಧಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೇ ಸಾಧನ. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ್ದಿರು-
ತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಕೃತಪ್ರಾಣಾಯಾಮವು 'ಹಂಸ' ಮಂತ್ರೋಚ್ಚರಣೆಯೊಡನೆ
ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೈಕೃತ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಲ್ಲಿ 'ಹಂಸ'
ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಿಕೃತಗೊಳಿಸಿ 'ಸೋಹಂ' ಎಂಬ ಉಚ್ಚರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಾ-
ಯಾಮವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವರು. ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದಲ್ಲಿ
'ಕುಂಭಕ'ವನ್ನಾಚರಿಸುವರು. ಈ ಕುಂಭಕದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಯು ನಿರೋಧ-
ವಾಗುವದು. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದಿದ ಶರಣನ ಅಥವಾ
ಸಿದ್ಧನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಭುದೇವರು ಬಹಳ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ
ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅವರು 'ಕದಳಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಸಹಜ ನಿರಾ-
ಲಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನಾನೆಂಬುದೂ ಇಲ್ಲ, ನೀನೆಂಬುದೂ ಇಲ್ಲ.
'ನೀನು ನಾನೆಂಬ ಉಭಯ ಸಂಗವಳಿದು' ಅಲ್ಲಿ ತಾನೆ ತಾನಾಗಿ ತೋರುವದು.
ಕದಳಿಯ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ವರ್ಣನೆಯು ಕೆಳಗಿನ ವದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಷ್ಟು
ಮನೋಹರವಾಗಿ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯು ಕಾಣಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ :

ಹಾಳ ಮೇಲಣ ಮಣಿಯ ಕಾಣಲಾರಳವಲ್ಲ
 ನೌಳಿ ನೌಳಿಯ ಕೋಣೆ ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ
 ಮೇಲುಗಿರಿ ಶಿಖರ ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರವನು ಮೈಗಲು
 ಕಾಣಬಾರದ ಕದಳಿಯುಂಟು ನೋಡಾ !

ಪ್ರಸಂಚ ವಿಸಯಗಳೆಂಬ ವೈರುಯಿಲ್ಲದ ಸಾಧಕನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಹೃದಯವೇ ಹಾಳು. ಈ ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುವ ಚಿತ್‌ವ್ರಭೆಯ ಮಣಿ (ಮಾಣಿಕ). ಇಂತಹ ಮಣಿ ಅಥವಾ ಮಾಣಿಕ್ಯವು ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದು. ಅದರೂ ಅದನ್ನು ಕಾಣುವ ವಿಧಾನ ಒಂದುಂಟು. ಜಾಗ್ರ ಸ್ವಪ್ನ ಸುಷುಪ್ತಿ ಎಂಬ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ (ನೌಳಿ ನೌಳಿಯೊಳಗೆ) ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಣ ವೆಂಬ ಮೂರು ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ (ಕೋಣೆ ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ) ಅರುಹು ಕರಿಗೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರ (ಮೇಲುಗಿರಿ), ಶಿಖಾಚಕ್ರ (ಶಿಖರ) ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರ (ದ್ವಾರ) ಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಆಗ ಅಗೋಚರವಾದ ಕದಳಿಯು ಎಂದರೆ ಚರ್ಮಚಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಕಾಣದ ಕದಳಿಯು ಅಂತಶ್ಚಕ್ಷುನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವದು. ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ 'ಕದಳಿ' ಎಂದರೆ ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯು? ಅದು ಅಲುಗಾಡದ ಸ್ಥಿತಿ. ಯಾವುದು ಅಚಲವಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾವುದು ಕ್ಷರವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಇಂತಹ ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂತಹ ಆತ್ಮತತ್ವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಬಾಳಬಿಟ್ಟೆಯ ಪರಮಾಗಮವು. ಇದುವೆ 'ಕದಳಿ'ಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ದಿವ್ಯಾನುಭವವು.

ಎಲ್ಲಿಂದ ಅದೆಲ್ಲಿಗೆ ?

ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಈಗ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ತರ್ಕಪ್ರಧಾನದೃಷ್ಟಿ. ತರ್ಕಪ್ರಧಾನವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಂಡಿಸಿದ ವಿಷಯವೇ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗುವದು. ಯಾವುದು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ತತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆಯೋ ಮತ್ತು ಯಾವುದು ಸಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆಯೋ ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸುವದು. ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಮೂರು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಸಂವಾದನೆ ಎಂಬವುಗಳೇ ಆ ಮೂರು ಸಂಗತಿಗಳು. ಯಾವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರಲಿ, ಅವಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಮೂಲತತ್ವಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂಲತತ್ವಗಳು ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಮೂಲತತ್ವಗಳ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನಿರೂಪಣೆ ಇದ್ದೇ ತೀರುವದು. ಆ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರುವ ವಿಧಾನವೂ ಒಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ವ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಆ ತತ್ವಗಳ ಮಹತಿಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸುವದು ಅದರ ಸಾಧನವೆನಿಸುವದು. ಪ್ರಯೋಗ ಮುಖದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಅನುಭವವು ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅಳವಡಬೇಕು. ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅಳವಟ್ಟ ಅನುಭವವೇ ಸಂವಾದನೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಆಯತ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದು; ನಮಗಾಗಿ ಅದು ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ; ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿರುತ್ತದೆ; ಸಾಧನವು ಸ್ವಾಯತ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ ಆಚರಣೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ತತ್ವಗಳು ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನವಾಗಿ ಅವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಂಪಾದನೆಯು ಸನ್ನಿಹಿತ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ತತ್ವಾಚರಣೆಯಿಂದ ಪಡೆದ ಅನುಭವವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಂಗವಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೇನು ? ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಹೊಂದದು, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೇ ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ವಾಡೆ.

ಆದರೆ ಆತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ವರಮಾತ್ರನಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಎಲ್ಲರ ಜೀವನದ ಗುರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮ-ವರಮಾತ್ರರ ಗೂಢವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಜೀವನದ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗೂಢವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ವಿಧಾನವೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಬೇಡ ? ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ವಡೆಯುವುದು, ಸಂಸಾರಿಕರಿರಲಿ ಆ ಭಾವವನ್ನು ಮೀರಿ ಸನ್ಯಾಸ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಅಧಿಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸ್ವರೂಪವೆಂತಹದು ? ಈಶಾವಾಸ್ಯೋವನಿಷತ್ತಿನ ಶಾಂತಿಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸೂಚನೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೇಳುವುದು :

‘ ಓಂ ಪೂರ್ಣಮದಃ ಪೂರ್ಣಮಿದಂ |

ಪೂರ್ಣಾತ್ ಪೂರ್ಣಮುದಚ್ಯತೇ |

ಪೂರ್ಣಸ್ಯ ಪೂರ್ಣಮಾದಾಯ ಪೂರ್ಣಮೇವಾವಶಿಷ್ಯತೇ ||

‘ ಅದು ಪೂರ್ಣವದೆ ಇದು ಪೂರ್ಣವದೆ. ಪೂರ್ಣದಿಂದ ಪೂರ್ಣವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣದಿಂದ ಪೂರ್ಣವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದರೂ ಪೂರ್ಣವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ’

‘ಇದು’ ಎಂದರೆ ಈ ದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯು; ವ್ಯಕ್ತವು. ಬರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಸ್ಥೂಲ ಸೃಷ್ಟಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾದ ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ದೃಶ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯು. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷರವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಪೂರ್ಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಕಾರ್ಯ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೊಂದು ಬೇಕಷ್ಟೆ ! ಅದು ಯಾವುದು ? ಅದು ಅವ್ಯಕ್ತವು, ಪರಾತ್ಪರ ಸತ್ಯವು. ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ ಆದೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ, ಹುಟ್ಟಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಕ್ಷರವಾದರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪೂರ್ಣದೊಳಗಿಂದ ಪೂರ್ಣವನ್ನು ಕಳೆದರೂ ಪೂರ್ಣವೇ ಉಳಿಯುವದು. ಎಂದರೆ ಆ ಪರಾತ್ಪರ ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ಆವೇಷೋ ತೋರಿದರೂ, ತೋರಿ ಅಡಗಿದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯು ಎಷ್ಟೂ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದರ ವಿಸ್ತಾರವು

ಕಡಿನೆಯಾಗದಂತೆ, ಬಯಲಲ್ಲಿ ಮಳೆಬಿಲ್ಲು ಮೂಡಿದರೆ ಆ ಬಯಲು ಸಂಕುಚಿತವಾಗದಂತೆ, ಆ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇರುವಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾನೇಕ ವಿಶ್ವಗಳು ಅಥವಾ ಕುರುಹುಗಳು ತೋರಿದರೂ ಆ ಇರುವಿಗೆ ಬಾಹ್ಯ ಒದಗಲಾರದು. 'ಇದು' ಎಂಬ ಸಂಕ್ಷೇಪವೇಡಿದ ಈ ವಿಶ್ವವು ಇಡಿಯಾಗಿಯೂ ಬಿಡಿಯಾಗಿಯೂ ಒಂದು ಕುರುಹು (Symbol) ಆಪ್ತ! ಕುರುಹು ಶಬ್ದವು 'ಕುರಿ-ಲಕ್ಷೀ-ಕರಿನು' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ ಕುರುಹು ಇರುವನ್ನು ಲಕ್ಷೀಕರಿಸುವದು. ಎಂದರೆ ಕುರುಹು ಇರುವಿನ ಕಂದೆರವೆ ಅಥವಾ ಕಣಸು (Vision). ವಿಶ್ವವು ಇಡಿಯಾಗಿಯೂ ಬಿಡಿಯಾಗಿಯೂ ಕುರುಹು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ನಾವು ಕುರುಹುಗಳನ್ನೇ ಕಾಣುವೆವು. ನ್ನಾನ ಮಾಡುವದು ಮಡಿಯ ಕುರುಹು, ಕೈ ಮುಗಿಯುವುದು ಎರಡು ಆತ್ಮರು ಒಂದೆಂಬ ಕುರುಹು, ಐರವಾಳಿಯು ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಕುರುಹು, ನಾಡಗುಡಿಯು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕುರುಹು, ದೇಹವು ಜೀವನ ಕುರುಹು. ಜೀವವು ಚೈತನ್ಯದ ಕುರುಹು, (ಚೈತನ್ಯವು ಎಣಿಕೆಗೆ ನಿಲುಕದಿದ್ದರೂ ಅನಿಸಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವದು); ಹಾಗೆಯೇ ಜಗವು ದೇವನ ಕುರುಹು. ಜೀವನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ದೇಹವೇ ಸಾಕ್ಷಿ; ದೇವನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಜಗವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಜೀವನು ದೇವನ ಅರುಹು; ದೇವನು ಜೀವನ ಇರುಹು. ಅರುಹು ಇರುಹುಗಳೆರಡು ಕರಗತವಾಗುವವು ಕುರುಹಿನಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು ಈ ಮಾತನ್ನು ತಮ್ಮ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ:

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಪ್ರಸನ್ನ ಮುಖವ ನೋಡಿ ಪರಿಣಾಮಿಸಲೋಸುಗ

ಕರ ತೇಜವೆಂಬ ದರ್ಪಣವ ಹಿಡಿದಿರ್ಪನು ನೋಡಾ !

ಗುಹೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಜವನ್ನೈದಿಹೆನೆಂದರೆ

ಕುರುಹುವಿಡಿದು ಕುರುಹುಗಿಡಬೇಕು ಸಿದ್ಧರಾನುಯ್ಯಾ !

'ಅದು', ಆ ಅಕ್ಷರವು, ಆ ಆತ್ಮತತ್ವವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ; ಎಂದರೆ ಅದು ಅನಂತ ಜ್ಞಾನ; ಅನಂತ ಬಲ, ಅನಂತ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ; 'ಸ್ವಭಾವಕೇ ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಕ್ರಿಯಾ ಚ'; ಈ ಕ್ರಿಯಾ ಬಲ ಜ್ಞಾನಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿವೆ, ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನೇ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆತ್ಮನು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವನು. ಕ್ರಿಯೆಯು ಅನಂದಸ್ವರೂಪ

ವಾಗಿದೆ, ಅದೇಕೆ ಆತ್ಮನ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಅನಂದವಾಗಿ ತೋರುವದು. ಬಲವು ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವದು; ಆತ್ಮನ ಬಲವೇ ಚಿತ್ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದೆ. ಸತ್ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವದು; ಆತ್ಮನ ಸತ್ತಿಯು ಸರ್ವದಾ ಜ್ಞಾನರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವದು. ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ ವಿಶ್ವವಾದರೂ ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಎಂದೆ ವಿಶ್ವದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಣ ಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಆಹುದು. 'ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಪರಿವರ್ತನಶೀಲ ವಾದರೂ ಆ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ಒಂದು ನಿಯಮದಿಂದ ಬದ್ಧವಾಗಿರುವದು. ಅದು ಒಂದು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿರುವದು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವದು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದಾದರೆ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತ ಹಾಗೆಯೇ. ಇಂದು ಪಡುವಣದವರು ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಿಯಮ ಗಳನ್ನರಿತು ಪಂಚಭೂತಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಲೆತ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇನೊ ನಿಜ. ಇದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯು ಕೈವಶವಾಗುವದಾದರೂ ಶಾಂತಿಯು ಕೊರರಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿಹತ್ತಿದೆ, ಹೋಗಿದೆ. ಬರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಸೃಷ್ಟಿಯ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದು ಅದಕ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ನಡಿಸಿದರೆ ತೀರಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ" ಅನಂತವಾದ ಅಪಾರವಾದ ಇರುಹಿನಲ್ಲಿ ಈ ದೃಶ್ಯವಿಶ್ವವು ಒಂದು ಅಣು ಮಾತ್ರ. ಅದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಅಕ್ಷರವಾದ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ದೃಶ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಜ್ಞಾನದಷ್ಟೇ, ಅದೇಕೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ, ಮಿಗಿಲಾಗಿದೆ. ಈ ಆತ್ಮಾನಂದ ದಿಂದಲೇ ನಿತ್ಯಾನಂದವು ನಿಜಶಾಂತಿಯು ದೊರೆಯುವದು. ಆದರೆ ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವು ವ್ಯಕ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಜ್ಞಾನದಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವದಿಲ್ಲ; ಅದು ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವದು. ಅದು ತರ್ಕಾತ್ಮಕವಲ್ಲ; ಸ್ಫುರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನವಾವುದು ? ಸಾಧನವು ತನ್ನಿಂದಲೇ ಅರಂಭವಾಗಬೇಕು. ತಾನು ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಾನವ ಪಿಂಡ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸತ್ಪ-ರಜ-ತಮೋಗುಣಗಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ವಾದ ಸಂಸರ್ಗ, ರಾಗ-ದ್ವೇಷ-ಮೋಹಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವೃತಿಗಳ ಮೊತ್ತ. ಸುಖ ಧರ್ಮ, ಭಯಂತ್ರಿಗಳೇ ಆ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಕೃತಿಗಳು. ಎಲ್ಲ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನೇ ಹೊಂದುವ ಮುಖನಿವೃತ್ತಿಯೂ ಎಂದರೆ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವ

ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಹುಟ್ಟುವದನ್ನು ಮೂರನಾಡುವ ಗ್ರಂಥವೂ ಕಂಡುಬರುವದು. ಈ ಎರಡೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸತ್ವರಜೋಗುಣಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿವೆ. ಹೆಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾವಿನ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದೇ ಮೋಹ, ಅದೇ ತಮೋಗುಣ. ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆ ಅರಿಯದೆ ವಿವರೀತವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದೂ, ಇಲ್ಲದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅರಿಯುವದೂ ಭ್ರಾಂತಿಯೇ ! ಈ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರೇಯವು. ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದೆ (Particular). ಹೇಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ಅನಿಸಿದರೂ ಇದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಇದನ್ನು ಇದ್ದದ್ದಿಲ್ಲದಂತೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲೂ ಬರುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಈ ಅರುದ್ಧಸ್ವರೂಪವು ಅದರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವು. ಅದರ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವೂ ಒಂದು ಉಂಟು; ಅದುವೆ ಸಾಮಾನ್ಯವು (Universal). ಸತ್ವರಜತಮಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದರೆ, ಅವುಗಳ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವೆನಿಸಿದ ಜ್ಯೋತಿ ಶಕ್ತಿ ಶಾಂತಿಗಳು. ಈ ತ್ರಿವಿಧದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಇದು ಶ್ರೇಯವು. ಈ ಶ್ರೇಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ಯನು ಹೇಗೆ ನಮಸ್ತ ಭೌತಿಕ ವದಾರ್ಥಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣನಾಗಿಯೂ, ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಅವನ್ನು ಬೆಳಗುವವನಾಗಿಯೂ ಇರುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೇಯವು ಎಂದರೆ ಸರಾ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳೆಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತ್ಯೇಕಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ, ಸುಖ-ದುಃಖ-ಭ್ರಾಂತಿಯೆಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. ಅದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಗುಣತ್ರಯಗಳ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಜ್ಯೋತಿ ಶಕ್ತಿ ಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿರುವವರು ಯಾರು ? ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವರು ಯಾರು ? ಸತ್ಯ ಶಾಂತಿ ಸೌಂದರ್ಯಾದಿಗಳೂ ಕೇವಲ ಭಾವನಾತಮಗಳಲ್ಲದೆ (Abstractions) ಮತ್ತೇನು ? — ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಲ್ಲ, ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಅಥವಾ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕೇವಲ ಭಾವನಾಚಿಕವಾಗಿರದೆ ಅವಕ್ಕೆ ಭಾವಸತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ವಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ತಿಯು ಒಂದುಂಟು— ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ನ್ಯೂಟನ್‌ನು ಗಿಡದಿಂದ ಹಣ್ಣು ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಗಿಡದಿಂದ ಹಣ್ಣು ಬೀಳುವದೇನೋ ಒಂದು ಸಂಗತಿ, ಕೇವಲ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸಂಗತಿ; ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳು ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗಳು ದಿನಾಲು

ಅಕುಂಚನ, ಗಮನಾಗಮನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆ ದೇಹದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಈ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಒಂದು ಸಾಧನ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಠಯೋಗ ಸಾಧನವೆಂದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನವನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಾಣಿ; ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇರುವವನು. ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾದ ಕರ್ಮವು ಕರ್ತಾರನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ತನು ಸಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿಯುವದೇ ಕರ್ಮಯೋಗವು. ಈ ಬುದ್ಧಿಯು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಅದು ಸಮವುಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಗುಣತ್ರಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅದು ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸಿಕ ತಾಮಸಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತೋರುವವು. ಈ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮದ ಒಳತು ಕೆಡಕುಗಳು ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಆಂತರಿಕ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವು. ಕಾಲಿನ ಬೇನೆಯಿಂದ ಬಳಲು ತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಎತ್ತಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಡವನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬರೆಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ತೋರಿಕೆಗೆ ಇದು ಬಹಳ ಕರೋರವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಕಾಲಿನ ಬೇನೆ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವು ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಡವನಿರುವನೆಂದು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಕುಟುಂಬ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಹಣದಿಂದ ಮಾದಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಅವನು ಆಮಲೇರಿ ಮನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತಾನೆ, ತಲೆಯೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಹಣದ ದುರುಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ದಾನವಾಗಿ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಆದರೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಮಾತ್ರ ಕೆಡುಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಳತು-ಹಾನಿಗಳ ಗುಣಮೋಷ

ಗಳನ್ನು ಆರಿಯಬಹುದು. ಒಳಿತು-ಕೆಡುಕುಗಳ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಮಾಟದಿಂದ ನೀತಿಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯು ನೈತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯೆನಿಸಲಾರದು.

ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಅವುಗಳ ಆ ಜೀವನವು ನಿರ್ಗಮನಿತವಾಗಿರುವದು. ಅವಕ್ಕೆ ಸಹಜ ಬುದ್ಧಿಯಿರುವುದಾದರೂ ನೈತಿಕ ಭಾವನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಿತು-ಕೆಡುಕುಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಪ-ಪುಣ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಜಾಗ್ರತ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ. ಹಾಗೆ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಜಾಗ್ರತಜೀವಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೈತಿಕ ಜೀವನವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಮುಂಗುರುತು. ಅದೇಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಭದ್ರವಾದ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ನೈತಿಕ ಜೀವನವು ನೆಲೆಗಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮಾನವನಿಗೂ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಸಮವಾಗಿಯೇ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ನಿರ್ಗಮನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಯೋಜಿಸುವನು. ಈ ಯೋಜನೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಚ್ಚಾ ಮಾಲನ್ನು ಒದಗಿಸುವದು; ಅದರಿಂದ ನಯವಾದ ಸುಂದರವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವದು ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಸದಸದ್ವಿವೇಕಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಹಾಗೂ ಇನ್ನುಳಿದವರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುವ, ನುಡಿಯುವ, ಬಗೆಯುವ, ಭಾವಿಸುವ, ಬದಲಿಸುವ ಕೃತಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾನವನು ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತನಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೇ ತೀರಾ ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಪಾಕ. ಮನಸ್ಸು ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ತನ್ನ ಸಾಸಿರದಳಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನಿಯಮವನ್ನು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಾಣುವದು; ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಹೆಣಗುವದು. ಈ ಶಾಂತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು

ಆಕುಂಚನ, ಗಮನಾಗಮನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆ ದೇಹದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಈ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಒಂದು ನಾಧನ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಠಯೋಗ ನಾಧನವೆಂದು ಯೋಗರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನವನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಾಣಿ; ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇರುವವು. ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾದ ಕರ್ಮವು ಕರ್ತಾರನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ತನು ಸಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿಯುವದೇ ಕರ್ಮಯೋಗವು. ಈ ಬುದ್ಧಿಯು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಅದು ಸಮವುಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಗುಣತ್ರಯಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅದು ಸಾತ್ವಿಕ ರಾಜಸಿಕ ತಾಮಸಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ತೋರುವವು. ಈ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತಗೊಳಿಸುವದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮದ ಒಳತು ಕೆಡಕುಗಳು ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಆಂತರಿಕ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವು. ಕಾಲಿನ ಬೇನೆಯಿಂದ ಬಳಲು ತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಎತ್ತಿಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಡವನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬರೆಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ತೋರಿಕೆಗೆ ಇದು ಬಹಳ ಕಠೋರವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಕಾಲಿನ ಬೇನೆ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವು ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಡವನಿರುವನೆಂದು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಕುಟುಂಬ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಹಣದಿಂದ ಮಾದಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಅವನು ಅಮಲೇರಿ ಮನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತಾನೆ, ತಲೆಯೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಹಣದ ದುರುಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ದಾನವಾಗಿ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಆದರೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಮಾತ್ರ ಕೆಡುಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಳತು-ಹಾನಿಗಳ ಗುಣದೋಷ

ಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಒಳಿತು-ಕೆಡುಕುಗಳ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಮಾಟದಿಂದ ನೀತಿಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯು ನೈತಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯೆನಿಸಲಾರದು.

ಪಶುವಕ್ಷಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವ್ರತೈಕತೆಯೇ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಅವುಗಳ ಆ ಜೀವನವು ನಿಸರ್ಗನಿಯತವಾಗಿರುವದು. ಅವಕ್ಕೆ ಸಹಜ ಬುದ್ಧಿ ಯಿರುವುದಾದರೂ ನೈತಿಕ ಭಾವನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಿತು-ಕೆಡುಕುಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾವ-ಪುಣ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಜಾಗ್ರತ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ. ಹಾಗೆ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಜಾಗ್ರತಜೀವಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೈತಿಕ ಜೀವನವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಮುಂಗುರುತು. ಅದೇಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಭದ್ರವಾದ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ನೈತಿಕ ಜೀವನವು ನೆಲೆಗಟ್ಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವ್ರತೈಕತೆಯು ಮಾನವನಿಗೂ ಪಶುವಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಸಮವಾಗಿಯೇ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ನಿರ್ಗಮನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವನು. ಈ ಯೋಚನೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಷ್ಟಾ ಮಾಲನ್ನು ಒದಗಿಸುವದು; ಅದರಿಂದ ನಯವಾದ ಸುಂದರವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವದು ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಸದಸದ್ವಿವೇಕಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಮಾನವನು ತನ್ನ ಹಾಗೂ ಇನ್ನುಳಿದವರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುವ, ನುಡಿಯುವ, ಬಗೆಯುವ, ಭಾವಿಸುವ, ಬದಲಿಸುವ ಕೃತಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾನವನು ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತನಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೇ ತೀರಾ ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿವಾಕ. ಮನಸ್ಸು ಪರಿವಕ್ಷವಾಗಿ ತನ್ನ ಸಾಸಿರದಳಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನಿಯಮವನ್ನು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಾಣುವದು; ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಹೆಣಗುವದು. ಈ ಶಾಂತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು

ಒಂದೊಂದು ರೂಪ ತಳೆದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಲೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವವು. ಬಹುಮುಖವಾದ ಮನವು ಬಹುಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ತೋರಿಕೆಗೆ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹಲವು ಕಲೆಗಳು ಎಂದು ತೋರಿದರೂ ಅವೆಲ್ಲವು ಗಳ ಗುರಿ ಒಂದೇ. ಅದುವೆ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ, ಸತ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ-ತತ್ವಜ್ಞಾನ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ವೇಷ-ಭೂಷಣ, ಆಹಾರ-ವಿಹಾರ, ಆಮೋದ-ಪ್ರಮೋದ ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವವು.

ಇನ್ನು ನಿರುಪಾಧಿಕ ಮಾಟವೆಂದರೇನು? ಉಪಾಧಿರಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಮಾಟವೆನಿಸುವದು. ನಾವು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಉದ್ದೇಶಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾರ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಬಯಸಿ, ಅದರ ಸಾಧನೆ ಸಫಲತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಹೆಣಗಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕಾರ್ಯಗೈಯುವದೇ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಮಾಟವೆನಿಸುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲವೆಂತಲ್ಲ, ಉಪಕರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲವೆಂತಲ್ಲ. ಕೆಡುಕನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ ಒಳಿತನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಮತ್ತು ಮನುಕುಲದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ನೆವದಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ ಈ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಮಾಟದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗತಿಯು ಪ್ರಬರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪವಿತ್ರವೂ ಆಗಿರುವದು. ಪತನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಗತಿಯ ಪರಿವಿಡಿಯಿಲ್ಲ, ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಶಕ್ತಿಯಾಗುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಿದೆ ಇಲ್ಲಿ. ಇದುವೆ ಸಂಪತ್ತಿ, ಇದುವೆ ಸಂಪಾದನೆ.

ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ನಿಃಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ, ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಕಲ್ಯಾಣದ ಧೈಯನು. ಅವನು ಪ್ರಪಂಚದ ಸರ್ವಪರಿಣಾಮ ಚಲನೆಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣನಾದರೂ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರುವ ಅವನ ವಿಧಾನ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುವದೋ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಧೈಯ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೆಳೆಯುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮ ಸೌಂದರ್ಯ ಶ್ರೇಯ-ಧೈಯಗಳ ತವರು ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಆಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವನು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಜೀವದಾಸೆಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಮೂಲ ಕಾರಣ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ, ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಏಕೀಕರಣ ತತ್ವ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸರ್ವ ವಿಧವಾದ ಕ್ರಮ ಶಾಂತಿ ಜೈತನ್ಯಗಳಿಗೂ ಆತನೇ ಮೂಲ ಕಾರಣನು. ಆತನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪನು. ವಸ್ತುಗಳ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವಗಳಾದ ಸೌಂದರ್ಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಆತನ ಕಾರ್ಯ. ಆತನು ಪೂರ್ಣ ಸಿದ್ಧಿ ರೂಪನು. ಸಮಸ್ತವಿಧವಾದ ಶಕ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆತನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬುದೂ ಅವಗ್ರಹವೆಂಬುದೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ; ಆಶಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸುವ ಚಿತ್ತಸಂಕಲ್ಪವಿಲ್ಲ, ಕಾಮರೂಪದ ಭಾವನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನು ಶುದ್ಧ ಚಿದ್ರೂಪನು. ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿಯು ವಿಜ್ಞಾನರೂಪವಾದುದು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಈ ಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲ ಭಿನ್ನಮಯವಾದುದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿತ್ತವಾದರೋ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜ್ಞಾನ (Intuitive knowledge) ವಿಜ್ಞಾನ (Discursive knowledge) ಗಳೆರಡೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಏಕೀಭವಿಸಿರುವರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಹಿಸಬಲ್ಲನು. ಸರ್ವಕಾಮ ಬಾಧಾರಹಿತನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಂದಮಯನಾಗಿ ಮಾನವನಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಲವನ್ನರಿತು ಶಿವಶರಣರು ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು:

ಹೃದಯಕಮಲ ಕರ್ಣಿಕಾವಾಸದಲ್ಲಿ

ದಿಟ ಪುಟ ಜ್ಞಾನ ಉದಯವಾಗಿ ಸಟೆ ದೂರವಾಗಿ
ವಿನರ್ಜಿತವಾದುದು, ನೋಡಾ.

ಆ ಕುಟಿಲ ಕುಹಕ ಅಟಮಟ ಅಭ್ರಚ್ಛಾಯೆಯುಳಿದು

ಸ್ಫಟಿಕ ಪ್ರಜ್ವಲಾಕಾರವಾಯಿತ್ತು, ನೋಡಾ.

ಆ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಭೆಯೊಳಗೆ ನಿಟಲಲೋಚನನೆಂಬ ನಿತ್ಯನನು ಕಂಡು

ಅದೇ ಎನ್ನ ನಿಜವೆಂದು ಬೆರಸಿ ಭಿನ್ನ ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯ,
ಮಹಾಲಿಂಗ ಗುರು ಶಿವಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪ್ರಭುವೆ!

ದೃಷ್ಟಿ ದಿಟವಾಯ್ತು, ಸೃಷ್ಟಿ ಸಟೆಯಾಯ್ತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ. ದಿಟವೆಂದರೆ

ಒಂದು, ಸಟೆಯೆಂದರೆ ಹಲವು. ಒಂದರೊಳಗೆ ಹಲನಾಗಿ ಹಲವರೊಳಗೆ

ಒಂದಾಗಿವೆ ಸಂದಿಲ್ಲದ ನೇರುವೆಯೇ ಸತ್ಯ. ಈ ಸತ್ಯನೇ ಇಷ್ಟ. ಇಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ಪೂಜೆ. ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಹನಾದುದು ಇಷ್ಟವಲ್ಲದೆ, ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸತ್ಯವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾವುದುಂಟು ? ಆದುದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಿ-ಸೃಷ್ಟಿಗಳೆರಡು ಇಷ್ಟದ ಕವಲುಗಳು. ದೃಷ್ಟಿಯು ಅಂತರಂಗ, ಸೃಷ್ಟಿಯು ಬಹಿರಂಗ, ಇಷ್ಟವು ಆತ್ಮಸಂಗ. ಇಲ್ಲವೆ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿಗಳೆರಡು ಇಷ್ಟದ ಅಂತರ್‌ಬಾಹ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವು ಪ್ರಭುದೇವರು ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿರುವರು:

ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಭವಿಯನೊಳಕೊಂಡು,
ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೊಳಕೊಂಡು,
ಆತ್ಮ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರನಾವನನೊಳಕೊಂಡು
ಇವು ಭಕ್ತರನಾರಾನೂ ಕಾಣೆನಯ್ಯ ನಾನು.
ಇಂತವು ಲಿಂಗೈಕ್ಯರ ನಾ ಕಾಣೆನಯ್ಯ !
ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುವ ತನುಗುಣಾದಿಗಳ
ಮನಗುಣಾದಿಗಳ ಕಳೆದಲ್ಲದೆ ಶರಣರಹರೆ ?
ತನು ಮನ ಧನವ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರಹರೆ ?
ಉಂಬವರ ಕಂಡು ಕೈನೀಡಿದರೆ ಪ್ರನಾದಿಗಳಹರೆ ?
ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗ ಆತ್ಮಸಂಗ ಈ ತ್ರಿವಿಧಭೇದವ
ಗುಹೇಶ್ವರಾ, ನಿಮ್ಮ ಶರಣ ಬಲ್ಲ.

ಸೃಷ್ಟಿ-ದೃಷ್ಟಿ-ಇಷ್ಟ ಇವನ್ನೇ ಕ್ಷರ, ಅಕ್ಷರ, ದೇವ ಅಥವಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ವೀರಶೈವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಚರ-ಸ್ಥಿರ-ಪರ ಎನ್ನುವರು. ಚರ ಅಥವಾ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ಥಿರ ಅಥವಾ ದೃಷ್ಟಿಯು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಹಲವನ್ನು ಸಂದಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪರವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದರಿಂದಾಗಲಿ ಹಲವರಿಂದಾಗಲಿ ವಿವರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಪರನಸ್ತುವನ್ನು ಶೂನ್ಯದಿಂದಲೇ ತೀರಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ದಿಟ ಪುಟ ಭಕುತಿ ಸಂಪುಟವೆ-ದರೆ- ಮಾನವನ(ದಿಟ) ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಸತ್ಯವೂ, ಸೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಶ್ವದ (ಸಟಿ) ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಸತ್ಯವೂ ಒಡಮೂಡಿ ಒಂದಾದುದೇ ಸಂಪುಟ. ಹಾಲು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ, ನೀರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಂತೆ 'ಒಂದಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಂಪುಟ ಅಥವಾ ಸಾಮರಸ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ನ್ಯಕ್ತಿಯ

ಅಂತರಂಗವೂ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂತರಂಗವೂ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ತತ್ವದಿಂದ ಘಟಿತವಾದವುಗಳೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಅವುಗಳ ಹೊಂದಿಕೆಯನ್ನು ಆತ್ಮಂತಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನವು ಅಥವಾ ಸಾಮರಸ್ಯಜ್ಞಾನವು ಸಮನಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮಾಯೆಯ ಅಥವಾ ಮರವೆಯ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು:

ದಿಟ ಪುಟ ಭಕುತಿ ಸಂಪುಟ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳದಾಗಿ

ಟೆಂಬಕನನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತಯ್ಯಾ ನಿನ್ನ ಮಾಯೆ,

ಟೇವಕ ಟೆಂಬಕನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತಯ್ಯಾ ನಿನ್ನ ಮಾಯೆ,

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಯ್ಯಾ,

ಹೊನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಣ್ಣು ತೋರಿ !

ಆದರೆ ಸಮರಸ ಜ್ಞಾನವು ನಾಸ್ತಿಕವಾದಿಗಳ ವಿದ್ವಿಕ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ, ಆಜ್ಞೇಯವಾದಿಗಳ ಅತಂತ್ರ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ, 'ಯತ್ರ ಯತ್ರ ವಹ್ನಿಃ ತತ್ರ ತತ್ರ ಧೂಮಃ' ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿದ ಆಗಮ ಜ್ಞಾನವೂ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಕೇವಲ ಸ್ವಾತ್ಮಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನ, ಸುಜ್ಞಾನ.

ಈ ಸಮರಸ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ದುಗುಡ ದುಮ್ಮಾನಗಳೆಂದು ಶಾಂತಿಯು ದಳವೇರುವದು. ಇದೇ ಶಾಂತಿಮಂತ್ರದ ಸೊಲ್ಲು. ಆದರೆ ಒಂದು ಹಲವುಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂದ ಶೂನ್ಯವು, ಸರ್ವಶಕ್ತಿಮಾನ್ ವರತತ್ವವು ಅನಂತವೂ ಅಚಿಂತ್ಯವೂ ಅಗಾಧವೂ ಆಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವದು. ಆದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಕಲನ ಮಾಡುವ ಯೋಗಕುಶಲದೃಷ್ಟಿಯಾಗಲಿ, ಶೃತಿಯಾಗಲಿ ಎಲ್ಲಿರುವದು ? ಆಕಾಶ ಗಂಗೆಯ ಗರ್ಭದೊಳಗಿನ ದೂರತರವಾದ ನಕ್ಷತ್ರ ಬಿಂದುವೂ ಆ ಅನಂತವನ್ನು ಬೆಳಗಲಿರಿಯದು. ಶತಮಾನಗಳ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಕಾಲವೂ ಆ ಅನಂತದ ಅಂಚನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲವದು. ನಾದಗಳೂ ವರ್ಣಗಳೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿ ಹಾರಿಹೋಗುವವು. ಆದರೆ ಕನಸಿಗನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನೂ ಜಗತ್ತೆಂಬ ಕನಸೂ ಯಾವನ ಕೃತಿಗಳಾಗಿರುವವೋ ಆ ನಿದ್ರೆಹೋದ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿಗೂಢನಾದ ಆ ದೇವನನ್ನು ನಾವು ನೋಡಲಿರಿಯವು. ಆರಿವಿನ ವರಿವೆಯುಂಟಾದ ಕೆಲವೊಂದು ನಿಮಿಷಗಳನ್ನುಳಿದರೆ ಅವನ ಬಗೆಗಿನ ವಿಚಾರದ ಗಾಳಿಯೂ ಸಹ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯದು. ವೈಭವ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಸುರಚಾಪದಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು

ನಮ್ಮೆದುರು ಕಂಗೊಳಿಸುವುದೆಂದು ಕವಿಯು ಕನವರಿಸುವನು. ವಸಂತಮಾಸದ ತಂಬೆಲರು ತೀಡುತ್ತಿದೆ. ಫಾಲ್ಗುಣದ ದೀರ್ಘ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮಾರುಣ ಬಿಂಬದ ಸೂರ್ಯನ ಹೊಂಬೆಳಗು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದೆ. ಮಾಘಮಾಸದ ಗಿರಿ ವನ ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜಿನ ಮಾಯಾ-ಮೋಹದ ಇಂದ್ರಜಾಲವು ತನ್ನ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಗ್ಗವಕ್ಕಿಗಳು ಸಾಸಿರ ಸಾಸಿರ ಇಂಚರಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿ ಲಾಲಿಸಿ ಪುಲಕಿತನಾಗೆಂದು ಬೋಧಿಸುವನು ಕವಿ, ಆ ಸುರಚಾವ ದಂತಹ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ. ಆದರೆ ಆ ಸುರಚಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಸೂರ್ಯನು ಮಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮರೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ! ಆಗೋ, ಆ ತೇಜಿಯನ್ನೇರಿದ ತರುಣವೀರ, ಕಿಡಿಯನ್ನು ಕಾರುವ ಅವನ ವೀರಗಣ್ಣುಗಳು ! ಅಯ್ಯೋ, ಆ ತೇಜಿಯೂ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಎರಡೂ ತೋರಿಕೆಗಳು; ವ್ಯಕ್ತನಾದ ಶಕ್ತಿಯ ರೂಪ ಮಾತ್ರ. ಅವು ಸ್ಥಿರವೆಂದು ತಿಳಿದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಬಿಡಗಿನ ನಡಿಗೆ ಯಿಂದ ಸಾಗಿರುವರೆಲ್ಲರು ! ಮರುಳೆ, ಆ ಅನಂತದ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿವತ್ಸರ ದೂರದಾಚೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀಹಾರಿಕೆಗಳಾಗಲಿ, ತೀರ ಹತ್ತಿರದ ಅಗ್ನಿರೂಪಿಣಿ ಪೃಥ್ವಿಯಾಗಲಿ ಒಂದು ಪರೆ ಮಾತ್ರ. ಯಾವಾಗ ಆ ಪರೆ ಹರಿದೀತೋ, ಆ ತೇಜಿಯೂ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದ ನುಡಿಗೂ ನಿಲುಕದಂತೆ ಗಳಂಗವಾಗಿ ಯಾವಾಗ ಹೋಗುವರೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು ? ಎಲ್ಲಿಯ ನೆಲೆ, ಎಲ್ಲಿಯ ನುಡಿ ? ಮನೋರಥವೂ ಅದನ್ನು ಬೆಂಬತ್ತಿ ಹೋಗಲರಿಯದು. ಗಳಿಗೆಯ ಮೊದಲು ಅವರು ಇರಲಿಲ್ಲ, ಗಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರು ಇರಲಾರರು. ಅವರ ಸುಳಿವು ಸದ್ದು ಯಾವದೂ ಕಾಣಲಾರದು. ಇಂತು ಈಶ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರತಾವವಿದು ! ವಿಸ್ಫುರಿತ ಜೈತನ್ಯ ಪುಂಜದಂತೆ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಉದಯಿಸಿ, ವಿಸ್ಮಯ ವಿಸ್ಫಾರಿತ ನಯನೆಯಾದ ವಸುಂಧರೆಯು ನೋಡ ನೋಡುವನಿತರಲ್ಲಿ ಝಂಝುವಾತ ಸದೃಶವಾದ ವೇಗದಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ಧುಮ್ನಿಕ್ಕುವೆವು ನಾವು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ? ಅಯ್ಯೋ, ಅದೆಲ್ಲಿಗೆ ? ಬುದ್ಧಿಗೆ ತಿಳಿಯದು, ಶ್ರದ್ಧೆಗೂ ಹೊಳೆಯದು. ಗೂಢದಿಂದ ಅತಿಗೂಢಕ್ಕೆ, ದೇವನಿಂದ ದೇವನಲ್ಲಿಗೆ, ಇದಿಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುವದು; ಇದಿಷ್ಟೇ ಹೊಳೆಯುವದು ನಮ್ಮ ಪರಿಮಿತದೃಷ್ಟಿಗೆ !

ಶಾಂತಿಯಾಚನೆ

ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗದ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಗಿರು ವದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ! ನಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ವ್ಯವಹಾರ ದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ವಕ್ರದ ಮನೆಯ ಕೈತೋಟದಲ್ಲಿ ರಸಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣಿನ ಗೊನೆ ತೂಗಿ ತೊನೆವಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಒಂದೆರಡು ಕಳಿತ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟುವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಆಸೆ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸುವ ಅಥವಾ ಪ್ರಚೋದನಗೊಳಿಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗಾಡುವ ಶಿಶುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಚೋದನೆ-ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದವಾದರೆ ಕೂಸು ಮೆಟ್ಟಿಬೀಳುವದು, ಚಿಟ್ಟನೆ ಚೀರಿ ಅಳುವದು. ಬೆಚ್ಚಿ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೂ, ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು ಅಳುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರಚೋದಕವಾದುದು ಶಬ್ದ. ಬೆದರುವದು ಆ ಪ್ರಚೋದನೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಚೋದನೆಗೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಗುಣ ಅಂದರೆ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಈ ಬಗೆಯಾದ ಅನೇಕ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯೇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಾತ್ರ ವರ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮಾತ್ರ ಹಾಗಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಸಮಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಪ್ರಚೋದನೆ ಇದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ಅದನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವನು. ಇಂತಹ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವೇಕಗುಣವು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಇನ್ನುಳಿದ ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರಸಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಆ ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾನವನು ಅದನ್ನು ಹರಿದು ತಿಂದುಬಿಡುವದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ವಿವೇಕ ಬಲದಿಂದ ಆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಡೆದು ಇಲ್ಲವೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ನಡೆಯುವನು ಅವನು. ಹಾಗೆ

ಅವನಿಂದ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುವದು ಅವನ ಕಲಿತ ಗುಣ. ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯೇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳೂ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಗುಣ ಹಾಗೂ ಕಲಿತ ಗುಣಗಳೂ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಾಟಿಸುತ್ತವೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾನವರಿಗಾಗಲಿ, ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಕ್ಕಾಗಲಿ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳು ಪಿತ್ತಾರ್ಜಿತ ಆಸ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ. ಇವು ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಸೊಮ್ಮು. ನಾವು ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿ ಅದರ ತಳಹದಿಯಾಗಿ ಈ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಶೀಲ ಬೆಳೆಯುವದೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೊಳೆಯುವದೂ, ಶಿಕ್ಷಣ ಕಳೆಯೇರುವದೂ ಈ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳ ಬಲಾಬಲವನ್ನು ಅನುವರಿಸಿಯೇ ! ಇಂತಹ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳು ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ೧೪ ರಿಂದ ೧೫೦ ರ ವರೆಗೆ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳ ನಿರ್ದೇಶವು ಇಂತಿದೆ: ಆಹಾರ, ಮೈಥುನ, ಭಯ, ಜಿಗುಪ್ಸೆ, ಕುತೂಹಲ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಸಂಘಜೀವನ, ಪ್ರತಿಸ್ಪ, ವಿಧೇಯತೆ, ಮೊರೆಯಿಡುವದು, ಕೋಪ, ರಚನಾಶಕ್ತಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವದು ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯ. ಭಾರತೀಯ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾನವನ ನೂರಾರು ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಹು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಆಹಾರ ನಿद्रಾ ಭಯ ಮೈಥುನಂ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಮೇತತ್ ಪಶುಭಿರ್ನರಾಣಾಂ.' ಆಹಾರ ನಿद्रಾ ಭಯ ಮತ್ತು ಮೈಥುನ ಇವು ಮಾನವನಿಗೂ ಪಶುವಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ಹುಟ್ಟುಗುಣಗಳಾಗಿವೆ. ನಿದ್ರೆಯು ಬಂದು ಹುಟ್ಟುಗುಣವೆಂಬುದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿದ್ರೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ನಿದ್ರೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಪ್ರಖರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಾಣಿ. ಅವನು ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನೆರೆಹೊರೆಯವರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಾಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಸಂಘಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಮಾಜ ಜೀವನವು ಮಾನವನ ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಆವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರಾದಿ ನಾಲ್ಕರ ಸರಿಯಾದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಸಮಾಜ

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಷೋಕ್ಷ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಜೀವನವನ್ನು ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ಆಹಾರವು ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ಅನ್ನದೇವರ ಮುಂದೆ ಇನ್ನು ದೇವರು ಉಂಟೆ?' ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಮಾತು ರೂಢವಾಯಿತು. ಕೂಸು ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಗಿಡುವದು. ಆಹಾರವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಬಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ದುಡಿಯಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ನಾವು ಸ್ವತಃ ದುಡಿಯದಿದ್ದರೂ ನಮಗಾಗಿ ಅನ್ಯರು ದುಡಿದು ಇಡಬೇಕಾಗುವದು. ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ದುಡಿತ ಬೇಕು. ಇದುವೆ ಕಾಯಕ. ದುಡಿತದಿಂದಲೇ ದುಡ್ಡು ಮತ್ತು ಇನ್ನುಳಿದ ಉಪಕರಣಗಳು. ದುಡ್ಡು ಸ್ಥಾವರ, ದುಡಿತ ಜಂಗಮ. 'ಸ್ಥಾವರಕ್ಕೆ ಅಳಿವುಂಟು; ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅಳಿವಿಲ್ಲ'. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಲ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ 'ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮ' ವದಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥೈಸಿದಾದ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಅರ್ಥಗಾಂಭೀರ್ಯ - ಸೌಂದರ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ದುಡಿತ, ದುಡಿತದಿಂದ ದುಡ್ಡು, ಉಳಿದ ಉಪಕರಣಗಳು, ಪದಾರ್ಥದ ಹುಟ್ಟುವಳಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಚಿಕೆ ವಿಧಾನ, ಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ, ತನ್ನೂರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ, ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ, ಹಂಚಿಕೆ ವಿಧಾನವು ವಿಧಿಯೇಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆಯಷ್ಟೆ ! ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲವು ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು.

ಸಮಾಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು (ಧನವು) ಒಂದು ಮಹಾ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ದುಡ್ಡಿನ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ದರ್ಪ ಬೆಳೆದು ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಹೀಗಾಗಬಾರದು. ಧನಸಂಚಯದಿಂದ ಮಾನವನು ದರ್ಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ದೂರಾಗುವದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತ ಬಂದರು: 'ಅಯ್ಯಾ, ಎನಿತೆನಿತು ಗಳಿಸಿದರೂ ಧನವು ನಿನ್ನ ಸೊತ್ತಲ್ಲ; ನೀನು ಅದರ ತೊತ್ತಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

ಅದನ್ನು ಕಾಯುವ ಧರ್ಮದರ್ಶಿ ನೀನಾಗಬೇಕಲ್ಲದೆ ದರ್ವರಾಶಿಯು ನಿನ್ನಲ್ಲಿರಬಾರದು.' ಇಂತು ಧರ್ಮದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಡೆದವರು ಎಷ್ಟು ಜನ ಸಿಕ್ಕುವರು ? ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬೆರಳ ಮೇಲೆ ಎಣಿಸುವಷ್ಟು ಜನರಾದರೂ ಸಿಗುವರೆ ? ಈ ಬಗೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬೋಧದ ಪರಿಣಾಮವೇನೂ ತೋರದ್ದರಿಂದಲೂ, ಧನಸಂಪತ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣದಿಂದ ಸಮಾಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಡವ-ಬಲ್ಲಿದರೆಂಬ ಕೃತಕ ಭೇದವು ತೋರಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ದುಡ್ಡಿನ ದುರುಪಯೋಗದಿಂದ ಅಶಾಂತಿ ಅತ್ಯಪ್ಪಿಗಳು ತುಂಡವನಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಆ ದುಡ್ಡಿನ ಸರಿಯಾದ ವಿನಿಯೋಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಹೊಸ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ದುಡ್ಡು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸೊಮ್ಮು ಆಗದಂತೆ ಸರಕಾರದ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸೊತ್ತು ಆಗುವಂತೆಯೂ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲ ಎನ್ನುವಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ದುಡ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವಂತೆಯೂ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂತು. ಇಂತಹ ಯೋಜನೆಯೇ ಸಾಮ್ಯವಾದ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರು ಬಡವರು ಎಂಬಿ ಭೇದ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಇಂದಿನದಲ್ಲ, ಅದು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನದು. ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳ ಕೈವಾರಿಯಾದ ಬಸವಣ್ಣನು ಉಳ್ಳವರ ಬಿಗುವಿನ ಬಿಂಕವನ್ನೂ ಬಡವರ ಬೆಡಗಿನ ಭಕ್ತಿಯ ಭಾವವನ್ನೂ ತನ್ನ ದೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಮನಂಬುಗುವಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ :

ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯವ ಮಾಡುವರು:

ನಾನೇನ ಮಾಡುವೆ ? ಬಡವನಯ್ಯಾ !

ಎನ್ನ ಕಾಲೇ ಕಂಬ, ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ,

ಸಿರ ಹೊನ್ನ ಕಳಸವಯ್ಯಾ.

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ, ಕೇಳಯ್ಯಾ,

ಸ್ಥಾವರಕೃಳಿವುಂಟು; ಜಂಗಮಕೃಳಿವಿಲ್ಲಾ !

ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರವೆಂದರೆ ದುಡ್ಡು, ಜಂಗಮವೆಂದರೆ ದುಡಿತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ದುಡಿತವೇ ದುಡ್ಡಿನ ತಾಯಿ, ದುಡಿತವೇ ಬೆಲೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತಾಯಿಬೇರು. (Labour is the sole source of values) ಎಂದು ಮಾರ್ಕ್ಸನು ಹೇಳಿರುವನು. ದುಡ್ಡಿನ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವುದು ಭಂಡವಲುಶಾಹಿ ಪದ್ಧತಿ; ದುಡಿತದ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆಗೆಯ್ಯುವುದು ಸಾಮ್ಯವಾದ.

ದುಡಿತದ ಗೌರವವು ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಒಮ್ಮೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಧನಿಕರು ದರಿವರು ಎಂಬ ಈ ವರ್ಗಕಲಹವು ಅಳಿಯುವದು, ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯು ಅಡಗುವದು.

ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಳು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಮಾನವನಿಗೆ ಕೂಳಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಪೂರೈಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬಳಿಕ ಕಂದರ್ಪನ ವಿಚಾರ. ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಕೂಸು ಕೂಳಿಗಾಗಿ ಅಳುವದೇ ಹೊರತು ಕಾಮ ವಾಸನೆಯ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಕಾಮವಾಸನೆಯು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ೧೬-೨೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ. ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಕಾಮಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಒಂದು ನಿರ್ಗಮನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ಯೋಜನೆಯೇ ಮದುವೆ, ಕಲ್ಯಾಣ. ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದರೆ ಮಂಗಳ, ಶುಭ. ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯದ ಮುಖಾಂತರ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಕಲ್ಯಾಣವೆಂದರೆ ಎರಡು ದೇಹಗಳ ಕೂಡಿಕೆಯಲ್ಲ, ಎರಡು ಆತ್ಮಗಳ ಹೊಂದಿಕೆ. ಸಂತಾನ ಸಂವರ್ಧನೆಗಾಗಿ, ಕುಟುಂಬ ಧಾರಣೆಗಾಗಿ, ಮಾನವ ಜೀವನದ ಸಾತತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ (for the continuity of the human race) ಕಲ್ಯಾಣ! ಇದರಿಂದ ವಂಶಾವಳಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ, ಅಸ್ತಿಯ ವಿತರಣೆಯ ವಿಚಾರವೂ (the problem of descent, inheritance and succession) ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಮದುವೆಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವೆನ್ನುವದರಿಂದ ಅದು ವನಿತೃವಾದ ಕಾರ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದೊಂದು ಗುತ್ತಿಗೆಯ ವ್ಯವಹಾರವಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯರ ಮದುವೆಯ ವಿಧಾನವು ದೋಷರಹಿತವೆಂದಲ್ಲ. ಮದುವೆಯ ಕಟ್ಟಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅವಶ್ಯಕ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳಾಗಬೇಕು. 'ಅಪುತ್ರಸ್ಯ ಗತಿನಾಸ್ತಿ' ಎಂಬುದರ ಅತಿರೇಕ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದೆ. ತಮ್ಮ ಒಡಲಿ ನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದರಿಂದಲೇ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿ ಬಾಂಧವ್ಯದಿಂದಲೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. 'ಪುನ್ನಾಮ ನರಕಾತ್ ತ್ರಾಯತೆ ಇತಿ ಪುತ್ರಃ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಪನಿಕ ನರಕದ ಒಂದು ಭೀತಿಯನ್ನು ನಾಟಿಸಿದ ಸಾಹಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಜೀವನವು ಪಿತೃ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಲಿ ಮಾತೃಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಲಿ ಕುಟುಂಬ ಸಂವರ್ಧನೆಯೇ, ಸಂತತಿಯ ಬಯಕೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಹಲವು ಕುಟುಂಬಗಳು ಕೂಡಿ ಕುಲ, ಹಲವು

ಕುಲಗಳು ಕೂಡಿ ಪ್ರಾಂತ, ಹಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ. ರಾಷ್ಟ್ರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕುಲವನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸುವ ವರ್ಣ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ವೃತ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿದೆ. ಕಂದರ್ಪದ ಬಗೆಗಿನ ವ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಲ್ಯಾಣದ ಪಾವಿತ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು.

ಧರ್ಮವು ಭಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಬಹು ಕಾಲದಿಂದ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ನೋಜಿಗವನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ವಸ್ತು ಅನಂತ ನಕ್ಷತ್ರ ತಾರೆಗಳಿಂದ ಸುಶೋಭಿತವಾದ ಮೇಲಣ ಆಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾವನೆಯು ಬುಗ್ಗೆಯಂತೆ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜಾಗೃತವಾಗಲು ಅವಕಾಶವೊದಗುತ್ತದೆ. ಭಯ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಜಿಗವೂ ಅಂಜಿಕೆಯೂ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹುಟ್ಟು-ಮೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವದು ಇಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದು ಗುರುತ್ವಾಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ನ್ಯೂಟನ್‌ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷೇಪ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಆಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್‌ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವ ತತ್ವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಳ್ಳದೆಂದು ಹೇಳುವನೋ ಊಹಿಸುವದೆಂತು? ಅನುಭಾವಿಯು (Mystic) ಮಾತ್ರ ಅದು ನನುಗೆ ತಿಳಿಯದ ಮಾತೆಂದು ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೌನವಾಗಿ ಬಿಡುವನು. ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವನು. ಅವನ ಪೂಜ್ಯ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಯ (awe) ಸೋಜಿಗ (wonder) ಕೃತಜ್ಞತೆ (gratitude) ಇವು ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರು ಭಾವಗಳ ಮುಷ್ಠಿಯೇ ಧರ್ಮ. ಅಸಾರವಾದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಮಾನವನು ಮೊದಲು ವಿಸ್ಮಯಗೊಳ್ಳುವನು. ಮಳೆ ಮಿಂಚು ಗುಡುಗು ಸಿಲುಕುಗಳ ಅರ್ಭಟೆಗೂ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳ ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ ಹೆದರುವನು. ಆದರೆ ನಿಸರ್ಗವು ಯಾವಾಗಲೂ ಘೋರವಾಗಿಯೂ ಕ್ರೂರವಾಗಿಯೂ ಇರದೆ ತನಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವದು, ಸಂಪದವನ್ನು ನೀಡುವದು ಎಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಬಗೆಗೆ ಅವನು ಕೃತಜ್ಞತಾ ಭಾವವನ್ನು ತಳೆಯುವನು.

‘ಇಳಿ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಬೆಳಿ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಸುಳಿದು ಬೀಸುವ ವಾಯು ನಿಮ್ಮ ದಾನ; ಎತ್ತು ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಬಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಸುತ್ತಿ ಹರಿಸ

ಸಾಗರವೆಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ವಾಸ ಎಂಬ ಅನನ್ಯವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತಾ ಭಾವವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ? ಅವನ ಈ ತೆರನಾದ ಪೂಜ್ಯ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯ ಗೂಢವೂ ಅಡಗಿದೆ.

ಶರಧಿಯ ಮೇಲೆ ಧರೆಯ ಕರಗದಂತಿರಿಸಿದೆ,

ಅಂಬರಕ್ಕೆ ಗದ್ದುಗೆ ಬೋದುಗೆ ಇಲ್ಲದಂತಿರಿಸಿದೆ.

ಎಲೆ ಮೃಡನೆ,

ನೀನಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ದೈವಂಗಳಿಗಡುವೆ, ರಾಮನಾಥಾ ?

ವೇದಮುಖಿಗೆ ಇಂತಹ ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುವು ಅಗ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮಾನವರಿಗೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಅದರ ಮಹತ್ವದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಪೂಜೆಗೆ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹ (ಮೂರ್ತಿ) ಪೂಜೆಯ ವಿವರಣೆಯಿದೆ; ಜೈನ ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ವಿಭೂತಿ ಪೂಜೆಯುಂಟು. ವಿಭೂತಿಯೆಂದರೆ ಸಿದ್ಧ ಪುರುಷ, ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿ, ಅರುಹಿನ ಮಹಾಂತ, ಜಂಗಮ ಪುಂಗವ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದಾತನೇ ಜಿನ; ಬೋಧಿಯನ್ನು (Enlightenment) ಪಡೆದವನೇ ಬುದ್ಧ. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ವಿಭೂತಿ ಪೂಜೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆಯೆ ಎಂದು ಸಕೃದ್ವರ್ತನಕ್ಕೆ ಅನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ಗೌಹ್ಯ, ಸ್ಥಾವರ ಪೂಜೆಗಿಂತ ಜಂಗಮ ಪೂಜೆಯೇ ಅಧಿಕ ಎಂಬ ಗೂಢ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ವೀರಶೈವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮನ್ವಯದ ನಾವೀನ್ಯತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗೆಗಿನ ಆಗಾಧ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ರಹಸ್ಯದ ಅರಿವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿಕೊಂಡ ಕೇವಲ ಅರುಹಿನ ಮಹಂತನ ಬಗೆಗಿನ ಗೌರವಾದರಗಳಾಗಲಿ ಕಾಣದೆ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧೈಸಿ ಪ್ರಭಾವಿಸುವ ಸಮನ್ವಯ ಧರ್ಮಪ್ರಭೆಯೊಂದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಧರ್ಮವು ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ನೀತಿಯು ಮಾನವ ಮಾನವರಲ್ಲಿಯ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿನರಿಸುವದು. ಮಾನವನು ಸಂಘ ಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರ ಭಾವನೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಭೀತಿಯ ಮೂಲಕ

ವಾಗಿಯೇ ನೀತಿಯ ಬೋಧೆ ಇರುತ್ತದೆ. ನೀತಿಯ ತಾ'ಹದಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಶಾಂತಿಯೂ ನೆಮ್ಮದಿಯೂ ದೊರೆಯದು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮಾನವನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತನೂ ಆಗಲಾರನು. ಅಕ್ಷರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾನವನು ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಅದೆಷ್ಟೋ ಸಲ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೇ ತೀರಾ ಅಸಂಸ್ಕೃತಿದ್ರೋತಕನಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗಿದ್ದುಂಟು; ಅವರು ಅಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ವರಿಪಾಕ. ಮನಸ್ಸು ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ತನ್ನ ಸಾವಿರ ದಳಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ಶಾಂತಿಯನ್ನು, ಕಾಂತಿಯನ್ನು, ನಿಯಮವನ್ನು, ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಾಣುವದು; ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಹವಣಿಸುವದು, ಹೆಣಗುವದು. ನೀತಿಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೇ ? ಈ ಸತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಶಾಂತಿ ನಿಯಮಗಳು ಒಂದೊಂದು ರೂಪ ತಳೆದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಲೆಗಳಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು. ಬಹು ಮುಖವಾದ ಮನವು ಬಹು ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ತೋರಿಕೆಗೆ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹಲವು ಕಲೆಗಳು ಎಂದು ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳ ಗುರಿ ಒಂದೇ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅದುವೆ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ, ಸತ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ. ಇಂತಹ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕುಟುಂಬವು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಪಾಠಶಾಲೆ. ಮೃದುಮಧುರವಾದ ಬಾಂಧವ್ಯವು ಮೊಳೆಯುವದು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ. ತಾಯಿ-ತಂದೆ, ಸತಿ-ಪತಿ, ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮ, ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿ, ಭಾವ-ಮೈದುವನ, ಅತ್ತಿಗೆ-ನಾದಿನಿ, ಅಳಿಯ-ಸೊಸೆ— ಹೀಗೆ ಹಲವು ತೆರನಾದ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣಬಲ್ಲೆವು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವೆವು. ಈ ಮೃದು ಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಹಕಾರ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಭೂತದಯೆ, ಅನುಕಂಪ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ, ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ— ಈ ಮುಂತಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಕೊನೆಯೊಡೆಯುವವು. ನೀತಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ವಿಕಸಿತವಾಗುವ ಈ ಸದ್ಗುಣಗಳೇ ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನಕ್ಕೂ ಸಮಾಜದ ಸುಸ್ಥಿರತೆಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅಡಿಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು. ಆದುದರಿಂದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗೆ ಭದ್ರನಾಥ ತಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಒಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿಜಿಯಾಗಿದೆ. ಪಡುವಣದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯುಂಟು. ಅವರ ಈ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಜ್ಞಾನವಾದರೂ, ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಾಸದ ದ್ಯೋತಕವೂ ವಿಜಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿಯೇ. ಅಣು ಅಣುಗಳನ್ನು ಜೇರ್ಪಡಿಸಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಅಣುಬಾಂಬನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದುದೂ ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಯೇ. ಅಣುಬಾಂಬಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಹಾಯ್ಡ್ರೋಜನ್ ಬಾಂಬನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದು ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯೇ. ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾದ ಶಕ್ತಿ, ಅಪಾರವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇನೋ ಬೆಳೆದುವು. ಆದರೆ ಶಾಂತಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಕೊಸರಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು! ಶಕ್ತಿಯು ಅಂಧವಾಗಿದೆ; ಅದಕ್ಕೆ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಪ್ರವಾದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಅಧೀನಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವನು ಸಮಾಧಿಸ್ಥನು ಎಂದರೆ ಶಾಂತನು, ಪ್ರಕಾಶಮಯನು, ಸರ್ವಜ್ಞನು. ಶಾಂತಿಗೆ, ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ಶಾಂತಿಗೆ ಕುರುಡು ಶಕ್ತಿಯು ಅಧೀನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಮಾನವನ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಾಸವನ್ನೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲಣ ಅದರ ವಿಜಯ ಅಥವಾ ವಿಕಾಸವನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನವು ಇಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಎಂತಹದಾಗಿದೆ? ಅದು ಇಂದು ಮಾನವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾರಕ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನವು ತಾರಕವಾಗುವ ಬದಲು ಮಾರಕ ಪಾಗಹತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಜನತೆ ತಲ್ಲಣಿಸತೊಡಗಿದೆ, ಸಿಡಿಮಿಡಿಗೆಗೊಳ್ಳಹತ್ತಿದೆ. ಮಾನವ ಕುಲವನ್ನೇ ಮೃತ್ಯುವಿಗೀಡುಮಾಡುವಂತಹ ಮಾರಕ ಶಕ್ತಿಯು ನಮಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಜನತೆ ಒಕ್ಕೂರಲಿನಿಂದ ಕೂಗತೊಡಗಿದೆ; ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿ ಬಾಳುವಂತಹ ತಾರಕ ಶಾಂತಿ ನಮಗಿಂದು ಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಟೋಕವೆಲ್ಲ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಾಂತಿ ಎಲ್ಲಿದೆ?

ಶಾಂತಿಯು ಎಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಒಬ್ಬನು ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್‌ನನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಅದು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಯೆಂದು ಆತ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅಭ್ಯಾತವು ಈ

ಮಾತನ್ನು ಮಾನವನಿಗೆ ಎಂದಿನಿಂದಲೋ ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ನಿದ್ರೆಯು ಒಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಕಾರಣವೇನು? ಗಾಢ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಲಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವವು. ಅದರಿಂದ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿಂತ ಪ್ರವರ್ತನೆಯ, ವರಮ ಶಾಂತಿಯ ಅನುಭವವು ಮೊಳೆಯುವದು. ಈ ಶಾಂತಿಗೆ ನಿರ್ವಾಣವೆಂದೂ ಮೋಕ್ಷವೆಂದೂ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳುಂಟು. ಮಾನವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದ ಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅವನ ಸಹಜಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದ ನಿದ್ರೆಯಿಂದಲೇ. ನೀತಿ ಭೀತಿಯ ಮೀರಿ ನಿಂದು ನೋಡುವ ಕಲೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪ ತಾನಾದಾಗ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅದರ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಮೋಕ್ಷ ಎಂದು ಇದನ್ನೇ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ನಿದ್ರೆಯ ಅನುಭವವು ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಡುವದು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ಹಾಗೂ ಶಾಂತಿ ಇವೆರಡೂ ಇರುವವು. ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲದಾಗಲೇ ಪ್ರಕಾಶವು ತಲೆದೋರಿ ಶಾಂತಿಯು ಮೈದೋರುವುದರಿಂದ ಸಾಧನದಿಂದ ವೃತ್ತಿಲಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಪ್ರಕಾಶ ಶಾಂತಿಗಳು ಕೈಸೇರುವವೆಂದು ಮನಗಂಡರು ಅನುಭಾವಿಗಳು. ಅಂತರಿಕ್ಷ ನಿಲ್ದಾಣದ ಮಾತನ್ನು ನಾವೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಭೂಮಿಯಿಂದ ೧೦೭೫ ಮೈಲುಗಳ ಅಚ್ಚಿಗೆ ಗಾಳಿಯ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ, ಅದು ನಿವಾತಸ್ಥಾನ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನವನ ದೇಹವಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಚಕ್ರವಾದ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ಸುಳಿವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಮಾನವನು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಆಗ ಅವನಿಗೆ ನೀಶಬ್ದ ನೀರವ ಶಾಂತಿಯು ಅಳವಡುವದು. ಈ ಶಾಂತಿಯು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದು; ಬೇರೆಡೆಗೆ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಇದನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಕಲಿಯಬೇಕು. ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಾಣದಂತಹ ತನಕದಿಂದ ಇಂದು ಜಗತ್ತು ಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತದೆ, ನಮಗಿಂದು ಬೇಕಾದುದು ಈ ಪರಮ ಶಾಂತಿ ಈ ನೀಶಬ್ದ ನೀರವ ಶಾಂತಿ! ನಾವು ಇದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರೇವೆ?

ಶಿವಯೋಗ ರಹಸ್ಯ

ನಾವು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದರೂ ಗುರಿ ಒಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಮೋಕ್ಷ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಕ್ತಿ ಇದುವೆ ಜೀವನದ ಹೆಗ್ಗುರಿ. ಮುಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಬಿಡುಗಡೆ. ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ತೊಡಕಿಸುವದು ಮೋಕ್ಷ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಿ ಪದದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅರ್ಥದ ಗೂಢವಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಚತುರ್ವಿಧವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವುದುಂಟು ಸಾಲೋಕ್ಯ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಾರೂಪ್ಯ ಸಾಯುಜ್ಯ ಎಂದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುವ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಆತನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದು ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಆತನ ರೂಪವೇ ಜೀವನ ರೂಪವಾಗುವದು ಸಾರೂಪ್ಯ ಮತ್ತು ಆತನೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿ ಒಡವೆಯುವದು ಸಾಯುಜ್ಯ. ಈ ಚತುರ್ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಫಲಪದವಿಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಜಗತ್ತು ಮಾಯಾಮಯ; ಜೀವನು ದೇಹತೊಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವದು ಒಂದು ಬಂಧನ; ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಆನಂತವಾದ ಈತಿ ಬಾಧೆಗಳ ಉರುಳಿಗೆ ಸಿಲುಕುವನು ಇದೂ ಒಂದು ಬಂಧನ; ಈ ಬಂಧನದಿಂದ ವಾರಾಗಲು ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗಬೇಕು; ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯವಿಶೇಷಗಳ ಗಾಢವಾದ ಫಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಚತುರ್ವಿಧ ಫಲಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಹೊಂದಲು ಜೀವನು ತವಕಪಡುವನು, ತಕ್ಕವನಾಗುವನು— ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯು ಮುಕ್ತಿಯ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿವಿಧ ಮುಕ್ತಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾಕ್ರಾಂತಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಗಾಗಲಿ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ. ಈ ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಅವನ್ನು ಸಾಧ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ; ಇವಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಗತಿವರ ಅವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಯೋಗದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗ ಶಬ್ದವು 'ಯುಜ್—ಕೂಡು, ಒಂದಾಗು, ಬೆರೆ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಯೋಗ ಕೂಡಿಕೆ

ಎಂಬ ಅರ್ಥನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಯೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸಾಧನೆಗೆ ಯೋಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮತವಂಥಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಸಂಯೋಗದ ಸ್ವರೂಪವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ದ್ವೈತ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡರ ಮಧುರವಾದ ಮಿಲನವೇ ಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇರೆಗೆ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯೇ ಇಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವದೇ ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗವೆನಿಸುವದು. ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜೀವ-ಶಿವರು, ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೋರುವ ಈ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಯೋಗಿಯು ಶಿವ-ಜೀವರ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾಯೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನದ ವಿಸ್ಮೃತಿಯೊದಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತು, ಅಣವ ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಕರ್ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ತೆರನಾದ ಮಲಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಲ ನಿಯತಿ ರಾಗ ವಿದ್ಯಾ ಮತ್ತು ಕಲಾ ಎಂಬ ಪಂಚಕಂಚುಗಳಿಂದಲೂ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಆತ್ಮನು ಇವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಯೋಗವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಹಲವಾರು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವಾಗಮಗಳ ಮೂರನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಂದು ಹೆಸರು, ಈ ಯೋಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಯೋಗದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ಸುಸಂಬಂಧವಾದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಪಾತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಯೋಗಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವೂ ಒಂದು ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಪಾತಂಜಲಿಯು 'ಯೋಗಃ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿನಿರೋಧಃ'

ಎಂದರೆ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಗೊಳಿಸಿ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಯೋಗ, ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ವದ ಜ್ಞಾನವು ಲಭಿಸುವದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗಳಿಂದ ಅಜ್ಞಾನದ ಕತ್ತಲೆಯು ಕಳಚುವದು; ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು ಎಂದು ವಾತಂಜಲಿ ಋಷಿಯ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮನವು ಒಂದು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಭೌತಿಕವಾದ ವದಾರ್ಥಗಳಂತೆ ಮನವೂ ಜಡವಾಗಿದೆ. ಜೈತನ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಜಡವಾದ ಮನದ ಆಚೆಗೆ ಜೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮವಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಗಮದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ತ ಚಲತಿ ಸಂಸಾರೋ ನಿಶ್ಚಲೆ ಮೋಕ್ಷ ಏವ ಚ'— ಎಂದರೆ ಈ ಮನಸ್ಸು ಈ ಚಿತ್ತವು ಚಂಚಲವಾಗಲು ಸಂಸಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಅದ್ಭು ನಿಶ್ಚಲಗೊಳ್ಳಲು ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಂಸಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಕೀಲವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನವನ ಭದ್ರವಾದ ಭೌತಿಕ ಶರೀರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ನರಮಂಡಲದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನರಮಂಡಲದ ಬೊಡ್ಡೆಯೆನಿಸಿದ ಮೇರುದಂಡ ಅಥವಾ ಜಿನ್ನಹುರಿಯು ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯಾದ ಮೂಲ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೊರಟು ಮೇಡುಳಿನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ಕೊನೆಯಾದ ಸಹಸ್ರಾರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಸೆಯಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮಗುವೆಂದೂ, ಮೇಲಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದ ಶಿಶುವೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹವು ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಜೀವಗೊಳಿಸುವ ವಿವಿಧ ಸಂಯೋಜನೆಗಳು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಒಳ್ಳೇ ಮನೋಹರವಾದ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಏಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಪಾರವಾದ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲವೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೊಡ್ಡಿಯಂತೆ ಇರುವ ಜಿನ್ನಹುರಿಯೂ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಿವರಿದ

ಅದರ ಅಸಂಖ್ಯ ಶಾಖೆ ಉಪಶಾಖೆಗಳೂ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಬಹಳ ಗೂಢವೂ ಆಗಿವೆ. ನರಮಂಡಲದಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಿಡದ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಅರಳುವ (ಕಮಲ) ಪುಷ್ಪಗಳಿಗೆ ಚಕ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಗಿಡದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗಂಟುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ನಾಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಬಿಡುವ ಹಣ್ಣು ಇದರ ತುಟ್ಟತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಅಮೃತ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಇದು ಅಮೃತ ರಸದ (Cerebro-spinal fluid) ಮಳೆಯನ್ನೂ ಸುರಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಆನಂದದ ಮಧುರ ವಾಸನೆಯನ್ನೂ ಹರಡುವದು. ಈ ವೃಕ್ಷದ ಹೂ-ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಶಾಖೆ ಉಪಶಾಖೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವವು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಆದರೂ ಸ್ಥಿರ ಸತ್ಯವಾದ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಸಮಿಯಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಕೆಲವು ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಟ್ಟು ಗೌಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ನರಮಂಡಲದ ರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗೆಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರ ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗ (Lobe) ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ (Pituitary gland) ಎಂಬುದೊಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಿದುಳಿನ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (Third ventricle) ಹಿಂಬದಿಗೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ (Pineal gland) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಅವಸವವಿದ್ದು ಅದು ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಉದ್ದಿನ ಬೇಳೆಯಷ್ಟು ಎಂದರೆ ಇಂಚಿನ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟಿದ್ದು ನೆರೆ ಬಣ್ಣದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯು ಮಾಗಿದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕವಳಿ ಹಣ್ಣಿನ ಗಾತ್ರದ್ದಿದ್ದು ಮಿದುಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮಗ್ಗಲೆನಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಋಣಕಂಪಿ (Negative pole)

ಯಂತಿದ್ದರೆ ಪಿಚ್ಚುಯಿಟರಿಯು ಧನಕಂಬಿ (Positive pole) ಯಂತಿರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ ಇರುವದರಿಂದಲೇ ದೃಷ್ಟಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವುಂಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಮತ್ತು ಪಿಚ್ಚುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವಿಕಾಸದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮತ್ತು ಅತಿ ಉಚ್ಚವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಎಂದರೆ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಬೋಧವು ಸ್ವಾನುಭಾವವು ಒಡಮೂಡುವದೆಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವ-ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳಾಗಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬಲ್ಲಿದವಾಗಲಿ ಮಗುವಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಲಾರದು. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸರಿಯಾದ ವಿಕಾಸವು ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವ-ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಬೋಧದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲದು; ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯು ಸ್ಫುರಣ ಜ್ಞಾನದ ಕೇಂದ್ರ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಯೋಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು: ಯೋಗವು ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅದು ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಸ್ಫುರಣಗಳತ್ತ ಜಾಗ್ರತಗೊಳ್ಳುವ ಮನಃಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಬಲ್ಲದು. ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಸಾಗಿರುವ ಅನಂತವಾದ ಅರಿವಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆ ಮನದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಏರಿಸಬಲ್ಲದು. ನಿಜಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಂದು ಏರಿಯಲ್ (Aerial) ನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ರೇಡಿಯೋ ಶಕ್ತಿಯ ಆಕಾಶವಾಣಿವ್ರಸಾರಕ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಹಕ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮುವ ಮತ್ತು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಾರದ ಅನ್ಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಉನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಾಗಲೆಂದು ನೆರವಾಗಲೂ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆ ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯಲೂ ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶ ಕಾಲಗಳ ಸಾಧು-ಸತ್ಪುರುಷರ ಮುನಿ-ಯೋಗಿಗಳ ಸಿದ್ಧ-ಬುದ್ಧರ ಪರಂಪರೆಯು ಮಾಡಿದ ಪವಾಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳು ಈ ಗೌಪ್ಯವಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಭಾವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಜರುಗಿರುವವು, ಜರುಗುವವು. ಸಾಧಕನನ್ನು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕರೆದೊಯ್ದ

ಕೊನೆಗೆ ಇಚ್ಛಿತವಾದ ಗುರಿಯ ಸಮ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುವದೂ ಈ ಗುಹ್ಯವಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸಿದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ.

ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಗೌಣವಾದ ಹಾಗು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡುವದು ಬೆರೆಯುವದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಶಿವಯೋಗ ಎಂದರೆ ನಿರಾಕಾರ ಶಿವನನ್ನು ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವದು. ರೇಖಾಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರ್ತುಲದ ಇಲ್ಲವೆ ತ್ರಿಕೋಣದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಂದು ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಂದು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯೇ ಈ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಮಹತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಹತ್‌ನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಭೆಗೆ, ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕಣ್ಣು ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಕಿವಿಯು ಒಂದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಹಾಗೆಯೇ ಇನ್ನುಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ ಶಿರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯು ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದೆ, ಮತ್ತು ಅದು ಮನನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯು ಹೊರಚಿಮ್ಮದಿದ್ದರೆ, ಮನಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ವಿಷಯಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತಿರುವ ವರೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಚಾಂಚಲ್ಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಹರಿದಾಟ ಹೊಯ್ದಾಟಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿ ಅರಿವಿನ ಅಖಂಡ ಶಾಂತಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಯಿತೆಂದರೆ ಸಾಧಕನು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವನು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯಗಳ ಸನ್ನಿಹರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಲೇ ಮನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದಾದರೆ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವ ಸಂವೇದನೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನರಗಳಿಗೆ ಚಾಲನೆಯುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸ್ಪರ್ಶವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ, ಮನಸ್ಸು ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ತರಹದ ಹರಿದಾಟವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಾಗ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ವಿಷಯ

ಗಳೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಶ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಒದಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನದ ವ್ಯಾಪಾರ ರಹಿತವಾದ ಶುದ್ಧ ಸಂವಿತ್-ಜ್ಞಾನದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮನ ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಅಂತರಿದ್ರಿಯಗಳ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸರ್ವ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಪುರುಷನು ಸ್ವಸ್ಥಾನವಾದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಉಳಿದು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಸಾಧನೆಯು ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸುಪ್ತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯು ವಿಕಾಸವಾಗದೆ ಒಂದು ಅಪ್ರಬುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಎಂದೂ ಅವನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಅತಿ ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗ್ರಹಣವನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿಯೂ, ಅಖಂಡವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಲು ತುಂಬಾ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಣ್ಣು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಿವಿಯು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕರಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಈ ಅವಯವವು ಅಖಂಡ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಯವವನ್ನೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿ ಕೊಂಡ ಯೋಗಿಯು ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವ ಕಾಲವನ್ನು ಮೀರುವನು. ಮಾನವನು ಅನಾದಿಯಾದ ಕಾಲ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು; ಆಗ ತಲೆದೋರುತ್ತಿರುವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸುವ ಭ್ರಮೆಯೇ ಕಾಲದ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗಿಯು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅರಿವಿನ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಈ ಕಲ್ಪಿತ ಕಾಲದ ಭ್ರಮೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದು-ಇಂದು-ಮುಂದುಗಳೆಂಬ ಕಾಲದ ದಂದುಗವೇ ಇಲ್ಲ. ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಅರಳಿದ ಅವನ ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿತ್ಯ ನವೀನವಾದ ವರ್ತಮಾನವೇ ತೋರುವುದು. ಆದರೆ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದು-ಮುಂದುಗಳ ಅಕಲನೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಮನಿಸುವುದು. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗುವಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗೆ ಇಂಥದೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮೈಗೊಡುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ

ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ತೃತೀಯ ನೇತ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಹಣೆಯ ನಡುವಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಾಗುತ್ತಿರುವವು. ಈ ಕಣ್ಣನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದುಗಳು ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ತಿಲಕವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಶಿವನನ್ನು ಚಿತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದು ತೋರಿಸುವಾಗ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಕೆಂಪು ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಾಣಿಸುವರು. ಇದರ ರಹಸ್ಯವೇನು? ಇದು ತೃತೀಯ ನೇತ್ರವಾದ ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಿವನು ಒಬ್ಬ ಮಹಾಯೋಗಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಜಂಂಂ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಮೊಹಂಜೊ-ದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗೆತಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಯೋಗಿ ಎಂದು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕೇಳುವೆನೆಯತ್ತ ಇಳಿಯುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಲೈಂಗಿಕ ಸುಖಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಮುಳುಗಿಬಿಡುತ್ತಿವೆ. ಎಂತಲೇ ಈ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ವಿಕಾಸವು, ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಪ್ರಗತಿಯು ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಾಮಾಂಗ ಇವು ತಕ್ಕಡಿಯ ಎರಡು ಪರಡಿಗಳಿದ್ದಂತೆ; ಒಂದು ಭಾರವಾದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಡಿಯು ಹಗುರಾಗಿ ಮೇಲೆ ಏರಲೇಬೇಕು, ಕಾಮವಾಸನೆ, ಲಾಲಸೆ, 'ಲಿಬಿಡೊ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತಾಗ, ಅದನ್ನು ಶಕ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಗುರುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುವದು ಎಂದರೆ ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಪ್ರಭಾಪುಂಜವಾಗಿ ಆರಳಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಮಾನವನು ವಿಚಾರವೋಂದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ವರೆಗೆ ಉಳಿದನೆನ್ನೋಣ; ಆಗ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ನಡುಕವನ್ನಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಹರಿವಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ನಡುಕವು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯಿರುವ ಮಿದುಳಿನ ಪೊಳ್ಳು ಭಾಗದಲ್ಲಿ (Sub-archonoid space) ಇಲ್ಲವೆ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸಾಂದ್ರವಾದ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಳುಗುಳು

ಹರಿದಾಟವೊಂದರ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಚಾರವು ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿಯ ಸುಳಿದಾಟವು ಪ್ರಬಲವಾದ ಓಟಾಟದಲ್ಲೇ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಆಘಾತವುಂಟಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇಡೀ ದೇಹವೇ ವಿದ್ಯುತೀಕರಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಆಗ ಆ ವಿಚಾರವು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಜಾಗೃತಗೊಂಡು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸಂತತಧಾರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಚಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅತ್ಯುಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು.

ಗತಿಯೇ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಜೀವನವು ಗತಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಗತಿಯೇ ಸ್ವಂದನವು. ಒಂದೇ ಒಂದಾಗಿರುವ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವು ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಅದು ಅತ್ಯಂತಿಕ ಗತಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಇಲ್ಲವೇ ಅತ್ಯಂತಿಕವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆಯೆಂದೂ ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಆ ವಸ್ತುವು ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ತೋರಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಗತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಣೆ-ಸ್ವಂದನಗಳು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಗತಿಯೊಂದರ ತಿಳಿತಿಳಿಕೆಯು ಅನುಭವಗಮ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗತಿಯು ಕಾಲದ ವರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು. ಒಂದು ಹಲವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಾಗ ಗತಿಯು ಒಡಮೂಡುವದು. ಆದರೆ ಈ ಗತಿಯು ತಾಲ-ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಜೀವನ ಅರಿವು ಆರೋಗ್ಯ ಎಂದು ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ತಾಲ-ಲಯಗಳು ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮರಣ ಮರಹು ಅನಾರೋಗ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಬೇಕು. ಜೀವನ-ಮರಣ, ಅರಿವು-ಮರವೆಗಳು ಗತಿಯಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಎರಡು ಅವಳಿಜವಳಿಯಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಈ ವ್ಯಕ್ತಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಸ್ತುಜಾಲದಿಂದ ನಾವು ಸುತ್ತುವರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆವಷ್ಟೆ! ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಮ್ಮ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅವಯವಗಳು ನಾನಾ ವಿವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಂಡಾಗ ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಗತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೆಸರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಕೆಲವು ಗತಿಗಳಿಗೆ 'ಪ್ರಕಾಶ- Light' ಎಂದೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿತವಾದ ಮನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಗತಿಗಳಿಗೆ 'ಸಂವೇದನೆ-Sensation' ಎಂದೂ

ಕರೆಯುತ್ತೇನೆ. ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಹೊರಟ ಕಿರಣಗಳು ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪರಾವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಪ್ರಭೆಯೊಡನೆ ಬೆರೆತಾಗ ನೋಟವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆಯೇ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮನ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಕಾಶವು ತರಂಗರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದಾಗ ಸಂವೇದನೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನಸ್ಸು ಹಿಂದಣ ಸಂವೇದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ ಪರಿಣಾಮ ಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇಂದು ಎಡೆವಿಡದೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಸಂವೇದನೆ ಪ್ರಭಾವ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಅದು ಒಂವೇ ಸವನೆ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಕ್ತಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೂ ದೋಷ-ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳೂ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ ಇವು ಹಿಂದಣ ಹಾಗೂ ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾವಳಿಗಳ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಾವು ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತೆ ಆ ಮನವು ರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ಅದನ್ನು ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಅದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ಬಾಹ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅರಿವನ್ನು ನಾವು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ಸ್ವಂದನವಿರುತ್ತದೆ; ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅದು ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಅದು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂವೇದನೆಯೂ ಮೊದಲೇ ಜಾಗೃತವಾಗಿರುವ ಈ ಮನದ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ಬರುವ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಇದ್ದ ಸ್ವಂದನ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಸ ಸ್ವಂದನ ಸಂವೇದನೆಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ; ಮೊದಲೇ ಇದ್ದವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ರೂಪದೊಡನೆ ಅವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರತಿಕ್ರತಿ, ರೂಪ. ಈ ರೂಪಗಳೂ ಸತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲ, ತೋರಿ ಅಡಗುವ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಿಥ್ಯಾರೂಪಗಳು.

ನಾವು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಕಲಾವಳ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ಮಾತು ಅತಿ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ: ರಂಜಿತವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತು-ಒಡನೆ ಗಳನ್ನು, ಸಂವೇದನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವ ಪಡೆದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅರಿಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣುವುದಾದರೆ ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬೇರೆಯಾಗುವದು. ಒಗೆಗೆ ಇವನ್ನು ಕಾಣುವದು ಅನಾಧ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಅಂತರಂಗದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಪುನೀತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕಾಣುವದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ಆತ್ಮನಾಮರ್ಥದಿಂದ ಉಗಮಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ವರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಲಿ, ಸಂವೇದನೆ ಪ್ರಭಾವ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಈ ಆತ್ಮನಾಮರ್ಥವು ರೂಪಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಕ್ರಿಯಾವುಭಾವಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ಬುಪಯೋಗವನ್ನು ಅದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು ಅಷ್ಟೆ! ರೂಪುಗೊಂಡು ತೋರುವ ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಭಾವನಾಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಮಾತ್ರ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಆತ್ಮಂತಿಕವಾಗಿ ವಿಕಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪರಮ ಯೋಗಿಯು ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಭಾವನಾಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ರೂಪಿಸಿ ತೋರಬಲ್ಲನು. ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯು, ಸುಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯು ನಾಮ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ಥೂಲ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲ ಕಾರಣ ಮಹಾ ಕಾರಣ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ಭೇದಿಸಬಲ್ಲದು. ಯಾಕಂದರೆ ಆತನ ಉನ್ಮನವು, ಆತ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸ್ಥೂಲಮನದಿಂದ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗೈಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರಿಸಿದ ತನ್ಮಯವಾದ ನೋಟವು ತವಸ್ವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಸುವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಜಾಗೃತಗೊಳ್ಳುವದು, ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗೈಯುತ್ತೊಡಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾನಕವೆಲ್ಲ ಅಡಗಿ ಆತ್ಮತೇಜವು ಬೆಳಗುವದು. ತಪಸ್ಸು

ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಭ್ರಮೆಗಳನ್ನು, ದೋಷಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿದರೆ ತೇಜಸ್ಸು ತಮಂಧ ಮುಸುಕಿದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವದು. ತಪಸ್ಸು ತೇಜಸ್ಸುಗಳು ಅವಿರಳವಾಗಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಅವಿನಾಭಾವದಿಂದ ಬೆರೆತು ಓಜಸ್ಸಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವವು. ಓಜಸ್ಸು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಓಜಸ್ಸು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪಕವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ತಳತಳಸ ತೊಡಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗವು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದೋ ಅಂತಹ ಹರಿತವಾದ ಶ್ರೇಯ ಮತ್ತೂ ಸ್ಫುರಿತವಾದ ಜ್ಞಾನ ಇವು ಗಾಢವಾಗಿ ವ್ಯಾವಕವಾಗಿ ಅಳವಟ್ಟ ಅವಸ್ಥೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನನ್ನು ಒಯ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸುವದೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸುವ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೊಂದು ಗಹನವಾದ ಗಂಭೀರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಡಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗವು ನೀಡುವ ನಂಬಿಗೆಯಿದು.

(೨)

ಮುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯಕವಾದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿಚಾರವೃತ್ತಾಲಿ ಇವುಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರ-ಯೋಗ ಲಯಯೋಗ ಹಠಯೋಗ ರಾಜಯೋಗ ಮತ್ತು ಶಿವಯೋಗ ಇವೇ ಆ ಐದು ಯೋಗಗಳು. ವೀರಶೈವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಗಗಳ ಬಗೆಗೆ ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗದಾಚರಣೆಯಿಂದ ಹೊಂದುವ ಮುಕ್ತಿಯು ತನ್ನಿಂದ ಅನ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವಡಿಸದೆ ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಶರೀರದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ಪಡೆಯುವ ಒಂದು ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನುಭವವನ್ನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಯೋಗಿಯಾದವನು. ಯೋಗವು 'ಸಂಯೋಗ, ಕೂಡುವದು' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದಾದರೆ ಈ ಐದು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾದ ಸಂಯೋಗವನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು ಆ ಯೋಗಿಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಹಠಯೋಗಿಗೆ ಪ್ರಾಣ-ಅಪಾನಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗೂಡಿಸುವುದೇ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ರಾಜಯೋಗಿಗೆ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಮನವನ್ನು ಅಮನಸ್ತಗೊಳಿಸುವುದೇ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಶಿವ-ಯೋಗಿಗೆ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದೇ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬೆರಿಸುವುದೇ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ತನ್ನಿಂದನ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಬೆರೆಯಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾದ ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು, ಅರ್ಥಾತ್ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

‘ಸಿಂಹಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಯೋಗೈಕ್ಯಂ’ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಘಟಕಗಳು ಸಿಂಹಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳಾದ ಯೋಗಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಂಬಲಿಸದೆ ಸಿಂಹದಲ್ಲಿ

ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ-ತತ್ವಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಪಿಂಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಾವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉಪಕರಣವೂ ಇಲ್ಲ. 'ಶರೀರಮಾದ್ಯಂ ಖಲು ಧರ್ಮ ಸಾಧನಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಾಂಡವ ಹಸುಗೆಯಿಂದ ವರಬ್ರಹ್ಮನ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ರಹಸ್ಯವಡಗಿವೆ. ಪಿಂಡಾಂಡದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತ, ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಸ್ವಾವಿಯು ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ,

ಪಿಂಡದೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಪ್ರಾಣದೊಳಗೆ ಶಬ್ದವಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ಪ್ರಾಣದೊಳಗೆ ಶಬ್ದವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಶಬ್ದದೊಳಗೆ ನಾದವಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ಶಬ್ದದೊಳಗೆ ನಾದವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ನಾದದೊಳಗೆ ಮಂತ್ರವಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ನಾದದೊಳಗೆ ಮಂತ್ರವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಮಂತ್ರದೊಳಗೆ ಶಿವನಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ಮಂತ್ರದೊಳಗೆ ಶಿವನಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಆ ಶಿವನ ಕೂಡುವ ಅವಿರಳ ಸಮರಸವನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ,
ಅಖಂಡೇಶ್ವರಾ !

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ವಚನವು ಮಂತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ, ಮಂತ್ರಯೋಗದಿಂದ ಶಿವನೊಳಗೆ ಸಮರಸವಾಗುವ ಹದನವನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುವದು.

ಪಂಚವಿಧವಾದ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಯೋಗವು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿರಂತರವಾದ ಮಂತ್ರಾನುಸಂಧಾನದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಜೀವ ಪರಮರನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಸಾಧನೆಯೇ ಮಂತ್ರಯೋಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದು. 'ಮನನಾತ್ ತ್ರಾಯತೇ ಇತಿ ಮಂತ್ರಃ'; ಮನನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವುದು ತಾರಕವಾಗುವದೋ ಅದುವೇ ಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ನಾನುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ನಾಮದಲ್ಲಿ ನಿಜಧಾಮವುಂಟು, ನಿನ್ನ ಕಾಮಿಸಿ ಕರೆದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವುಂಟು' ಎಂದು ಅನುಭಾವಿಗಳು ನಾಮದ ಮಹತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರು

ವರು. ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವಡಗಿದೆ. ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗಿ ಕೂಸಿನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಊದಿ ಇಟ್ಟು ಹೆಸರು ಇಡಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು. ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದ ಶಬ್ದದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಗಾಢವಾದ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆದರೆ ನಾಳು; ಇನ್ನಾವ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕೂಗಿದರೂ ಎಚ್ಚರವಾಗದಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆದಾಗ ತಟ್ಟನೆ ಏಳುವನು. ನಿಪ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ಒಂದೊಂದು ಜಾಗೃತವಿರುವದು. ಎಂತಲೇ ಹೆಸರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೂಗಿದಾಗ ನಿದ್ರಿತನು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವನು. ಆ ಹೆಸರು ಅವನ ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ, ಈ ಪಿಂಡಕ್ಕೆ ಅದು ನಿನವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಆತ್ಮನ ಬದಲು ಕಾಣುವ ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಹೆಸರಿನ ಈ ನಾಮದ ಮೂಲವೆಲ್ಲಿ? ಇದು ಮೊದಲು ದೇಹಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದಂತೆ ತೋರಿದರೂ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಾಡುವ ಉಸಿರು ನಿಂತರೆ ದೇಹವು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವದು. ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅದು ಜಡವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಬಿಡುವದು. ನಿನವಾಗಿ ದೇಹವು ಜಡವೇ. ಆದರೆ ಉಸಿರಿನ ಅಧವಾ ಪ್ರಾಣದ ಎಡೆಯಾಟದಿಂದ ದೇಹಮೇಳಗೆ ಜೈತನ್ಯವು ಒಡಮೂಡುತ್ತದೆ. ಉಸಿರಿನ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡವು ಬಾಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಉಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಅಧವಾ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಉಸಿರಿನ ಎಡೆಯಾಟದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಪ್ತಳವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ಈ ಸಪ್ತಳವೇ ಶಬ್ದ ಎಂದೆನಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಪ್ತಳವೆಲ್ಲವೂ ಶಬ್ದವಲ್ಲ. ಆ ಸಪ್ತಳವು ತಾಳ ಲಯ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿವೆರೆ ನಾದವೆನಿಸುವದು. ಈ ನಾದದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವಿದೆ. ನಾದವು ಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮತಿಯಿದೆ. ಮತಿಯಿಂದ ಮಂತ್ರ. ಏನೂ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಉಸಿರನ್ನು ಬಿಡುವದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ನಡೆದಿರುವಾಗ 'ಹಂ ಸಂ' ಎಂಬ ನಾದ ಅಧವಾ ಧ್ವನಿವಿರೇಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಸೊಂಯಿ ಸೊಂಯಿ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಸೋಹಂ- ಅವನೇ ನಾನು' ಎಂಬುದು ತಾಳ ಬದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದ. ಇದರಲ್ಲಿಯ 'ಹ ಸ' ಎಂಬೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಳೆದರೆ ಉಳಿಯುವದು 'ಓಂ'. ಇದುವೆ ಮಂತ್ರ. ಈ ಓಕಾಂರವೇ ಆತ್ಮನ ಅಧವಾ ಶಿವನ ಹೆಸರು.

ಪಿಂಡದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಒಂಕಾರವೇ ಆತ್ಮನ ಹೆಸರಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಪಿಂಡದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ. ಪ್ರಪಂಚವು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಕಾಣುವದಾದರೂ ಇದು ನೆಲ ನೀರು ಬೆಂಕಿ ಗಾಳಿ ಬಯಲು ಎಂಬ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಭೂತವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಪೃಥ್ವಿಗೆ 'ನ' ಕಾರವೆಂದರೆ ಅದು ಈ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವದು. ಯೋಗಿಗಳು ಈ ಆಕಾರವನ್ನು ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುವರು. ಹೀಗೆಯೇ ಅಪ್ಪುವಿಗೆ ಮಕಾರ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಶಿಕಾರ, ವಾಯು ವಿಗೆ ಮಕಾರ, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಯಕಾರ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವು ಆಯಾ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವವೆಂಬರ್ಥ. ಅದುವೆ ನಮಃಶಿವಾಯ ! ಭಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಆದನ್ನು 'ನಮಃ ಶಿವಾಯ ಎಂದರೆ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ' ಎಂದು ಕರೆದರು. 'ನ ಮನು ಶಿವಸ್ಯ ಸರ್ವಂ— ಇದು ನನ್ನದಲ್ಲ ಎಲ್ಲವೂ ಶಿವನದು.' ನಮಃ ಎಂದರೆ ಅನ್ನು; 'ನಮಃ ಶಿವಾಯ— ಶಿವನಿಗೆ ನಾನು ಅನ್ನವಾಗಲಿ' ಎಂಬ ರಹಸ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ಈ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿವನು ಜೀವನನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗುವನು. 'ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ' ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪಿಂಡ - ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಅಥವಾ ಹೊಂದಿಕೆಯು ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವದು. ಈ ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಬ್ರೂಹ್ಮಾಂಡಯೋರೈಕ್ಯಂ ಆತ್ಮ ಪರಮರ ಸಾಮರಸ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿದೆ.

ನಾಂ ಎಂಬುದೇ ನಂದಿಯಾಗಿ, ಮಾಂ ಎಂಬುದೇ ಮಹತ್ತಾಗಿ,
ಶೀಂ ಎಂಬುದೇ ರುದ್ರನಾಗಿ, ವಾಂ ಎಂಬುದೇ ಹಂಸಿಯಾಗಿ,
ಯಾಂ ಎಂಬುದೇ ಅರಿವಾಗಿ, ಓಂ ಕಾರವೆ ಗುರುವಾಗಿ,
ಸಂಬಂಧವೆ ಅಸಂಬಂಧವಾಗಿ, ಎರಡೂ ಒಂದೆಯಾಗಿ

ಗುಹೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿ.

ಎಂದು ಪ್ರಭುದೇವರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಮಹಿಮೆಯು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಗುರುವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವ ಕೊಟ್ಟು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, 'ಮಂತ್ರವೇ ಲಿಂಗ, ಲಿಂಗವೇ ಮಂತ್ರ' ಎಂಬ ಕೀಲವನ್ನು ಅರುಹುವನು. ಇದರಿಂದ ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರ,

ಪಿಂಡ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುವ ತಂತ್ರ—
ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಸರ್ವಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಈ ಮಂತ್ರ
ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮಂತ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತು,

ಗುರುಬೋಧೆಯಿಂದತಿಶಯವಾದುದೊಂದುಂಟೆ

ಪರತತ್ವವನು ಬೋಧಿಸುವುದಾಗಿ || ಪಲ್ಲವಿ ||

ಮಂತ್ರಾದಿ ದೇವತೆಯಹ ಮೂರ್ತಿಯೊಳು ಬಾಹ್ಯ

ಭ್ರಾಂತಿಯುಳಿದು ಮನವೆರಗಿಸಿ |

ಅಂತರಂಗದೊಳು ಭಜನೆ ಮುಕ್ತಿಯಹುದೆಂದು

ಮಂತ್ರಯೋಗವ ಸೂಚಿಸಿವರಿವೆ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇವರಿಂದ ಬಾಹ್ಯಮೂರ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಕುರಿತು
ಭ್ರಾಂತಿಗೀಡಾಗಿ ಮಂತ್ರಜಾಪಿಯಾಗುವೆ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಗುರುದತ್ತವಾದ
ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಿ ಮುಕ್ತನಾಗಬೇಕು, ಇದುವೆ ಮಂತ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ
ಮಹತ್ವ ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗುರುದತ್ತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವಿರಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ
ಒಂದು ಅಥವಾ ಹಲವು ಶಬ್ದಗಳಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವಾದರೂ
ಇರಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೂತ್ರವಿರಬಹುದು, ಕೆಲ
ವೊಂದು ಗಾಂಭೀರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ವದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವಿರ
ಬಹುದು. ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕುರಿತು ಮನನ ಮಾಡಬೇಕು, ಅಂದರೆ ಅದು
ತಾರಕವಾಗುವದು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಮಂತ್ರವೆನಿಸಲು ತಕ್ಕದಾಗುವದು.
ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರಿಸಿದ ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತದ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ
ಯೋಗಿಯು ಭೌತಿಕ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಆತ್ಮತತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ
ವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಯೋಗ ವ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ
ಮಂತ್ರಯೋಗಿಯು ಯಾನಾಗಲೂ ಒಂದು ಎರಡು ಆರು ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಟು
ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು:

ಏಕಾಕ್ಷರಂ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಂ ವಾ ಷಡಕ್ಷರಮುಥಾಪಿ ವಾ |

ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಂ ವಾ ನೋಕ್ಷಾಯ ಮಂತ್ರಯೋಗೀ ಜವೇತ್ ಸವಾ ||

ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ಚಂಚಲವಾದದ್ದಾಗಿರುವೆಷ್ಟೆ ! ಮಂತ್ರಜಪವು ಮನಸ್ಸಿನ
ಈ ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಇರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಜಪದಿಂದ

ಮನವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಅಳಿದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮಂತ್ರವು ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮಂತ್ರವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರವು ಕುಲಕುಂಡಲಿನಿಯ (ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯ) ವ್ಯಕ್ತರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಕುಂಡಲಿನಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರದ ವರೆಗೆ ಅದನ್ನೊಯ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಂಯೋಗಗೊಳಿಸಲು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಐದು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಧಾರದಲ್ಲಿ 'ನ' ಕಾರವು ಜೋಡಣೆಯಾಗಿ ವಿಶುದ್ಧಿಯ ವರೆಗೆ ಏರುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ 'ಯ' ಕಾರವು ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಬೀಜರೂಪವಾದ 'ಓಂ' ಕಾರವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರ ಯೋಗದಿಂದ ಆನೇಕ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಲಭಿಸುವವಾದರೂ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ದೇಶವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಮುಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಮರಸವೇ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಈದೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನವನ್ನಿರಿಸಿ ಗೌಪ್ಯವಾಗಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಪವಿಧಾನವು ವಾಚಕ ಉವಾಯ ಮಾನಸಿಕ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೇಳುವಂತೆ ಒಬರಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವಡು ವಾಚಕ. ಅದು ಕೀರ್ತನೆ ಅಥವಾ ಭಜನೆಯಾಗುವದು. ತುಟಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಮಂತ್ರ ಪಠಣಮಾಡುವದು ಉವಾಂಶು, ಕೇವಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಜಪಿಸುವದು ಮಾನಸಿಕ ಜಪ ಎನಿಸುವದು. ಮಾನಸಿಕ ಜಪವೇ ನಿಜವಾದ ಜಪ. ಅಧು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜಪವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರ ಜಪದಲ್ಲಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಮಂತ್ರ-ಜಾಪಿಯಾದ ಸಾಧಕನು ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಹೀಗೆ ಇರಲು ಕಲಿಯಬೇಕು: ದಯವಿರಬೇಕು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಭಯವಿರಬೇಕು ಗುರು-ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ (ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆ); ಸ್ವಯವಿರಬೇಕು ಸಕಲ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ (ಸಂಯಮನ); ಸಯವಿರಬೇಕು ನುಡಿ-ಗಡಣದಲ್ಲಿ; ಎಂದರೆ ಅವನು ಮಂತ್ರಯೋಗವನ್ನಾಚರಿಸಲು ಅರ್ಹನಾಗುವನು. ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಗಲಿ; ಯಾವ ಯೋಗವೇ ಆಗಲಿ, ಅದರ ಅತ್ಯಂತಿಕ

ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಆನಂದ. ಮಂತ್ರಯೋಗವು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಮಂತ್ರಯೋಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದಲೂ ಶಾಂತಿ ಆನಂದಗಳು ಲಭಿಸುವವು, ನಾನುರಸ್ಯವು ಒಡಮೂಡುವದು.

ಲಯಯೋಗವು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಾದ ಕುಂಠಲಿನಿಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಚರವೆಂದು ದ್ವಿವಿಧವಾದ ಭಾರಣವಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರವು ಕುಂಠಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯಾದರೆ ಚರವು ಶರೀರದ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಾಣವಾಗಿದೆ. ಸ್ತುತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಗತಿಯು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಿರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಕುಂಠಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗಿ ಸುಮ್ಮನಸ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣದ ಗತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದೂ ಈ ಶಕ್ತಿಯೇ. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಕೇಂದ್ರವು ಜ್ಞಾನದ ತೀರಾ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಗ್ರತಗೊಳಿಸಿ ಅರ್ಧಮುಖ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ಆಧಾರದಿಂದ ಪಟಾಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಏರತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಸಹಸ್ರಾರವನ್ನು ನೇರಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಸೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ ಸಂಪುಟವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವಶಕ್ತಿಯು ಶಿವಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯು ಇದನ್ನು ಲಯಯೋಗವೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ:

ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಂ ನಿಜಧ್ಯೇಯಿ ಮನಸಾ ಮರುತಾ ಸಹ |

ಲೀನಂ ಭವತಿ ನಾದೇ ವಾ ಲಯಯೋಗಿ ಸ ಏವ ಹಿ ||

ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯು ಲಯಯೋಗದ ಈ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸರ್ವಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಲಯಯೋಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು:

ಬಯಸದೆ ಭೋಗಾಭಿರತಿಗಳ ವೇಳ್ತು ಚಿನ್

ಮಯ ಪರತತ್ವದೊಳಗೆ ಚಿತ್ತ |

ಲಯಿಸೇಕಮಯವಾಗೆ ನಿರ್ವಾಣವಹುದೆಂದು

ಲಯಯೋಗವನು ವಾಚಿಸಿದರೆಂದೆ ||

ಚಿತ್ತವು ಪರತತ್ವದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಒಂದಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಲಯಯೋಗವು. ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಿಯಾದವು ಎಂದು ಲಯಯೋಗಿಯ ಅನುಭವ.

ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಬಯಸಿದ ಭಕ್ತನು ಜ್ಞಾನವತ್ತ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಆ ಜ್ಞಾನದ ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಯಯೋಗ ಸಾಧನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಲಯಯೋಗವು ಅಂತಃಪೂಜೆಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಹಂಬಲದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಪೂಜೆಯು ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಃಪೂಜೆಯು ಕರಿಣವಾದುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಆಭ್ಯಂತರ ಪೂಜೆಯು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಮುಖ್ಯಾ ಚಾಭ್ಯಂತರೇ ಪೂಜಾ ಸಾ ಚ ಬಾಹ್ಯಾರ್ಚನೋದಿತಾ'. ಬಾಹ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಮೋಹಿತವಾದ ಮನಸ್ಸು ಶಾರೀರಿಕ ಸುಖಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಂತರ್ಮುಖಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂಜೆಯ ಬಾಹ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಡಗಿದ ಗೂಢವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಸತ್ತ್ವಿಯಾಚರಣೆಯನ್ನುವದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಸತ್ತ್ವಿಯೆಯೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದರ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಾಧಕ-ಭಕ್ತನು ಅಂತಃಪೂಜೆಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯೆಂದು ಇದನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ 'ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿರೋ ನಿಮ್ಮೊಳು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿರೋ' ಎಂಬ ಪದ್ಯವೂ ಅಷ್ಟೇ ಮನೋಹರವೂ ಮಾರ್ಮಿಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಅಷ್ಟವಿಧೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ಯೋಗದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ ಬಹಳ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ. ಪಟ್ಟಿಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ್ವರ ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಮಾರ್ಗದ ಬೋಧೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಸ್ಥಲದಿಂದ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಚಿಲ್ಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಹಾಗು ಧ್ಯಾನದ ಮಹತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ

ಪಟ್ ಚಕ್ರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವನೊಡನೆ ನಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

‘ಶರೀರಮಾಧ್ಯಂ ಖಲು ಯೋಗನಾಧನಂ’; ಯೋಗ ನಾಧನೆಗೆ ಶರೀರವು ಸುದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು. ಒಲಶಾಲಿಯಾದ ಶರೀರದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಸಮಾಧಿ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೇ ಹಠಯೋಗದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವ-ವರಮರು ಒಂದಾಗುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಯಾವತ್ತೂ ದುಃಖಬಂಧಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ವರಮ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ, ಅನಂದಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗುವನು. ಈ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶರೀರ ಸುದೃಢತೆಯ ಬಗೆಗೆ ನಾಧಕನು ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಗೋರಕ್ಷನಾಧನು ವಜ್ರಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಠಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ‘ಹ’ಕಾರವು ಇಡಾ ನಾಡಿಯನ್ನೂ ‘ಠ’ಕಾರವು ಪಿಂಗಲಾ ನಾಡಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವುದು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ದ್ವಾರಾ ಇವೆರಡೂ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣ-ವಾಯುವನ್ನು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಹಠಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಮಾಧಿ ನಿಲುಕುವುದು.

ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳು ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಮನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ ಸಂಬಂಧ ವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಾನಿಸುತ್ತವೆ. ‘ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಳವಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ’ ಎಂದು ಹಠ-ಯೋಗವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಘಟ (ದೇಹ) ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಧೌತಿ ಬಸ್ತಿ ನೇತಿ ನೌಲಿ ತ್ರಾಟಕ ಮತ್ತು ಕವಾಲಭಾತಿ ಎಂಬ ಆರು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಆಸನ ಮುದ್ರಾದಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶರೀರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವೂ ಸ್ಥಿರತೆಯೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಹೀಗೆ ದೇಹ ಶುದ್ಧಿಯಾದ ತರುವಾಯ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಯೋಗಿಯು ಸಮಾಧಿಗೆ ನಿಲುಕುತ್ತಾನೆ. ಆಸನ ಬಂಧ ಮುದ್ರಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳು ಹಠಯೋಗದ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳೆಂದೂ ಇವುಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಕೇವಲ ಶರೀರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೇ ಈ ಯೋಗದ ಗುರಿಯೆಂದೂ ಕೆಲವು ಯೋಗಿಗಳ ಅಭಿಮತವಿರುತ್ತದೆ. ಹಠಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅದು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ

ವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಘಟ ಶುದ್ಧಿಯೇ ಕೊನೆಯ ಗುರಿಯಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣವಾಯು ನಿರೋಧವೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಕುಂಭಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಿಟಲ ಭೂಮಧ್ಯದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು, ಅಂಗುಷ್ಟಮಾತ್ರ ಪುರುಷನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಇದುವೇ ನಿಜವಾದ ಹರಯೋಗ.

ಪಟುವಾಗಿ ಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವ ನಾನಾ-

ಪುಟವೊಳು ತಡೆದು ಕುಂಭಿಸಿ ತನ್ನ ||

ನಿಟಲಜ್ಯೋತಿಯ ನಿರೀಕ್ಷಿಸೆ ಮೋಕ್ಷನಕುದೆಂದು

ಹರಯೋಗದನುವ ವೇಳಿದರಿಂದೆ ||

ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಯೋಗಕ್ಕೆ ಗೌಣಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ. ನಾಡಿಶುದ್ಧಿ ಗಾಗಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಆಸನ ಬಂಧ ಮುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವಾತಂಜಲಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಜಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವದುಂಟು. ಕೈವಲ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ವಾತಂಜಲಯೋಗದ ಅಂತಿಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಪುರುಷನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡು-ಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆ ಅದುವೇ ಕೈವಲ್ಯವೆನಿಸುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ-ಯೋಗವು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ಮನೋನಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಟ್ಟುಕೊಂಡಿರು-ತ್ತದೆ. ಕೈವಲ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ವಾತಂಜಲ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಅಷ್ಟಾಂಗ-ಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ವಾಲಿಸುವದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಬಳಿಕ ಆಸನ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸುವರು. ಇವು ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಯೋಗದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಯೋಗವು ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನು ವಾಲಿಸಿದ ತರುವಾಯವೇ ಪ್ರಾರಂಭ-ವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನಾಬಗೆಯಾದ ವಿಷಯಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ-ವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸದಾ ತಮ್ಮತ್ತ ಎಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕನು ಮನ-ವನ್ನು ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನದತ್ತ ಹೊರಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಷ್ಟಾಂಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಐದನೆಯ ಅಂಗ-ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ತರುವಾಯ ಸಾಧಕನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನವನ್ನು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದುವೇ ಧಾರಣ. ಧಾರಣದಿಂದ ಸಮಾಧಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯೊದಗುವದು. ಸಮಾಧಿಯು ಎರಡು

ನಿಧನಾಗಿರುತ್ತದೆ ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ ಎಂದು. ಸಂಪ್ರಜಾತ ಸಮಾಧಿಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ಅಥವಾ ಸರ್ವಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗೆ ಸತ್ಯದ ಪೂರ್ಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋಪಲಬ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಬೀಜ ಇಲ್ಲವೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿರುವ ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯು ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ನಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟಾಂಗ-ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಈ ಐದು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾಗವೆಂದೂ, ಕಡೆಯ ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಸಮಾಧಿ ಇವಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಯೋಗದ ಈ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಅಂಗಗಳ ಏಕತಾನವೇ ಸಂಯಮವು. ಈ ಸಂಯಮವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥ-ವಸ್ತು-ವಿಚಾರ-ಕಲ್ಪನೆ ಇವುಗಳ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥ-ವಸ್ತು-ವಿಚಾರ-ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದು. ಜ್ಞಾನವೇ ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರಲ್ಲವೇ? ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳ ಅಂತರಂಗದ ಬಗೆಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗಿವೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಸಾಧಿಸುವದು. ಆ ಪ್ರಭುತ್ವವೇ ಶಕ್ತಿ. ಯೋಗಿಯು ಸಂಯಮದ ಬಲದಿಂದ ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವನು. ಇಂಥ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ವಡೆದ ಯೋಗಿಯು ಅಣಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ವಡೆನಾದರೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ದುಃಖ-ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಕಷ್ಟ-ನಷ್ಟಗಳ ಸೊಂಕು ಎಷ್ಟೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೆ ಯನ್ನವನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ಪ-ಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಅನುಪಮವಾದ ತೇಜವೊಂದು ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ; ಆ ತೇಜವೇ ತಾನು ಎಂಬ ಅರಿವನ್ನು ರಾಜಯೋಗಿಯು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಜಗದೊಳಹೊರಗೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೆ

ತೇಜವಾನೆಂದರಿದರಿವನು | *

ಮಾಜಿ ಮೈಮರೆದಿರೆ ನೀಶ್ರಿಯವಹುದೆಂದು

ರಾಜಯೋಗವ ತಿಳಿಸಿದರಿದೆ ||

ರಾಜಯೋಗಿಗೆ ಇಂತಹ ತೇಜವೇ ತಾನೆಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವದಲ್ಲದೆ ಆ ಅರಿವನ್ನು ಮರೆತು ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದು ಆಳವಡುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ?

ಶಿವಯೋಗವು ಕೇವಲ ವಿರಶೈವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ವಿರಶೈವ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗವು ಸಾಧನೆಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವೇ ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಂವಾದನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿಯು ನಾಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ಮಂತ್ರ-ಲಯ-ಹಠ-ರಾಜಯೋಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತಮಾದ ೨೮ ಶಿವಾಗಮಗಳ ಯೋಗಪಾದದಿಂದ, ಚಿನ್ನಸದಾಶಿವಯೋಗಿಯ ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಿಂದ, ನಿಜಗುಣ ಸರ್ವಭೂಷಣರ ಕೈವಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ, ಶಿವಶರಣರ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಯೋಗಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿವಯೋಗದ ಆಚರಣೆಗೆ ಈ ಯೋಗಗಳು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಈ ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹಲಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಅವು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಉನ್ನತಿಗೆ, ಆತ್ಮಖ್ಯಾತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಿದ್ಧಿ ನಾಮಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುವಿಲ್ಲ, ಮಹತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ. ತಪೋನಿಷ್ಠೆಯ ಯಾವದೇ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಲಿಂಗ ಪವಾಡವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದೇ ಶಿವಯೋಗದಾಚರಣೆಗೆ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಮಾರ್ಶದ ಹೊಂದುಗೆಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಯ ನೆರಗನ್ನು ಹಿಡಿದು ಉನ್ನತಿ ಪಥವನ್ನು ಬಯಸುವ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾದ ಅನುಭವಮಾರ್ಗವು ನಿಲುಕುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿ ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನ ಅವ್ಯತಲಿಂಗ ಯೋಗದಿಂದ ಶಿವಯೋಗ ಬಲ್ಲಿದನಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಯೋಗಮಕಾಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ರೂಢಗೊಳಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಸಂಸರ್ಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬಂದ ಮಹಿಮರನ್ನು ಜ್ಯೋತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಜ್ಯೋತಿಯಂತೆ ಪ್ರಭಾವುಂಜಿತಗೊಳಿಸಿದನು. ಶಿವಯೋಗದಿಂದ ಅವನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಬಯಲ ಒಡಲಿನ ಗೂಢವು ಒಂದು ಅನುಪಮವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೇ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವಂತೆ ಇನ್ನುಳಿದ ಯೋಗಸಿದ್ಧರ ಪರಂಪರೆಯು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕವಾದ ಮುಕ್ತಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅವರವರ ಯೋಗದ ಪರಮಾದರ್ಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತೆನ್ನಬೇಕಾಗುವುದು.

(೩)

ಪರವಸ್ತುವು ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿದೆ, ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಆ ದೇವನು ನಿಲುಕಲಾರ— ಎಂದು ಎಲ್ಲ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳ ಅನುಭಾವಿಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ದೇವನು ಅಜ್ಞೇಯನು, ಅವನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಆಗದು ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪರವಸ್ತುವು ನಮ್ಮ ಅಂತರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ, ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಲುಕ ಬಲ್ಲದು ಎಂದು ಅವರು ಭರವಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಮನಸ್ಸು ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂತರಂಗದ ಆಳವಾದ ಮನವು ಎಂದರೆ ಭಾವವು ಮಾತ್ರ ಅವನ ಅವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲದು. ಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಈ ಅವ್ಯಕ್ತ ರೂಪಕ್ಕೆ ಶಿವನೆಂದೂ, ವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಈ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಶಿವಲಿಂಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರವಸ್ತುವು ಖಂಡಿತ ಮತ್ತು ಅಖಂಡಿತ ಈ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವದೆಂದು ವಿದಿತ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ ಮತ್ತು ರಸದ ಮಾಧುರ್ಯ ಇವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಈ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅನಾದ್ಯನಂತ ವಾದ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಧವಾ ಶಿವನ ಅವಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವು ಒಂದು ವಾಹಕ ವಾಗಿದೆ. ದೇಶ-ಕಾಲ-ಅವಕಾಶ, ನಾಮ-ರೂಪ, ಗತಿ-ಚೈತನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಶಿವನ ಖಂಡಿತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಆ ಲಿಂಗವು ಒಂದು ಸಹಾಯಕ ಅಷ್ಟೆ ! ಇದರಿಂದ ಲಿಂಗವು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಸಗುಣ ನಿಲವನ್ನೂ ಶಿವನು ಅದರ ನಿರ್ಗುಣ ನಿಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆಂದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಅನುಭಾವಿಯು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಈ ಎರಡೂ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನು ಒಂದನ್ನು ಕಾಣುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸನು. ಅವನ ಇಡೀ ಸಾಧನೆಯ ರಹಸ್ಯವು ಈ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪರವಸ್ತುವು ನಿರಾಕಾರವಾಗಿದೆ, ಅದು ಅನಂತವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶೈವ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ

ಲಿಂಗತತ್ವದ ಅಧವಾ ವರವಸ್ತುವಿನ ವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪದ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ವೀರ-ಶೈವರು ಶೈವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವನು ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಎಂಟು ವಿಧದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶೈವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅರ್ಥ ಗೊಲದಂತೆಯೂ ಒಂದಾ-ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟಂತೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಇದುವೆ ಲಿಂಗ ಎಂದು ಅವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಲಿಂಗದ ಈ ಬಗೆಯಾದ ವಿವರಣೆಯು ಅರ್ಥ-ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತ್ರ ಇರುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಲಿಂಗದ ವಿವರಣೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ, ಅದನ್ನು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ವರವಸ್ತುವು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆತ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮ-ವಿಮರ್ಶೆ ಅಧವಾ ಸ್ವ-ಪರಾಮರ್ಶೆ ಆ ವಸ್ತುವಿಗುಂಟು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ರಚನೆಗಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಈ ಸಂಕಲ್ಪ ಈ ಸ್ವಂದನ ಈ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾದವು ಒಡ-ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾಮದ ಅರಿವು ಸಮಗಾಗುವದು. ಈ ನಾದದಿಂದ ಬಿಂದು ಅಧವಾ ಸ್ವರೂಪವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ನಾದ-ಬಿಂದುಗಳು ನಾಮ ರೂಪಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬೆರೆತು ಓಂಕಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಣವದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಂದುವು ಚಕ್ರದ ಆಕಾರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ನಾದವು ಪೀಠವನ್ನನುಸರಿಸಿದ ರೇಖೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವದು. ರೇಖೆಯು ಬಿಂದುವಿನ ಮೇಲೆ ದುಂಡಗಿನ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಕೊಳಗದಂತೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದು ಲಿಂಗದ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಬ್ದ-ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆಯತ್ತ ವೀರಶೈವರ ಒಲವಿರುತ್ತದೆ; ಅದುದರಿಂದ ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗಿನ ಅವರ ವಿವರಣೆಯು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಲ-ಅವಕಾಶಗಳ ಧರ್ಮವೊಂದಿದೆ; ರೂಪ-ಗತಿಗಳ ಧರ್ಮವೊಂದಿದೆ; ಇದು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಶ್ವದ ಅನಂತವಾದ ತಾಲ-ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಧರ್ಮವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಲೆದೋರುವ ಅನಂತ ಬದಲಾವಣೆ ಅನಂತ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಎಡೆವಿಡದೆ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತದೆ— ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗಿನ ಈ ವಿವರಣೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಲಿಂಗದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ವೀರಶೈವನು ಶೈವದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶೈವರು ಅರ್ಧ-ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧನಾ ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಶಿವನನ್ನು ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಗುಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾವರಪೂಜೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ವೀರಶೈವರು ಶಬ್ದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅಧನಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಶಿವನನ್ನು ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿ ಅಂಗದ ಮೇಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂಜಿಸುವರು. ಅವರಿಂದ ಅವರ ಈ ಪೂಜೆಗೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯು ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪರಮಸ್ತುವಿನ ನಾಕಾರವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಅಗಲಲಾರದಂತೆ ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಮತ್ತು ಮಾನವ ದೇಹವು ದೇವನ ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ದೇವಾಲಯವಾಗಬೇಕು— ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ವೀರಶೈವರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವರು. ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿದ ಲಿಂಗವು ವರಮಾತೃನು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಅವನು ಅಣುಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂಗದ ಕಣಕಣದಲ್ಲಿ, ನಾಳನಾಳದಲ್ಲಿ, ರೋಮರೋಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದರ ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ಇವರಿಂದ ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯವಾಗಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರತೆಯು ಒಡನೂಡಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವದೇವನು ಆವಾಸಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದೆ.

ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳುಂಟು. ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಚಿಹ್ನೆ, ಲಕ್ಷಣ, ಗುರುತು. ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಅಕಾರ, ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಪರಾತ್ಪರನನ್ನು. 'ಲೀಯತೆ ಗವ್ಯತೆ ಅಸ್ಮಿನ್ ಇತಿ ಲಿಂಗಃ'. ಜಗದ್ವಿಲಾಸವು ಚಿತ್-ಅಚಿತ್, ಜೀತನ-ಜಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಚಿದಚಿದಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಯಾವುದರಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಯಾವುದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಾಳಿ ಬೆಳಗಿ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಅಡಗುವುದೋ ಅದುವೆ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಅಭಿಮತದಂತೆ

ಲಿಕಾರವೇ ಶೂನ್ಯ, ಬಿಂದುವೇ ಲೀಲೆ, ಗಕಾರವೇ ಚಿತ್;

ಈ ತ್ರಿವಿಧದೊಳಗೆ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಸಕೇಲ.

ಇದರ ಸಂಚವ ಬಲ್ಲಾತನೇ ಲಿಂಗಸಂಗಿ,
ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ.

ಜಡವಾದ ಪುಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜೇತನಾತ್ಮಕರಾದ ಜೀವರು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿಡಗಿದ್ದು, ಸೃಷ್ಟಿಯಾದೊಡನೆ ಪರಶಿವನ ಲೀಲೆಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಬದ್ಧರಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಾತ್ಸವನಾಡಿ ಆ ಲೀಲೆಗೊಂದು ಮೆರುಗನ್ನು ತಂದು, ಲೀಲೆ ತಪ್ಪಿದಡೆ ಮತ್ತೆ ಆ ಸ್ವಯಂಭುವಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವರು. ಶಿವನು ಶೂನ್ಯವಾಚಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಕ್ತಿಯು ಜ್ಞಾನವಾಚಕನಾಗಿದೆ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಶಿವನ ಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಶಿವನಿಂದನ್ಯವಲ್ಲ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರಂತೆಯೇ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಇದು ಶಿವಲೀಲೆಯನ್ನು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸುವದು. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ-ಸೃಷ್ಟಿ ಈ ಮೂರರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗ ಪದವು. ಇದು ನಿರಾಕಾರವಾದ ಪರತತ್ವದ ಪರವಾಗಿ ಲಿಂಗಪದದ ವಿನರಣೆ. ನಿರಾಕಾರವು ಸಾಕಾರವನ್ನೈದುವುದಾದರೆ ಅದು ವಿಶ್ವ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ. ವಿಶ್ವವು ಗೋಳಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗವೂ ಗೋಳಕ, ಆಕಾರವಲ್ಲದ ನಿರಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯದು.

ಜಗದಗಲ ಮುಗಿಲಗಲ ಮಿಗಿಯಗಲ ನಿಮ್ಮಗಲ:
ಪಾತಾಳದಿಂದತ್ತತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಚರಣ,
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದತತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮುಕುಟ !
ಅಗಮ್ಯ ಅಗೋಚರ ಅಪ್ರತಿಮ ಲಿಂಗವೆ,
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಯ್ಯಾ,
ಎನ್ನ ಕರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಚುಳುಕಾದಿರಯ್ಯಾ !

ಎಂದು ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ನಿರಾಕಾರದಿಂದಿರುವ ಲಿಂಗವು ಭಕ್ತನ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿ ಅಂಗೈಯ ತಳಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಒಡಮೂಡಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗೋಳಕವಾಗಿ ತೋರುವ ಲಿಂಗವು ಪಿಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗೋಳಕ ಗೋಮುಖ ಪೀಠಗಳನ್ನು ಒಳಕೊಂಡಿದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ. ಆದಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ದೇಹದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ

ಕಾಣುವರು. 'ಮುನ್ನನಾದಿಯ ಶರಣ ತನ್ನಯ ಸ್ವರೂಪವನು ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದೆ
ವಾಮಕರದಿ ಪಿಡಿದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಮಿಸದೆ ನನ್ನಿಯಿಂ ಪೂಜಿಸುವ'ನು.
'ಮರವೆಯಿಂ ಮುಸುಕಿಕ್ಕಿದರಿವನೊಳಗಿಹ ತಮ್ಮ ಗುರು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಕೊಡೆ ಭರದಿ
ಬಂದು' ಅದು ಕರಕಮಲದೊಳು ಹೊಳೆವುದು. ಎನ್ನ (ಶಿಷ್ಯ) ನಿನ್ನ (ಗುರು)
ಅರಿವಿನ ಬೆಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು, ಅರಿವೇ ಲಿಂಗನಾದ ಕಾರಣ.
ಸದಾಚಾರವೇ ಲಿಂಗ, ಸತ್ತ್ವಿಯೆಯೆ ಲಿಂಗ ಎಂದು ನೀತಿ ಕಾಯಕಗಳ ಶುನ್ವತ
ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗದ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುವ ಹವಣಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ
ಲಿಂಗವಂತನ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ. ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನು

ಕರಸ್ಥಲದ ಜ್ಯೋತಿಯದು, ಕರುವಿಟ್ಟ ಎರಕವದು,
ಅದರ ನೆಲೆಯ ತಿಳಿದರೆ ನಿಜಾನಂದವಹುದು.
ಹೊಲಬುದೋರದಿಹ ನಿಸ್ಸೀಮನ ಹೊಲಬನರಿದು
ಕೂಡಿದಾತನೆ ಮೃಡನು, ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥಾ.

ಎಂದು ಲಿಂಗದ ನಿಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಲಿಂಗವು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಎರಕ ಹೊಯ್ದಂತೆ ಅದನ್ನು
ರಚಿಸಿ ಧ್ಯಾನ ಪೂಜೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ
ಕಾಂತಿಯಿಂದ ರೂಪಿಸುವರು. ಘರ್ಷಣೆ ಸ್ಪರ್ಶನ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ವನ್ನು
ಪಡೆಯುವಂತೆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಮೂಲ ತತ್ವವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಕೇರಿನ
ಅಂಶದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಹೊದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ,
ವಿಶ್ವದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ, ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುವ
ಈ ಲಿಂಗದ ಘರ್ಷಣೆ ಸ್ಪರ್ಶದ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ಹೊಂದುವ ಜ್ಞಾನವು ನಿಜಾನಂದ
ವನ್ನು ನೀಡುವದು. ತನ್ನಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗವು
ದರ್ಪಣದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವದು. 'ಕಡಲೊಳಗೆ ಕಲ್ಲೊಳಗೆ ಮರದೊ-
ಳಗೆ ಮಾನವರ ಒಡಲೊಳಗೆ ಕಾಮಿಗಳ ಮನದೊಳಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ನುಡಿಯೊಳಗೆ
ಯೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ರಾಜಿಪ ಅಮಲತರ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ' ಎಂದು ಜ್ಯೋತಿಯ
ವಿಕಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಅಡ-
ಗಿದ ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಯೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸ್ಪುಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ
ದೆಂಬುದು ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ. ಯೋಗಿಜನರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ

ವಾಗುವ ಈ ಜ್ಯೋತಿಗೇನೆ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಮೈಲಾರ ಬಸಲಿಂಗ ಶರಣರು “ನೇತ್ರ ಪ್ರಕಾಶದ ಸೂತ್ರವಿಡಿದು ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರವಾಗಿಹ ವ್ರಾಣಲಿಂಗದಂಘ್ರಿಗಳೆನ್ನು ಸಲಹಲಿ” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿರುವರು, ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವು ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ, ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿಯು ಅರಳಿ ಶಿವ-ಶರಣರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ದೇಳುವುದಾದರೆ ವ್ರಾಣಲಿಂಗದ ನಿಲವು ಅನುಭವಗೋಚರ ವಾಗುವದು. ಕರಿಯ ಕಾಂತಿಯುತ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿರ್ಮೇಷ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡಿಯಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ಪ್ರಕಾಶ ಲಿಂಗದ ಪ್ರಕಾಶಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಕೇಲಿಸಿ ಸಾಧವ್ಯದ ನೋಬಗಿನ ವರಿಣಾಮವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವದು. ಗೋಕರ್ಣದಲ್ಲಿದ್ದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವೆನ್ನುವರವೈ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿ ಈ ಜೋತಿರ್ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬಹು ಮನೋಹರವಾದ ಅರ್ಥವುಂಟು. ಗೋ ಮತ್ತು ಕರ್ಣ ಎಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಿವಿಗಳು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಾದ ಏಕ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಂಡು ಕೇಳಬರಬೇಕಾದರೆ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಧ್ಯಾನಿಸಿದಾಗಲೆ ! ಅಲ್ಲಿ ನಾದಾನುಸಂಧಾನವೂ ಬಿಂದುಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೂ ಕಳಾನುಭೂತಿಯ ಪರಮಾನಂದವೂ ಉಂಟಾಗಿ, ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳೆಯೇ ಲಿಂಗ, ಅದುವೆ ಜೋತಿರ್ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಅನುಭವ ಗಮ್ಯವಾಗುವದು.

ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನು ತನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ‘ಕರಸ್ಥಲವೆಂಬ ದಿವ್ಯ ವಿಭೂತಿ’ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಚಿತ್‌ಕಳೆಯೇ ಈ ವಿಭೂತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ಕಳೆಯೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇದನ್ನು ‘ದಿವ್ಯ ನಿಕ್ಷೇಪ’ ಹುಗಿದಿಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಜನ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಹುಗಿದಿಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ನಿರ್ಮಲ ಮತಿಯೆಂಬ ಅಂಜನದಿಂದ ಲಿಂಗವೆಂಬ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದ ನ್ನೊಂದು ಲಿಸಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಲಿಂಗ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಕ್ಷರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲವಕಾಶ-ವುಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವಶರಣರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರವು. ‘ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ’ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಮಂತ್ರವು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಕಾಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಷಟ್ಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಹೃದಯದಂತಿದೆ. ಆರು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರ-ಗುರು-ಶಿವ-

ಪುನಾದ-ಜಂಗಮ-ಮಹಾಲಿಂಗಗಳೆಂಬ ಆರು ಲಿಂಗಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಸಾಧಕನು ಮುನ್ನಡೆಯುವನು. ಶಿವಯೋಗಿಯು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿದ ಅಂತರಂಗದ ಷಟ್ಪಾಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಸ್ರಾರದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಸಾಗುವನು. ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಲಿಂಗವಿರುವುದು. ಯೋಗಿಯು ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಅಮೃತರಸ ವಾನಮಾಡಿ ಜನನ ಮರಣಗಳನ್ನು ನೀಗುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಹಸ್ರಾರದಾಚೆಗೆ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿ ನಿರೂಢ್ಯ ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು. ಇದರಿಂದ ಅಂತರಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಲಿಂಗಗಳು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಅಮೃತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಸಿಕೇತನಗಳಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಅನಂದ-ರಾಂತಿಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ನೀಡಿದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಕ್ಷಣರೂಪಿಯಾಗಿ ಮಿಂಚಿ ಮಾಯವಾಗುವ ಜ್ಞಾನವು ಸಂತತಧಾರೆಯಾಗುವಂತೆ, ಓತ-ಪ್ರೋತವಾಗಿ ಸುರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರಹಸ್ಯವು ಲಿಂಗಮುಖವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ದಾಸಿಮಯ್ಯನೇ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಲಿಂಗವನ್ನು 'ನಮ್ಮ ಹೆತ್ತಯ್ಯ' ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಅನೇಕರು ಲಿಂಗವನ್ನು ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮಗು ಪತಿ ಪತಿ ಬಂಧು ಬಳಗಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಭಕ್ತಿ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಲಿಂಗದೇವನ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಕುದುರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವವನ್ನೇ ಅವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಸ್ತವೂ ಶಿವಮಯವೆಂಬ 'ಸರ್ವಂ ಶಿವಮಯಂ ಜಗತ್' 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಭಾವಲಿಂಗ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಭಾವನೆಯು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವ-ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ-ಪಿಂಡಾಂಡಗಳ ಆತ್ಮವೆನಿಸಿದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಗಳು ವರಸ್ವರ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾದವುಗಳು. ಅದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಮಧುರವಾದ ಸಮನ್ವಯವಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತವಾದ ಆತ್ಮನಿಗೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಸದ್ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅದು ಶುದ್ಧವಾದ ಇರುಹಿನಿಂದ ಬೆರೆತಿಹುದು. ಪಿಂಡಗತ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಂಗನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಚಿದ್ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಶುದ್ಧವಾದ ಅರುಹಿನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗ-ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನ್ನತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅವು

ಒಂದೇ ಆಗಿರುವವೆಂಬುದು 'ಅಹಂಗ್ರಹೋವಾಸನೆ' ಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಅನಂತವಾದ ಅನೇಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವದ ಇರವಿನ ಬಗೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದುವೇ ಸಮರಸವೆನಿಸುವದು. ಈ ಸಮರಸದ ಅನಂದವು ಉಪಮಾತೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಾಗಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಡಲುಗೊಂಡ ಆತ್ಮವು ಅನಂತವಾದ, ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾದ ಇರುಹನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವವು. ಈ ಇರುಹಿನ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಲಕ್ಷಣವು ಸ್ವಾನುಭಾವ ಜೀವಿಯ ಅನಂತವಾದ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು ಹಾಗೂ ಈ ಸ್ವಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅನಂತವಾದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಶಾಂತಿ ಅನಂದಗಳ ಅನುಭೂತಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವದು. ವಿಶ್ವಜೀವನವು ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಗಳ ತಾಳಮೇಳದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಪರಮಾನಂದದ ಲೀಲೆಯಾಗಿದೆ. ಅನಂತವಾದ ಆ ದೇವನ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರೇಮ ಅನಂದದಲ್ಲಿ, ಅನಂತವಾದ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಲುಗಾರನಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ಲಿಂಗವಂತನ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ನೋಟದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಈ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಲಿಂಗಧಾರಿಯು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೪)

ಇಂತಹ ಪರವಸ್ತುವೆನಿಸಿದ ಶಿವನೊಡನೆ ಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಮರಸವನ್ನು ಹೊಂದುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ, ಸಾಧನೆಯ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ,

ಜ್ಞಾನಂ ಶಿವಮಯಂ ಭಕ್ತಿಃ ಶೈವೀಧ್ಯಾನಂ ಶಿವಾತ್ಮಕಂ |
ಶಿವವ್ರತಂ ಶಿವಾರ್ಚೀತಿ ಶಿವಯೋಗೋ ಹಿ ಪಂಚಧಾ ||

ಎಂದರೆ ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶಿವವ್ರತ ಮತ್ತು ಶಿವಪೂಜೆ ಎಂಬ ಐದು ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿದೆ ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಲಿಂಗವಂತನ ದಿನದಿನದ ಆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಶಿವಯೋಗದ ಅತಿ ಪ್ರೇಷ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ; ಅದೇಕೆ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಶಿವಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗವೆಂದರೆ ಶಿವಪೂಜೆ ಅಥವಾ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯೇ ಸರಿ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ದಿನಕೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮೂರು ಸಾರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತ್ರಿಕಾಲಂ ವಾ ದ್ವಿಕಾಲಂ ವಾಪ್ಯೇಕಕಾಲಮಧಾಪಿ ವಾ |
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗುರೂಕ್ತಮಂತ್ರೇಣ ಪೂಜಯೇತ್ ಚಿನ್ಮಯಂ ಶಿವಂ ||

ಇಂತಹ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಲಿಂಗವು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಶಿವಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಧ್ಯಾನವು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ದೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನ ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿರಿಸುವನು. ಲಿಂಗವಂತರಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯೊಂದೇ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರವುಂಟು. ಇನ್ನುಳಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಬಗೆಗೆ ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶಿವವ್ರತವು ಶಿವನ ಬಗೆಗಿನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಈ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವೀರಶೈವ ಅನುಭಾವಿಯು ಕಾಯಕವಿಲ್ಲದೆ ಆಲಸಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಎಂದೂ ಎತ್ತಿ

ಒಂದೇ ಆಗಿರುವವೆಂಬುದು 'ಅಹಂಗ್ರಹೋವಾಸನೆ' ಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಅನಂತವಾದ ಅನೇಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವದ ಇರವಿನ ಬಗೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದುನೆ ಸಮರಸವೆನಿಸುವದು. ಈ ಸಮರಸದ ಆನಂದವು ಉಪಮಾತೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಾಗಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಡಲುಗೊಂಡ ಆತ್ಮವು ಅನಂತವಾದ, ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾದ ಇರುಹನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವವು. ಈ ಇರುಹಿನ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಲಕ್ಷಣವು ಸ್ವಾನುಭಾವ ಜೀವಿಯ ಅನಂತವಾದ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು ಹಾಗೂ ಈ ಸ್ವಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅನಂತವಾದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಶಾಂತಿ ಅನಂದಗಳ ಅನುಭೂತಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವದು. ವಿಶ್ವಜೀವನವು ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಗಳ ತಾಳಮೇಳದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಪರಮಾನಂದದ ಲೀಲೆಯಾಗಿದೆ. ಅನಂತವಾದ ಆ ದೇವನ ಅವಾರವಾದ ಪ್ರೇಮ ಅನಂದದಲ್ಲಿ, ಅನಂತವಾದ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಲುಗಾರನಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯಿಡಬೇಕೆಂಬುದು ಲಿಂಗವಂತನ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ನೋಟದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಈ ಅದರ್ಶವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಲಿಂಗಧಾರಿಯು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

(೪)

ಇಂತಹ ಪರವಸ್ತುವೆನಿಸಿದ ಶಿವನೊಡನೆ ಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಮರಸವನ್ನು ಹೊಂದುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ, ಸಾಧನೆಯ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ,

ಜ್ಞಾನಂ ಶಿವಮಯಂ ಭಕ್ತಿಃ ಶೈವೀಧ್ಯಾನಂ ಶಿವಾತ್ಮಕಂ |
ಶಿವವ್ರತಂ ಶಿವಾರ್ಚನಾ ಶಿವಯೋಗೋ ಹಿ ಪಂಚಧಾ ||

ಎಂದರೆ ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶಿವವ್ರತ ಮತ್ತು ಶಿವಪೂಜೆ ಎಂಬ ಐದು ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿದೆ ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಲಿಂಗವಂತನ ದಿನದಿನದ ಆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಶಿವಯೋಗದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ; ಅದೇಕೆ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಶಿವಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗವೆಂದರೆ ಶಿವಪೂಜೆ ಅಥವಾ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯೇ ಸರಿ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ದಿನಕೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮೂರು ಸಾರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತ್ರಿಕಾಲಂ ವಾ ದ್ವಿಕಾಲಂ ವಾಪ್ಯೇಕಕಾಲಮಥಾಪಿ ವಾ |
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗುರೂಕ್ತಮಂತ್ರೇಣ ಪೂಜಯೇತ್ ಚಿನ್ಮಯಂ ಶಿವಂ ||

ಇಂತಹ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಲಿಂಗವು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಶಿವಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಧ್ಯಾನವು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ದೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನ ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿರಿಸುವನು. ಲಿಂಗವಂತರಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯೊಂದೇ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರವುಂಟು. ಇನ್ನುಳಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಬಗೆಗೆ ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶಿವವ್ರತವು ಶಿವನ ಬಗೆಗಿನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಈ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪಾಪಕರ್ಮವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವೀರಶೈವ ಅನುಭಾವಿಯು ಕಾಯಕವಿಲ್ಲದೆ ಆಲಸಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಎಂದೂ ಎತ್ತಿ

ಹಿಡಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವಾಗಲೂ ತಾಳ್ಮೆ ನಿಷ್ಕೆಗಳಿಂದ, ನಿರ್ವಂಚನೆ ನಿಷ್ಠಾನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ಸತತೋದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಮಾಡುವ ಉದ್ಯೋಗವೆಲ್ಲ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ, 'Work is worship' ಎಂಬ ಮಾತು ಲಿಂಗವಂತ ಅನುಭಾವಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವನು ನಿಷ್ಠಾನು ಕರ್ಮದ ಕಲಿಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಾತಂಜಲ ಯೋಗಸೂತ್ರದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ-ನಿಯಮಗಳ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ನಿಯಮವಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಶಿವತ್ರತವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಶಿವಭಕ್ತಿಯು ಶಿವ-ಜೀವರಲ್ಲಿಯ, ಲಿಂಗ-ಅಂಗರಲ್ಲಿಯ ಉಪಾಸ್ಯ-ಉಪಾಸಕ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಪೂಜಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ-ಪೂಜಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುವವರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗವನ್ನು ತನ್ನ ಎಡದ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಎದುರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಗುರುವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪೂಜಕನು ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನವಲ್ಲ, ಅನನ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ರಹಸ್ಯವು ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ 'ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆ' ಎಂದು ಲಿಂಗ ಧಾರಣ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಸಮಯ ಭಿನ್ನನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೂಡಿದ್ದರೂ ತಾನು ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂತವೇ ಆಗಿರುವೆನೆಂಬ ದೃಢಭಾವದಿಂದ ಅವನು ಸಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ವರ್ತನೆಯು ದೇವ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಯ 'ಸಹಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ತನ್ನ ಸಂಗಾತಿ, ಸ್ನೇಹಿತ, ಸಂರಕ್ಷಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಅಂಗನು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಆ ಲಿಂಗವು ತನ್ನಿಂದ ಅನ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಇಂಬಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಂತವೆಂಬ ಗೂಢವಾದ ನಂಬುಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಅವನು ಸಾಮ ರಸ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಶಿವಧ್ಯಾನವು ಶಿವಯೋಗದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಶಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಶಿವ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಗ ಅಥವಾ ಭಕ್ತನು ಲಿಂಗ ಅಥವಾ ದೇವನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತನು ಕರ್ತೃಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಬೆರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮಂತಿಕವಾಗ ಅವ

ನಲ್ಲಿ ನಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು. 'ಸೋಹಮಸ್ಮಿ-ಅವನೇ ನಾನು' ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಹಂಗ್ರಹೋವಾಸನೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಸಂಗಮ ಅಥವಾ ವಿಚಾರಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿದೆ. ಪರವಸ್ತುವು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಗಳಿಗೆ ಮೀರಿದೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ಘನಮನಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಆದ್ದು ನಿಲುವು— ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸುವ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಪರಮಾದರ್ಶನ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಅವಿರೋಧದ ಅನನ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೇರವಾದ ಸಾಧಕನ ಎದುರಿಗೆ ತೆರೆದಿರುವುದು; ತರ್ಕಬುದ್ಧಿ ವಿಕಲ್ಪಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಡಿಸುವುದು. ಅಹಂಗ್ರಹೋವಾಸನೆಯಿಂದ, ಎಡದ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿರೋಧ ನೋಟದಿಂದ, ಅನನ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿಯ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯು ತವನ್ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಅವನ ಇಡೀ ಜೀವನ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮಗೊಳಿಸುವದು.

ಈ ತವನ್ ಶಕ್ತಿಯು ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸುವ್ರವಾಗಿ ಸುರಳಿಯಾಗಿ ಅವಿಚ್ಛೇದಿಸುವ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ನವಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು. ಜಾಗೃತವಾದ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯು ಮೇರುದಂಡದ ಅಥವಾ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಮಣಮಾಡಿ ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವಿನ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಇದಕ್ಕೇನೇ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯ ಉದ್ವೇಗಮನ ಅಥವಾ ಅಂಗನ ಶಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಪರಶಿವನು ಅಥವಾ ಪರಾ ಸಂವಿತ್ತು ಮಾನವನ ಶಿರೋಮಧ್ಯದ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನು ಅಂಗನಿನಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ಸಂಧಿಸಲು ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು ನರಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಾಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರುಣ್ಯ ಅಥವಾ ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯ (Grace) ಅವತಾರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಕ್ಕೇರುವ ಅಂಗನ ಶಕ್ತಿಯೂ (Force) ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೂ ಒಡನೆಯದು ಪರಮ ಶಾಂತಿಯಾಗಿ (Transcendent Peace)

ಮಾರ್ಸಟ್ಟು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ಆದುದರಿಂದ ಭ್ರಮದ್ಭ್ರಮ ಸ್ಥಾನವು ಅಂಗ-
ಲಿಂಗ ಜೀವ-ಶಿವ ಭಕ್ತ-ದೇವರ ಬೆಸುಗೆಯ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಸಾಮರಸ್ಯದ
ನಿಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಗುವದು. ಅಂಗ-ಲಿಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಶಿಖಾಮಣಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರ ದಲದಿಂದ ಶೋಭಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂವ
ತ್ತೆಂಟು ಕಳೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕುಂಡಲಿನೀ ಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗಾಂಗ
ಸಾಮರಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಶಿವಯೋಗ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಪ್ರಾಣ-
ಲಿಂಗಿಗೆ ಶಿವಾನಂದವು (ಕರತಲಾಮಲಕವಾಗುವದು)- ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವನು ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಅರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಶಿವ-
ಲಿಂಗವು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಲಿಂಗರೂಪ
ವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಷಟ್‌ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ
ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಸಾಧಕರೂ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುವರು.
ಅಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರನೆನಿಸುವ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವೂ ಶಿವನಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶಕ್ತಿಗೆ
ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಸವ್ಯಮ ಚಕ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವ ಶಿವ-
ಯೋಗಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಒಂಬತ್ತು ಎಂದು ಕಂಡಿರುವರು.
ಇದರಿಂದ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳ
ಗಳನ್ನು ಸಾಧನೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಪಡೆಯುವ ಪರಮಾ-
ನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗುವನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಸಾಧನೆಯು ಉಗ್ರವೂ
ಆಳವೂ ಆದಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ
ಕಾಣಲವಕಾಶವಿದೆಯೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗದ
ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ, ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತೇಜೋಮಯವಾದ
‘ಪರವಸ್ತುವು’ ಈ ಒಂಬತ್ತು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸು-
ವೆಂದು; ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು
ಬಗೆಯಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಹಿಂಭಾಗದ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ
ಪರವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಉರಿಕರ್ಪುರದಂತೆ ಬೆರೆಯುವನು— ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನವ ಚಕ್ರಗತ ತೇಜೋಮಯ ಗುರುಸಿದ್ಧನೆ

ಶಿವಲಿಂಗವಾಗಿಹನಿದನೊಂದಿ |

ಅವಿರಳನಾಗಿರಲಪವರ್ಗವಹುದೆಂದು

ಶಿವಯೋಗವನು ಕಾಣಿಸಿದರಂದೆ ||

ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವು ವೀರಶೈವದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗವು ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವದು. ಪರಶಿವನಿಗಾಗಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದ ಮಮತೆ ಆಸಕ್ತಿ ಪ್ರೀತಿ ಒಟ್ಟಾರೆ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ 'ಅಂಗ'ನೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ ! ಜೀವನು ಸಾಮಾನ್ಯನಾಗಿ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಸಂಸಾರದ ಸಿಹಿ ಕಹಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತ ತೋಳುುತ್ತಿರುವನು. ನಾನಾರು, ನಾನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ, ಮುಂದೆ ನಾನೇನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ— ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದೆ ರೇಳು ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕನಿಷ್ಠವಾದ ಬಾಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಅವನು. 'ಲಿಂಗ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿತನಾದ ಪರಶಿವನಾದರೋ ಮೇಲೆ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವ-ಲೀಲಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಮುಖದ ನೋಟವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಳಿದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಶಿವ-ಜೀವರ ಈ ಇರವಿನಿಂದಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಳವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯದ ನಿಲುವು ಅಳವಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಾಮರಸ್ಯದ ಹಂಬಲು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದುದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ. ಅದರೆ ಜೀವನು ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಗಾಗಿ ಮನನೋಂದು ಬಹಿರ್ಮುಖ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಾವರ್ತನೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತುಸುವೆ ಆಗಲಿ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಪರಶಿವನೂ ಒಂದಿಷ್ಟು— ಜೀವನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಲವಲವಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು— ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊರಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಗವದಭಿಮುಖನಾದ ಜೀವನ— ಅಂಗನ ಭಕ್ತಿಯು ಉತ್ಕಟವೂ ಏಕಮುಖವೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಆಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯವೂ ಅದರಿಂದ ಆಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಷ್ಟು ಅಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತ ಬರುವದು. ಜೀವನ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಮುಖಕ್ಕೆ ಇಳಿದರೆ ತೀರಲಿಲ್ಲ; ಅದು ತನು ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂತತವಾದ ಸತ್ವಯುತವಾದ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವು ಬೇಕು.

ತನ್ನನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಎಳೆದು ಜಗ್ಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಡಹಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅವುಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಂತಪಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯದ ಬಯಕೆಯು ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಭೀಷ್ಟೆಯಲ್ಲಿ

ಮಾರ್ಪಡಬೇಕು; ಅದು ಅಚ್ಚಳಿಯದ ನಿಚ್ಚು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಿ ವರಿಣಮಿಸಬೇಕು. ಬಸುರಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳಿಗೆ ಬಯಕೆ ಹತ್ತುವಂತೆ ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೇವನ ಬಗೆಗಿನ ಬಯಕೆ ಅನವರತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಹತ್ತಿದರೆ, ಆ ಹಂಬಲವು ಹಲವು ತೆರನಾಗಿ ಹಬ್ಬಹತ್ತಿದರೆ ಭಗವದಭಿಮುಖವಾದ ಜೀವನಿಗೆ, ಅಂಗನಿಗೆ ಶಿವಯೋಗದ ಮೊದಲ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಸನಿಹವಾಗುವದು. 'ದೇವನು ಕಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ ನಿನಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಉಸುರಿಗಿಂತಲೂ ಆತನು ನಿಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವದು. ಇಷ್ಟು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವನನ್ನು ಜೀವನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಎಳೆ, ದಾಟ ತುಳಿದಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೆಳಗೆ ನೋಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ನೋಡಹತ್ತಬೇಕು, ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗದೆ ಉರ್ಧ್ವಮುಖಿಯಾಗಬೇಕು. ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಉರುಳಿನೋಳಿಗಿಂದ ವಾರಾಗಿ ಸಂತತವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗೀಣವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಶಿವನ ಕುರಿತು ಪ್ರೀತಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮಮತೆ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯಿಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಶಿವಯೋಗದ ಆದ್ಯ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಕೆಳಗೆ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹೈಡ್ರೋಲಿಕ್ ಪಂಪಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಟರ್ಬಾಯಿನ್ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣದ ನೆರವಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಿರಂತರವಾದ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಧೋಗಮನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಮೇಲುಮುಖಗೊಳಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಓಜಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾನವನನ್ನು ಮೇಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಬಲ್ಲ ಯೋಗಿಕ ಶಕ್ತಿಯೇ ಓಜಸ್ಸು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಶಿವಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನುಭವದ ಅಳವಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗನ ಭಕ್ತಿಯು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತ ಏರುತ್ತ ಪರಶಿವನನ್ನು ಸೇರಲು ತವಕಿಸುವದು. ಪ್ರಭುಪ್ರಸಾದವು, ಶಿವಶಕ್ತಿಯು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತ ಇಳಿಯುತ್ತ ಭಕ್ತನನ್ನು ತಕ್ಕೈಸಿ ಅವನ ಜೀವನವನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸಲು, ಅಂತೆಯೇ ಸವಿಗೊಳಿಸಲು ಹಾತೊರೆಯುವದು. ಶಿವಶಕ್ತಿಯು ಅಂಗನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ತುಂಬಾ ತುಂಬಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸತ್ಸಂಗವು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಸಂಗವೆಂದರೆ ಶರಣರ ಅನುಭಾವ, ಸಂಗಸುಖ. ಶರಣರ ಅನುಭಾವ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಕಳೆಯುವದೂ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವದೂ ಒಂದೆ ಆಗಿದೆ, ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬರುವ

ಆನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯು ಶರಣರ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾಗಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸತ್ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದರಿಂದ ಆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನವರತವಾಗಿ ಮೈಮನಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಆನುಕೂಲ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ, ಪ್ರಭು ಕಾರುಣ್ಯ, ಶರಣರ ಸತ್ಸಂಗಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವಯೋಗದಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಕಾರಣವಾಗಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು : ಜೀವನ ತನು ಮನ ಭಾವಗಳು ಸಾಧನೆಯ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತುಕ್ಕುಹಿಡಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಾಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಪರುಷವು ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಆ ಕಬ್ಬಿಣವು ಅವರಂಜಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವದೆಂಬ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರಷ್ಟೆ ! ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯುವದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಅವಲೋಹವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದರ ಬಂಗಾರವು ಜಂಗನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಉತ್ತಮ ಲೋಹವು. ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜೀವನ ಗುಣಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚಿನ್ನದಂತೆ ಶೋಭಾಯುಮಾನವಾಗುವವು. ಪ್ರಭುವಿನ ಆನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪುನೀತವಾದ ತನು ಮನ ಭಾವಗಳೆಂದೊಡಗೂಡಿ ಇಹದ ಬಾಳುವೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿದರೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇಂತಹ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಆನುಭವ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೆರಗು ಉಂಟಾಗಿ ಸಾಧಕನ ಬಾಳಬಟ್ಟೆ ಹಸನಾಗಿ ಬೆಳಗುವದು. ಶಿವಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೇ ಶಕ್ತಿ, ಶಕ್ತಿಯೇ ಭಕ್ತಿ; ಭಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಆನುಭವದ ಏಕವಾವಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ, ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯವೇ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವವು. ಆನುಭವದ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಕೆಯೇಡು ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವೇ ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ತಲೆದೋರುವದು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಲಾಭ ಲೋಭಕ್ಕೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಭಕ್ತಿಯ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಹಂಬಲವು ಹಿಂಗಿ ಹೋಗುವದು. ಕಾಯದಾಶೆ, ಜೀವದ ಜಂಜಡ, ಮಾಯೆಯ ಪಾಶ ಇವೆಲ್ಲ ಅಳಿದುಹೋಗುವವು. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವು ವರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿ ಇರುವ ಆ ಉನ್ನತ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಫಲವು ಕಿಂಚಿತ್.

ಅಂತಹ ಬಯಕೆ-ಭೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿ ಪ್ರಭುವಿನ ಅನನ್ಯವಾದ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕವು ಒದಗುವದು :

ಭಕುತಿ ರತಿಯ ಸಂಭಾಷಣೆಯಿಂದವೆ
ಮುಕುತಿಯ ಮರೆದೆನು ಕಾಯದ ಭೇದವ
ಪ್ರಕೃತಿಯ ತೊರೆದನು ಸುತ್ತಿದ ಮಾಯಾಪಾಶವ ಹರಿದೆನಲಾ |
ಸುಕೃತಿಯಾಯ್ತು, ನಿಮ್ಮಯ ನೆನಹಿಂದವೆ
ಮುಕುತಿಯ ಫಲಗಳ ದಾಂಟೆಯ ಬಂದೆನು
ಶಕುತಿಯಾದೆನ್ನೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಿಗೆ ಒಲಿದಾರತಿಯ ||

ಶಿವಯೋಗವು ವೀರಶೈವದ ಸಾಧನೆಯೂ ಅಹುದು, ಸಾಧ್ಯವೂ ಅಹುದು. ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗದ ಹೃದಯದಂತಿಹ ಲಿಂಗವೂಜಿಯು ಒಂದು ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತನು ಮುಂಜಾನದಲೆದ್ದು ಒಂದು ಸಲವಾದರೂ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ :

ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಅಗ್ಗವಣಿ ಪತ್ರಿಯ ತಂದು
ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ಲಿಂಗವ.
ಹೊತ್ತು ಹೋದ ಬಳಿಕ ನಿನ್ನನಾರು ಬಲ್ಲರು ?
ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ, ಮೃತ್ಯುವೊಯ್ಯದ ಮುನ್ನ,
ತೊತ್ತುಗೆಲಸವ ಮಾಡು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನ.

ಸುಪ್ರಭಾತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ತಿಯಲಿ ಲಿಂಗವ ನೆನೆದರೆ
ತಪ್ಪುವವು ಅಪಮೃತ್ಯು ಕಾಲಕರ್ಮಗಳಯ್ಯ !
ದೇವ ಪೂಜೆಯ ಮಾಟ: ದುರಿತ ಬಂಧನದೋಟ !

ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಶಿವಲಿಂಗದೇವನ
ದೃಷ್ಟಿಯಾರೆ ನೋಡದವನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?
ಬಾಳುವೆಣನ ಬೀಳುವೆಣನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?
ನಡೆವೆಣನ ನುಡಿವೆಣನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?

ಕರ್ತೃ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನ.

ನಿಮ್ಮ ತೊತ್ತುಗೆಲಸವ ಮಾಡದವನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?

ಎಂಬ ಅಣ್ಣ ಭಕ್ತಿಭಾಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಆಮೃತವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನ ಲಿಂಗ-
ಪೂಜೆಯ ಉನ್ನತಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ವ್ರಾತವಿಧಿ ಸ್ನಾನವಿಧಿ ಮುಂತಾ-
ದವುಗಳನ್ನು ತೀರ್ಚಿ ಏಕಾಂತವಾದ ಸ್ಥಾನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ತ ಪದ್ಮಾಸನವನ್ನು
ಇಲ್ಲವೆ ತನಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯೆನಿಸುವ ಸುಖಾಸನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಾಧಕನು
ಲಿಂಗಪೂಜೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವನು. ವಿಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯನ್ನು
ಪೂರೈಸಿ, ನಂಬುಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ಗೌರವ ಭಾವನೆಯಿಂದ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವನು
ಕಳೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅಂಗೈಯ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ತೊಡಗು-
ವನು. ಮಂತ್ರವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದುದರಿಂದ ಗುರುದತ್ತವಾದ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರ,
ನಿರ್ನಿಮೇಷ ಧ್ಯಾನ, ವಿಧಿಯುಕ್ತವಾದ ಪೂಜಾರತಿಯಿಂದಾಗಿ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು
ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾಯುಕ್ತವಾಗುವದು. ಈ ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾಯುಕ್ತವಾದ
ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ.

‘ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆಯನ್ನಿಟ್ಟವನೇ ಗುರು’ ಎಂಬ ಒಂದು ಅನುಭವದ ನುಡಿ
ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅರ್ಚನೆ ಧ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಕಳೆಯಿಂದ
ಕೂಡಿದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.
ಲಿಂಗದ ಕವಚವಾಗಿ ಬಂದು ಮೆರುಗುವ ಲಿಂಗದ ಕಂತೆ (ಕಾಂತಿ)ಯು ಆ ಕಳೆಗೆ
ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೋಭೆಯನ್ನೂ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನದ
ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ
ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ಲಿಂಗದ
ಕರಿಯ ಕಂತೆಯು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮ-ವಿಷಮಗಳ ಆಕರ್ಷಣವು
ಭೌತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದರೆ ಸಮವು ಸಮವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವದು ಮನಃ
ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸೊಬಗಿನ
ತತ್ವವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟ ಎಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಇಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಣ್ಣ. ಕಣ್ಣು
ಕರದಿಷ್ಟವನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡಗಳ ಮುಖಾಂತರ
ಹೊರಬರುವ ಪ್ರಕಾಶ ಕಿರಣಗಳು ಬಣ್ಣದ ಸಾಧವ್ಯದಿಂದ ಇಷ್ಟದ ಕಷ್ಟ
ಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಅವು ವೃಥಾ ವ್ಯಯವಾಗದೆ ಒಬ್ಬಳಿಗೊಳ್ಳು-
ವವು. ಪ್ರಕಾಶದ ಅಲೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವುಗಳ ಶಕ್ತಿಯು
ಕುಂದುವದು; ಅವು ಕ್ರಮಿಸುವ ಅಂತರವು ಕಡಿಮೆಯಾದಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶವು
ಪ್ರಖರವಾಗುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರದಿಷ್ಟವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗುಲ

ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತರದಿಂದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಹಿಡಿದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದುಂಟು, ಧ್ಯಾನಿಸುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ನಿರುಕ್ತಿಸಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರದಿಷ್ಟಸಹಿತವಾಗಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮುಸುಕನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ನೋಟದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡಗಳ ಕಮ್ಮ ಬಣ್ಣ ಕರಸ್ಥಲದ ಕರಿಯ ಕಾಂತಿ ಎರಡೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಉಸಿರಿನ ಎಡೆಯಾಟವೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಮನದ ಸಂಚಲನವೂ ಸ್ಥಿರವಾಗುವವು.

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಸಾಧಕಾಂಗದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಬಹು ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ:

ಅಲಿ ನಿಂದೊಡೆ ಸುಳಿದು ಸೂಸುವ
ಗಾಳಿ ನಿಲುವುದು, ಗಾಳಿ ನಿಲೆ ಮನ
ಮೇಲೆ ನಿಲುವುದು, ಮನವು ನಿಂದೊಡೆ ಬಿಂದು ನಿಂದಿಹುದು |
ಲೀಲೆಯಿಂದಾ ಬಿಂದು ನಿಂದೊಡೆ
ಕಾಲ ಕರ್ಮವ ಗೆದ್ದು ಮಾಯೆಯ
ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲೆನಿಬಹುದೈ ಬಸವ ಕೇಳಿಂದ ||

ಎಂದು ಚಾಮರಸನು ಅನುಭವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಶಿವ-ಯೋಗದ ಸಕೀಲವನ್ನೇ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ದೃಷ್ಟಿಯು ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಶ್ವಾಸಗತಿಯು ತಾಲಬದ್ಧವಾಗುವದು. ಶ್ವಾಸಗತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರವೂ ಆಗಬೇಕು. ಶ್ವಾಸದ ಆರೋಹಣ ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರನನ್ನಿರಿಸಿದರೆ ಮನವು ಸ್ಥಿರವೂ ಪ್ರಶಾಂತವೂ ಆಗುವದು. ಜ್ಞಾನೋದಯವದು. ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಇಂತಹ ಉರ್ಧ್ವಮನದಲ್ಲಿಯೇ, ಇಂತಹ ಉನ್ನತದಲ್ಲಿಯೇ ! ವ್ಯವಹಾರಗಳು (ಸಕೃದ್ವರ್ತನಕ್ಕೆ) ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲ-ವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿವೆ ಎಂದೆನಿಸಿದರೂ ಅವು ತುಂಬಾ ತಾಲ-ಲಯ ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೀರು ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತೋರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲಬದ್ಧತೆ, ಈ ಲಯಬದ್ಧತೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ತಾಲ-ಲಯ ತಪ್ಪಿದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕಂಡುಬರುವದು ಮಾನವನ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಅವನ ಅಂತಃ-ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ. ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಗತಿಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅವನ ಶ್ವಾಸಗತಿಯು ತಾಲ ಲಯ ಬದ್ಧವಾಗುತ್ತ ನಾಗಿದಂತೆ ಅವನ

ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗವೆಲ್ಲ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಭೆಯೇ ಬೆಳಗ-
ತೊಡಗುವದು, ಪರಿಮಳವು ಹೊರಸೂಸಿ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಸದ್ವಾಸನೆಯೇ ಬೀರತೊಡಗು-
ವದು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ರೋಗ ರುಜಿನ-
ಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮಾನವನು ಸಮೃದ್ಧಕಾಯನಾಗಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ
ವರೆಗೆ ತುಂಬು ಜೀವನದ ಬಾಳನ್ನು ಬಾಳಬಲ್ಲನು.

ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಧರ್ಮವೂ ಕರ್ನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಿನ
ಧರ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣು ನೋಡುತ್ತದೆ, ಕಾಲು ಓಡುತ್ತದೆ.
ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಓಟವೇ ಮೂಲ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವದು. ನೇತ್ರದ ಓಟವು ವಾದದ
ಓಟಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದು, ತೀವ್ರತರವಾದದ್ದು ಇರುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ
ಈ ಓಟದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಬಹಳ ವ್ರಬಲವಾಗಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದ
ಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಈ ಕಣ್ಣಿನ ಈ ನೋಟದ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೃಷ್ಟಿಯ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮನಃಶುದ್ಧಿಯೂ ಪ್ರಾಣಶುದ್ಧಿಯೂ
ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಶಿವಯೋಗದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧದೃಷ್ಟಿಸಾಧನದ
ಮೂಲಕ ತನುಶುದ್ಧಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಅದೇ
ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶುದ್ಧಿ ಭಾವಶುದ್ಧಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಾ ಲಕ್ಷನನ್ನೀಯ
ಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವರೂಪ ವಿಸ್ಮೃತಿಯೊಡನೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಲಾವರಣಕ್ಕೆ,
ಆಣವ-ಮಾಯಾ-ಕರ್ಮವೆಂಬ ಮಲತ್ರಯದ ಮುಸುಕಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು
ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಸುಮನವೂ ಸದ್ಭಾವವೂ
ಅಂಕುರಕೊಂಡು ಅವನ ಬಾಳುವೆಯಲ್ಲಿ ಅವು ಆಳವಾಗಿ ಇಳಿದು ಹಾಸು-
ಹೊಕ್ಕಾಗಬೇಕು. ವೀರಶೈವ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದಾದರೆ ಇಷ್ಟ-ಪ್ರಾಣ-
ಭಾವಲಿಂಗಗಳ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಮಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾನವನು
ನಿರ್ಮಲ ತನುವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಇಂತಾ-
ದಾಗ ಮಾನವನು ಮಾನವತ್ವವನ್ನು ಅಳಿದುಕೊಂಡು ದೇವತ್ವದೊಡನೆ ಸಾಗುತ್ತಿ-
ರುವನೆನ್ನಬೇಕು. ಅವನು ಜನನ ಜರೆ ಮರಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಅವ್ಯತತ್ವ
ಸ್ಥೈರ್ಯದಹತ್ತಿದವನೆನ್ನಬೇಕು. (ಅವ್ಯತತ್ವಾಯ ಕಲ್ಪತೆ). ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ
ಶಿವಯೋಗಿಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ತರ ವಚನವನ್ನಿಲ್ಲಿ
ಗಮನಿಸಬೇಕು:

ತೂಗಿರೆ ಶರಣ ಸತಿಯರು ಶಿವ- |
ಯೋಗ ಸಂಪದೋಳು ಬಿಡದೆ ಲಿಂಗವನು || ವಲ್ಲವಿ ||
ಗುರುವರ ಹಸ್ತಾಬ್ಜ ಮಧ್ಯದೊಳೊಪ್ಪವ
ನಿರುವನು ಸತ್ಪ್ರಿಯ ಲಿಂಗ ಗುರುಮೂರ್ತಿ |
ಪರಮ ಸತ್ಪ್ರಿಯಸ್ಥಾನ ಭರಿತ ಶರಣರಿಗೆ
ವರವೀನ ವರತರ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನು || ೧ ||
ವರಸುಮನೈಕ ಕರಾಬ್ಜಾಂತರದೊಳು
ಮೆರೆವ ಶ್ರೀ ಶಿವಲಿಂಗ ಚರಲಿಂಗ ಸಂಗ |
ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಡೆನುಡಿ ಸಮರಸ ಭಕ್ತರ
ಪೊರೆವ ದಯಾವಾಂಗ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನು || ೨ ||
ನಿರುತ ಸದ್ಭಾವ ವಾಣಿಪೀಠದೊಳಹ
ಚರ ಶೇಷಲಿಂಗ ಚಿನ್ಮಯಲಿಂಗ ಮೂರ್ತಿ |
ನಿರಘ ನಿರಂಜನ ನಿರವಯು ನಿತ್ಯ ಶ್ರೀ-
ಗುರು ಚೆನ್ನವೀರ ಮದಾಭಾವಲಿಂಗವನು || ೩ ||

ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯ ನೋಟವು ಸ್ಥಿರ-
ಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯಲೋಸುಗ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್‌ವೃಥಿ ವಸರಿಸಲೋಸುಗ ಅಂಗೈಯ
ಲಿಂಗದ ಕಾಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬೀಳುವಂತೆ ಶಿರದ
ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮಗ್ಗಲು ಆಕಳ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರಿಯ
ಬಣ್ಣದ ಆಕಳ ತುಪ್ಪದ ದೀವಿಗೆಯನ್ನಿರಿಸಿ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಆ ಪ್ರಕಾಶದ ಪ್ರತಿ-
ಬಿಂಬವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಕ್ರಮವೊಂದುಂಟು. ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಧ್ಯಾನಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ
ದೇಹವೂ ಮನವೂ ಬಿಗುವು ಭಾರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಕೂಡದು. ಭಾರ(Tension)
ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವಧಾನವು (Attention) ಹತ್ತುವದು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು
ತುಂಬಾ ತೆರೆದರೂ ಭಾರವೆನಿಸುವದು, ತುಂಬಾ ಮುಚ್ಚಿದರೂ ಭಾರವೆನಿಸುವದು.
ಅದ್ದರಿಂದ ಅರೆತೆರೆದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ-
ಯನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವುಂಟು. ಇಂತಹ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಶಿವಶರಣರ ವಚನ
ಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಕುರುಹುವಿಡಿ ಕುರುಹುಗೆಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದು ಒದಗು
ವದು. ನೇತ್ರಪ್ರಕಾಶದ ಸೂತ್ರವಿಡಿದು ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿಬಂತೆ ಅಕ್ಷಿ

ವುರುಷನ ದರ್ಶನವಾಗುವದು; ಅಂಗುಷ್ಠ ಮಾತ್ರದ ತುಂಗ ದೀಪ ಜ್ವಾಲೆಯು ಧಳಧಳಿಸುವದು; ಅರ್ಧಾತ್ ಅಂಗುಷ್ಠವುರುಷನ, ಆತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವದು. ಈ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ನಾದಗಳು ಕೇಳಿಬರುವವು. ಬಗೆಬಗೆಯ ಪ್ರಕಾಶವು ಕಂಡುಬರುವದು; ತೇಜೋಬಿಂದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅನಂದ ಕಳೆಯು ಅಮಿತವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ಆಗ ದೂರದರ್ಶನ ದೂರ ಶ್ರವಣಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವವಲ್ಲದೆ, ಅನ್ಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಆಕಲನ-ಗೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಧಕನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ತೋರುವ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳಾನಂದವು ಅಸಾರವಾದ ಅಖಂಡವಾದ ಅನಂದಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು :

ಸಾಕು ಸಾಕೆನ್ನಿದಕೆ ಬೇರೊಂದು ಸುಖಮುಂಟೆ
ನೇಕರಿಸಬಾರದಾತ್ಮಾನುಭವ ರತಿಯೇ || ಪಲ್ಲವಿ ||

ಹೊರಗಿಂದ್ರಿಯಗಳ ಚೇಷ್ಟೆಯನುನೇಕ್ಷಿಸಿ ಹೃದಯ-
ಸರಸಿಜದ ದಳಗತಿಯನುಳಿದು ಕಾಲದೊಳು ||

ಮೊರೆವ ಝೇಂಕೃತಿಯ ದಶ ನಾದಗಳೆಂದೆಂಬ
ಶರಧಿಯೊಳು ಮುಳುಗಿ ಮೈ ಮರೆದ ಪರಿಣಾಮವೇ || ೧ ||

ಅರೆಮುಗಿದ ಕಣ್ಣೆರಡರ ತಾರೆಗಳ ನಡುವೆ
ತರಣಿ ಶಶಿ ಶಿಖಿ ಬಿಂಬದಲ್ಲ ರಂಧ್ರದೊಳೆ ||
ಪೊರಪೊಣ್ಣೆ ಕೋಟಿ ಮಿಂಚುಗಳಂತೆ ಝಗಝಗಿಸಿ
ಮೆರೆವ ಬಿಂದು ಪ್ರಭೆಯ ನೋಳ್ವ ಸಂತಸವೇ || ೨ ||

ತನುವಿನೊಳಹೊರಗಿಂತು ತೋರ್ಪ ತನ್ನನೆ ಕಾಣ್ವ
ಮನಕೆ ಚೇತನವಾಗಿ ಜಗವನೊಳಕ್ಕೆದು ||
ಇನಿತು ವಿಷಯಗಳ ಬೇರಿಟ್ಟಿರಿವ ಗುರುಸಿದ್ಧ-
ನೆನಿಸ ಕಳೆಯಾನೆಂಬ ಪರಿಪೂರ್ಣಾನುಭವವೇ || ೩ ||

ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಅದು ಪಟ್ಟಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಶಿವಯೋಗದ

ಆಚರಣೆಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ್ವರ ಪ್ರಸಾದಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಶರಣ ಏಕೈ ಇವೇ ಆ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳು. ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಆಚರಣೆಯು ಬಹಿರಂಗದ ಜ್ಞಾನ-ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂತರೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತರ್‌ಬಾಹ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಆವರಿಸಿದ ತಮಸ್ಸು ಅಳಿದು ತೇಜಸ್ಸು ಬೆಳಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಾಧಕನ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗವು ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಹೃದಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಭಾವಿಗಳು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡಿ ದ್ದಾರೆ. ನಾಸಿಕ ರಸನೆ ನೇತ್ರ ಕರ್ಣ ತ್ವಚ ಎಂಬೀ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಗಳು ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಮವೆನಿಸಿದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಗುದ ಗುಹ್ಯ ವಾದ ಹಸ್ತ ಮುಖ ಎಂಬೀ ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಮವೆನಿಸಿದ ಆಧಾರಸ್ಥಾನ, ಇದರಂತೆಯೇ ಚಿತ್ತ ಬುದ್ಧಿ ಮನ ಅಹಂಕಾರ ಜ್ಞಾನ ಎಂಬೀ ಅಂತಃಕರಣ ಪಂಚಕ ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಮ ವೆನಿಸಿದ ಭಾವ—ಈ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕಾವಳವಡಗಳು ಸಾಧಕನು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅರಿವನ್ನು ಸ್ಥಾಪ್ಯವಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು; ಅರ್ಥಾತ್ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತುಂಬಾ ಅರಿವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಸಾಗುವನು. ವೀರಶೈವದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದಾದರೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಭಾವವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸು- ವನು. ಆಚಾರಲಿಂಗ ಗುರುಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗ ಎಂಬ ಷಡ್ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಆಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ನಿಲಿಸಿ, ಅಂದರೆ ಅರಿವಿನ ವಿಕಾಸಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಧಿಕತರವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವನು ಶಿವಯೋಗಿಯು. ಮಾನವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದರೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಯಲ್ಲ, ಜಡವಾದುದು. ಅಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿದ ತಮಂಧದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಅಂಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಗಳತನವನ್ನು ಅಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಸಂಧಾನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಕುರುಡು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, ಆಯಾ ಲಿಂಗದ ನೆನಹಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ವ್ಯಕ್ತ- ವಾಗುವ ಭಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಗೊಳಿಸುವನು ಶಿವಯೋಗಿಯು. ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಸ್ವರವಚನದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಗೌಪ್ಯವಡಗಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು, ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ವೀರಶೈವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಹಸ್ರಾರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಇನ್ನೇರಡು ಚಕ್ರಗಳಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಅಜ್ಞಾಚಕ್ರದ ಅಚ್ಚಿಗಿನ ಸಹಸ್ರಾರ, ಶಿಖಾ ಹಾಗೂ ವಶ್ಚಿನುಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಅವರು ಕಂಡ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರೆಂಬುದು ಅವರ ಅನುಭವದ ವಚನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅರಿವಿನ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಳುಗುತ್ತ ಅವರು ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗಭಾವನೆಯೇ ತುಂಬಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿಷ್ಕಲಲಿಂಗ, ನಿಃಶ್ಯೂನ್ಯಲಿಂಗ ನಿರಂಜನಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯವ ಮಾಡಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭವವು ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಅನುಭವದ ಅಚ್ಚಿಗಿನ ನಿರವಯ ಸ್ಥಲದ ಅನುಭವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದ ವರೆಗಿನ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗ-ಅಂಗ, ದೇವ-ಭಕ್ತ, ಶಿವ-ಜೀವ, ನಾನು-ನೀನು ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು; ಯಾಕಂದರೆ ಆರುಸ್ಥಲದ ಅನುಭವವು ಭಕ್ತಿಯ ಸೆರೆಗಿನಿಂದಲೇ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರಸವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಶಿವಶರಣರು. ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದ ಅಚ್ಚಿಗಿನ ನಿರವಯ ಸ್ಥಲದ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ತೆರಹೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವುದು ಕೇವಲ ತಾನೇ ತಾನು. ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯದೊಡನಿಹ ಭಕ್ತಿಯ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಣುವುದಾದರೆ ನಿರವಯಸ್ಥಲದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಒಡವೆರೆದ ಜ್ಞಾನದ, ಸುಜ್ಞಾನದ, ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾನದ ಸೊಬಗನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಯೋಗಮಾರ್ಗದ ಅಚರಣೆಯಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅನಂದದ ಅನುಭೂತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿ ಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಪರಿಪಾಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿರಲಿ ಅವರೆಲ್ಲ ರಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಮತ್ತು ನಿರವಯ ಸ್ಥಲ ಇವುಗಳ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದುದು ಶಿವಶರಣರ ಒಂದು ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು !

ಶೈವ ಧರ್ಮವು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ರೂಢವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದು ೫೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವ ಮೊಹಂಜೊದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗೆತಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅವಶೇಷ-

ಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಶೈವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶೈವ ಭಕ್ತಿಯ ವಿಸ್ತಾರ ವೈಭವಗಳನ್ನು ನೋಡಿಸುವ ಭವ್ಯವಾದ ಶಿವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೈವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯವಾಗಿರುವ ದ್ವಾದಶ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಕಾಣುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವೇದಋಷಿಗಳು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಋಷಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಹಂಬಲಿಸಿದಂತೆ, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವನನ್ನರಸುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಣುವ ತನಕ ಶಿವಶರಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದನ್ನು ಅರಿಯಬಲ್ಲೆವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಗದ ಮೇಲಣ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಅನುಭವದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಯೋಗದ ನಿಲವಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಕಂಡ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳ ಪ್ರಕಾಶದ ಸೊಬಗು ಒಂದು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ನಾವಿನ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ ಜೋತಿಲಿಂಗ, ಉಭಯಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಲಿಂಗ, ಅವೃತಲಿಂಗಗಳ ಪ್ರಭಿಗಿಂತಲೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಅಂತರಂಗದ ಈ ದ್ವಾದಶ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗೂಹನವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು. ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಕಂಡಿದ್ದ ಈ ಜ್ಯೋತಿಲಿಂಗಗಳ ಬೆಡಗನ್ನು ನೋಡಬೇಕು ಈ ಅವರ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ:

ಅಂಗದ ಲತೆ ಕಮಲಂಗಳೊಳಗೆ ನವಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |

ಮಂಗಳ ಘೋಷದಿ ರೈಂಕರಿಸುತಲಿದೆ ಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ || ಪಲ್ಲ ||

ಚಾರು ಚೌದಳದರವಿಂದದೊಳಾಚಾರಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |

ಆರು ದಳದ ಸರಸಿಜದೊಳು ಶ್ರೀಗುರುಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |

ಮೀರಿ ದ್ವಾದಶದಳ ನಳಿನದೊಳು ಜಂಗಮಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ || ೧ ||

ಪದಿನಾರಿಸಳ ಪದುಮದೊಳು ಸುವ್ರನಾದಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |
 ದ್ವಿದಳ ಸರೋಜವ ನೌರಭಮೊಳು ಮಹಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ||
 ವಿದಿತ ನಾಸಿರ ದಳಬ್ಜದಿ ನಿಷ್ಕಳಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |
 ತ್ರಿದಳ ತಾಮರಸದೊಳು ನಿಃಪೂನ್ಯಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ || ೨ ||

ಏಕೈಕ ದಳದ ಕಂಜಮೊಳು ನಿರಂಜನಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |
 ಸಾಕಾರಾಂಗದ ವಾಮಕರಪೀಠಮೊಳಗಿಷ್ಟಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ||
 ತ್ರೈಕರಣಾದಿ ಸರ್ವಾಂಗಮೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ |
 ಶ್ರೀಕರ ಗುರು ಚೆನ್ನವೀರ ತಾನಾದುವ ಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ || ೩ ||

ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ತುಂಬಿ (ಭ್ರಮರ) ಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ; ಅದು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಾ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ; ಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಪರವಸ್ತುವು ಸಾಧಕ-ಭಕ್ತನ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಭೃಂಗದಂತೆ ಘೋಷವನ್ನು, ಮಂಗಳ ಘೋಷವನ್ನು ಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದೆ; ಅದು ನಾದಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ (ಮಂತ್ರನೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದುದರಿಂದ). ಇಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕ್ಲೇಷೆಯನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ದಳಕುಳಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಚಕ್ರಗಳನ್ನೂ ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವೀರಶೈವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳ ಆಚರಣೆಯು ಶಿವಯೋಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯದೆ ಅವು ಸಾಧಕನ ದಿನದಿನದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬೇಕು; ಹಾಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದಂತೆ ಅವುಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಂತರಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲೂ ಅದರಿಂದ ಸರಿದೂರೆಯಿಲ್ಲದ ಶಾಂತಿ, ಅಪಾರವಾದ ಆನಂದ ಇವನ್ನು ಪಡೆಯಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು. ವಿಶ್ವದ ನಾಟ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ವಾತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಡಿ ತೋರಿಸಿ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ದಿವ್ಯ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುವದು ಶಿವಯೋಗಿಯ ಘನವಾದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿಯು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕನಸುಣಿಯಲ್ಲ, ಆತನು ಸತ್ಕಾರ್ಯದ ಕಲಿಯಾಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವ-ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅವನಿಗೆ ವರಮಾದರ್ಶ. ಶಿವಯೋಗಿಯ ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ತತ್ವ-ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಳಗಿನ ಅಭ್ಯಂತರವಡಗಿ ಅನವರತವಾಗಿ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ

ವಾದ ಆದರ್ಶವೇ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಅಂಗೈಯ ನೆಲ್ಲಿಯಂತೆ ಸ್ಪೃಟಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಲೀಲಾಯ ಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಡಲು ಬಲ್ಲಿದರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಒಬ್ಬರೇ, ಇಬ್ಬರೇ, ಮೂವರೇ? ಹಲವಾರು ಜನ! ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆದರಣೀಯರೂ ಸಂಸ್ಕರಣೀಯವರೂ ಆದ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಶಿವಯೋಗದ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರಾದ ಅನೇಕ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಷಣ್ಮುಖ ಸ್ವಾಮಿಯು ಅಖಂಡೇಶ್ವರ ವಚನಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ: “ಎನ್ನ ವೃದ್ಧಿ ತತ್ವದ ಆಧಾರ ಚಕ್ರವೇ ಭಕ್ತಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನೂ; ಎನ್ನ ಅಮೃತತ್ವದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರವೇ ಮಹೇಶ್ವರಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯನೂ; ಎನ್ನ ಅಗ್ನಿತತ್ವದ ಮಣಿಪೂರಕವೇ ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನೂ; ಎನ್ನ ವಾಯುತತ್ವದ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರವೇ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರೂ; ಎನ್ನ ಗಗನತತ್ವದ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರವೇ ಶರಣಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಉಲಿಂಗವೆದ್ದಿ ದೇವರೂ; ಎನ್ನ ಜೀವತತ್ವದ ಆಚ್ಛಾಚಕ್ರವೇ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಅಜಗಣ್ಣ ತಂದೆಗಳೂ; ಎನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವೇ ವರಮ ಆರಾಧ ಸ್ಥಲ, ಆ ಸ್ಥಲವ ನಿಜಗುಣ ಯೋಗಿಗಳೂ; ಎನ್ನ ಶಿಖಾಚಕ್ರವೇ ನಿತ್ಯ ನಿರೂಪನುಸ್ಥಲ, ಆ ಸ್ಥಲವ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯರೂ; ಎನ್ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವೇ ವರಮ ನಿರಂಜನ ಸ್ಥಲ, ಆ ಸ್ಥಲವ ಪ್ರಭುಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಹೀಗೆ ಎನ್ನ ಒಳಹೊರಗೆ ತೋರುವ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಲಕುಳಂಗಳನು ಸಕಲ ಗಣಂಗಳು ಇಂಬುಗೊಂಡರಾಗಿ ಎನಗೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಂಗಳೂ ಬಯಲಾದವು” — ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ನವಚಕ್ರದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನೂ, ಆ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗೌವ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಂಪಾದನೆಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನೂ, ಅದನ್ನು ಅಂಗವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಶರಣ ಶರಣೆಯರನ್ನೂ ಅವರಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ನಿಲುಕಿದ ಸ್ಥಲ ನಿರ್ದೇಶವನ್ನೂ ತನ್ನೂಲಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಮೇಲಾದ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅನುಭವಗಳ ಪ್ರಭಾವಮುದ್ರೆಯನ್ನೂ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎದುರಿಗೆಟ್ಟು ಕೊಂಡ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತತ್ವಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೊಡನೆ ಅವುಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯೂ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡ ಆದರ್ಶವನ್ನು ನಿಚ್ಚು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೊಡನೆ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸುಲಭಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು.

ಷಡ್ವರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಯೋಗವು ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಪ್ರಗತಿವರವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಇದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಯೋಗವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ವಾಸವಾವುದು ಎಂಬ ಕ್ರಮವ್ರಾಪ್ತವಾದ ವ್ರಶ್ಚಿ ಬಹು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗವೂ ಒಂದು ಯೋಗ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ದಿನದಿನದ ಅಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ವರಂವರೆಗೆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅನುಪಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳು. ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಡ ಯೋಗಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಒಂದು ನಾವೀನ್ಯತೆಯಿಂದ ಮೆರುಗುತ್ತಿವೆ. ಸಹಸ್ರಾರದ ವರೆಗಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಿಗಳೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಅಡೆಗಿನ ವಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ವರೆಗಿನ ಅನುಭವದ ಸಂಪಾದನೆಯು ಶಿವಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಪುಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮದೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೆರೆಯಬಾರದೆ | ತಿಳಿದು | ಬೆರೆಯಬಾರದೆ ||

ಮರೆದು ಬಾಹ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ | ಕರದಖಂಡ ತೇಜದೊಡನೆ || ಪಲ್ಲ ||

ತಿಳಿವೆನಿಸುವ ಸುರಭಿಗೂಡಿ | ನಳನಳಿಸುವ ವಿಕಚಕ್ರದಯ- ||

ನಳಿನದಮಲ ಕರ್ಣಿಕೆಯೊಳು | ಬೆಳಗುವಿಷ್ಟಲಿಂಗದೊಡನೆ || ೧ ||

ಪರಿವ ಗಂಗೆಯುಮುನೆಯೆರಡು | ಬೆರಿವ ಸಂಗಮಸ್ತಳದೊಳ- ||

ಗಿರುವ ಗಗನಗಿರಿಯ ತುದಿಯೊ | ಳುವ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದೊಡನೆ || ೨ ||

ಮಹಿತ ಶ್ರೀಗುರುಸಿದ್ಧನೊಲಿಮ | ವಿಹರಿಸುವ ಸುಷುಮ್ನನಾಡಿ- ||

ಕೂಹರದಗ್ರದಚಲ ಸರಸಿ | ರುಹದ ಭಾವಲಿಂಗದೊಡನೆ || ೩ ||

ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಸರ್ಪಭೂಷಣರಾದಿಯಾಗಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಇಷ್ಟ-
ಪ್ರಾಣ-ಭಾವಲಿಂಗಗಳ ಅವಿರತವಾದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಬಗೆಬಗೆ-
ಯಾದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅನುಭವಗಳು ಗೋಚರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ನಾನಾವನ ಹೃದಯ ಕಮಲವು ಹನ್ನೆರಡು ದಳಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ದಳ
ಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮೇಲು ಮುಖವುಳ್ಳವುಗಳೂ, ಎಂಟು ಕೆಳಮುಖವುಳ್ಳವುಗಳೂ
ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದುರುದುಂಬಿಯು ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವಂತೆ
ಪ್ರಾಕೃತ ಜೀವಿಯು ಕೆಳಮುಖವಾದ ಎಂಟು ದಳಗಳಲ್ಲಿ ದಲದಿಂದ ದಲಕ್ಕೆ
ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಧೋಮುಖವಾದ ಅಷ್ಟದಲಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಿಸುವ ಅವ-
ನಲ್ಲಿ ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಜ ಗುಪ್ತೆಯುಂಟಾದಾಗ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಮೊದಲಾಗು-
ವದು, ಅಂದರೆ ಹೃದಯಕಮಲದ ಮೇಲು ಮುಖವಾದ ನಾಲ್ಕು ದಳಗಳಲ್ಲಿ
ಅವನು ವಿವರಿಸಹತ್ತುವನು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾದ
ಶಕ್ತಿಯ ಏಳು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾಹತಚಕ್ರವು ಈ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿರು-
ತ್ತದೆ. ಸಪ್ತಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಯೋಗದ ಕೀಲದಂತಿರುವ
ಈ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವವನ್ನೀಯಲಾಗಿದೆ.
ಅನಾಹತಚಕ್ರದ ಮೇಲು ಮಗ್ಗಲು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಶುದ್ಧ ಆಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ
ರಂಧ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಸಹಸ್ರಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಇದರ ಕೆಳ
ಮಗ್ಗಲು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಮಣಿಪೂರಕ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯದಾದ
ಮೂಲಾಧಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳುಂಟು. ಅಧೋಮುಖಿಯಾದ ಪ್ರಾಕೃತ
ಜೀವಿಯು ಕೇವಲ ಅನ್ನಮಯ ಪ್ರಾಣಮಯ ಮನೋಮಯ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ
ಎಂದರೆ ಕೆಳಗಿನ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿಯುವದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು.
ಅವನ ಇಡೀ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿರುವದು.
ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗು ನುಸಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಅವನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ
ದಂದುಗವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಆಧಾರ ಚಕ್ರದಿಂದ
ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಏರಿದನೆಂದರೆ ಆ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವ-
ಶಕ್ತಿಯು ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವದು. ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದ
ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ತಾಳ್ಮೆ ಸಂಯಮನ ಆಚಾರಶುದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು
ಅಳವಡು ಆತನು ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರದ ಅನುಭವದಿಂದ ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರ-
ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನೆಂದರೆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯೂ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಿಂದ ವಿಶುದ್ಧ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ

ಇಳಿದು ಬರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಣಿಸೂರಕ ಚಕ್ರದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನು ನಿರ್ಮಲಮತಿ ಪ್ರಸನ್ನದೃಷ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ನಿಲುಕಿದನೆಂದರೆ ವಿಶುದ್ಧ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವಶಕ್ತಿಯೂ ಅನಾಹತಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವದು. ಹೀಗೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಏರಿ ಹೋಗುವ ಸಾಧಕನ ಭಕ್ತಿಯೂ (Force) ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಬರುವ ಶಿವಶಕ್ತಿಯೂ (Grace) ಅನಾಹತ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವವು. ಈ ಭಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬೆಸುಗೆಯಿಂದ ಆಗುವದು ಮುಕ್ತಿಯು (Peace). ಇದುವೇ ನಿಜವಾದ ಬಿಡುಗಡೆ, ಅಧಃವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದುವ ಬಿಡುಗಡೆ, ಮುಕ್ತಿ. ಈ ಬಿಡುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು.

ಕಂಠ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಹ ವಿಶುದ್ಧಿಯು ದೇಹ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಂಠವು ಶರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಥೈರಾಯಿಡ್ (Thyroid) ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಾ-ಥೈರಾಯಿಡ್ (Para-Thyroid) ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಆಯುರ್ವಧನೆಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದ ಜೀವರಸಗಳನ್ನು ಒಸರಿಸುವ, ಒದಗಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವು. ಇವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದರೆ ಜೀವನವು ನಿರ್ವಿಣ್ಣವೂ ನೀಸಾರವೂ ಆಗುವದು. ಇವು ಅತಿ ದೊಡ್ಡವೂ ಇರಕೂಡದು, ಅತಿ ಸಣ್ಣವೂ ಇರಕೂಡದು, ಹಾಳತಾಗಿರಬೇಕು. ಇವು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯವು ಲಭಿಸುವದು. ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ವಿಶುದ್ಧ ಚಕ್ರವನ್ನು ತೇಜಃಪುಂಜವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡವರು ಬಹು ದಿವಸ ಬಾಳಬಲ್ಲರು. ಬಸವಣ್ಣನು ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದು ಆತನ ವಿಶುದ್ಧ ಚಕ್ರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಜಾಗ್ರತವಾದ ಅವನ ವಿಶುದ್ಧ ಚಕ್ರದಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಅನುಭವದ ಚಿಲುನೆಯಿಂದ ದೇಹದ ಸಮಸ್ತ ಚಲನಗಳನ್ನು ಅವನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಭೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಹ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರವು ಜಾಗ್ರತವಾದರೆ ಪ್ರಾಣವೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವುಂಟಾಗಿ ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಕವೃತ್ತಿ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಗಳು ಸ್ಫುರದ್ರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವವು. ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವು ಜಾಗ್ರತವಾದರೆ ಯೋಗಿಯು ನಿತ್ಯ ನವೀನವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ ಪರಮಾನಂದ ವಯೋನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವನು, ಪರಮಶಾಂತಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡುವನು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿಯ ಏಳೂ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಲೋಕಗಳೆಂದು ಉಪಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿರಸ್ಥಾನದ ಏಳನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವು ಸತ್ಯ ಲೋಕವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಸತ್‌ನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಶುದ್ಧ ಜೀವನವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ: ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ಸ್ಥಾನದ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರವು ಆರನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ತಪೋಲೋಕವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಚಿತ್‌ನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾನುಭಾವ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು. ಐದನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿಯ ವಿಶುದ್ಧ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಲೋಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಂಟಾಗುವ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಸಕ್ರಿಯವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಆಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೃದಯಸ್ಥಾನದ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕೇಂದ್ರವು. ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಿವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೆನಿಸಿದ ಮಹರ್ (ಮಹಾ) ಲೋಕವೆಂದು ಇದನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಶಕ್ತಿಯು ಆವಾಸಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಾಭಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರವು ಮೂರನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶುದ್ಧ ಮನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಲಿಂಗ) ಸ್ಫೀಹದ ಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರವು ಎರಡನೆಯ ಕೇಂದ್ರವು, ಭುವರ್ಲೋಕವೆಂದು ಇದನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಜೀವವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯ ಆಧಾರಚಕ್ರವು ಮೊದಲನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಭೂಲೋಕವೆನಿಸಿದ ಭೌತಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯಲೋಕದಿಂದ ಭೂಲೋಕದ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳೂ ಅರಿವಿನ ಒಂದೊಂದು ನಿಲವನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಆಯಾಸ್ಥಾನದ ಅರಿವು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ವಿಕಾಸವನ್ನು ವಡೆದಾಗ ಶುದ್ಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಇಳಿದು ಬರುವುದೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಆರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮನು ಪರವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಮರಸವನ್ನು ಹೊಂದಲೋಸುಗ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಈ ಉರ್ಧ್ವಗತಿಯು, ಈ ಮೇಲೆ ಏರುವಿಕೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಸತ್ಯಲೋಕದ ವರೆಗಿನ ಅವನ ಉರ್ಧ್ವಗಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸೂಚಕವಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸ

ರನ್ನು ಅವನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಂಚಭೌತಿಕ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ವಾಯು ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ, ಸ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಮನೋಮಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ, ಮಹಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿಯ ಆಚೆಗಿನ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಅದರ್ಶ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ, ಜ್ಞಾನಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವದ ಅನಂದದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಅನಂದನುಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ, ತತ್ವೋಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವವಿಮರ್ಶೆಯ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ ಕೊನೆಗೆ ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಶುದ್ಧ ಜೀವನದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನು ಆಧಾರದಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರದ ವರೆಗಿನ ಯಾವದೇ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ನೇರಲಿ, ಅರಿವಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿಲವಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲೆಡೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ವಿಶ್ವಗತನೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಆಚೆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವೋತ್ತೀರ್ಣನೆಂದೂ ಆತ್ಮನ ಅರಿವಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು, ಸವರಸವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವೊದಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಉಚ್ಚ ಮಟ್ಟದ ಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಕರ್ತೃತ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಭೂತ-ಪ್ರಾಣಿಯ ಅಸನ್ನಿಯಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ನಿಲವಿನ ವರೆಗೆ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲನು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಮರಸ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೊಂದು ನಿಲವಿಗೆ ಅನುವುಂಟು.

ಯೋಗಸಾಧಕನಿಗೆ ಮಾನವ ಶರೀರವು ಒಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಉಪಕರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಶರೀರಮಾಧ್ಯಂ ಖಲು ಯೋಗಸಾಧನಂ'. ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಗಳ ಶುದ್ಧಿಯು ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡಿಗಳ ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ವರ್ಣನೆಯು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ಬರೆದ ಕರಣಹಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ "ವಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾದ ಅರಳಿಯ ಪರ್ಣದೋವಾದಿಯಲ್ಲಿ (ಅಶ್ವತ್ಥ ಜೀರ್ಣ ವರ್ಣವತ್) ನಾಡಿಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿವೆ. ಅದರೊಳಗೆ ೭೨೦೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿವೆ. ಅದರೊಳಗೆ ೧೫೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಕಾರಣ

ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೭೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೧೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೫೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೨೫ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಯೋಜನ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ದಶವಿಧ ಭೇದವಾದ ನಾಡಿಗಳೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು. ಇಡಾ ಪಿಂಗಲಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ಎಂಬ ನಾಡಿಗಳು ಈ ದಶವಿಧ ಭೇದವಾದ ನಾಳಂಗಳೊಳಗೆ. ಈ ತ್ರಿವಿಧ ನಾಡಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಬೀಜನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿಹವು— ಎಂದು ಈ ನಾಡಿಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗಚೂಡಾಮಣ್ಯಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದಶವಿಧ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಇವುಗಳ ವರಿಚಯವಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಧಾನಾಃ ಪ್ರಾಣವಾಹಿನೋಃ ಭೂಯಸ್ತಾಸು ದಶ ಸ್ತೃತಾಃ |

ಇಡಾ ಚ ಪಿಂಗಲಾ ಚೈವ ಸುಷುಮ್ನಾ ಚ ತೃತೀಯಗಾ ||

ಗಾಂಧಾರೀ ಹಸ್ತಿಜಿಹ್ವಾ ಚ ಪೂಷಾ ಚೈವ ಯಶಸ್ವಿನೀ |

ಅಲಾಬುಸಾ ಕುಹುಚ್ಚೈವ ಶಂಖಿನೀ ದಶಮೀ ಸ್ತೃತಾ |

ಏತನ್ನಾಡಿಮಹಾಚಕ್ರಂ ಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ಯೋಗಿಭಿಃ ಸದಾ |

ತರುವಾಯ ಯಾವ ನಾಡಿಯು ಯಾವ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ, ‘ಇಡಾ ಪಿಂಗಲಾ ಸುಷುಮ್ನಾಃ ಪ್ರಾಣಮಾರ್ಗ ಚ ಸಂಸ್ಥಿತಾಃ | ಇಡಾ ಪಿಂಗಲಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ಈ ಬೀಜ ನಾಡಿಗಳು ಪ್ರಾಣದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ- ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ನಾಡಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಾರದರ್ಶಕವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಕಾಲಿವೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಡಾ ನಾಡಿಯು ಬಲಭಾಗದ ಅಂಡದಿಂದಲೂ ಪಿಂಗಲಾ ನಾಡಿಯು ಎಡಭಾಗದ ಅಂಡದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆಧಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರು ನಾಡಿಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ತ್ರಿವೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಗಮವು ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನದ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲಾಧಾರದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗಮವು

ಅರಿವಿನ ತೀರ ಸುಸ್ತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯು ವೃತ್ತಿತ್ರಯದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅನಾಹತದಲ್ಲಿಯ ಎರಡನೆಯ ಸಂಗಮವು ಜಾಗೃತ ಅರಿವಿನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗುಣಗಳಾದ ಸತ್ವ-ರಜ-ತಮಗಳು ಸಂತತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆಜ್ಞೆಯದಲ್ಲಿಯ ಮೂರನೆಯ ಸಂಗಮವು ಅರಿವಿನ ತೀರ ಮೇಲಿನ ಉನ್ನತವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ನಾದ-ಬಿಂದು-ಕಳೆಗಳು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಸಂಗಮಗಳಿಗಿಂತ ಮೂರನೆಯ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಅಗ್ರ ಸ್ಥಾನವುಂಟು ದೈವೀ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನುಡುವ ಪ್ರಣವದ ಧ್ವನಿಗೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಾದ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚಿಮ್ಮಟಿಗೆ ಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಹೊರಡುವ ಧ್ವನಿಯ ತರಂಗವು ನಾದವಲ್ಲ; ಹಾಗೆಯೇ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಕೇಳಿಸುವ ಅಂತರಂಗದ ದನಿಯೂ ನಾದವಲ್ಲ. ಆತ್ಮನ ಅನಿರತವಾದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ತರಂಗಕ್ಕೆ, ಸ್ವಂದನಕ್ಕೆ ನಾದವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಮೂಗಿನ ಹೊರಳಿಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ದನಿಯು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು 'ಸೋಹಂ' ಧ್ವನಿಯು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ನಾಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ 'ಸ'ಕಾರ 'ಹ'ಕಾರಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಯಂ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವರವೊಂದು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದುವೇ 'ಓಂ'ಕಾರ. ನಾಮರೂಪ ರಹಿತವಾದ ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವರ್ಣವಾಗಿದೆ ಈ 'ಓಂ'ಕಾರವು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಓಂ' ಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವರ್ಣನೆ ಇಂತಿದೆ:

ಸೋಹಂ ಕೃತ್ವಾತ್ಮಮಂತ್ರಂ ಸ್ವವದ ಪರಪದಂ

ವ್ಯಕ್ತ ವರ್ಣದ್ವಯಂ ತತ್ |

ವ್ಯಾಲುಂಪೇತ್ ವ್ಯಂಜನೇ ದ್ವೈ ಪುನರಪಿ ರಚಯೇತ್

ದಿವ್ಯಮೋಂಕಾರ ಮಂತ್ರಮ್ ||

ಈ ಓಂಕಾರದ ನಿನಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರಣವಧ್ವನಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವು ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಯೋಗಿಯು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ

ದೇಸೆಯಿಂದಲೇ ಯೋಗಿಯು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಈ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಶಿವಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ನೇತ್ರ, ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣು, ಮೀನಕಣ್, ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶ ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಮೀನಕಣ್ ಪರವಸ್ತುವಿನ ನಿಚ್ಚ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕಣ್ಣಿಗೆ 'ಬಿಂದು' ಎಂದು ಹೆಸರು; ಇದು ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಖಗೋಲದಲ್ಲಿರುವ ತೇಜಃಪುಂಜವಾದ ಗ್ರಹ ನಕ್ಷತ್ರ ತಾರೆಗಳ ವ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರಕಾಶವಲ್ಲ; ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಾಗ ಕಾಣುವ ಅಂತರಂಗದ ಪ್ರಕಾಶವೂ ಇದಲ್ಲ; ಇದು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಕಾಶ ಅಥವಾ ಸಂವಿತ್ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಪರಾಪರ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವ-ಮಿಮರ್ಶೆಯ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಶ್ವದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಎಡೆವಿಡದೆ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುವ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಆದರೂ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಅವಗತವಾಗದೆ ಇರದ ದಿವ್ಯಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಜೀವನದ ಉಸಿರು ಎಂದೆನಿಸಿದ ಪ್ರಣವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಈ ತೇಜಃಪುಂಜವಾದ ಪ್ರಭೆಯು ಅನಂತವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಸತ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ, ಅಪಾರವಾದ ಸಂವಿತ್ ಸ್ವರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗಸಿದ್ಧನಾದ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವನು ಸಿದ್ಧರಾಮ ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಗೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾಶದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ:

ನಿಟ್ಟಲ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಸ್ಫಟಿಕವರ್ಣದ ಜ್ಯೋತಿ

ಘಟದೊಳಗೆ ತಾನಾಗಿ ತೋಳಗಿ ಬೆಳಗಿ |

ವಟವೃಕ್ಷದಾ ಕೆಳಗೆ ಲೋಕಾದಿ ಲೋಕಗಳು

ಘಟಿಕೆಯಂತಡಗದ ಪರಾತ್ಪರವಿದು ||

ನಾದವು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಉಸಿರು, ಇದು ಅವನ ಸತ್ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಬಿಂದುವು ಅವನ ಪ್ರಕಾಶ, ಇದು ಅವನ ಚಿತ್ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ; ಮತ್ತು ಕಲೆಯು ಅವನ ಆನಂದ, ಇದು ಅವನ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಪರವಾಗಿಯೇ ಈ ವರ್ಣನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾದ-ಬಿಂದು-ಕಳೆಗಳು ಪರವಸ್ತುವಿನ 'ಅಸ್ತಿತ್ವಕಾಲ ಸಂದಾಮಿ' ಎಂಬ ಸ್ವ-ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತೋರಿಕೆಗೆ ಇವು ಮೂರೂ ಭಿನ್ನ ಪದಗಳಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅರಿವಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಒಂದು ವಸ್ತು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಶರಣರ ಅನುಭವದ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾಸ್ವರೂಪವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾದ ಲಿಂಗವು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾತೀತವಾಗಿದೆ ಯೆಂದೂ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರು ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವರು:

ಉನ್ಮನಿಯ ಜ್ಯೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಮೇಲೆ ಸಹಸ್ರದಳ ಪದ್ಮ,

ಅಲ್ಲಿ ಅವ್ಯತಮಿದು.

ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗವು ಸದಾ ಸನ್ನಿಹಿತನು.

ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಕೊನೆಯ ವರ್ಮಾದಿ ವರ್ಮವನು

ನಿರ್ಮಲನು ನಿರ್ದೇಹಿ ತಾಂ ಬಲ್ಲನು |

ವರ್ಮವರಿದಾ ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಲಂಗಳಲ್ಲದೆ

ಕರ್ಮ ಭೂಭಾರಿಗಳಿಗಿದು ಸಲ್ಲದು ||

ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ಮಲ ತನುವನ್ನು ಪಡೆದ, ಮಾಂಸ ಪಿಂಡವಳಿದು, ಮಂತ್ರಪಿಂಡವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಹೀಗೆ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲನು.

ನವಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ನಡು ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಇಲ್ಲವೆ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವೂ ಇದರ ತರುವಾಯ ಮಸ್ತಕಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಖಾಚಕ್ರವೂ, ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ತಲೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವೂ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಶರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಮೂರೂ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ

ಅಷ್ಟೆ! ಸಹಸ್ರಾರವು ಅಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ, ಶಿಖೆಯು ಮಣಿ-
ಪೂರಕ ಅನಾಹತ್ ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ವಶ್ವಿನು ಚಕ್ರವು ವಿಶುದ್ಧಿ ಆಜ್ಞಾ
ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿತವಾಗಿ ಅವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಕೆಲವರು
ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಡೆದ ಅನುಭವದ ಮೂಲಕ್ಕೆ
ಈ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳು, ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಅಧಾರಸ್ತಂಭವಾಗಿರುತ್ತವೆ
ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು.

ಶಿವಯೋಗದಾಚರಣೆಯಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರವು ಜಾಗೃತವಾದಾಗ ಶಕ್ತಿಯ
ಎಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಧಳಧಳಿ
ಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅನುಭವವನ್ನು ಶಿವಯೋಗಿಯು ಪಡೆಯುವನು. ಸಾಧನೆಯ
ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರುವು
ದೆಂದು ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು
ತನ್ನ (ಅಖಂಡೇಶ್ವರ)ವಚನದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಕಳೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ.
ಇದು ಅಧಾರದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಪೌರ್ಣಮೆಯ
ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಮಣಿಪೂರಕದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಲತೆಯಂತೆ, ಅನಾಹತದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕದ
ಶಲಾಕೆಯಂತೆ, ವಿಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೌರ್ತಿಕದ ಗೊಂಚಲಂತೆ, ಅಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನ
ದೀಪ್ತಿಯಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಂತೆ, ಶಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ತಾರೆ
ಯಂತೆ, ವಶ್ವಿನುವಲ್ಲಿ ಉಳುಕ ನಕ್ಷತ್ರ (ಬಾಲಚಿಕ್ಕ)ಯಂತೆ ತಳತಳ ಹೊಳೆಯು
ತ್ತಿರುವುದೆಂದು ಆತನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ
ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ತೋರುವ ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ಅತ್ಯಂತ ತ್ವರಿತ
ಗತಿಯ ಸ್ಫುರಣಜ್ಞಾನದ ಕಣೆಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸಹಸ್ರಾರ
ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಅಳವಡುವ ಅನುಭವವನ್ನು
'ಸತ್ಯಂ ಋತಂ ಬೃಹತ್' ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಉನ್ಮನಿಯ
ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಗೊಂಡು ವಿಶಾಲವಾದ ವೈಭವದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ
ಶಿವಯೋಗಿಯು ಈ ಅರಿವು ಶಿವಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷದೃಷ್ಟಿಯ ನೋಟದಿಂದ
ಕರಿಗೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ಮಾಟವಲ್ಲ, ಮರಡಿಯೂ
ಅಲ್ಲ, ಇದು ಮೋಡಿಕಾರರ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸ್ವಾನುಭಾವದ ಸಾಧನೆ
ಗಾಗಿ ಅವಿರತವಾದ ಅನುಸಮವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಫಲವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿ
ಸುವ ಒಂದು ವಿದ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಚಕ್ರದ

ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾನುಭವ ಸಂಪಾದನೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಿಧಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಧಿಯು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಶಕ್ತಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ದಿವ್ಯ ಮಾನದಂಡವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವಿಧಿಯನ್ನು ಇಂತಹ ಅನುಭವವನ್ನು ಇಂತಹ ಸಿದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವಾತನೇ ದಿವ್ಯಾತ್ಮನು, ಶಿವಯೋಗಿಯು.

ಶಿರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರು ಕಂಡರೆಂಬುದನ್ನೂ, ಸಹಸ್ರಾರ ಶಿಖಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗೂಢವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಷ್ಕಲ ಲಿಂಗ, ನೀರೂಢ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಶೂನ್ಯ ಲಿಂಗ, ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗ ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸಾಧನೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂಬುದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಈ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅವರು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡುದು ನಿರವಯಲ ಸ್ಥಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮಹತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಶಿಖಾಚಕ್ರವು ಉನ್ಮನ್ನಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹಲವೆಡೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಮನವು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಘನಮನ (Super-mind) ಆಗಬೇಕು. ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಈ ವಿಶ್ವದ ಅಗು-ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಅವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಂಟಾಗುವದೋ, ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳು ನಿತ್ಯ ನವೀನವಾದ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ವೋ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪವು (Will) ವಿಶ್ವದ ಭವಿಷ್ಯತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಲ್ಲದೋ ಅದುವೇ ಉನ್ಮನ್ನಸ್ಥಾನವು. ಸಹಸ್ರಾರದ ತುರಿಯದ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುವ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಪ್ರಭಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆಕುಲನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಸತ್ಪ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವಂತೆ ಅನುಭವಗೊಳ್ಳುವನು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮಹಿಮಾಶಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿವಶರಣರೂ ಶಿವಯೋಗಿಗಳೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿರುವರು. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು—‘ಕಡು ಸಣ್ಣ ದ್ವಾರದಿಂದೆಸವ ಪಡುವಣ ದಿಕ್ಕಿನ ಗುಡಿ’ ‘ಜವದಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನವನಿಯೊಳಿರುತಿರ್ಪ ತವೆ ಮೋಕ್ಷ ಸತಿಯನು ಭವದಿ’ ಮೈಮರೆ; ‘ಆರು ಬೆಟ್ಟವ ದಾಂಟಿ ನಡೆದು ಮೂರು ಕೊಳ್ಳಕೆಳೆದು ಏರಿದೆನು

‘ಕ್ಷೈಲಾಸ ದ್ವಾರವ, ಓಂ ಶ್ರೀ ಗುರುಸಿದ್ಧ, ಸಾರಿ ಬಡಗಲು ಗುಡಿಯಕಂಡೆನು.’
 ‘ಕಡೆಗಂಗ ದೇಶದಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಮುನಿ ನಡೆದು ಕುಂತಳ ದೇಶಕ್ಕೆ, ಪಡುವಲಿಹ
 ಗುಡಿಯ ಹೊಕ್ಕು ಅರ್ಲಿವ್ವ ಮೃಡನೊಳಡಗಿದುದೆ ಕುರುಹು’ ಎಂಬ ಮಾತು
 ಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವನ್ನು ‘ಪಡುವಣ ಗುಡಿ’ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನ

ಪಶ್ಚಿಮ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನಿಟ್ಟಿಲುವ ಮುರಿದು

ತುಟಿ ಮಿಡುಕದೆ ಅಟ್ಟಿ ಅಡಿತ್ತಲ್ಲಾ.

ಬಿಟ್ಟ ಕಣ್ಣು ಬಿಗಿದ ಪುಬ್ಬು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಗುಡಿಯ

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ ಹಿಡಿದಡೆದ.

ಎಂಬ ವಚನವೂ, ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರ

ಸ್ವಸ್ಥಾನ ಸುಸ್ಥಿರ ಸುಮನ ಮಂಟಪದೊಳಗೆ

ನಿತ್ಯ ನಿರಂಜನದ ಪ್ರಭೆಯ ಬೆಳಗು.

ಶಿವಯೋಗದನುಭಾವ ಏಕಾರ್ಥವಾಗೆ

ಗುಹೇಶ್ವರಾ, ನಿಮ್ಮ ಶರಣನು ಅನುಪಮ ಸುಖಿಯಾಗಿದನು.

ಎಂಬ ವಚನವೂ ಈ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಹಾಡಿದವು
 ಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯು ಕಂಗಳ ನೋಟವನ್ನು ಕಾಯದ ಕರದ(ಲಿಂಗದ)

ಲ್ಲಿರಿಸಿ ಅನುಸಂಧಾನಂಗೆಯ್ಯ ಇಷ್ಟ-ಪ್ರಾಣ-ಭಾವಲಿಂಗ ಸಮರಸಿಯಾದೆಂದು
 ತಾನು ಕಂಡ ಪಶ್ಚಿಮದ ನಿಲವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ ರೀತಿಯಿದು:

ಪೆಚ್ಚಿ ಒಲಿದು ಮನವಗಲದೆ ಭಾವವು |

ಬಿಚ್ಚದೆ ಬೇರೊಂದೆನಿಸದೆ ಪ್ರಾಣವು |

ಬಿಚ್ಚಂತಿರ್ದುದು ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ಮಹಾಘನ ತಾನೆ ನೆಲೆಗೊಂಡು ||

ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖದಲಿ ಬೆಳಗು ಪ್ರಕಾಶವು |

ನಿಚ್ಚ ನಿರಂಜನ ಚನ್ನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಂ |

ಗೆಚ್ಚರದೆತ್ತವೆನಾರತಿಯಂ ಮನ ಭಲಿದಾರತಿಯ ||

ಮನ ಪ್ರಾಣ ಭಾವಗಳು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಾಗ
 ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಪರಮ ಪ್ರಕಾಶವೇ
 ತೋರುವದೆಂಬ ಆಕೆಯ ಅನುಭವವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಖಂಡೇಶ್ವರ ವಚನ ಕರ್ತೃವಾದ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಶಿವಯೋಗನಾಥಕನೂ ಅನುಭವಸಿದ್ಧನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಯೋಗ ಶಿವಯೋಗಗಳ ಬಗೆಗಿದ್ದ ಅವನ ಜ್ಞಾನ ಬರಿಯ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ, ಅದು ಅನುಭವಜ್ಞಾನ. ಶಿವಯೋಗ ಧೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಪಡೆದ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿಂತು ಆತ ಕಂಡ ಅನುಭವದ ಬಿಡಗು ಹೀಗೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ:

ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಾರ್ಯನುದಯನಾದುದ ಕಂಡೆ.

ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಿದ ಕತ್ತಲೆಯೆಲ್ಲ ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಿದು ಹೋದುದ ಕಂಡೆ.

ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕಿನ ಒಳಹೊರಗೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಿನ ಮೊತ್ತವೇ ತುಂಬಿದುದ ಕಂಡೆ.

ಮುಚ್ಚಿದ ಕಮಲಂಗಳೆಲ್ಲ ಬಿಚ್ಚಿ ಅರಳಾಗೆ

ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ಗಂಧ ದೆಸೆದಿಸೆಗೆ ಎಸೆದುದ ಕಂಡೆ.

ಇಂತಿದರ ಕುಶಲವ ಕಂಡು ಬಿರಗಾದಿನಯ್ಯಾ ಅಖಂಡೇಶ್ವರಾ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿತವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗೃತವಾದೊಡನೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರಕಾಶದ ಬೊಬ್ಬಳಿಯೇ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಪಸರಿಸಿ ಕತ್ತಲೆಯ, ಅಜ್ಞಾನದ, ಮಾಯೆಯ ಮೊತ್ತವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿವಾರಿಸಿದ ಅನುಭವವಲ್ಲಿದೆ. ನವಚಕ್ರದ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ಅರಳಿ ಅಲ್ಲಿನ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಒಳಹೊರಗೂ ಸುಗಂಧ ನೌರಭವೇ ಪಸರಿಸಿದ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಆತನು ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವ-ಯೋಗಿಗಳೂ ಶಿವಶರಣರೂ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ತಮ್ಮ ಶಿವಯೋಗದ ಅನುಭವ ದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರ ಶಿಖಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನುಪಮವಾದ ಗುಹ್ಯಾತ್ ಗುಹ್ಯತರವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಿರುವರು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಣುಚಕ್ರ, ಅಣುಲಿಂಗ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಆಗಾಗ ಬರುವುದುಂಟು. ಷಣ್ಮುಖ ಸ್ವಾಮಿಯಂತೆಯೇ ಸಂಗನಬಸವೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನವಚಕ್ರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯನಾದ ನವಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಣು-ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದು 'ಅಣುಚಕ್ರವೆಂಬ ಪರಮ ಕೈಲಾಸ ಚಿದಾ-ಕುಶ ಮಂಡಲದ ವರ ಚೌಕಮಂಟಪದ ನವರತ್ನಖಚಿತ ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನ

ಸೀತದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿರ್ಪೆ ಪರಾತ್ಪರ ನಿಜಜಂಗಮ ಪರಾತ್ಪರ ಸ್ವರೂಪ, ಸರ್ವ ಚೈತನ್ಯಾಧಾರ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಅಣುಲಿಂಗ ' ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರ ಶಿಖಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಅನುಭವದ ನಿಲವಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಬರಿಯ ಬಯಲು, ನಿರ್ಬಯಲು ಅಣುಚಕ್ರವೆಂದು ಸಂಕೇತ ಪಡೆದಿರುವುದೆನ್ನಬೇಕಾಗುವುದು. ಕೇವಲ ಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನಾತ್ರಯವಾದ, ಅರಿವಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಇದು ಅನುಭವಗಮ್ಯವಾದುದೆಂದು ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಿರಾಳ ಮಂತ್ರಗೌಪ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಪ್ರಕಟವಾದ ಒಂದು ವಚನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಅಣುಚಕ್ರದ ಮಹತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಆಮೌಲ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಚಕ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಐದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನವಚಕ್ರಗಳ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದುಪರಿಯಾದ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳ, ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಸಿದ್ಧಾಪ್ತನಾಗುವ ಕ್ರಮದ ರಹಸ್ಯವೂ, ಅಲ್ಲಿ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗುವ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿವಿಡಿಯೂ, ಮೂಡಿ ಬರುವ ದಿವ್ಯಪ್ರಭೆಯೂ ಬಿತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಹೃದಯದಲ್ಲಿವು ವ್ರಾಣಲಿಂಗವನು ತ್ರಿಕೂಟದಲ್ಲಿ ತಂದು,

ಆ ತ್ರಿಕೂಟದಲ್ಲಿವು ಆತ್ಮಲಿಂಗವನು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು,

ಆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿವು ಮಹಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು,

ಆ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿವು ಸ್ವಯಂಜ್ಞಾನವನು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು,

ಆ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿವು ನಿರಂಜನವನೆ ಅಣುಚಕ್ರಕ್ಕೆ ತಂದು,

ಆ ಅಣುಚಕ್ರದಲ್ಲಿವು ಝೇಂಕಾರ ಲಿಂಗವನು

ನಿಶ್ಚಿತ ನಿರಾಕುಳದಲ್ಲಿ ತಂದು,

ತಾನು ತಾನಾಗಿವು ನೋಡಾ, ಝೇಂಕಾರ ನಿಜಲಿಂಗ ಪ್ರಭುವು.

‘ಆಜ್ಞೆಯ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮ ಜ್ಯೋತಿ, ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಂಜನ ಜ್ಯೋತಿ, ಅಣುಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿ— ಇಂತು ದಶ ಚಕ್ರಗಳನರಿತು ನಿಶ್ಚಿಂತ ನಿರಾಕುಳನಾಗಿದ ನೋಡಾ, ಝೇಂಕಾರ ನಿಜಲಿಂಗ ಪ್ರಭುವು.’

ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ‘ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವೆಂಬ ಸಹಸ್ರದಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದ ನಿಷ್ಕಲಿಂಗ, ಶಿಖಾಚಕ್ರವೆಂಬ ತ್ರಿದಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದ ಶೂನ್ಯಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವೆಂಬ

ಏಕದಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದ ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗ' ಇವಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಅಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ 'ಎರಡಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನೋಡಲು ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಯಲು' ತೋರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ 'ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಯಲು' ನಿರ್ಭಯಲು ನಿರವಯಲು ನಿರವಯ ನಿರವಯಸ್ಥಲ ಎಂದು ವಿವಿಧವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಆತನು ಮತ್ತೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿದ ನವಚಕ್ರಗಳು ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಮುಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಳ ಕುಳ ಬೀಜಾಕ್ಷರಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಆಯಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಳವಾಗಿ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ನಾಗಿದಂತೆ ಅವು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಹೇಗೆ ಅಡಗುವವೆಂಬುದನ್ನೂ ಬಹು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವನು :

ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಯಲೊಳಗೊಂದು

ಆಚ್ಚ ಅಂಕುರ ಹುಟ್ಟಿ ಅಣುಚಕ್ರವೆನಿಸಿತ್ತು.

ಆ ಅಣುಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರ.

ಆ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಶಿಖಾಚಕ್ರ.

ಆ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ.

ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಅಜ್ಞಾಚಕ್ರ. ...

ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಆ ತರುವಾಯ ಆ ಅಜ್ಞೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರ ಅಣುಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಅಣುಚಕ್ರ ನಿರವಯಲಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ನಿರವಯಲು ನಿಜವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗುವದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ನಿಜವ ಕೂಡಿ ಸಹಜವಾದಂದು ಶಬ್ದಮುಗ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯೊದಗುವದು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತು ಮೌನವಾಗುವದು.

ಜೀವನದ ಇರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹ ಆತ್ಮರು ಬಿಚ್ಚಿ ಬೇರಿದಲಾರದಂತೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ್ದಾರೆ. ದೇಹವೇ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಭಾವವು ಬಲಿತು ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಉಸಿರು ದೇಹ-ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸುವ ತತ್ವವಾಗಿದೆ.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದ ಸುಳಿದಾಟವಿರುವತನಕ ಅತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವುಂಟು. ಪ್ರಾಣ ಹಾರಿದೊಡನೆ ದೇಹದಿಂದ ಅತ್ಯವೂ ಅಗಲುವದು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಸಿರನ್ನು ಒಂದು ಉಪಕರಣ ಒಂದು ಸಾಧನ ಎಂದು ತಿಳಿದು, ದೇಹ ಅತ್ಯರ ಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸ ಹೇಳಿ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡೇ ಅತ್ಯನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಲು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯು “ಉಸಿರೆಂಬ ಕರಗಸ ದಿಂದ ದೇಹಾತ್ಮರ ಬೆಸುಗೆಯ ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಸೂದೆ ತೋರ್ಪ ಮಹಾತ್ಮನೆ ಎನಗೊಳ್ಳನೆಸಗು ನಿರಂಜನಸಿದ್ಧಾ” ಎಂದು ದೇಹಾತ್ಮರು ಒಡವೆರೆದು ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಉಸಿರಿನ ಮುಖಾಂತರ ಅಗಲಿಸಿ ಅತ್ಯನನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಡಾ ಪಿಂಗಳಾ ದ್ವಾರದಿಂದ ಮೂಗಿನ ಎರಡೂ ಹೊರಳೆಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಎಡೆಯಾಡುವ ಉಸಿರು ಪುಷ್ಟುಸಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೇಹದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉಸಿರಿನ ಓಡಾಟವು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹವು ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಠಯೋಗವು ನಾಡಿಶುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ದೇಹಶುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗೋರಕ್ಷನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ವಜ್ರಶರೀರವು ಹಠಯೋಗವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಅತ್ಯಂತಿಕ ಗುರಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಸಿಕ ದ್ವಾರದ ಹಿಂದಿನ ಮಗ್ಗಲು ಒಂದು ತೆಳುವಾದ ಪರದೆಯಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಂಧ್ರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ‘ಸುಷುಮ್ನಾ ರಂಧ್ರ’ ‘ಕಡುಸಣ್ಣ ದ್ವಾರ’ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾದಿ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸಾಧನೆಯ ಸುಕೃತವಿಶೇಷದಿಂದ ಅಥವಾ ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಒಮ್ಮೆ ಈ ರಂಧ್ರವು ಹಿಗ್ಗಿ ಹರವಾಯಿತೆಂದರೆ, ಈ ದ್ವಾರವು ತೆರೆಯಿತೆಂದರೆ ಮೂಗಿನಿಂದಾಡುವ ಉಸಿರು ಪುಷ್ಟುಸಗಳಿಗಿಳಿಯದೆ ನೇರವಾಗಿ ದಹರಾಕಾಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಮಿದುಳಿನ ಪೊಳ್ಳು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದು ಬೆನ್ನಹುರಿಯ ಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇರುದಂಡದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡಹತ್ತುವದು. ಆಗ ಚಕ್ರನೆ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಂದು ಅನುಭವವು ಕಾಣಿಸಹತ್ತುವದು.

ಆಧಾರದ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯನ್ನೇರಿ ನೋಡಲು,
ಮಂದಗಿರಿಯೆಂಬ ಮಹಾಪರ್ವತವ ಕಾಣಬಹುದು.
ಆ ಪರ್ವತದ ತುಟ್ಟತುದಿಯನ್ನೇರಿ ನೋಡಲು,
ಮಹದಾಕಾಶ ಮಂಟಪವುಂಟು.
ಆ ಮಂಟಪವ ಹೊರೈಹೆನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಲು,
ಅಲ್ಲೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದ್ವಾರವುಂಟು.
ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದ್ವಾರ ಕವಾಟವ ತೆರೆದು ನೋಡಲು.
ಅಲ್ಲಿ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಜ್ಯೋತಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿಪ್ಪುದು.
ಆ ಬೆಳಗಿನೊಳಗೆ ಅಚಳವಾಗಿ ನಿಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪೂಜೆಯಾಗಿ
ತನ್ನನೆ ನಿರಾಳಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವಾತನೆ
ಪರಮ ನಿರ್ವಾಣಿಯಯ್ಯಾ ನಿಜಗುರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ.

ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯು ತೀವ್ರವಾದಂತೆ ಹಸಿವು ತೃಷ್ಣೆಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಿ, ಆಹಾರ ನಿವ್ರಾದಿಗಳು ಅನವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿ, ದೇಹಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಾದಗುವದು. ಇಂತಹ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆವ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯ 'ಕುಹರದಗ್ರದಚಲ'ದಿಂದ 'ಸಾಲಿಟ್ಟು ಸುರಿತರ್ಪ' ಸುಷುಮ್ನೆಯ ಸುಧೆಯ ಸವಿದುಣ್ಣುವನಾದುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಆಹಾರದ ಅವಶ್ಯ-ಕತೆಯೇ ಎನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಸುಷುಮ್ನೆಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹರಿದಾಡುವ ಚಿದ್ರಸವು ದೇಹದ ನರನಾಡಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅವ್ಯಾಯವವನ್ನು ನೀಡಿ ಅವನ್ನು ಸಬಲ ಗೊಳಿಸುವದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂತತವಾಗಿ ಶಿವಯೋಗಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಉಳಿದುಬಿಡುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ನೀರಡಿಕೆಗಳೂ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಬಗೆಬಗೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳು, ನಾದ-ಪ್ರಕಾಶಗಳು, ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ಅರಿವುಗಳು ತೋರುವವು. ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಿಯ ನಿಲವು ಆ ಶಿವಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲುವದು. ಆತನ ದೇಹವು ಕಾಂತಿಯುತವೂ, ಮುಖವು ಪ್ರಪುಲ್ಲಿತವೂ, ಕಣ್ಣುಗಳು ತೇಜಃಪುಂಜವೂ, ರೂಪವು ಅಕರ್ಷಕವೂ, ಧ್ವನಿಯು ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವೂ, ಉಸಿರು ಸವ್ವಾಸನೆಯುಳ್ಳದೂ ಆಗಿ, ಒಂದು ಅನುಪಮವಾದ ಮೆದುಗು ಸುತ್ತಲೂ ಸೂಸುವದು. ನಯನಮನೋಹರವಾಗಿ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ಶಿವ-ಯೋಗಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು.

ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮೂಡಿತ್ತ ಕಂಡೆ

ನೆತ್ತಿಯ ಕುಂಭವನೊಡೆದು ಸುಧೆ

ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತ್ತ ಕಂಡೆ.

ಕತ್ತಲೆ ಬೆಳಗಾಯಿತ್ತ ಕಂಡು ಬೆರಗಾದೆನಯ್ಯಾ, ಅಬಂಡೇಶ್ವರಾ.

ಎಂಬುದು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗುವದು.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ನಿರ್ವಯಲ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ನವಚಕ್ರದ ಕೇಲವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾದ ಬಯಲೊಡಲುಗನಾಗಿದ್ದನು, ಯೋಗಮಕಾಯಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಶಿವಯೋಗಿ ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನ ಆಂಗೈಯ ಲಿಂಗವ ಪಡೆದು ಶಿವಯೋಗದ ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ-ಲಯ-ಹಠ-ರಾಜಯೋಗಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಚರಿಸಿದ್ದನು. ಅವನೊಬ್ಬ ಹರಯೋಗ ಪರಂಪರೆಯ ಮಹಾಯೋಗಿಯೆಂದು ಹರಯೋಗವ್ರದೀಪಿಕೆಯು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದೆ:

ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವಶ್ಚ ಘೋಡಾ ಚೋಲೀ ಚ ಟಿಂಟಿಣಿಃ |

ಭಾನುಕೀ ನಾರದೇವಶ್ಚ ಖಂಡಃ ಕಾವಾಲಿಕಸ್ತಥಾ ||

ಇತ್ಯಾದಿಯೋ ಮಹಾಸಿದ್ಧಾ ಹಠಯೋಗಪ್ರಭಾವತಃ |

ಖಂಡಯಿತ್ವಾ ಕಾಲದಂಡಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೆ ವಿಚರಂತಿ ತೇ || (I-೮-೯)

ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ನಾಡಿಯ ಶುದ್ಧಿಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯ ಬಗೆಗೂ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಬೇಕು. “ಅರಿವುಳ್ಳುದೇ ಆಧಾರ, ಅನಾಹತ ಕೂಡಿಷ್ಟುದೇ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮನೆಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿಪ್ಪುದೇ ಮಣಿಪೂರಕ, ಆಶೆಯಿಲ್ಲದಿಹುದೇ ಅನಾಹತ, ಅಲ್ಲ ಅಹುದೆಂಬುದನತಿಗಳೆದುದೇ ವಿಶುದ್ಧಿ, ಸರ್ವ ಜೀವಂಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆಯುಳ್ಳುದೇ ಆಜ್ಞೆ — ಇಂತಪ್ಪುದೀಗ ಶಿವಯೋಗ” — ಎಂಬ ಉಚ್ಚಿತಮನಾದ ಶಿವಯೋಗ-ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಸಹಸ್ರಾರದ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಳವಾಗಿ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪತ್ತಿಮಚಕ್ರಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಮೂಲವಾದ ಅಣುಚಕ್ರದ ಮೂಲವನ್ನೂ ಆತನು ಅವಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು, ಕರಗತವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ “ನಿಜವನರಿದ ನಿಶ್ಚಿಂತನೂ

ಮರಣವ ಗೆಲಿದ ಮಹಂತನೂ ಘನವ ಕಂಡ ಮಹಿಮನೂ, ಪರವನೊಳಕೊಂಡ ಪರಿಣಾಮಿಯೂ. ಬಯಲ ಒದಗಿದ ಭರಿತನೂ, ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ನಿರಾಕವ ನೊಳಕೊಂಡ ಸಹಜನೂ” ಅವನಾಗಿದ್ದನು. ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು ತೃತೀಯ ನೇತ್ರವನ್ನು ವಡೆಮೆ ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈತನನ್ನು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಮಾತಿನ ಮಧನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿನ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟನೆಂದೂ, ಅದರ ಉಗ್ರತೆಯಿಂದ ಜನಜಂಗುಳಿ ತಳಮಳಿಸತೊಡಗಿ ತೆಂದೂ, ಈ ಉರಿಯಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಆ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗಾಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ನೀಲಕಂಠನಂತೆ ಲೋಕದ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಒಗೆದನೆಂದೂ ಒಂದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಇದೆಯಷ್ಟೆ! ಇದು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರ ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ‘ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮೂಡುತ್ತಕಂಡೆ’ ಎಂಬ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಯಲ ಶರೀರಿಯಾದ ಅವನು ತನ್ನ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಂವರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬಂದವರ ಅನುಭವದ ಆಳದಲ್ಲಿಯೆ ಲೋವ-ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಅವರು ನಿರ್ವಯಲ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲು ಬಲ್ಲದನಾಗಿದ್ದನು.

‘ನಿಂದರೆ ನೆರಳಿಲ್ಲದ ನಡೆದರೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಲ್ಲದ, ವಾರದರ್ಶಕವಾದ ಯ್ಯೋಮ ಕಾಯವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ವಜ್ರ ಶರೀರಿಯಾದ ಗೋರಕ್ಷನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಕಾಯಕಲ್ಪವೇ ಮಾನದಂಡವಲ್ಲ; ದಿವ್ಯ ಬಯಲೊಡಲ ಸಂವಾದನೆಯೇ ಶಿವಯೋಗದ ಚರಮ ಗುರಿ- ಎಂಬುದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಅರುಹಿದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯ ಶಿವಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದ ನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆತನ ಅನುಭವದ ಉಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಬಿಡಗಿನ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಮಮತೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯಯುತ ಮಧುರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಶಿವಶರಣ-ಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಿಂದ, ತರುವಾಯದವರ ಅಭಿಮತಗಳಿಂದ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಅತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ವೀರಶೈವ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದ ಉನ್ನತ ನಿಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶಿವಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಕಾಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತಿಸಿದು, ಸರ್ವಾಚಾರ

ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಬೆಳಗುವ, ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜಾತಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದ ಮಾನವ ಕೋಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ, ಮೀರಿದ ಕ್ರಿಯೆಯುಳ್ಳ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ನಿಲವಿಗೆ ಸರಿದೂರೆಯಾದ ನಿಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಅತಿ ವಿರಳ, ಶಿವ-ಯೋಗದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಸಂವಾದನೆಯು, ಯೋಗಮ ಕಾಯ ಸಿದ್ಧಿಯು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವೂ ಅನುಕರಣೀಯವೂ ಆಗಿರುವದು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅನುಪಮವಾದ ಇಂತಹದೊಂದು ರಹಸ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವದು.

ಶ್ರೀಮದಮಲಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ
ಪ್ರೇಮ, ವೇದ ಪುರಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರ-
ಸ್ತೋಮನುತ ನತ ಚಾರುಚರಣಾಂಭೋಜ ಘನಮಹಿಮ |
ನಾಮ ರೂಪ ಕ್ರಿಯಾ ಕಲಾಪ ವಿ-
ರಾಮನನುಪಮ ದಿವ್ಯ ತೇಜೋ
ಯೋಗಮ ಮೂರುತಿ ಗುರುಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಶರಣಾರ್ಥ ||

ಮುಂಕಣ್

ಸುಮಾರು ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸವಾದವೆಂಬ ಹೊಸ-
ದೊಂದು ದರ್ಶನವು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ವಿಶ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಗೂಢವನ್ನಾ-
ಗಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕತೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ವಿವೇಚಿಸುವದೇ ಈ ವಿಕಾಸವಾದದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ
ವಿವೇಚನೆಯು ಮತಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ರಾಜಕಾರಣ
ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ.
ಮನುಷ್ಯನು ಮೊದಲು ಕಾಡು ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೆಂದೂ ಬರಬರುತ್ತ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿ
ಅವನು ಈಗಿನ ಕಲಿತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದನೆಂದೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು
ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟನನ್ನಾಗಿಯೇ ಮೊದಲು
ಹುಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಅದರಿಂದ ಅವನು ತಿನ್ನಬಾರದ ಹಣ್ಣು ತಿಂದುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ-
ವಾವರಿಸಿ ಈಗಿನ ಕೇಳು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಇಳಿದಿರುವನೆಂದೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು
ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಗೋಚರವಾದ ವಿಷಯಗಳೇ ಮಾನವನ ಶ್ರದ್ಧೆಯ
ವಿಷಯಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವವು ಎಂದರೆ ಮಾನವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನೇ ನಂಬುವನು. ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ನಂಬಲಿರಿಯನು— ಎಂಬುದು
ಒಂದು; ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೊದಲು ದೃಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವಾದ
ಬಳಿಕ ಅದೃಷ್ಟ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದರೆ ಮಾನವನು ಬಾಲ್ಯ-
ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು
ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಮೊದಲು ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ಜ್ಞಾನವೇ ಕೊನೆಗೆ ಬುದ್ಧಿಗವ್ಯವಾದ ಅನುಮಾನ ಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸು-
ವದು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು— ಹೀಗೆ ಇವೆರಡು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲ
ಭೂತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ಮತ್ತು ಅನುಮಾನ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆ
ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಗಮ ಅಥವಾ ಆಪ್ತವಚನ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜ್ಞಾನ
ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಇವೆರಡನ್ನೂ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಸರ್ಯಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಇವೆರಡೂ

ದೃಷ್ಟಿಗಳು ವರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿರುವವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಲಿ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಲಿ ಕುರಿತು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುವಾಗ ಇವೆರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ನೆರವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುವುದು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಷಯದ ಬಾಹ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು ಆ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವಿಷಯದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರಿಸುವದು. ಅದುದರಿಂದ ಇವೆರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಯಾವುದೊಂದು ವಿವೇಚನೆಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ನೈಜವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ದೈವಿಕ ಭಾವನೆಯನ್ನು— ಅದು ಅರ್ಚನೆ ಪೂಜೆ, ಸ್ತೋತ್ರ ಭಜನೆ, ಜಪ ತಪ, ಧ್ಯಾನ ಮೌನ ಈ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೊಲ್ಲದೇಕೆ— ಈ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ವ್ರಾಮುಖ್ಯನಾದ ಗುರಿಯಾಗಿರಬೇಕು.

ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಆದರೆ ಕೈಗೆ ನಿಲುಕದಿಹ ಹಾಗು ಅಪರಿಮಿತವಾದ ದೂರದ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಗ್ರಹ ನಕ್ಷತ್ರ ತಾರೆ ಈ ಮುಂತಾದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೆ ಅದ್ಭುತ ಚಮತ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅದಿಮಾನವನು ಚಕಿತನಾದನು. ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಜನರು ಹುಟ್ಟುಹೊಂದುಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಕಂಡು ತಾನು ಮೊದಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಸಾವುನೋವುಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಮನದಂದು ಭಯಭೀತನಾದನು. ಅವನ ಈ ಭಯಚಕಿತವೃತ್ತಿಯೇ ವಿಚಾರಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ನೀಡಿತು, ಮತ್ತು ಅವನಲ್ಲಿ ದೈವಿಕಭಾವನೆಯನ್ನು ನಾಚಿಸಿತು. ಮೊದಮೊದಲು ಈ ಅಚ್ಚರಿಯು ಮುಗ್ಧಭಾವದಿಂದ ಮೊಳೆತರೂ ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಸ್ನಿಗ್ಧಭಾವವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. 'ಅನಂತ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಂದೊಪ್ಪುವ ಮೇಲಣ ಆಗಸ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನಿಂದ ಸ್ಫುರಿಸುವ ಆತ್ಮನ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆ— ಇವೆರಡೂ ಮಾನವನ ಸೋಜಿಗವನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸುವ ಶಾಶ್ವತವಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಜರ್ಮನ್ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಕಾಂಟನ ಅಭಿಮತ. 'ಅಚ್ಚರಿಯೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ತವರು' ಎಂದು ಗ್ರೀಕ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಿಚಾರಶೀಲನಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ, ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಇದು ಇನ್ನೂ ಅಶ್ಚರ್ಯಮಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವದೆಂದು ಆಂಗ್ಲ ತತ್ವವೇತ್ತನಾದ ಕಾರ್ಲಾಯಿಲನು ಹೇಳಿರುವನು, ಫಿಜ. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ

ಖಗೋಲದ ಅದ್ಭುತರಮ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರತೊಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಜ್ಯೋತಿವತ್ಸರದ (Light-year) ದೂರವಾಚಿಗಿರುವ ನೀಹಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ (Galaxy) ಅಡಗಿರುವ ಅನೇಕ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗಾತ್ರವನ್ನು ಮನದಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮೂಕವಿಸ್ಮಿತನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವನು. ವಿಶಾಲವಾದ ನಮ್ಮ ಈ ಜಗತ್ತು ಒಂದು ಸಾಸಿನೆಕಾಳಿನ ಸಹಸ್ರಪಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶಕ್ಕೂ ಸಾಟಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಖಗೋಲದ ಅದಿ-ಅಂತ್ಯಗಳನ್ನರಿಯುವದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಮಾನಸನಿಗೆ ಇಂದು ಅನಿಸಹತ್ತಿರುತ್ತದೆ. 'ಓ ಮನವೆ ಬಾ ಮುಳುಗು ಶಾಂತಿಜಲನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿನ್ನ ಹೆಮ್ಮೆಯೇಕೆ?' ಎಂಬೀ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅವನು ಇಂದು ಬಂದು ನಿಲುಕಹತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್ ಜೀನ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಾತ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅವಾರವಾದ ಖಗೋಲದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡು ಇದು ಒಂದು ಗೂಢವೆಂದೇ ನಾರಿದ್ದಾರೆ.

ಖಗೋಲದ ಅಂತರಾಲದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಭೂಗೋಲಗಳು, ಜ್ಯೋತಿರ್ಗೋಲಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಯಾವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಈ ಅದ್ಭುತ ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ಚಲ್ಲವರಿದು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವವೋ ಆ ಆಕಾಶವು ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಯಂತೆ ಆವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಅದರ ಗೋಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಗೋಳಕದ ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವನ್ನು ಪೂಜಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದನು. ಮಾನವನು. ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಚಿನ್ನವೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕೆಲವರು ನಾದಿಸುವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಸುಮಾರು ಐದುಸಾವಿರ ವರುಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸುವ ಮೊಹಂಜೋದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗತಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಗೋಲ ಆಕಾರವಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಡುವರು. ಪೀಠಸ್ಥಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆಕಾಶದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿಲ್ಲ. ದೇವನ ಆಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಅವನು ಮೇಲಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ತಿಳಿದು ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ಕೈಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ರೂಢಿಯು ಇಂದಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ; ಇದರಿಂದ ನೊದಲು ಆಕಾಶದ ಅನಂತತೆಯ ವಿಸ್ತಾರವು ದೇವನ ಆಸ್ತಿತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿರಲು ಸಾಕು. ಆಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಾನವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನಾಂಗದವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೂಜಿಸಿರುವರು. ಇಜಿಪ್ತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ಅಯ್‌ಸಿಸ್ (Isis) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಂಡರೆ, ಆರಬ್ಬಾನಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂಗ-ಎ-

ಅಸ್ತದ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಸಂಗ-ಎ-ಅಸ್ತದ ಎಂದರೆ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಕಲ್ಲು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಕಾಅಬಾದಲ್ಲಿರುವ ಕರಿಯ ಕಲ್ಲು ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. (ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಕ್ಕೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ ಎಂದು ಹೆಸರು.) ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮಸೀದೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗವು ಗೋಲಾಕಾರ ವಾಗಿರುವದು; ಅದರ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಗುರುತುಗಳಿರುವವು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಆಕಾಶಪೂಜಕರೆಂದು ವಿದಿತವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ವಾಲಿಸ್ತಾಯಿನದ ಪೂರ್ವಭಾಗದವರಾದ ಪುಲಸ್ತರು ಗೋಲಾಕಾರವಾದ ನೂಲಿನ ಶಿರೋಭೂಷಣ ಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ತ್ರೀವುರುಷರು ತಮ್ಮ ತಲೆಗೂದಲುಗಳನ್ನು ಗೋಲಾಕಾರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಸಂಶೋಧಕರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಾತನ ರೋಮಾಯರ ವ್ಲಿನಸ್ ದೇವತೆಯೂ ಒಂದು ನಕ್ಷತ್ರದ ಪ್ರತೀಕವೇ ಆಗಿದೆ.

ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಗೋಳಕವು ಬಿಂದುವಾಗಿದೆಯೇ ವಿನಾ ಅದು ಪೀಠಸ್ಥ ಲಿಂಗವಲ್ಲ. ಅದು ಹೇಗೆ? ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಈ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ ಈ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಆಕಾರದ ಯಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಪಂಚಭೂತಗಳ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆ ಯಂತ್ರಗಳು ಪಂಚ ಮಹಾಭೂತಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಚಿತ್ರರೂಪವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆಕಾರವು ಚೌಕೋನವೆಂದೂ, ಅಪ್ಪುವಿನ ಆಕಾರವು ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾ ಕೃತಿಯೆಂದೂ, ಅಗ್ನಿಯ ಆಕಾರವು ತ್ರಿಕೋನವೆಂದೂ, ವಾಯುವಿನ ಆಕಾರವು ಎರಡು ತ್ರಿಕೋನಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಇರಿಸುವದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಷಟ್ ಕೋನವೆಂದೂ, ಆಕಾಶದ ಆಕಾರವು ಬಿಂದು, ಶೂನ್ಯ ಅಥವಾ ವರ್ತುಲ ವೆಂದೂ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಬ್ದವು ಆಕಾಶ ತತ್ವದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ಶಬ್ದದ ಅಲೆಗಳ ಪ್ರಸಾರವು ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ವರ್ತುಲ ಅಥವಾ ಗೋಲವು ಆಕಾಶ ತತ್ವದ ಆಕಾರವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ವರ್ತುಲ ಅಥವಾ ಗೋಲಕ್ಕೆ ಬಿಂದು, ಶೂನ್ಯ, ಬಯಲು ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳುಂಟು. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯ ಸ್ಥಲ, ಶೂನ್ಯ ಸಂಸಾದನೆ,

ಶೂನ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿ ವದಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯು ತ್ತವೆ. ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಅಧಿವತಿಯಾದ ಅಲ್ಲಮವ್ರಭುದೇವರು ಕಲ್ಯಾಣ ದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಬಸವಾದಿ ಶಿವಶರಣರಿಗೆ ಶೂನ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಥವಾ ಗಗನಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಭುದೇವರು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ತಮ್ಮದೊಂದು ಪಾಠದಲ್ಲಿ,

ಆಯತನಾಯಿತು ಅನುಭಾವ, ಸ್ವಾಯತನಾಯಿತು ಶಿವಜ್ಞಾನ,
ಸನ್ನಿಹಿತನಾಯಿತು ಸದಾಚಾರ—

ಇಂತೀ ಶ್ರಿವಿಧವು ಏಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಅರುಹಿನ ಹೃದಯ ಕಣ್ಣೆರೆಯಲು,
ಅನಂತ ಲೋಕಾಲೋಕದ ಅಸಂಖ್ಯ ಮಹಾ ಗಣಂಗಳೆಲ್ಲರು
ಲಿಂಗಭಾವದಲ್ಲಿ ಭರಿತರಾಗಿ ಗಗನಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು,
ಭಕ್ತಿ ರಾಜ್ಯವನೆ ಹೊಕ್ಕು ನಿಜಲಿಂಗ ಸುಕ್ಷೇತ್ರವನೆ ಕಂಡು,
ಅಮೃತ ಸರೋವರದೊಳಗಣ ವಿವೇಕ ವೃಕ್ಷವು ಪಲ್ಲವಿಸಲು,
ವಿರಕ್ತಿಯೆಂಬ ಪುಷ್ಪ ವಿಕಸಿತವಾಗಲು ಪರಮಾನಂದ ಮಠದೊಳಗೆ
ಪರಿಣಾಮ ಪತ್ತಿನು ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಪರಃ ಸಿಂಹಾಸನವನಿಕ್ಕಿ
ವ್ರಾಣಲಿಂಗ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿರಲು,
ದಕ್ಷಿಣವ ದಾಂಟಿ ಉತ್ತರಾಬ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು,
ಅಖಂಡ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವವರಿಗೆ 'ನಮೋ ನಮಃ' ಎಂಬ ಗುಹೇಶ್ವರಾ.

ಈ ಗಗನಸಿದ್ಧಾಂತದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರಿಂದಂಟಾದ ಪರಿಣಾಮ ವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವರು. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ಭಕ್ತಿಪಂಥದವರು. ಅದುದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ತಮ್ಮಿಂದ ಇತರನೆಂದಿರಿಸಿದ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಭುದೇವರು ಬಂದ ಬಳಿಕ ಅವರ ಶೂನ್ಯ ಅಥವಾ ಗಗನ- ಸಿದ್ಧಾಂತದ, ಶೂನ್ಯಸಂವಾದನೆಯ ಬೋಧದಿಂದ ಅವರು ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳಾದ ರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿವಶರಣರಿಗೆ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಂದುವಿನೊಳ ಗಿದೆ ಎಂಬ ಅರುಹು ಅನುಭವವೇದ್ಯವಾಯಿತು ಗಗನಸಿದ್ಧಾಂತದ ಬೋಧೆಯಿಂದ.

ಈ ಶೂನ್ಯ ಅಥವಾ ಬಿಂದುವು ಅನುಭವಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯಷ್ಟೇ ಮಹತಿ ಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದಲ್ಲ. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು

ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಜೋರಿ ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: “ಪ್ರಸಂಚಕ್ಕೆ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಸ್ವತಕ್ಕದ್ದು. ಶೂನ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಮೊದಲು ಹೊಳೆದುದು ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ. ಆರ್ಯ ಪೂರ್ವನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೇಳುವ ಪುರಾತನ ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಸ್ಥರಾದ ಯೋಗಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಯೋಗಿಗಳ ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಗೆ ನಿಲುಕಿದ ವಿಷಯವಿದು. ಆದುದರಿಂದ ಶೂನ್ಯದ ದಾನಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ದಾನ ಮತ್ತೊಂದು ಇಲ್ಲ.” ಶೂನ್ಯದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ದರಕ ರತಕ ಸದಸ್ರಕ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಹುಟ್ಟಲಾರವು, ಹಾಗೂ ಎಣಿಕೆ ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗಲಾರದು. ಶೂನ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಶೂನ್ಯವೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಾನ ಭೇದದಿಂದ ಒಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಪರಿಣಾಮವುಂಟಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು. ಚಿಂತೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೆ ಅವುಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಅರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯ ಮಹತಿಯನ್ನು ಗಣಿಸಬಹುದು. ಚಿಂತೆಯೆಂದರೂ ಬೆಂಕಿ, ಚಿಂತೆಯೆಂದರೂ ಬೆಂಕಿ. ಒಂದು ಹೊರಗಿನದಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಒಳಗಿನದು. ‘ಚಿಂತಾಯಾಶ್ಚ ಚಿಂತಾಯಾಶ್ಚ ಬಿಂದು ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷತಃ’. ಹೊರಗಿನ ಬೆಂಕಿಯು ದೇಹವನ್ನು ನಿರ್ಜೀವವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಒಳಗಿನ ಬೆಂಕಿಯು ಮನವನ್ನೂ ಆತ್ಮವನ್ನೂ ಸುಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನವಿರುವ ಸ್ಥಾನ ಭೇದದಿಂದ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಅರ್ಥವೈಭವವೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ‘ತನುವಿನ ಕೋಪ ತನ್ನ ಹಿರಿಯತನದ ಕೇಡು ಮನದ ಕೋಪ ತನ್ನ ಅರುಹಿನ ಕೇಡು’, ಎಂದು ಅಣ್ಣ ಬಸವಣ್ಣನ ಅನುಭವದ ವಾಣಿಯಿದೆ. ಚಿಂತೆಯು ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಕೋಪವಾಗಿಯೂ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಗೂಹನವನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ತಾಪವಾಗಿಯೂ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಮನದ ಕೋಪವೇ ತಾಪ; ಇದುವೆ ಚಿಂತೆ. ಈ ಚಿಂತೆಯು ಸೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಷ್ಟೆ (Organic) ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದಲ್ಲ ನಿರಂದ್ರಿಯ (Inorganic) ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಸಮುದ್ರದ ಬಗೆಗೆ ಷಡಕ್ಷರ ಛೇದನ ರಚಿಸಿದ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು :

ಮಗನೊರ್ವಂ ಪುಟ್ಟಿ ದೋಷಾಕರನೆನಿಸಿದನೆನ್ನೊಕ್ಕಗಕ್ಕುರುಪಾಯ್ತುಳ್ !
ಮಿಗೆ ನಿಚ್ಚಂ ಪಂಕಜಾತಾಶ್ರಿತೆಯೆನಿಸಿ ಕುಭೃದ್ವರ್ಗದೊಳ್ ಶ್ರೀಡಿವಳ್ಳಾ- ||
ರೆಗಣಂ ಸರ್ವಸ್ವಮಂ ಮೇಣ್ ಕವರ್ದುದಕಟ ಭಂಗಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದೆನೆಂವಾ- |
ತ್ಮಗತೌರ್ವಾಗ್ನಿಚ್ಛಲಂಜೆತ್ತಳಲುರಿಯೊಳಕೊಂಡಂತೆ ತೋರ್ಕುಂ ಸಮುದ್ರಂ ||

ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಹೀರುವ ಬೆಂಕಿಯ ಕುದುರೆಗೆ ವಡವಾಗ್ನಿ ಬಡ-
ವಾಗ್ನಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರಷ್ಟೆ ! ಅದನ್ನು ಕವಿಯು ದುಃಖಾಗ್ನಿಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿ
ಉತ್ತೇಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಡಲಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ದುಃಖವುಂಟಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು ?
ಚಂದ್ರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಇವರಿರ್ವರೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಲ್ಪನೆ
ಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಕ್ಕಳಿರದ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಪರಿ-
ತಪಿಸುವಂತೆ ಸಮುದ್ರವು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕವಿಯು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಚಂದ್ರನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉದಿಸುವನು, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ದೋಷಾಕರನು.
(ಅಪರೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನು). ಕಲಂಕವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿದವನೆಂಬ
ಚಿಂತೆಯೊಂದು; ಮಗಕಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಚಂಚಲ, ವಾಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿದವಳು,
ನೀಚರೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸಿ ನಾಶವಾಗುವಳೆಂಬ ಚಿಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು; ಮಧನ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೇ ಸೂರೆಗೊಂಡರಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ಎಂಬ ಚಿಂತೆ
ಮತ್ತೊಂದು; ತಾನು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದೆನಲ್ಲ (ಭಂಗಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗು-
ತೆರೆಗಳಿಗೆ ಅಶ್ರಯವಾಗು) ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಮಗರೊಂದು— ಹೀಗೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ
ಮೂಡಿದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಚಿಂತೆಗಳ ಒಬ್ಬಳೆಯೇ ವಡವಾಗ್ನಿಯೆನಿಸಿ ಅದರ
ಗರ್ಭವನ್ನು ಆಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ
ಕಮನೀಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇನೋ ಶ್ಲೇಷೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹೇತೂತ್ತೇಕ್ಷಾ-
ಲಂಕಾರವೆಂದು ನಾನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರೂ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಡಿತ
ವನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಚಿಂತೆಯು ಎಂತಹ ಅನಾಹುತವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ
ದೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿಯು ಬಹಳ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶೂನ್ಯದ
ಸ್ಥಾನಭೇದ ಮಹತ್ವವನ್ನರಿತ ಬಳಿಕ ಮಗ-ಮಂಗ, ಸತಿ-ಸಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ
ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಈ ವರೆಗೆ ಆಕಾಶದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭೌತಿಕ
ವಿವೇಚನೆಯಾಯಿತು. ಬಿಂದು ಬಯಲು ಗಗನ ಶೂನ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರು

ಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧೀಶಿಸಲ್ಪಡುವ ಆಕಾಶವು ಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಿಗಂಬರವಾದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಅನುಭವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಚಿದಂಬರವಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿದಂಬರ ಅಥವಾ ಚಿದಾಕಾಶವನ್ನು “ನಾದಾಂತ ಕಾಂಚನ ಹರ್ಮ್ಯಾಂತರ ಭಾಸಮಾನ ಮಣಿದೀಪ” ಎಂದು ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರವು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾರದ ಮೇಲುಪ್ಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರತ್ನದೀಪವಿರುವಂತೆ ಪುಣವಾದಿ ದಶವಿಧ ನಾದಗಳು ಲಯವಾಗುವ ಚಿತ್ತಿಯಿಂದ ನಾಡನದ ಸುಷುಮ್ಯಾಗ್ರದೊಳು ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಯು ಬೆಳಗುತಿದೆ. ಎಂದರೆ ಮಾನವನ ದೇಹದಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವೇ ಚಿದಾಕಾಶ ಅಥವಾ ದಹರಾಕಾಶ. ಅದುವೆ ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಯ ನಿಲಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥಸೌಷ್ಟವನಡಗಿದೆ ಚಿದಂಬರ ವದದಲ್ಲ.

ಬಾಹ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದ ತರುವಾಯ ಮಾನವನ ಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದ ದೃಶ್ಯವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯ ವರ್ವತ. ಹಿಮಾಲಯವು ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಭವ್ಯವಾದ ಪೂಜ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿದೆ, ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಮಾನವನ ಮೈ-ಮನಗಳೆರಡೂ ತೂಗಿ ತೊನೆದಾಡುವವು. ಕವಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಾಗಿ, ಗಾಯಕನಿಗೆ ಗಂಧರ್ವ ನಗರವಾಗಿ, ಯೋಗಿಗೆ ಧ್ಯಾನಮಂದಿರವಾಗಿ, ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಇಂದ್ರಚಾಪದ ಅಂದ ಚಂದವನ್ನು ಬೀರುವ ಆಗರವಾಗಿ, ಭಕ್ತನಿಗೆ ದಿವ್ಯದೇಗುಲವಾಗಿ, ರಸಿಕನಿಗೆ ಮನವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಲತಾವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲಂಕೃತವಾದ ಉಪವನವಾಗಿ, ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಮುಕುರವಾಗಿ, ಲೌಕಿಕರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವಾಗಿ ಹಿಮಾಲಯವು ಮಂಗಲಭೂಮಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವದು. ಹಿಮಗಿರಿ ಕೈಲಾಸಗಿರಿ ಗಿರೀಶ ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ತಳೆದ ಈ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರಗಳು ಅತಿ ಉನ್ನತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಪ್ರಸ್ಥ ಪ್ರದೇಶವು ಬಹು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಲಿಂಗಾ ಕೃತಿಯಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದೀರ್ಘವಾದ ಸುತ್ತಳತೆಯುಳ್ಳ ಮಾನಸಸರೋವರವು ಹೃದಯಾಲ್ವಾದಕಾರಿಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಗುಸಲ್‌ಗುಂಫಾ ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರವೊಂದುಂಟು. ಈ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹಂಸಪಕ್ಷಿಗಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಡ್ಡರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಶೀತಲ ಜಲವು ಸ್ಫುಟಿಕದಂತೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಯೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ

ದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಿವಲಿಂಗದಂತೆಯೂ, ಮುಖಮಂಟಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಿವ್ಯವಾದ ಶಿವಾಲಯದಂತೆಯೂ ಕಾಣುವದೆಂದು ಭಾವಿಕರು ಹರ್ಷಭರಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವಿವಿಧರು ಇದನ್ನು ಕಂಡೇ ಶಿವಾಲಯ ಮತ್ತು ಪೀಠಸ್ಥಲಿಂಗಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯು ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಂದ ಕವಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ತಳತಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ರಜತಾದ್ರಿ ಎಂದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಬೆಟ್ಟ ಎಂಬ ಹೆಸರು ರೂಢವಾಗಿರಬೇಕು. ಪೀಠಸ್ಥಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆಕಾಶದಿಂದ ಮೂಡದೆ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯ ನೋಟದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ, ಶಿವಲಿಂಗ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿಧಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಗಮದ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಪರ್ವತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಅದು ಆಗಮ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಶಿವಾಗಮ ಸೂತ್ರವಿಡಿದೇ ಕವಿಗಳು ಕ್ಲೇಷಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯನ್ನು ಪರ್ವತಕ್ಕೂ ಶಿವನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯು ಸಕಲರಿಗೂ ಮಂಗಳವನ್ನೂ ಸುಖವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಶಿವ ಶಂಕರ ಇತ್ಯಾದಿ ಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಷಡಕ್ಷರದೇವನು ಕ್ಲೇಷೆಯಿಂದ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯನ್ನು ಬಹು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀಮತ್ಕಲ್ಯಾಣರೂಪಂ ಶರಭವನಗಜೋತ್ಸಂಗನಭ್ರಾಂತಯೋಗಾ - |

ರಾಮಾಂಚತ್ವಾದವದ್ಧಂ ಸುರುಚಿ ಗಣಪ ವಿಭ್ರಾಜಿತಂ ಸಾರಸತ್ವ - ||

ವ್ಯಾಮಿಶ್ರಾಹೀನ ಚಂಚತ್ ಕಟಕನಧಿಕದಿವ್ಯಾಗಮಂ ಸ್ಪಷ್ಟಲೋಕ |

ಸ್ತೋಮಂ ಭ್ರಾಜಿಷ್ಣು ವೆಮ್ಮಂ ಮೋಗೆ ವಿತತಭಾಸ್ವತ್ ಪ್ರಕಾಶಂ ಗಿರೀಶಂ ||

ಭಾಗ್ಯ ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ಸೋಮ ಸ್ತುಂದ ಮೂರ್ತಿಯೆನಿಸಿ ಯೋಗಿ ಧೈಯ ಚರಣನಾಗಿ ಪ್ರಮಥಸೇವಿತನಾಗಿ ನಾಗಾಭರಣನೆನಿಸಿ ಆಗಮ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪೇಳಿ ಕುಕ್ಷಿಸ್ಥ ಅಖಿಲಲೋಕನಾಗಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕನೆನಿಸಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಕನಾದ ಕೈಲಾಸಪತಿ ಶಂಕರನು ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂಬ ಶಿವನ ಪರವಾದ ಅರ್ಥವು ಇದರಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೇರುವು ಮೊಂಬೆಟ್ಟವಾದುದರಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆ ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶರಭಗಳೂ ಕಾಡಾನೆ

ಗಳೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಜಂತುಗಳೂ ಸರ್ವಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅದರ ಪ್ರಾಂತ-ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೋಪುಗಳು ಮೇಘಮಂಡಲವನ್ನು ನೋಂಕುತ್ತವೆ. ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚುಗಳು ಹೊಳೆಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅನೇಕಾನೇಕ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ. ಭೂಮಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಇದು ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕು ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಬಳಸಿರುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಇದು ಒಡೆಯನಂತಿದೆ. ಇಂತಹ ಮೇರುಸರ್ವತವು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಾಡಲಿ ಎಂಬ ಸರ್ವತಪರವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ.

ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದೊಗೆದ ಪೀಠಸ್ಥಲಿಂಗದ ಇಲ್ಲವೆ ಶಿವಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಯಾದರೂ ಬಹು ಪುರಾತನದ್ದಾಗಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯ ಸರ್ವತವು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಶಿವಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯು ಹಿಮಾಲಯದಾಚೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಸರಿಸಿತ್ತೆಂದು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯ ಜಾತ್ರೆ ನೆರೆಯುವದು. ಆಗ ತಿಬೇಟೆ ದಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಶಿವಭಕ್ತರು ಯಾತ್ರಿಕರಾಗಿ ಬಂದು ನೇರುವರಂತೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಇಂದು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಚಾರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯ ಪೂಜೆಯು ಶಿವಲಿಂಗದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೊರನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದರೆ ಹಾಗೆಯೇ, ಮೊಹಂಜೆ ದಾರೊ ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗತಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ಕುರುಹುಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ನಾವು ಸೋಜಿಗಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಡ್ರುಯಿಡುಗಳು (Druids) ಲಿಂಗಪೂಜಕರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸುಮಾತ್ರಾ ಜಾವಾ ಇಂಡೋನೇಶಿಯ ಮೊದಲಾದ ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಶೈವ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಸಾರವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನೂ ನೆನಪಿರಿಸಬೇಕು.

ಶಿವಲಿಂಗದ ಪ್ರಸಾರವೂ ಕೂಡ ಒಂದು ವಿಕಾಸಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಆದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಮರಳಿನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದ್ದಿತು. ಆ ಬಳಿಕ ಅದು ಮಣ್ಣಿನ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿತು. ಆ ತರುವಾಯ ಮಳಲಿಂಗ ಮಣ್ಣಿನ ಲಿಂಗಗಳು ಬಹುದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಪೂಜೆಗೆ ಬಾರವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು* ಪೂಜಿಸುವ ರೂಢಿ ಯುಂಟಾಗಿರಬೇಕು. ಹನ್ನೆರಡೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ

* ಕೊನೆಗೆ ನೋಡಿರಿ.

ಮೊದಲು ಶಿಲೆಯಿಂದ ಮೂಡಿದ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯಾದರೂ ಬಹುವಿರಳವಾಗಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳ ದರ್ಶನಪೂಜೆಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಬಗೆದು ಕ್ಷೇತ್ರ ಲಿಂಗ ಅಥವಾ ಪರ್ವತಲಿಂಗ ಪೂಜೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ನದೀಜಲ ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೆನಕಗಳನ್ನು ಲಿಂಗವೆಂದು ಪೂಜಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕಾಣಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ನೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಾಮಲಿಂಗಸ್ಥಾಪನೆ ಗೃಹಲಿಂಗಸ್ಥಾಪನೆಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಗ್ರಾಮಲಿಂಗಪೂಜೆ ಗೃಹಲಿಂಗ ಪೂಜೆಗಳು ಕೊನೆಗೆ ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅವ-ಕಾಶವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವನ್ನಿರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವವರೇ ಲಿಂಗಾಯತರು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಸಾರಗೊಳಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಂತ ಮತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಸಣ್ಣನವರು ಮೊದಲಿಗರಾದರೂ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ವಿಕಾಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರೇ ಕೊನೆಯವರು.

ಅಂಗೈಯೊಳಗಣ ಲಿಂಗವ ನೋಡುತ್ತ

ಕಂಗಳು ಕಡೆಗೋಡಿವರಿಯುತ್ತ ಸುರಿಯುತ್ತ ಎಂದಿಪ್ಪೆನೋ !

ನೋಟವೇ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಎಂದಿಪ್ಪೆನೋ !

ಕೂಟವೇ ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ಎಂದಿಪ್ಪೆನೋ !

ಎನ್ನ ಅಂಗವಿಕಾರದ ಸಂಗವಳಿದು ಕೂಡಲ ಸಂಗಯ್ಯ,

‘ಲಿಂಗ ಲಿಂಗ’ ನೆನ್ನುತ್ತ !

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನವು ಅಂಗೈಯೊಳಗಣ ಲಿಂಗದ ಅಥವಾ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಾನರಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಪೀಠವಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಂಗೈಯೇ ಪೀಠವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ವಚನವು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ‘ಲಿಂಗವ ಮುಟ್ಟಿದ ಕೈ ಮೀಸಲು’ ಎಂಬ ಮಾತು ಬರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಸಹಜವಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೀತಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ ಮೇಲ್ಮೈಯು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ ಸೇರಿರುವುದು. ಆಗಮಕಾರರಿಗೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆಂದರೆ (ಇಷ್ಟಿ = ಯಜನ ಎಂಬುದರಿಂದ) ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ದ ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅನಿಷ್ಟದೊಡನೆ ಹೋರಾಟವೇ ಇಷ್ಟ (ಲಿಂಗ)ದ ಪೂಜೆಯಾಗಿದ್ದಿತು ಬಸವಣ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಶಿವಶರಣರಿಗೆ.

ದ್ವಂದ್ವದೊಡನೆ ಹೋರಾಟ, ಆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಹರುಷ ತಾಳುವದು ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ರಹಸ್ಯ. ಕರ್ಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟಗಳ ಹೋರಾಟವಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಭಾವಪರಿವರ್ತನೆಗಾಗಿ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೋರಾಡುವದು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ.

ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ ಭೂಭೃತ್, ಭೂಮಿಗೆ ಆಧಾರವಾದುದು ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಇದು ಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರ್ವತದ ಬಗೆಗೆ ಕಾಣುವ ಅರ್ಥವು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶುಭ ಮಂಗಳ ಸುಖ ಕಲ್ಯಾಣ ಇವನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಸ್ತಂಭದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಈ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೇ 'ಶಿವ' ಎನಿಸುವದು. ಶಿವ ಎಂದರೆ The Good 'ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಲಿಂಗ' 'ಸದಾಚಾರವೇ ಲಿಂಗ'ವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಶಿವಶರಣರು ಮಂಡಿಸಿ ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ, ಸ್ಥಾವರಗಳ ಪೂಜೆಯಿಂದ ಅಂತರಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳಾಗಲು ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ರೂಢಗೊಳಿಸಿದರು. ವೀರಶೈವ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದ್ವೈತವು ವೇದಾಂತತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಸಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ವೀರಶೈವರದು ನೆಲ ಹಿಡಿದ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆಯ ವೇದಾಂತವಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತದೊಡನೆ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟ' ಎಂಬ ಪದವು ಅವರ ವೇದಾಂತವನ್ನು ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದುವೇ ವೀರಶೈವದ ರಹಸ್ಯ. ವೀರಶೈವದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಔದಾಸೀನ್ಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧಿಸಿ ಅದ ಮೇಲೆ ಉದಾಸೀನಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವದು ಶಿವಶರಣರ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಗೌಪ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದಾಗಿದೆ.

ಆಕಾಶ ಪರ್ವತಗಳ ತರುವಾಯ ಮಾನವನ ಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತು ಸಮುದ್ರವಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಭೌತಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. 'ನಾರಾ ಆಯನಂ ಯಸ್ಯ ಸಃ ನಾರಾಯಣಃ' ನೀರನ್ನೇ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡವ ಎಂದರೆ ಹೊಳೆ ಹಳ್ಳ ಮಳೆಗಳ ಎಲ್ಲ ನೀರಿಗೂ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದುದು ಸಮುದ್ರ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೀವನಿಗೂ (ನರ) ನಾರಾ ಎಂದು ಹೆಸರು ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ದೇವನೇ ಎಲ್ಲ ಜೀವನಿಗೂ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ನಾರಾಯಣ ಎಂದು

ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಮಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಆಪೋ ನಾರಾ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಆಪೋ ವೈ ನರಸೂನವಃ |

ತಾ ಯದಸ್ಯಾಯನಂ ಪೂರ್ವಂ ತೇನ ನಾರಾಯಣಃ ಸ್ತೃತಃ || (೧-೧೦)

ಜೀವನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಜಲಕ್ಕೂ ಜೀವನಿಗೂ ನಾರಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಾಳಿಂಬರ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳಿರುವಂತೆ ದೇವನ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದದಿಂದ 'ಮುನ್ನಿರು' 'ಸಮುದ್ರ' 'ಮಹಾದೇವ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಗೆಗೆ 'ವಿಷ್ಣು ಪದಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆಯಷ್ಟೆ !- ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೂಲಕ ಗಂಗೆಗೆ ವಿಷ್ಣು ಪದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಗಂಗೆ ಎಂದರೆ ಕೊಳ, ಮಳೆ, ಹೊಳೆಗಳ ನೀರು. ವಿಷ್ಣು ಎಂದರೆ ಸಮುದ್ರ. 'ವಿಷಧಾತು ವ್ಯಾಪನೆ' ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಪಿಸು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವ, ವ್ಯಾಪಿಸಿದವ, ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕ ವಾದವ. ಸಮುದ್ರವು ಜಲರಾಶಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಳವೂ ಅಸಾರವೂ ಅದುದರಿಂದ ಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ 'ವಿಷ್ಣು' ಎಂದು ಹೆಸರುಂಟಾಗಿದೆ. ಮಳೆಯು ಧಾರೆ ಯಾಗಿ ಸುರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಉಗಿಯಾಗಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತಂಪು * ತಗಲಿ, ಘನೀಭೂತವಾಗಿ ಮೋಡಗಳಾಗಬೇಕು; ಮೋಡಗಳಿಗೆ ತಂಪು ಹವೆ ತಾಕಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯಬೇಕು; ಹೀಗೆ ಮಳೆ ಬರಲು ಸಮುದ್ರವೇ ಕಾರಣವಾಗುವದು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಗಂಗೆಗೆ 'ವಿಷ್ಣು ಪದಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದುದು ಸಮುಕ್ತಿಕ ವಾಗಿದೆ. 'ನಾರಾಯಣಂ ನಮಸ್ಕೃತ್ಯ ನರಂ ಜೈನ ನರೋತ್ತಮಮ್'— ಮಹಾ ಭಾರತದ ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನರ-ನಾರಾಯಣರೆಂಬ ಋಷಿಗಳ ರೂಪ ತಾಳಿದನೆಂದೂ, ಅವರೇ ಮುಂದೆ ಅರ್ಜುನ ಕೃಷ್ಣರಾದರೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿ ಮಂಗಳಾಚರಣವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪೌರಾಣಿಕ ವರ್ಣನೆಯು ಹೇಗೆಯೇ ಇರಲಿ. ನರ-ನಾರಾಯಣರೆಂದರೆ ಜೀವ-ದೇವ ಎಂಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮರೆಯ ಕೂಡದು. ದೇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಜೀವನು ಭಕ್ತನು. ನರ-ನಾರಾಯಣರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಎಂದರೆ ದೇವ-ಭಕ್ತರನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ವಾದ ಅರ್ಥವಿದೆ. ದೇವ-ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾದ ಆಶ್ರಯವಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಸ್ಪರ ಆಕರ್ಷಣವಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವನ ಒಲವು ನಿಲವುಗಳನ್ನು ಅವಗ್ರಹಿಸಿ ದೇವನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು. ಇದು ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಈ ಭಕ್ತಿರಸವೇ, ಈ ನೀರೇ, ಈ ಅಮೃತವೇ ದೇವ-ಭಕ್ತರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಅಂದವಾದ ಬೆಸುಗೆಯಾಗಿದೆ. ದೇವ ಜೀವ ಮತ್ತು ದೇವ ಭಕ್ತ ಈ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ದೇವನು ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವನಿಗೂ ಭಕ್ತನಿಗೂ ಅಂತರವಿಲ್ಲವೆ? ಇದೆ. ಜೀವನು ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳೇ ತನಗೆ ಆಧಾರವೆನ್ನುವನು. ಭಕ್ತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದೇವನೇ ಆಧಾರವಾಗಿರುವನು. ಭಕ್ತ ಪದವು 'ಭಜ್-ವಿಂಗಡಿಸು, ಆಶ್ರಯಿಸು' ಎಂಬ ಅರ್ಥದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತನಿಗೆ ಯಾವುದರಿಂದ ವಿಂಗಡಿಕೆಯುಂಟಾಗ ಬೇಕು; ಹಾಗು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಬೇಕು? ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ದೇವನಲ್ಲಿ ಮನವು ಲೀನವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಜೀವನೇ ಭಕ್ತನಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವನು. ಹಾಗೆ ಭಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ ದೇವನ ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯು ಇಳಿದು ಬಂದು ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವದು; ಅವನು ಲೀಲೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಭಕ್ತನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಟನೆಗೆ ಬಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಬೀಗಿ ನಿಲ್ಲುವನು. ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಬಾಗದಾತನೇ ಭಕ್ತನು. ಅವನೇ ಪರಮಪುರುಷ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ. ಹೀಗೆ ಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮುದ್ರವಾದುದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾರಾಯಣನಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಅಥವಾ ಭಾಗವತ ಮತದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿತು.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ನೋಡಲಾಗಿ ಆಕಾಶ ಪರ್ವತ ಸಮುದ್ರಗಳ ಅರ್ಚನೆಯು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಕ್ರಿಯೆ ಭಕ್ತಿಗಳ ಅನುಭವವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಸುಜ್ಞಾನ-ಸತ್ವೀಯ-ಸದ್ಭಕ್ತಿಗಳ ಸಂಮಿಲನವೇ ಸ್ವಾನುಭಾವ ಸಿದ್ಧಿ. ಇವು ಸ್ವಾನುಭಾವದ ತ್ರಿವಿಧ ಎಸಳುಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಇವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಭವದಿಂದ ಪರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇವನ್ನು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡವನೇ ಅರ್ಥಾತ್ ಸ್ವಾನುಭಾವ ಸಿದ್ಧನೇ ಮುಂಕಣ್ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಾಂತನು. ಜ್ಞಾನ-ಕ್ರಿಯೆ-ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಶಿವ ವಿಷ್ಣು. ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪದವು, ಬ್ರಹ್ಮ-ಧೊಡ್ಡದಾಗು ಬೆಳೆ ಎಂಬುದರಿಂದಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ್

ಎಂದರೆ ಜಿಳೆಯುತ್ತಿರುವದು, ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ 'ಬ್ರಹ್ಮ' ಪದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶವು ಪ್ರತಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಬ್ಜ ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗುವದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶವು ಅಥವಾ ಬಯಲು ಜಿಳೆಯುತ್ತ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನವೂ ಸ್ವರಣಾತ್ಮಕ ವಿದ್ದಿ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರವಾಹರೂಪದಲ್ಲಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಪ್ರವಾಹವನ್ನು ತಡೆಯುವದು ಬಲು ಹಾನಿಕಾರಕ.

ಈ ವಿಶ್ವದ ಮೂಲ ತತ್ವವು ಸತ್ಯಂ ಶಿವಂ ಸುಂದರಂ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸುಂದರವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವದು ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಅದು ಶಿವನೊಡನೆ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದಿರುವ ಶಿವಶಕ್ತಿಪರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬರಿಯ ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳೆಗಳು ಜಡವಾದವುಗಳು. ಚಿತ್ ಅಥವಾ ಅರಿವಿನಿಂದ ಬೆರೆತವುಗಳಲ್ಲ. ಬರಿಯ ಶಕ್ತಿಯು ಕುರುಡವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಶಕ್ತಿಯ ಮಾತು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅದು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಒಡನೆರೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು 'ಚಿತ್' ಪದಯುಕ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ ಶಕ್ತಿಯು ಚಿನ್ನಾದ ಚಿದ್ವಿಂದು ಚಿಕ್ಕಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. 'ನದ, ನಾದ' ಪದಗಳಲ್ಲಿ 'ಗತಿ ಸ್ವಂದನ' ವಾಚಕ ಅರ್ಥವಡಗಿದೆ. ಸ್ವಂದನವು ನವನವೋನ್ಮೇಷವಾದ ಶಕ್ತಿದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. 'ಬಿಂದು' ಪದವು ಪ್ರಕಾಶಪರವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮನ ಸ್ವವಿವರ್ತಿಯು ಪ್ರಕಾಶದಿಂದೊಡಗೂಡಿದೆ. ಇವರಂತೆಯೇ ಆಕುಂಚನ ವಿಸ್ತಾರ ಗುಣಧರ್ಮವುಳ್ಳ ನಿಗೂಢನ ಶಕ್ತಿಯು, ಸಾಕಾರ ನಿರಾಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಆನಂದದ್ಯೋತಕವಾದ ಕಲಾರೂಪದಿಂದ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಪರಶಿವನ ಗತಿ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಅಂಗವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನಾದ ಚಿದ್ವಿಂದು ಚಿಕ್ಕಲಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸತ್ ಚಿತ್ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಶಿವನು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ರಸೋ ಮೈ ಪುರುಷಃ' ಎಂದು ಪುರುಷನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪುರುಷನು ರಸಮಯ

ವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ರಸರೂಪವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುರುಷ ಪರಮಾತ್ಮರ ಒಂದು ಗೂಡುವಿಕೆಯು ರಸದಲ್ಲಿ ರಸವು, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಬೆರೆತಂತೆ. ಭಕ್ತಿರಸವು ಉಕ್ಕಿ ಹೊಚ್ಚ ಹೊನಲಾಗಿ ಹರಿದು, ಸಮುದ್ರದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿ ಹೋಗಬೇಕು. ಅದೇಕೆ ಆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕು. ಈ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವದಲ್ಲಿ ನಾನು ನೀನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತೆರಹಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ತಾನಾದ ಅವಸ್ಥೆಯದು. ಇಂತು ಸ್ವಾನುಭಾವದ ತ್ರಿವಿಧ ಎಸಳು ಗಳಂತಿರುವ ಸುಜ್ಞಾನ ಸತ್ವಿಯ ಸದ್ಭಕ್ತಿಗಳ ಮೂಮ್ಮೈಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಕೊಂಡವನೇ ಮುಂಕಣ್ಣ ಅಥವಾ ಮುಕ್ಕಣ್ಣ ಎಂದು ವಿದಿತವಾಗದಿರದು.

* ಬ್ರಹ್ಮತ ಸ್ತೋತ್ರ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ— ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೋಮನಾಥ, ಶ್ರೀಶೈಲ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಮಹಾಕಾಲ, ಅಮಲೇಶ್ವರನೆನಿಸಿದ ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ, ಪರಳಿಯ ವೈಜನಾಥ, ಡಾಕಿನಿಯ ಭೀಮಾಶಂಕರ, ಸೇತುಬಂಧವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ರಾಮೇಶ್ವರ, ದಾರುಕಾವನದ ನಾಗೇಶ್ವರ, ಕಾಶಿಯ ವಿಶ್ವನಾಥ, ಗೋದಾವರಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ನಾಸಿಕದ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರ, ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿಯ ಕೇದಾರೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿವಾಲಯವೆನಿಸಿದ ಘುಸ್ಸುಣೇಶ್ವರ— ಇವು ಹನ್ನೆರಡು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳೆಂದು ಸ್ತೋತ್ರಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಸೌರಾಷ್ಟ್ರೇ ಸೋಮನಾಥಂ ಚ ಶ್ರೀಶೈಲೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಂ |

ಉಜ್ಜಯಿನ್ಯಾಂ ಮಹಾಕಾಲಂ ಓಂಕಾರಮಮಲೇಶ್ವರಂ ||

ಪರಲ್ಯಾಂ ವೈಜನಾಥಂ ಚ ಡಾಕಿನ್ಯಾಂ ಭೀಮಶಂಕರಂ |

ಸೇತುಬಂಧೇ ತು ರಾಮೇಶಂ ನಾಗೇಶಂ ದಾರುಕಾವನೇ ||

ವಾರಾಣಸ್ಯಾಂ ತು ವಿಶ್ವೇಶಂ ತ್ರ್ಯಂಬಕಂ ಗೌತಮೀತಟೇ |

ಹಿಮಾಲಯೇ ತು ಕೇದಾರಂ ಘುಸ್ಸುಣೇಶಂ ಶಿವಾಲಯೇ ||

ಏತಾನಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಾನಿ.

